

RAAP-RAPPORT 3078

Plangebied Centrumplan Bergschenhoek

Gemeente Lansingerland
Archeologisch onderzoek: een proefsleuven-
onderzoek, een begeleiding van de sloop en
een opgraving

Archeologisch Adviesbureau

C
U
L
T
U
R
H
I
S
T
O
R
I
E

6500 voor Chr.

3750 voor Chr.

2200 voor Chr.

700 voor Chr.

150 na Chr.

320 na Chr.

750 na Chr.

1650 na Chr.

RAAP-RAPPORT 3078

Plangebied Centrumplan Bergschenhoek

Gemeente Lansingerland

**Archeologisch onderzoek: een proefsleuven-
onderzoek, een begeleiding van de sloop en
een opgraving**

drs. M.S. Jordanov

Archeologisch Adviesbureau

Colofon

Opdrachtgever: Bouwfonds Ontwikkeling

Titel: Plangebied Centrumplan Bergschenhoek, gemeente Lansingerland; archeologisch onderzoek: een proefsleuvenonderzoek, een begeleiding van de sloop en een opgraving

Status: eindversie

Datum: 24 december 2015

Auteur: *drs. M.S. Jordanov*

Met bijdragen van: S. Ostkamp, W. van der Meer, K. Hänninen, J.T. van Gent & M. Rijkelijhuizen

Projectcode: BHCP2 en BHCP3

Bestandsnaam: RA3078_BHCP2_3.indd

Projectleider: drs. M.S. Jordanov

Projectmedewerkers: drs. R.W. de Groot, drs. I.A. Schute, drs. E. van der Laan,
F.J. van der Wal, ir. J.A.T. Wijnen & N.L.A. Conradi MA

ARCHIS-vondstmeldingsnummer: 422357 (BHCP2) & 424673 (BHCP3)

ARCHIS-waarnemingsnummer: nog niet verleend

ARCHIS-onderzoeksmeldingsnummer: 57289 (BHCP2) & 59565 (BHCP3)

Autorisatie: drs. I.A. Schute

Bevoegd gezag: gemeente Lansingerland (mevrouw P. Kloosterman)

ISSN: 0925-6229

RAAP Archeologisch Adviesbureau B.V.

Leeuwendeldseweg 5b

1382 LV Weesp

Postbus 5069

1380 GB Weesp

telefoon: 0294-491 500

telefax: 0294-491 519

E-mail: raap@raap.nl

© RAAP Archeologisch Adviesbureau B.V., 2015

RAAP Archeologisch Adviesbureau B.V. aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit het gebruik van de resultaten van dit onderzoek of de toepassing van de adviezen.

Samenvatting

In opdracht van Bouwfonds Ontwikkeling en onder directievoering van de heer M. Kruijthof heeft RAAP Archeologisch Adviesbureau in 2013 een proefsleuvenonderzoek en in 2014 een begeleiding en een opgraving uitgevoerd in verband met sloop-, sanerings- en bouwwerkzaamheden in de gemeente Lansingerland. Het primaire doel van het proefsleuvenonderzoek was het waarderen van de archeologische vindplaats. Het doel van de begeleiding en de opgraving was het veilig stellen van de wetenschappelijke informatie van deze vindplaats (behoud ex situ) binnen de omvang van de civieltechnische werkzaamheden.

Het veldwerk is uitgevoerd in december 2013 en januari 2014. De basale uitwerking vond plaats tussen februari en april 2014. Op 20 april 2014 is een evaluatierapport aangeleverd met een voorstel en begroting voor de wetenschappelijke uitwerking en rapportage van het onderzoek (Jordanov, 2014). De goedkeuring en gunning op het evaluatierapport is ontvangen op 24 december 2014, waarna begonnen is aan de wetenschappelijke uitwerking. Deze vond plaats de periode januari - maart 2015. Onderzoeksdocumentatie en vondstmateriaal zullen worden overgedragen aan het depot van de provincie Zuid-Holland.

In totaal zijn drie putten aangelegd met een totale omvang van 76 m². Er is één put aangelegd tijdens de begeleiding en één put tijdens de opgraving met een totale omvang van circa 630 m². Tijdens de begeleiding is één vlak gedocumenteerd. Tijdens de opgraving zijn vijf (deel)vlakken gedocumenteerd. Er is één profiel aangelegd, beschreven en gefotografeerd haaks op de insteekhaven.

Uit dit onderzoek blijkt dat ter hoogte van het plangebied na de eerste ontginningen (die mogelijk al vanaf de 11e eeuw hebben plaatsgevonden en waar geen sporen van zijn aangetroffen) en zandige veenlaag is opgebracht. Vermoedelijk is dit kort voor 1600 gebeurd, getuige de oudste vondsten uit dit onderzoek. Duidelijk is wel dat aan het begin van de 17e eeuw sprake is van een insteekhaven die de achtererven van de bebouwing langs de Dorpsstraat verbindt met de ten noorden ervan gelegen vaart. De inwoners van Bergschenhoek leefden onder meer van het winnen van turf, dat als brandstof werd verkocht. Deze turf werd met schuiten afgezet in steden, waarbij bijvoorbeeld gedacht wordt aan Rotterdam. De insteekhaven, net als de vaart hebben een rol gespeeld bij het tuftransport.

Tijdens de sloopbegeleiding en de opgraving zijn bebouwingsresten aangetroffen van drie panden die met de voorgevel aan de Dorpsstraat hebben gestaan en diverse uit- en aanbouwen op de achtererven die met de achterkant tegen de insteekhaven of zelfs over de gedempte haven heen zijn aangelegd. De oudste aangetroffen bebouwingsresten zijn schaars en dateren uit de 17e of 18e eeuw. De meeste bebouwingsresten dateren uit de 19e eeuw en betreffen delen van funderingen van de voor-, zij- en achtergevels, vloeren en kelders behorende bij panden die niet als zodanig zijn terug te vinden op de kadastrale minuut uit 1811-1832. Deze zijn dan ook na 1832 aangelegd.

RAAP-RAPPORT 3078

Plangebied Centrumplan Bergschenhoek, gemeente Lansingerland
Archeologisch onderzoek: een proefsleuvenonderzoek, een begeleiding van de sloop en een opgraving

De aangetroffen funderingen zijn aangelegd op staal (d.w.z. direct op de ophogingslaag). Een deel van de funderingen is getrapt aangelegd. In de meeste funderingen en zeker in het plaatselijk bewaard gebleven, opgaande muurwerk zijn gele ijsselsteentjes verwerkt. De onderste laag van de funderingen is vaak los gestapeld en bestaat uit hergebruikte rode bakstenen met een oudere oorsprong. De funderingen van de op de voormalige achtererven gelegen panden (schuren, loodsen) zijn minder stevig. Deze dateren uit de late 19e en de 20ste eeuw. Verder zijn diverse (beer)putten aangetroffen die uit de 19e eeuw dateren en vrij complexe beschoeiingen die bij de insteekhaven horen.

De insteekhaven is aangelegd in de 17e eeuw. In deze periode heeft men een waterloop gegraven om een verbinding van de achtererven van de aan de Dorpsstraat gelegen panden met de vaart die om het centrum van Bergschenhoek loopt, mogelijk te maken. In de loop van de 18e en 19e eeuw is de haven geleidelijk aangeplempt en gedempt vanuit het zuidoosten. De achtererven en bebouwing zijn uitgebreid naar het noordwesten. Dit verklaard ook waarom de aangetroffen 'boothelling' (een richting het water aflopende vloer van gele ijsselsteentjes) over een deel van de beschoeiingen heen is aangelegd, net als sommige funderingsresten van de meest noordelijke gebouwen. In de randzones van de haven zijn trekankers van hout aanwezig (T-vormige structuren bestaande uit een stevige balk met twee palen aan weerszijden), die aangelegd werden om de beschoeiingen vanaf de buitenkant te stutten. Opvallend is het verschil in de aard van de trekankers langs de zuid- en noordkant van de haven. In het zuiden betreft het relatief kleine, wat slordig opgebouwde trekankers van divers en waarschijnlijk hergebruikt hout. Langs de noordkant zijn de trekankers groter en kennen een vrij uniforme opbouw.

De achtererfstructuren kunnen verdeeld worden in (beer)tonputten, (afval)kuilen, en ophogingslagen en een houten beerbak/privaat.

Dit onderzoek heeft interessante informatie opgeleverd over de bewoningsgeschiedenis van Bergschenhoek in de Nieuwe tijd en met name indirecte informatie over de bewoners van de percelen aan de Dorpsstraat. Daarnaast is een vrij complete indruk verkregen van de opbouw en geleidelijke demping van het insteekhaventje dat een belangrijke rol moet hebben gespeeld in het dagelijkse leven van de bewoners in de 16e en 17e eeuw en een schat aan informatie in de vorm van afval bevatte over de bewoners in vooral de 18e en 19e eeuw.

Inzicht is verkregen in de gebruiksvoorwerpen, bouwhistorie, erfinrichting en sociale achtergrond van de bewoners in de Nieuwe tijd.

Met deze opgraving is het onderzoek in het plangebied afgesloten. Ten behoeve van kennis van de oudste ontstaansgeschiedenis en de middeleeuwse ontginningsgeschiedenis van Bergschenhoek zou het nuttig zijn om een archeologische vlak aan te leggen in de top van het schone veen, een niveau dat nu buiten de maximaal toegestane en werkbare (in verband met grondwateroverlast) ontgravingsdiepte lag.

Ten slotte verdient het zeker aanbeveling om de overige delen van de vindplaats (andere panden aan de Dorpsstraat en de overige insteekhaventjes tussen de Dorpsstraat en de Vaart) ook te onderzoeken indien de gelegenheid zich voordoet (bijvoorbeeld bij eventuele toekomstige sloop en nieuwbouw aan de Dorpsstraat).

Inhoud

Samenvatting	5
1 Inleiding	9
1.1 Kader	9
1.2 Administratieve gegevens	9
2 Voorgaand onderzoek	10
3 Doel van het onderzoek	12
4 Methoden	15
4.1 Afmetingen opgravingsput	15
4.2 Opgravingsvlakken en profielen	15
4.3 Bemonstering	16
4.4 Methodes specialistisch onderzoek	16
5 Resultaten	20
5.1 Fysisch-geografisch onderzoek	20
5.2 Grondsporen en structuren	21
5.3 Vondsten	28
5.4 De vindplaats: interpretatie en synthese	56
6 Onderzoeksvragen en aanbevelingen	61
6.1 Onderzoeksvragen	61
6.2 Aanbevelingen	73
Literatuur	74
Overzicht van figuren, tabellen en bijlagen	77
Bijlage 1: Sporenlijst	80
Bijlage 2: Vondstenlijst	84
Bijlage 3: Aardewerk en glas	86
Bijlage 4: Catalogus aardewerk en glas	87
Bijlage 5: Determinatietabel botresten	88

RAAP-RAPPORT 3078

Plangebied Centrumplan Bergschenhoek, gemeente Lansingerland

Archeologisch onderzoek: een proefsleuvenonderzoek, een begeleiding van de sloop en een opgraving

Bijlage 6: Metaalvondsten	89
Bijlage 7: Catalogus objecten leer	91
Bijlage 8: Resultaten van het houtonderzoek	92
Bijlage 9: Resultaten van de macrorestenanalyse	93
Bijlage 10: Vergelijking cultuurgewassen in beerputten uit 18e en 19e eeuw	98
Bijlage 11: Catalogus kleipijpen	103

1 Inleiding

1.1 Kader

In opdracht van Bouwfonds Ontwikkeling heeft RAAP Archeologisch Adviesbureau in 2013 een proefsleuvenonderzoek en in 2014 een archeologische begeleiding en een opgraving uitgevoerd in verband met sloop-, sanerings- en bouwwerkzaamheden in de gemeente Lansingerland (figuur 1).

Het veldwerk is uitgevoerd in december 2013 en januari 2014. De basale uitwerking vond plaats tussen februari en april 2014. Op 20 april 2014 is een evaluatierapport aangeleverd met een voorstel en begroting voor de wetenschappelijke uitwerking en rapportage van het onderzoek (Jordanov, 2014). De goedkeuring en gunning op het evaluatierapport is ontvangen op 24 december 2014, waarna begonnen is aan de wetenschappelijke uitwerking. Deze vond plaats de periode januari - maart 2015. Onderzoeksdocumentatie en vondstmateriaal zullen worden overgedragen aan het depot van de provincie Zuid-Holland.

Het onderzoek is uitgevoerd volgens de normen van de archeologische beroepsgroep (zie artikel 24 van het Besluit archeologische monumentenzorg). De Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA, versie 3.2), beheerd door de Stichting Infrastructuur Kwaliteitsborging Bodembeheer (SIKB; www.sikb.nl), geldt in de praktijk als richtlijn. RAAP beschikt over een opgravingsvergunning, verleend door de Minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. Zie tabel 1 voor de dateringen van de in dit rapport genoemde archeologische perioden.

1.2 Administratieve gegevens

Plangebied: Plangebied Centrumplan Bergschenhoek

Plaats: Bergschenhoek

Gemeente: Lansingerland

Provincie: Zuid-Holland

Centrumcoördinaten: 94.113/444.930

ARCHIS-vondstmeldingsnummer: 422357 (BHCP2) en 424673 (BHCP3)

ARCHIS-waarnemingsnummer: nog niet verleend

ARCHIS-onderzoeksmeldingsnummer: 57289 (BHCP2) en 59565 (BHCP3)

Beheer en plaats documentatie: onderzoeksdocumentatie en vondstmateriaal bevinden zich momenteel op het kantoor van RAAP in Leiden en zullen worden overgedragen aan het depot van de provincie Zuid-Holland.

RAAP-RAPPORT 3078

Plangebied Centrumplan Bergschenhoek, gemeente Lansingerland

Archeologisch onderzoek: een proefsleuvenonderzoek, een begeleiding van de sloop en een opgraving

Figuur 1. Ligging proefsleuven (groen), begeleiding (blauw) en opgraving (rood) geprojecteerd op de huidige topografie.

2 Voorgaand onderzoek

In juni 2008 is een bureau- en inventariserend veldonderzoek uitgevoerd in verband met de sloop van bestaande bebouwing en de geplande nieuwbouw in het centrum van Bergschenhoek in de gemeente Lansingerland (Warning, 2008). Het bureauonderzoek had tot doel een gespecificeerde archeologische verwachting op te stellen voor het plangebied. Het doel van het inventariserend veldonderzoek was het toetsen van de gespecificeerde archeologische verwachting. Op basis van de gespecificeerde archeologische verwachting, de resultaten van het veldonderzoek en-voor zover bekend-de voorgenomen bodemingrepen in het plangebied is vervolgens een advies met betrekking tot archeologisch vervolgonderzoek geformuleerd.

Op basis van eerder onderzoek in Bergschenhoek werd verwacht dat de bodemopbouw uit een antropogeen ophogingspakket op Hollandveen op afzettingen van Wormer bestaat. Gezien de mogelijke aanwezigheid van een antropogeen ophogingspakket in de ondergrond van het plangebied, de ligging van het plangebied in de dorpskern van Bergschenhoek en de datering van de eerste bewoning van Bergschenhoek, gold een hoge verwachting voor de aanwezigheid van archeologische resten uit de Late Middeleeuwen en Nieuwe tijd (11e-19e eeuw). Het kon gaan om (resten van) bebouwing en/of gebruiksvoorwerpen.

Op grond van de historische kaarten werd rekening gehouden met de aanwezigheid van overblijfselen (funderingen) van gebouwen uit de vroege Nieuwe tijd (periode 16e-18e eeuw) in het plangebied.

Op grond van de boringen is geconstateerd dat er vanaf maaiveld sprake is van een ophogingspakket uit het recente verleden met daaronder, vanaf circa 65 cm -Mv een ophogingspakket mogelijk uit de Nieuwe tijd. Vijf van de zeven boringen zijn gestuit op een ondoordringbare laag. Mogelijk zijn de boringen gestuit op een verharding uit het recente verleden (betonnen plaat), of op funderingen uit de Nieuwe tijd. Eén van de boringen is tot in de natuurlijke afzettingen doorgezet. In deze boring zijn aanwijzingen aangetroffen voor de aanwezigheid van een ophogingspakket, mogelijk uit de Nieuwe tijd. In tegenstelling tot wat verwacht werd op basis van eerdere onderzoeken in de omgeving van het plangebied is het ophogingspakket circa 50 cm dik in plaats van de verwachte 3 tot 4 m. Het Hollandveen werd op 1,15 m -Mv aangetroffen.

Op basis van de resultaten van het onderzoek kon niet worden uitgesloten dat zich in het plangebied nog archeologische resten bevinden. Deze resten waren vanaf maaiveld tot circa 1,30 m -Mv te verwachten. Gezien de omvang en diepte van de voorgenomen ingrepen is geconcludeerd dat bij de realisering van de uitvoering van de werkzaamheden mogelijk aanwezige archeologische waarden zullen worden verstoord.

Op basis van de resultaten van dit onderzoek werd in het plangebied in het kader van de voorgenomen bodemingrepen aanvullend onderzoek aanbevolen.

Geadviseerd werd om een waarderingsonderzoek door middel van proefsleuven plaats te laten vinden. Doel van dit proefsleuvenonderzoek is de kwaliteit (gaafheid en conservering), aard datering, omvang en diepteligging van eventueel aanwezige archeologische sporen nader in kaart te brengen.

RAAP-RAPPORT 3078

Plangebied Centrumplan Bergschenhoek, gemeente Lansingerland

Archeologisch onderzoek: een proefsleuvenonderzoek, een begeleiding van de sloop en een opgraving

Archeologische perioden			
Tijdperk		Datering	
Recente tijd		1945	
Nieuwe tijd	C	1850	
	B	1650	
	A	1500	
Middeleeuwen	Laat B	1250	
	Laat A	1050	
	Vroeg	D: Ottoonse tijd	900
		C: Karolingische tijd	725
		B: Merovingische tijd	525
		A: Volksverhuizingstijd	450
Romeinse tijd	Laat	270	
	Midden	70 na Chr.	
	Vroeg	15 voor Chr.	
Prehistorie	IJzertijd	Laat	250
		Midden	500
		Vroeg	800
	Bronstijd	Laat	1100
		Midden	1800
		Vroeg	2000
	Neolithicum (Nieuwe Steentijd)	Laat	2850
		Midden	4200
		Vroeg	4900/5300
	Mesolithicum (Midden Steentijd)	Laat	6450
		Midden	8640
		Vroeg	9700
	Paleolithicum (Oude Steentijd)	Laat	12.500
		Jong B	16.000
		Jong A	35.000
Midden		250.000	
Oud			

tabel1_standaard_Archeologisch_RAAP_2014

Tabel 1. Archeologische tijdschaal.

3 Doel van het onderzoek

Het proefsleuvenonderzoek werd aanbevolen naar aanleiding van de resultaten van het bureau- en inventariserend veldonderzoek (Warning, 2008). De archeologische begeleiding werd aanbevolen naar aanleiding van de resultaten van het proefsleuvenonderzoek (De Groot, 2013). De opgraving werd aanbevolen naar aanleiding van de resultaten van de archeologische begeleiding (Schute, 2014). Tijdens het proefsleuvenonderzoek zijn in het plangebied archeologische resten en sporen aangetroffen. In het PvE ten behoeve van het proefsleuvenonderzoek (Burnier & Dijkstra, 2013) waren de volgende onderzoeksvragen opgenomen:

1. Hoe ziet de bodemopbouw in het plangebied eruit?
2. Is er sprake van een fasering in de ophoging van het terrein? Zo ja, waaruit bestaan de verschillende ophogingspakketten en kunnen deze gedateerd worden?
3. In hoeverre en tot welke diepte is het plangebied verstoord? Waardoor zijn deze verstoringen veroorzaakt en waar bevinden ze zich op het terrein?
4. Wat is de aard, datering, omvang, gaafheid en conservering van de archeologische sporen en sporenclusters?
5. Is er sprake van verschillende bewonings- en/of gebruiksfasen en uit welke perioden dateren deze?
6. Wat is de omvang van de vindplaats in elke periode en kan deze begrensd worden? Hoe ziet de begrenzing van de vindplaats eruit?
7. Zijn er beer- en/of waterputten in het plangebied aanwezig en hoe kan de inhoud hiervan (zowel anorganisch als organisch) worden gewaardeerd? Bij opgraving: wat was de sociale status van de gebruikers van de beerput(ten).
8. Welke vondstcategorieën zijn in het plangebied aangetroffen en wat is hiervan de datering, gaafheid en conservering?
9. Kan er een relatie worden gelegd tussen deze vindplaats en vindplaatsen uit de directe of wijdere omgeving?
10. Is er sprake van een behoudenswaardige vindplaats in het plangebied? Beargumenteer dit.
11. Is vervolgonderzoek noodzakelijk binnen het plangebied en in welke vorm dient dit plaats te vinden?
12. Indien het onderzoek geen archeologische resten of categoriaal beperkte archeologische fenomenen (bijvoorbeeld alleen losse vondsten) oplevert, welke verklaring is hiervoor dan te geven? Is (bijvoorbeeld) sprake van: aantoonbare afwezigheid van bewoning en/of actief landgebruik, verstoring van antropogene aard, beperking van de archeologische waarnemingsmogelijkheden door bodemprocessen, beperking van de archeologische waarnemingsmogelijkheden door werk- of weersomstandigheden?
13. Indien bebouwing aanwezig is; kan er iets gezegd worden over functie ervan
14. Hoe is de oriëntatie van de verschillende percelen in de verschillende bewonings- of gebruiksfasen?
15. Is er een verandering van oriëntatie waar te nemen?
16. Hoe zijn de verschillende erven ingedeeld?
17. Zijn er resten van een brandlaag aanwezig die in verband gebracht kunnen worden met de brand in 1659?

Naar aanleiding van de resultaten van het proefsleuvenonderzoek is een aanvulling op het PvE geschreven ten behoeve van de archeologische begeleiding (Kruijthof, 2013). Hierin zijn de volgende aanvullende onderzoeksvragen geformuleerd:

18. Is er aan de hand van de nog aanwezige funderingen fasering te zien in de bebouwing? Zo ja, wat is de datering van de verschillende bouwfasen?
19. Is er sprake van hergebruik van oudere funderingen als basis voor een nieuwe bebouwingsfase?
20. Onder de voormalige bakkerij is een kelder aanwezig. Wat is de datering hiervan en kan deze uitgemaakt hebben van een eerdere bebouwingsfase?
21. Tijdens het proefsleuvenonderzoek zijn runderschedels met hoornpitten aangetroffen, wat kan wijzen op het looien van leer. Zijn er in het plangebied meer aanwijzingen voor de aanwezigheid van een leerlooierij en zo ja, kan deze activiteit aan een bepaald (voormalig) gebouw aan de Dorpsstraat gekoppeld worden?

Naar aanleiding van de resultaten van de archeologische begeleiding is een tweede aanvulling op het PvE geschreven (Kruijthof, 2014) ten behoeve van de opgraving van de insteekhaven. Daarin zijn de volgende aanvullende onderzoeksvragen geformuleerd:

- 21a. In de vulling van de insteekhaven is tijdens de begeleiding een aantal leren schoenen en andere leerfragmenten gevonden. Zijn er meer aanwijzingen voor leerbewerking in de omgeving van de haven?
22. Wat is de breedte, diepte en oriëntatie van de vaargeul in de insteekhaven? Ligt de veronderstelde scheepshelling in het verlengde van, dus op de "kop" van de insteekhaven?
23. Wat is de datering van de verschillende bouwfasen in de haven? Is er duidelijk sprake van meerdere bouw- en/of gebruiksfasen of zijn er aanwijzingen die wijzen op langdurig gebruik (zoals veelvuldige reparaties aan de beschoeiing)?
24. Welke houtsoorten zijn er in de beschoeiing gebruikt? Is er sprake van hergebruikt materiaal?
25. Is er sprake van het hergebruik van scheepshout in de beschoeiing? Zo ja, wat is de datering hiervan en is af te leiden van welk soort vaartuig het hout afkomstig is (en eventueel van welk deel ervan)? Zijn er scheepsresten op de bodem van de vaargeul aanwezig of zijn er aanwijzingen voor scheepsbouw ter plaatse?
26. Zijn er ter plaatse van de scheepshelling meerdere bouwfasen te onderscheiden en zo ja, wat is de datering hiervan? Zijn er aanwijzingen te vinden voor de aanwezigheid van een windas of een andere constructie om de schepen op de helling te trekken?
27. Is er een fasering aan te brengen in de vulling van de vaargeul? Volgens mondelinge mededelingen van de lokale historische vereniging zijn de insteekhavens rond 1900 gedempt, onderhavige insteekhaven is echter alleen op een kaart uit 1780 te zien, op de kadastrale minuut is deze echter niet meer zichtbaar. Heeft de voormalige vaargeul (wellicht als laagte zichtbaar) in de 19e eeuw dienst gedaan als vuilstort?
28. Zijn er elders vindplaatsen van dergelijke kleinschalige insteekhavens uit dorps- of kleinstedelijke context uit deze periode bekend?
29. Welke sociale achtergrond van de bewoners van de aangrenzende percelen is uit het materiaal uit de vulling van de haven af te leiden?
30. Welke economische activiteiten/ambachten van de bewoners van de aangrenzende percelen zijn af te leiden uit het materiaal?

RAAP-RAPPORT 3078

Plangebied Centrumplan Bergschenhoek, gemeente Lansingerland

Archeologisch onderzoek: een proefsleuvenonderzoek, een begeleiding van de sloop en een opgraving

Deze vragen hebben niet alleen betrekking op de aard en de omvang van het archeologische complex, maar ook op de datering, economische bestaansbasis, landschappelijke inbedding en de regionale (culturele) betekenis ervan.

RAAP-RAPPORT 3078

Plangebied Centrumplan Bergschenhoek, gemeente Lansingerland

Archeologisch onderzoek: een proefsleuvenonderzoek, een begeleiding van de sloop en een opgraving

4 Methoden

4.1 Afmetingen opgravingsput

Proefsleuvenonderzoek

In totaal zijn drie putten aangelegd (zie figuur 1) met een totale omvang van 76 m² (tabel 2).

put	omvang (m ²)
1	31 m ²
2	27 m ²
3	18 m ²
totaal	76 m²

Tabel 2. Overzicht aangelegde putten en omvang.

Vanwege de terreingesteldheid en de resultaten van het onderzoek op de volgende punten afge-
weken van het PvE:

- In het PvE waren vier proefsleuven beoogd. Aangezien op basis van de eerste drie sleuven de behoudenswaardigheid van de archeologische resten al bekend was, is -in overleg met het bevoegd gezag- besloten om de vierde proefsleuf (de meest noordoostelijke uit het PvE) niet aan te leggen. In deze sleuf werden namelijk alleen sporen verwacht van dezelfde aard en datering als de sporen die in de overige sleuven zijn aangetroffen en bestudeerd.
- De locatie van alle proefsleuven is aangepast aan de terreingesteldheid. Op verzoek van de opdrachtgever dienden de sleuven namelijk in de aanwezige parkeervakken te worden aangelegd, zodat de overlast voor de gebruikers van het parkeerterrein het kleinst was. Verder is proefsleuf 1 wat naar het noorden verplaatst i.v.m. een nog niet gesloopte schuur en de aanwezige bodemverontreiniging. Getracht is de proefsleuven, ondanks de beperkingen, zo verspreid mogelijk over het plangebied aan te leggen.

Begeleiding en opgraving

In totaal is één put aangelegd tijdens de begeleiding en één put tijdens de opgraving (zie figuur 1) met een totale omvang van circa 630 m². Tijdens de begeleiding is één vlak gedocumenteerd. Tijdens de opgraving zijn vijf (deel)vlakken gedocumenteerd. Er is één profiel aangelegd, beschreven en gefotografeerd haaks op de insteekhaven.

4.2 Opgravingsvlakken en profielen

Alle grondsporen zijn ingemeten met een RTK-GPS en op de vlaktekening ingetekend. Vervolgens zijn enkele grondsporen gecoupeerd. Vanwege de grote diepte van de meeste van deze sporen zijn deze coupes over het algemeen alleen gefotografeerd en niet in profiel getekend. Dit was vanwege de veiligheid niet mogelijk.

De antropogene sporen zijn in een doorlopende reeks genummerd. De natuurlijke lagen en ophogingslagen (in de profielen) zijn per proefsleuf in een doorlopende reeks genummerd, waarbij het eerste cijfer verwijst naar het nummer van de proefsleuf (bijv. S1000 bevindt zich in WP 1). Tijdens de begeleiding en de opgraving zijn de antropogene sporen doorgenummerd in dezelfde reeks. De natuurlijke lagen en ophogingslagen zijn in een doorlopende reeks genummerd, waarbij het eerste cijfer verwijst naar het nummer van de put (vanaf S3000 tijdens de begeleiding en vanaf S4000 tijdens de opgraving). Voor de stort van de proefsleuven is spoornummer 998 gebruikt. Voor de recente verstoringen in alle werkputten spoornummer 999 (bijlage 1).

Bij de aanleg van de vlakken zijn vondsten verzameld, waarbij de vondsten uit verschillende stratigrafische niveaus zoveel mogelijk gescheiden zijn gehouden. Bij het vrijleggen en couperen van sporen zijn de vondsten binnen een spoor zoveel mogelijk per vulling verzameld. Daarnaast is getracht uit alle ophogingslagen in het plangebied (dateerbaar) vondstmateriaal te verzamelen. De vondsten zijn in een doorlopende reeks genummerd. De vondsten die door een internspecialist zijn gedetermineerd, zijn opgenomen in bijlage 2. De vondsten die door een extern specialist zijn gedetermineerd, zijn opgenomen in bijlage 3.

Vondsten en grondsporen zijn ingevoerd in een archeologische database, via het door RAAP ontwikkelde programma Odile.

4.3 Bemonstering

Bij het proefsleuvenonderzoek is een monster genomen van één van de sloten uit een houtskoolhoudende laag (M1). Daarnaast zijn twee beschoeiingspalen bemonsterd. Deze zijn als vondsten ingeschreven.

Tijdens de begeleiding en opgraving zijn drie monsters genomen (M2, M3 en M4). Twee macrobotanische monsters zijn afkomstig uit de havenvulling en er is een houtmonster genomen uit de beschoeiing van de haven.

4.4 Methoden specialistisch onderzoek

Macrobotanisch onderzoek

Door BIAAX Consult zijn twee biologische monsters uit evenzoveel sporen geselecteerd voor macrorestenonderzoek (tabel 3). De monsters zijn afkomstig uit vullagen uit de haven en dateren dus uit de achttiende of negentiende eeuw. De grondmonsters zijn met leidingwater gezeefd over een kolom zeven. Van elk grondmonster is een submonster van 0,5 liter gezeefd over een kolom met als kleinste maaswijdte 0,25 mm, de rest van het monstervolume is gezeefd over een kolom met als kleinste maaswijdte 0,5 mm. Van elk monster is vooraf aan het zeven een submonster genomen voor eventueel andersoortig onderzoek. De zeefresiduen zijn nat opgeslagen in potten.

put	spoor	monster	context	datering	volume
4	322	3	beer/havenvulling	XVIII	8 l
4		4	havenvulling	XVIII/XIX	9 l

Tabel 3. Bergschenhoek-Centrumplan, administratieve gegevens van de onderzochte macrorestenmonsters.

De analyse is uitgevoerd door W. van der Meer. De botanische resten zijn gedetermineerd met een opvallend-lichtmicroscop (Wild M8Z) met een vergroting tot 10x5. Indien soortdeterminatie vroeg om morfologische analyse op niveau van individuele cellen, is gebruikgemaakt van een doorvallend-lichtmicroscop (Olympus CHB) met vergroting tot 10x40. Van beide monsters zijn de grovere fracties in hun geheel onderzocht en de kleinere steekproefsgewijs. Tijdens de analyse zijn de herkenbare plantaardige resten op basis van hun morfologische kenmerken gedetermineerd. Daarbij is gebruikgemaakt van de gebruikelijke determinatieliteratuur en de vergelijkingscollectie van BIAAX Consult (Berggren, 1969, 1981; Anderberg, 1994; Cappers e.a., 2006; Körber-Grohne, 1964; 1991. Nomenclatuur volgt de 23e druk van de Heukels' Flora van Nederland (Van der Meijden, 2005). Bijzondere gedetermineerde resten zijn opgeslagen in het archief voor botanische macroresten van BIAAX Consult.

De analyse heeft geleid tot een lijst van de soorten met het aantal macroresten of een abundantiescore. Om deze soortenlijst te ordenen zijn cultuurgewassen onderscheiden van wilde soorten. De cultuurgewassen zijn vervolgens ingedeeld in categorieën gebaseerd op hun economische rol. De wilde soorten zijn ingedeeld op basis van hun oecologische groep, zoals bepaald door Arnolds & Van der Maarel (1979). Het systeem van Arnolds en Van der Maarel is overzichtelijk omdat het iedere soort in een enkele standplaatscategorie plaatst. Het houdt evenwel geen rekening met het feit dat veel soorten voorkomen op diverse standplaatsen. Het werd zinvol geacht om bij enkele soorten de indeling iets aan te passen op basis van het systeem van ecotopen van Runhaar e.a. (2004) en Tamis e.a. (2004). Deze manier van classificeren houdt namelijk wel rekening met de ecologische amplitude van plantensoorten. Bij de interpretatie van de analyseresultaten is gebruikgemaakt van enkele ecologische standaardwerken (Weeda e.a., 1985, 1987, 1988, 1991 & 1994; Schamineé e.a., 1995, 1996, 1998 & 1999).

Houtonderzoek

Het hout is in het depot van RAAP Archeologisch Adviesbureau beschreven door K. Hänninen van BIAAX Consult. Hierbij is informatie genoteerd over de afmetingen, het boomdeel, het aantal jaarringen en de bewerkingsporen. Voor zover de houtsoort niet ter plaatse kon worden bepaald, zijn stukjes meegenomen naar BIAAX Consult, waar ze zijn gedetermineerd met behulp van een doorvallend-lichtmicroscop met vergrotingen tot 500x. Hierbij worden doorsneden gemaakt in drie richtingen ten opzichte van de groeirichting van de boom (dwars, radiaal en tangenciaal). Determinatie is verricht met behulp van Schweingruber (1982).

Er zijn twee mogelijkheden om hout te dateren, koolstofdatering (¹⁴C) en dendrochronologie. Voor de eerstgenoemde methode dienen de laatst gegroeide jaarringen van primair gebruikt hout geselecteerd te worden. Voor een dendrochronologische datering is hout met minimaal zestig jaarringen nodig. Geschikte houtsoorten zijn bijvoorbeeld eik of naaldhoutsoorten. De precisie van de datering is afhankelijk van de aanwezigheid van de laatst gegroeide jaarring of, als deze ontbreekt, het spinthout. Als beide ontbreken is alleen een terminus post quem-datering mogelijk.

Aardewerk en glas

Van de in totaal 1096 scherven uit de opgraving (aardewerk, kleipijpen en glas) zijn er 738 conform de standaard van het classificatiesysteem voor laat- en post-middeleeuws aardewerk en glas oftewel het 'Deventer-systeem' naar baksel en, indien mogelijk, vorm en specifiek type gedetermineerd

door S. Ostkamp (aardewerkspecialist; bijlage 3). Al deze vondsten zijn ingevoerd in een determinatietabel. Onder de keramiekscherven zijn ook 40 fragmenten van kleipijpen. De vondsten zijn te dateren vanaf de 17e tot in de vroege 19e eeuw, hoewel een enkele vondst ouder is. In deze bijdrage zal eerst een introductie worden gegeven op het Deventer-systeem, waarna de vondsten uit alle vondsten als één groep per baksel of materiaalsoort (glas) zullen worden beschreven. Daarna volgt een uiteenzetting over enkele vondstgroepen die op basis van de uitwerking van belang zijn om de chronologie binnen de vindplaats te bepalen.

Het 'Deventer-systeem'

Om de vondsten die tijdens het onderzoek Bergschenhoek zijn verzameld, te kunnen vergelijken met vondsten die elders in ons land tevoorschijn kwamen en nog zullen komen, is het noodzakelijk dat ze typologisch op een standaardwijze worden ingedeeld en beschreven. Om tot een dergelijke standaard te komen, is in 1989 het zogenaamde 'Deventer-systeem' (DS) geïntroduceerd. De doelstellingen van dit systeem zijn meervoudig. Enerzijds kunnen met behulp van dit instrument op een snelle en eenvoudige wijze laat- en post middeleeuwse voorwerpen van glas en keramiek worden ingedeeld en beschreven. Anderzijds ontstaat door deze manier van werken gaandeweg een steeds groter wordende referentiecollectie voor de beschrijving van vondstgroepen uit de genoemde perioden. Daarnaast kan op basis van de aan dit systeem gekoppelde inventarislijsten van de beschreven vondstgroepen statistisch onderzoek worden verricht naar het bij de diverse sociale lagen behorende aardewerken en glazen bestanddeel van de huisraad. Zo kunnen bijvoorbeeld regionale verschillen in kaart worden gebracht. Op dit moment bestaat al een aanzienlijke reeks van aan deze standaard gekoppelde publicaties. Het materiaal dat in Bergschenhoek is opgegraven, is volgens de standaard van het Deventer-systeem gedetermineerd.

De classificatie van aardewerk en glas met behulp van het Deventer-systeem volgt een vast stramien. Eerst worden de keramiek- en glasvondsten per vondstcontext naar de daarin voorkomende baksels/materiaalsoorten uitgesplitst. Vervolgens worden per baksel of materiaalsoort (glas) codes toegekend aan de individuele objecten. Daarna worden alle scherven per bakselgroep en type voorwerp geteld en in de determinatietabel ingevoerd. Daarbij is per vondstcontext ook een schatting gemaakt van het Minimum Aantal Exemplaren (MAE).

De aan de verschillende voorwerpen toegekende codes bestaan uit de drie volgende elementen: het baksel of de materiaalsoort (glas), het soort voorwerp en het op dat specifieke model betrekking hebbende typenummer. Zo krijgt een pispot van roodbakkerd aardewerk de codering: r(oodbakkerd aardewerk)-pis(pot)-, gevolgd door een typenummer (bijv. r-pis-5). Dit typenummer is uniek voor een bepaalde vorm. Wanneer een model niet eerder is beschreven, krijgt het een nieuw typenummer dat vervolgens in een centraal bestand wordt opgenomen. Door middel van de aan de voorwerpen toegekende codes kunnen deze vergeleken worden met soortgelijke objecten die reeds binnen het Deventer-systeem zijn gepubliceerd. Naast de inventarislijst is een representatieve selectie van (archeologisch) complete voorwerpen opgenomen in de aardewerkcatalogus, die eveneens de standaardindeling van het Deventer-systeem volgt (bijlage 4).

Botmateriaal

Voorafgaand aan het archeozoologisch onderzoek is er een selectie gemaakt van het botmateriaal. Het overgrote deel bleek goed te dateren en is daarom meegenomen voor de uitwerking (Jordanov, 2014). In totaal zijn er 97 botfragmenten aangeboden voor determinatie (bijlage 5). Tijdens het determineren zijn meerdere resten van één individu samengevoegd en geteld als één. Het totaal aantal records komt na deze correctie uit op 86.

Het botmateriaal is gedetermineerd met behulp van de archeozoologische vergelijkingscollectie van het Groninger Instituut voor Archeologie van de Rijksuniversiteit Groningen door J.T. van Gent (archeozoologisch specialist). Het materiaal uit Bergschenhoek is zeer goed geconserveerd en de fragmentatiegraad is laag. Daardoor kon slechts een enkel fragment niet op soort worden gedetermineerd. Het bepalen van de slachtleeftijd gebeurde in de eerste plaats aan de hand van de data van Habermehl (1975). Naast deze exacte leeftijdsbepalingen op basis van het gebit en het vergroeien van de epifysen kon er in veel gevallen een globale schatting worden gemaakt van de leeftijd, om zo in ieder geval jonge beesten te scheiden van de volgroeide beesten. Vanwege het ontbreken van volgroeide intacte botten konden er geen botmaten worden genomen. Schofthoogten ontbreken dus. Wel kon er van een tweetal paarden de sekse worden bepaald aan de hand van het gebit.

Het meeste botmateriaal is afkomstig uit vullingen van de gedempte haven. Enkele resten zijn afkomstig van omliggende percelen maar dateren eveneens van na het in onbruik raken van de haven. Het materiaal wordt besproken per zone per fase. Alleen uit havenvulling 3 komen genoeg resten om betrouwbare uitspraken te doen over de verhoudingen tussen de gehouden diersoorten en patronen in de slachtleeftijd.

Leer

Het onderzoek naar leer is uitgevoerd door Marloes Rijkelijkhuisen (Elpenbeen). Bij de opgraving in Bergschenhoek zijn verschillende fragmenten van leren voorwerpen aangetroffen. Al het leer is afkomstig uit de vulling van een van de opgegraven havens. Deze haven is waarschijnlijk aangelegd in de 16e -17e eeuw. In de periode vanaf de 17e eeuw is de haven in een aantal fases gedempt/aangeplempt. Het is te verwachten dat het leer uit deze periode afkomstig is. Eén van de onderzoeksvragen is of het leer nauwkeuriger gedateerd kon worden en wat voor voorwerpen er aangetroffen zijn. Daarnaast is er gekeken of er bepaalde schoentypen toegekend konden worden aan de schoenfragmenten of dat er nog meer informatie verkregen kon worden. De (fragmenten van) objecten zijn na onderzoek getekend, gefotografeerd en vervolgens geconserveerd.

Metaal

63 metalen vondsten zijn gedetermineerd en voor zo ver nodig geconserveerd door P. Schulten van Archeoplan. Alle vondsten zijn gevuld in een determinatietabel waarin het materiaal is bepaald, het object is gedetermineerd en een beschrijving is opgenomen (bijlage 6).

RAAP-RAPPORT 3078

Plangebied Centrumplan Bergschenhoek, gemeente Lansingerland

Archeologisch onderzoek: een proefsleuvenonderzoek, een begeleiding van de sloop en een opgraving

Figuur 2. Het zuidprofiel in proefsleuf 1.

5 Resultaten

5.1 Fysisch-geografisch onderzoek

5.1.1 Geologie en geomorfologie

De omgeving van Bergschenhoek maakt deel uit van een gebied dat tot circa 200 voor Chr. onder invloed van de zee heeft gestaan. De kustlijn bestond uit een serie strandwallen, waarachter een landschap met geulen en krekens is ontstaan. Hier was niet alleen de invloed van de zee maar ook die van de rivieren en wind merkbaar. Vanuit de krekens en geulen is zand en klei afgezet, de zogenaamde afzettingen van het Laagpakket van Wormer. Tijdens relatief rustige periodes heeft veengroei plaats kunnen vinden. Er is nog geen sprake van een veenlandschap, het gaat om dunne veenlagen in het zand of de klei.

Na circa 200 voor Chr. sloot de kust zich waardoor de invloed van zee drastisch afnam. De afwatering van het achterland stagneerde en er kwam op grote schaal veen tot ontwikkeling; het Hollandveen. In het veen bevonden zich meertjes die via veenstroompjes met elkaar in verbinding stonden. De belangrijkste veenstroom in de omgeving van het plangebied was de Rotte. Tot circa 900 na Chr. kon het veen ongestoord doorgroeien. Na 900 verbeterde de afwatering van het veen en kwam de veengroei tot stilstand en begonnen de eerste ontginningen van het veen. In de loop van de tijd is het veen in de omgeving van het plangebied tot op de zandige of kleiige afzettingen van het Laagpakket van Wormer afgegraven. In het plangebied kan Hollandveen op afzettingen van het Laagpakket van Wormer en/of het Laagpakket van Echteld met Hollandveen aangetroffen worden (Deunhouwer, 2002; Pons & De Visser, 1960; RGD, 1979: code C2).

Het plangebied ligt op een strook veen in een droogmakerijlandschap. In het geval van Bergschenhoek ligt de oudste bebouwing op het zogenaamde bovenland en ligt het omringende land enkele meters lager op de oude zeeklei omdat het veen door turfwinning is verdwenen.

5.1.2 Bodemopbouw

De natuurlijke ondergrond bestaat uit een bruin, mineraalarm rietveen. Dit veen is aangetroffen in alle proefsleuven op een diepte variërend van 1,25 tot 2,05 m -Mv (2,7 tot 3 m -NAP). Op het veen is een 30 cm dikke donkergrijsbruine, zandige veenlaag opgebracht (spoornummer1005) waarin enkele puin-spikkels aanwezig zijn (figuur 2). Dit betreft de oudste ophoging in het noordelijke deel van het plangebied dat waarschijnlijk in de 15e eeuw is opgebracht. Tijdens de opgraving is een profiel gedocumenteerd haaks op de insteekhaven (figuur 3). Daarin is het natuurlijke veen (S4011) aangetroffen aan de zuidkant van de havengeul vanaf 3,05 m -NAP. Hierop is ook een donkergrijs bruine zandige veenlaag aanwezig met puinfragmenten (S4010). Uit deze laag zijn aardewerkfragmenten geborgen die vanaf de 16e eeuw kunnen worden gedateerd (vondstnummers 103, 119, 124 en 138; bijlage 3). Uit de overgang naar het natuurlijke veen is een scherp Siegburg steengoed geborgen dat in de periode eind 14e - begin 15e eeuw kan worden gedateerd. Dit is tevens de oudste vondst uit het onderzoek.

Vanaf de top van deze zandige veenlaag zijn de oudste sporen ingegraven (sloten en insteekhavens). Op deze laag is een ophogingspakket van kleiige zandlagen en puinlagen aanwezig. De aangetroffen bebouwingsresten zijn gefundeerd op een zandlaag en soms op een puinlaag die deel uitmaken dit ophogingspakket. Dit pakket is ontstaan in de loop van de 18e en de 19e eeuw.

Samenvattend bestaat de bodemopbouw in het plangebied uit een opeenvolging van ophogingslagen op veen. De eerste fase van ophoging kon op basis van vondsten in de 15e eeuw gedateerd worden. De jongste fase van ophoging dateert uit het recente verleden. Alle sporen zijn namelijk afgedekt met een laag ophogingszand dat op een anti-worteldoek ligt. Dit zand is aangebracht in het kader van de huidige inrichting.

5.2 Grondsporen en structuren

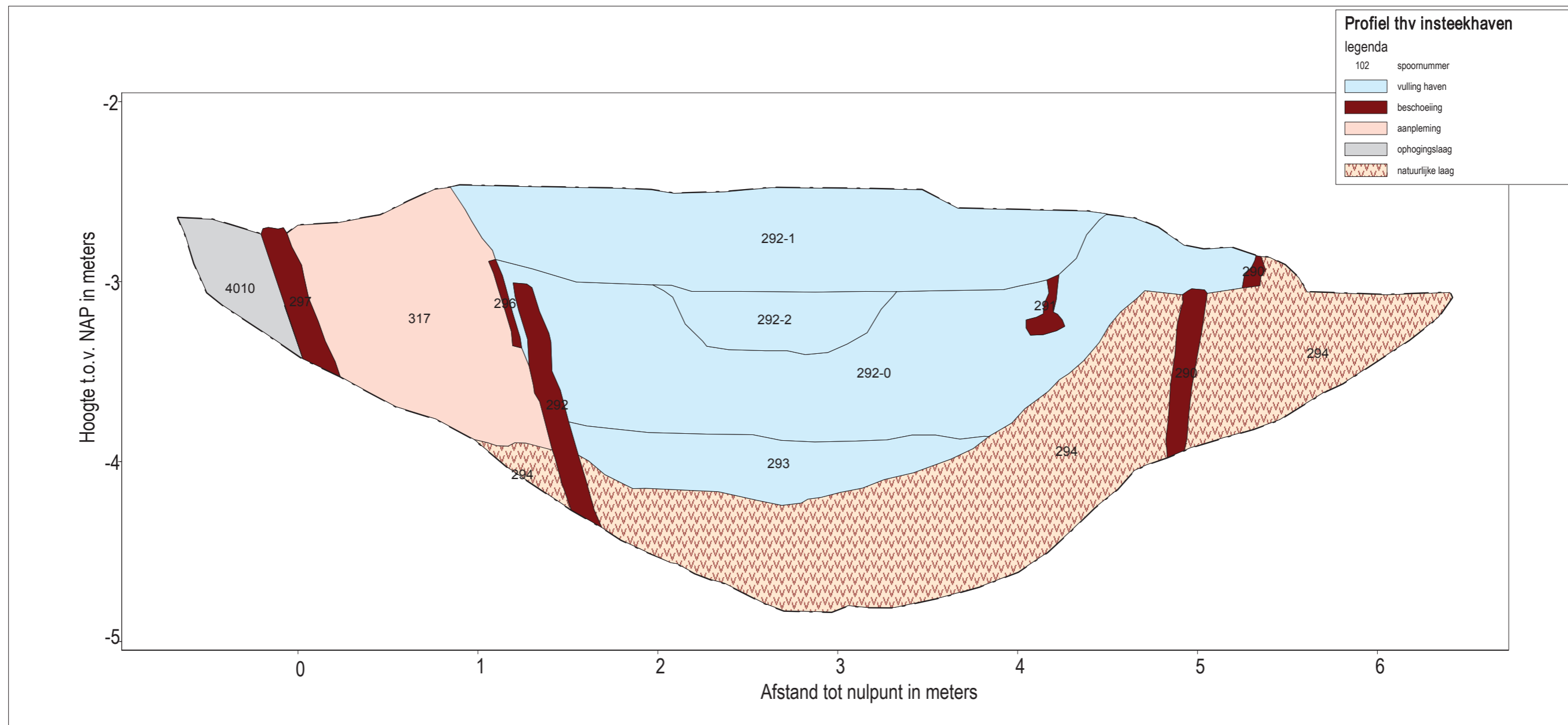
Tijdens het onderzoek (proefsleuven, begeleiding en opgraving) zijn in totaal 358 sporen en lagen aangetroffen (bijlage 1; figuur 4a/b). De aangelegde vlakken waren niet allemaal even goed leesbaar. Vlak 1 was goed leesbaar, maar bij het verdiepen naar de volgende vlakken was sprake van wateroverlast. De grondsporen zijn goed bewaard gebleven.

Aanvullend bureauonderzoek oude kaarten

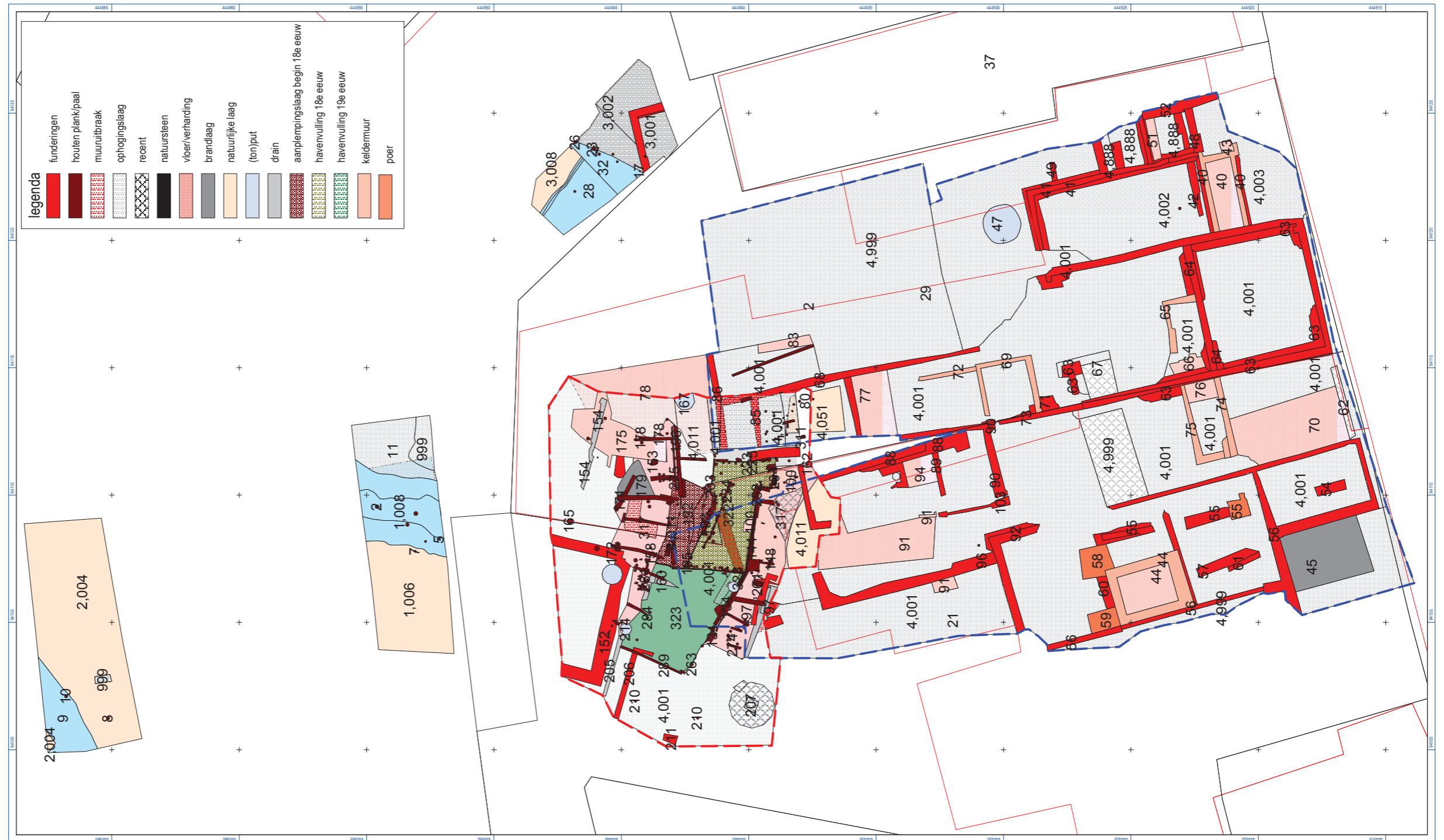
Omdat hoofdzakelijk bebouwingsresten uit de Nieuwe tijd zijn aangetroffen, is in aanvulling op het vooronderzoek (zie hoofdstuk 2) een klein bureauonderzoek uitgevoerd naar oude kaarten. Uit een projectie van een kaart uit 1780 (zie figuur 7; gemeten en gemaakt door de landmeter P.

Ketelaar uit Raamsdonk ten behoeve van de verkoop van de percelen na de droogmaking van de polders rond Bergschenhoek en Bleiswijk, liggend in de Ambachten van Bleiswijk en Hillegersberg) blijkt dat binnen het onderzochte gebied in de 18e eeuw rekening moet worden gehouden met bebouwingsresten van drie panden die met de voorgevel aan de Dorpsstraat stonden (een waarvan gedeeltelijk) en de bijbehorende achtererven. In het noorden van het gebied zouden resten van het zuidoostelijke uiteinde van een insteekhaventje kunnen worden aangetroffen dat richting het noordwesten een verbinding vormde met de vaart die om het centrum van Bergschenhoek loopt. Opgemerkt dient te worden dat de projectie van de kaart uit 1780 op de huidige topografie niet helemaal betrouwbaar is. Mogelijk geeft de kaart eerder een globale indruk van de perceelsindeling en bebouwing in Bergschenhoek.

Op de projectie van kadastrale minuut uit 1811-1832 (figuur 5) op de huidige topografie is te zien dat rekening gehouden moet worden met (bebouwings)resten op twee percelen en bijbehorende achtererven. Op perceel 258 staat een vierkant gebouw afgebeeld met de voorgevel aan de Dorpsstraat. Uit de OAT's (Oorspronkelijke Aanwijzende Tafels) blijkt dat dit perceel in het bezit is van de gemeente Bergschenhoek. Het betreft een 'brandspuijt', huis en erf. Op perceel 256 woonde de wagenmaker Willem van der Schot (<http://watwaswaar.nl>).

Figuur 3. Profiel ter hoogte van insteekhaven.

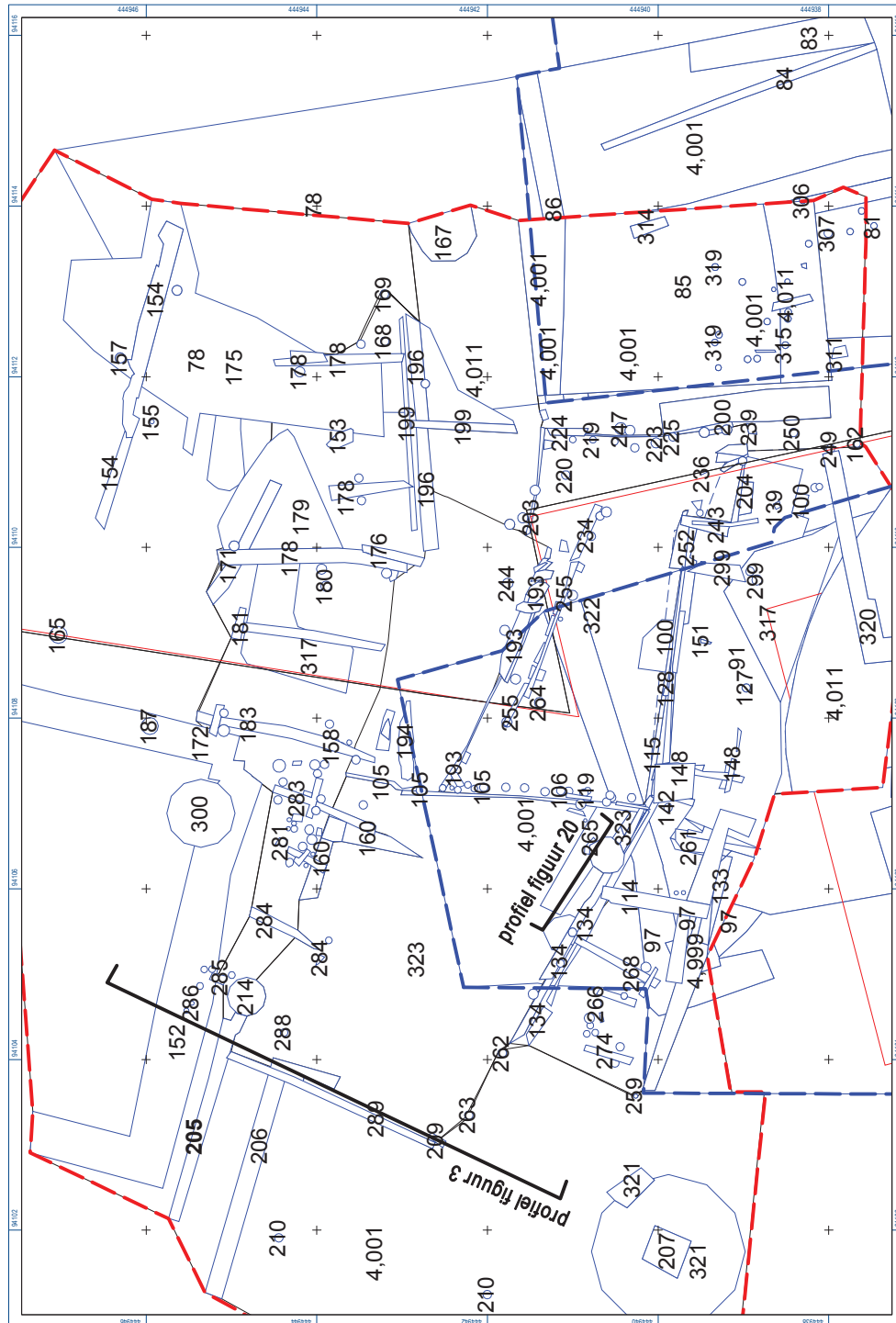

Figuur 4a. Resultaten proefsleuven, begeleiding en opgraving.

RAAP-RAPPORT 3078

Plangebied Centrumplan Bergschenhoek, gemeente Lansingerland

Archeologisch onderzoek: een proefsleuvenonderzoek, een begeleiding van de sloop en een opgraving

Figuur 4b. Detail sporen haven en ligging profielen.

RAAP-RAPPORT 3078

Plangebied Centrumplan Bergschenhoek, gemeente Lansingerland

Archeologisch onderzoek: een proefsleuvenonderzoek, een begeleiding van de sloop en een opgraving

Figuur 5. De ligging van de proefsleuven, begeleiding en opgraving op een projectie van de kadastrale minuut uit 1811-1832 op de huidige topografie.

Bebouwingsresten

Omdat alle bebouwingsresten uit de Nieuwe tijd dateren, worden ze behandeld per perceel, waarbij de perceelsnummering van de kadastrale minuut uit 1811-1832 wordt aangehouden.

Tijdens het proefsleuvenonderzoek is de fundering aangetroffen van de aansluiting van de oostelijke zijgevel op de achtergevel van het pand dat op de kadastrale minuut uit 1811-1832 is afgebeeld op perceelnummer 262 (figuur 5). De fundering van de zijgevel (spoornummer15; figuur 6) is gemetseld in gele ijsselsteentjes (minimaal twee lagen) en gevoegd met mortel. Deze liggen op een laag los gestapelde, rode (hergebruikte) bakstenen met afmetingen 11 x 22 x 5 cm. De fundering is anderhalve steen dik en kent één versnijding. De fundering van de achtergevel ligt ter hoogte van de aansluiting deels op de onderste versnijding van de zijgevel. De fundering van de achtergevel is gemetseld in dezelfde gele ijsselsteentjes en kent zelf geen versnijdingen. Hoewel de rode bakstenen van de vlijlaag qua formaat uit de 16e-17e eeuw zouden kunnen dateren, betreft het hier vrijwel zeker hergebruikte stenen. Op basis van de gele stenen kan deze fundering aan het begin van de 19e eeuw worden gedateerd.

Tijdens de sloopbegeleiding en de opgraving zijn bebouwingsresten aangetroffen van drie panden met diverse uit- en aanbouwstructuren die met de voorgevel aan de Dorpsstraat hebben gestaan en twee panden die meer naar achteren hebben gestaan met de achterkant tegen de insteekhaven zoals afgebeeld op een historische kaart uit 1780 (figuur 7). De panden aan de Dorpsstraat zijn afgebeeld op de kadastrale minuut uit 1811-1832.

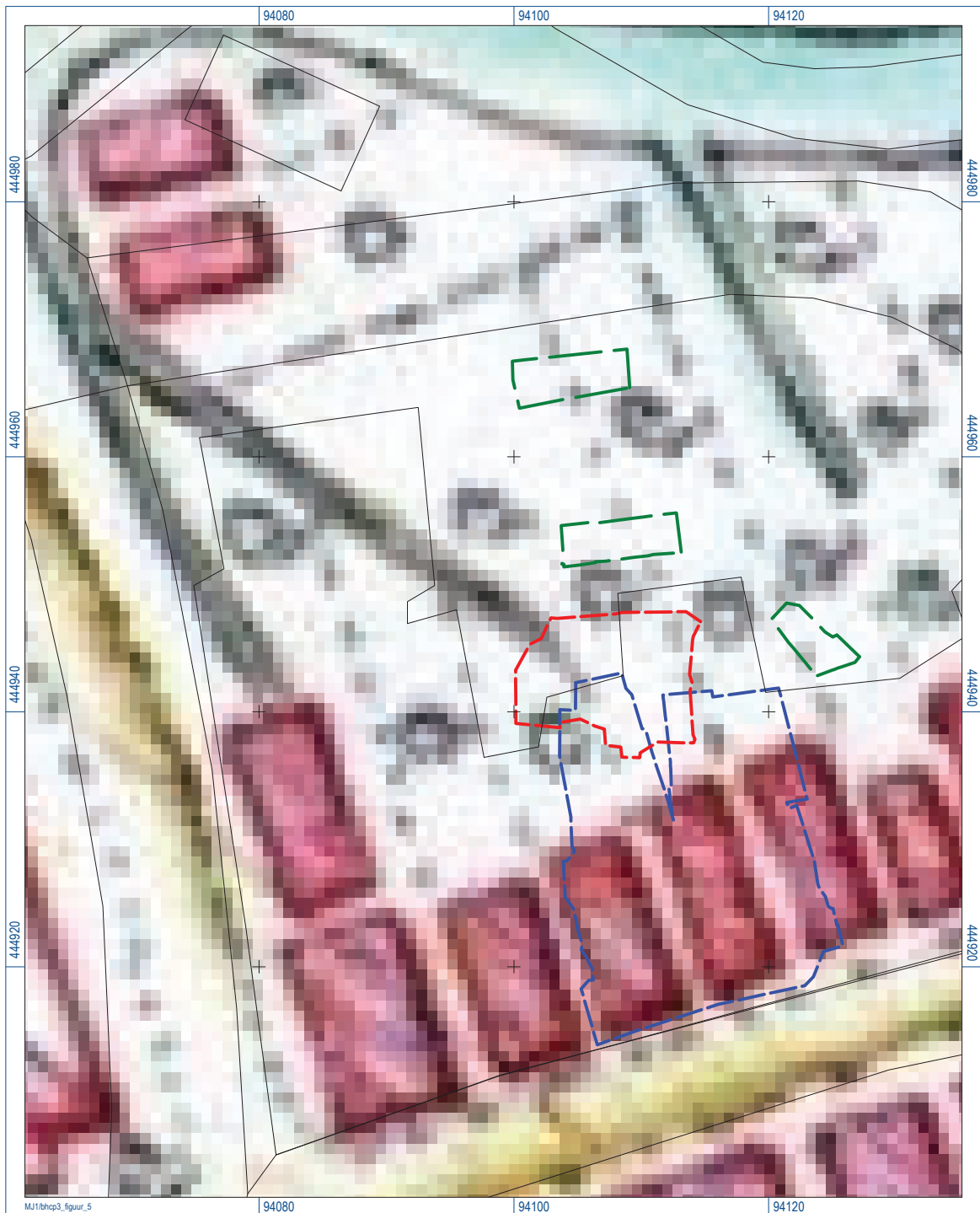

Figuur 6. Fundering spoornummer 15.

RAAP-RAPPORT 3078

Plangebied Centrumplan Bergschenhoek, gemeente Lansingerland

Archeologisch onderzoek: een proefsleuvenonderzoek, een begeleiding van de sloop en een opgraving

Figuur 7. De ligging van de proefsleuven, begeleiding en opgraving op een projectie van de kaart uit 1780 op de huidige topografie.

Perceel 258-260

Op perceel 258 (zie figuur 5) is parallel aan de Dorpsstraat een fundering aangetroffen (spoornummer 42) die vermoedelijk tot de oudste bebouwingsfase op dit perceel hoort. Het betreft een fundering in roze/appelbloesemkleurige bakstenen met afmetingen 18,5 x 8,5 x 4 cm. Deze bestaat uit drie getrapt aangelegde lagen (twee versnijdingen; figuur 8). Deze is gedocumenteerd over een lengte van 4,1 m, maar loopt naar het oosten door onder de jongere fundering met spoornummer 52 tot buiten het plangebied. Naar het westen toe loopt deze fundering onder de jongere fundering met spoornummer 41 door. Op basis van de kenmerken van de bakstenen zou deze fundering uit de 16e of 17e eeuw kunnen dateren. Mogelijk behoort deze fundering toe aan één van de panden zoals afgebeeld op de kaart uit 1780 (zie figuur 7). Van de funderingen van het vierkante gebouw zoals afgebeeld op de kadastrale minuut op perceel 258 is weinig aangetroffen. Deze lag dan ook deels buiten het plangebied. Mogelijk zijn de funderingen met de spoornummers 48 en 52 restanten hiervan. Ook is een kelder aangetroffen (spoornummer 40) die aan het vierkante gebouw toebehoorde. De kelderwand was betegeld met rode plavuizen met lood- en koperoxideglazuur en afmetingen van 12 x 12 cm. De vloer was betegeld met rode ongeglazuurde plavuizen met afmetingen 22,5 x 22,5 cm (figuur 9). Duidelijk is wel dat dit pand later (na 1830) richting het noorden is uitgebreid met een rechthoekige uitbouw (spoornummer 41). De fundering hiervan is gemetseld in een mix van gele ijsselsteentjes en oranje bakstenen. Deze bestaat uit vier getrapt aangelegde lagen (drie versnijdingen). De onderste drie lagen van het opgaand muurwerk zijn ook bewaard gebleven. De muur is anderhalve steens dik (gele ijsselsteentjes) en de fundering springt

Figuur 8. Funderingen met de spoornummers 42, 48 en 52.

RAAP-RAPPORT 3078

Plangebied Centrumplan Bergschenhoek, gemeente Lansingerland

Archeologisch onderzoek: een proefsleuvenonderzoek, een begeleiding van de sloop en een opgraving

Figuur 9. Detail kelder spoornummer 40.

Figuur 10. Funderingen met de spoornummer 49 en 50 haaks op de zijgevel met spoornummer 41.

RAAP-RAPPORT 3078

Plangebied Centrumplan Bergschenhoek, gemeente Lansingerland

Archeologisch onderzoek: een proefsleuvenonderzoek, een begeleiding van de sloop en een opgraving

in totaal circa 40 cm uit. Dit gebouw is na 1830 aangelegd gezien het feit dat het niet op de kadastrale minuut is afgebeeld. De aard van de bouwmaterialen bevestigt deze datering. Nog jonger zijn enkele funderingen die haaks op de rechthoekige uitbouw met spoornummer 41 zijn aangelegd. Op figuur 10 is te zien dat deze funderingen (spoornummers 49 en 50) tegen de fundering van de uitbouw aan zijn gemetseld. Aangezien hier maar een klein deel van kon worden blootgelegd, is de functie van deze vertrekken onduidelijk. Het betrof waarschijnlijk schuurtjes.

Vlak achter dit gebouw op het achtererf is een ronde waterput aangetroffen (spoornummer 47) met een vrij jonge datering (eind 19e-20e eeuw). Hij was deels in beton uitgevoerd en schoon van binnen.

Perceel 256

Op het aangrenzende perceel zijn resten aangetroffen van twee panden en diverse bijgebouwen. De fundering van een rechthoekig pand met twee vertrekken en een kelder, dat met de voorgevel aan de Dorpsstraat heeft gestaan, is vrijwel compleet aangetroffen (spoornummers 63, 64 en 66; figuur 11). De voorkamer heeft afmetingen van 4,5 x 5 m en de achterkamer van 5,5 x 5 m. De kelder (spoornummer 66) bevindt zich in de achterkamer achter de tussenwand (spoornummer 64). De voor- en zijgevels van het pand hebben een doorlopende fundering die gemetseld is in oranje bakstenen met afmetingen 17,5 x 8 x 4 cm in zeven lagen. De fundering is getrapt aangelegd en telt vier versnijdingen. Van het opgaand muurwerk zijn lokaal zeven lagen bewaard gebleven. De muur is vrij slordig gemetseld in dezelfde bakstenen als de fundering en gevoegd met kalkmortel. Van de tussenmuur

Figuur 11. Overzicht funderingen met de spoornummer 63 en 64 en kelder spoornummer 66.

(spoornummer 64) is alleen de fundering bewaard gebleven. Deze is koud tegen de fundering van de buitengevels aan gemetseld in dezelfde bakstenen en telt vijf versnijdingen.

De kelder is aangetroffen achter de tussenmuur tegen de westelijke zijgevel (spoornummers 65 en 66). De wanden van de kelder zijn (deels) betegeld met Delftsblauwe tegeltjes met diverse afbeeldingen (18e eeuw). De vloer bestaat uit rode ongeglazuurde plavuizen met afmetingen 21,5 x 21,5 x 3 cm. De vloer ligt op circa 1 m onder het vloerniveau (overgang fundering - opgaand muurwerk). De funderingsresten dateren waarschijnlijk uit de tweede helft van de 19e eeuw. Deze datering is gebaseerd enerzijds op de aard van de bouwmaterialen en anderzijds op het feit dat op de kadastrale minuut uit 1811-1832 op perceel 256 een gebouw staat afgebeeld dat circa twee keer zo breed is als dit pand. Het lijkt erop dat dit perceel rond 1880 in tweeën is gesplitst. Het pas gesloopte pand met huisnummer 43 aan de Dorpsstraat had een gevelsteen met het jaartal 1883. Vermoedelijk zijn rond 1883 de twee panden gebouwd, waarbij het oostelijke pand, waarvan de funderingen hierboven beschreven zijn (spoornummer 63), later is gesloopt en vervangen is door het jongere apotheekerspand dat tot voor kort hier stond. Het westelijk pand (huisnummer 43) is tot voor kort blijven bestaan. Een argument hiervoor is ook het feit dat de bovenbeschreven kelder (spoornummer 66) onder de fundering van de zijgevel (spoornummer 63) richting het westen heeft doorgelopen. In de tussenruimte tussen de twee eind 19e-eeuwse panden is namelijk op dezelfde diepte een kelder met dezelfde breedte (spoornummers 74 en 75) en een vloer van dezelfde rode plavuizen aangetroffen (spoornummer 76). De tegels waarmee de wand en de vloer van de kelder bekleed zijn, doen ook

Figuur 12. Overzicht van het westelijke deel van perceel 256.

een oudere oorsprong vermoeden dan de tweede helft van de 19e eeuw. Mogelijk is de kelder dus een overblijfsel van het oorspronkelijke pand dat ook op de kadastrale minuut staat afgebeeld.

In de westelijke helft van perceel 256 zijn de funderingen gedocumenteerd van het pand dat tot voor kort op nummer 43 stond (spoornummers 56 en 92; figuur 12). Het pand stamt volgens het jaartal op de gevelsteen uit 1883. De aangetroffen funderingen bestaan uit rode (halve) bakstenen met afmetingen 18 x 8 x 4 cm (getrapt aangelegd, minimaal twee versnijdingen) waarop zeven lagen van het opgaand muurwerk aanwezig zijn (gele ijsselsteentjes; twee steens dik). De rode stenen lijken te zijn hergebruikt. Bij dit pand hoort ook de aangetroffen vloer van wat mogelijk een trappenhuis is geweest (spoornummer 44) bekleed met tegeltjes met oranje en groene glazuur en afmetingen van 12,5 x 12,5 cm. De wand van het vierkante trappenhuis is vrij dik en stevig gemetseld in gele ijsselsteentjes. De twee stevige vierkante poeren (spoornummers 58 en 59) houden waarschijnlijk ook verband met het trappenhuis. De funderingen met spoornummers 55, 57 en 61 lijken uit een oudere fase te dateren (figuur 12). Deze liggen een stuk dieper en zijn opgetrokken in rode en oranje stenen met afmetingen 18 x 8 x 4 cm in acht lagen (zeven versnijdingen). Ook wordt de fundering met spoornummer 55 verstoord door de poer met spoornummer 58. Een hoekje van deze fundering is afgebroken om de poer aan te kunnen leggen. Mogelijk hoort de fundering met spoornummer 54 die qua bouwmaterialen, oriëntatie en constructiewijze met deze funderingen overeenkomt, ook bij deze oudere structuur. Of het om de gevels van een voorganger van het pand uit 1883 gaat, is niet duidelijk. De funderingen liggen parallel aan en vrij dicht bij elkaar (1,4 m). Waarschijnlijker is dat het om een perceelsmuur en een gevel gaat of om de gevels van twee verschillende gebouwen. Deze situatie wijkt in ieder geval af van de op de kadastrale minuut uit 1811-1832 afgebeelde inrichting. Hiermee kunnen deze funderingen aan het begin van de 19e eeuw of eerder (vanaf de 17e eeuw) worden gedateerd.

De achtererven op perceel 256 worden gekenmerkt door funderingsresten van diverse uitbouwen richting de insteekhaven die erachter ligt. Er valt op dat er een tweedeling is in de oriëntatie van de funderingen van de uitbouwen (zie figuur 4a). De fundering met een ietwat noordoost-zuidwestelijke oriëntatie (spoornummers 88 en 96) lijken ouder te zijn. Deze worden namelijk doorsneden door de fundering met spoornummer 90 die dezelfde oriëntatie heeft als spoornummer 68 en haaks ligt op de funderingen met spoornummers 82, 85 en 86. Ook de kelder met spoornummer 69 met een stortkoker in de noordwesthoek (kolenkelder?; figuur 13) hoort bij deze uitbouw. Het valt op dat de funderingen van deze uitbouw vrij licht en rommelig zijn en meer aan verzakking onderhevig zijn dan die van de hoofdgebouwen (figuur 14). Het verschil is ook duidelijk zichtbaar bij de aansluiting van de westelijke zijgevel van de uitbouw met spoornummer 96 op de achtergevel van het hoofdgebouw (spoornummer 92; figuur 15). Duidelijk is tevens dat de uitbouwen meerdere keren naar het noorden toe zijn uitgebreid (vergelijk de funderingen van de achtergevels met spoornummers 96 en 97). Deze uitbouwen zijn inclusief de aanpassingen die zijn aangelegd in de tweede helft van de 19e eeuw en later. Op de kadastrale minuut uit 1811-1832 zijn deze namelijk nog niet aanwezig.

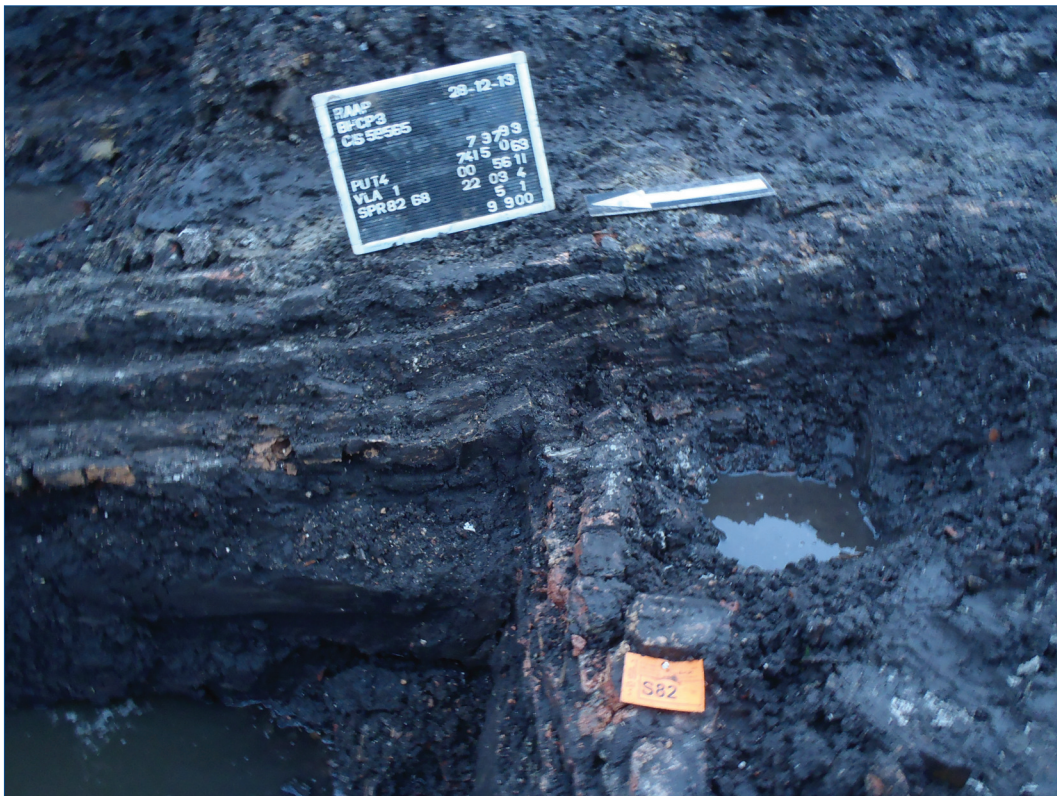
In het noorden van de opgravingsput aan de andere kant van de gedempte insteekhaven (zie hieronder) is de fundering van een voorgevel en aansluiting op beide zijgevels aangetroffen van een pand (spoornummer 152). Het gaat om een fundering gemetseld in rode bakstenen met afmetingen van 18 x 9 x 4 cm. De fundering bestaat uit drie baksteenlagen en telt één versnijding. Op de kaart

RAAP-RAPPORT 3078

Plangebied Centrumplan Bergschenhoek, gemeente Lansingerland
Archeologisch onderzoek: een proefsleuvenonderzoek, een begeleiding van de sloop en een opgraving

Figuur 13. Een kelder onder een uitbouw op het achtererf van perceel 256 (spoornummer 69).

Figuur 14. Fundering uitbouw spoornummer 68.

RAAP-RAPPORT 3078

Plangebied Centrumplan Bergschenhoek, gemeente Lansingerland

Archeologisch onderzoek: een proefsleuvenonderzoek, een begeleiding van de sloop en een opgraving

uit 1780 en op de kadastrale minuut uit 1811-1832 is dit perceel onbebouwd. Toch is het vermoeden dat het hier om een schuur gaat uit de tijd dat dit deel van de insteekhaven nog in gebruik was (19e eeuw), omdat de gevel vlak langs en parallel aan de noordelijke beschoeiing van de haven ligt. Het gaat waarschijnlijk om een voorraadschuur waarin waar opgeslagen werd dat per boot aan- of afgevoerd werd.

Een kleinere fundering van gele ijsselsteentjes (anderhalve steen breed; spoornummer 206) is aangetroffen deels op de vulling van de gedempte haven. Het gaat vermoedelijk om een schuurtje uit de (late) 19e begin 20e eeuw aangezien dit deel van de haven in deze periode gedempt is.

Figuur 15. Aansluiting fundering uitbouw (spoornummer 96) op fundering hoofdgebouw (spoornummer 92).

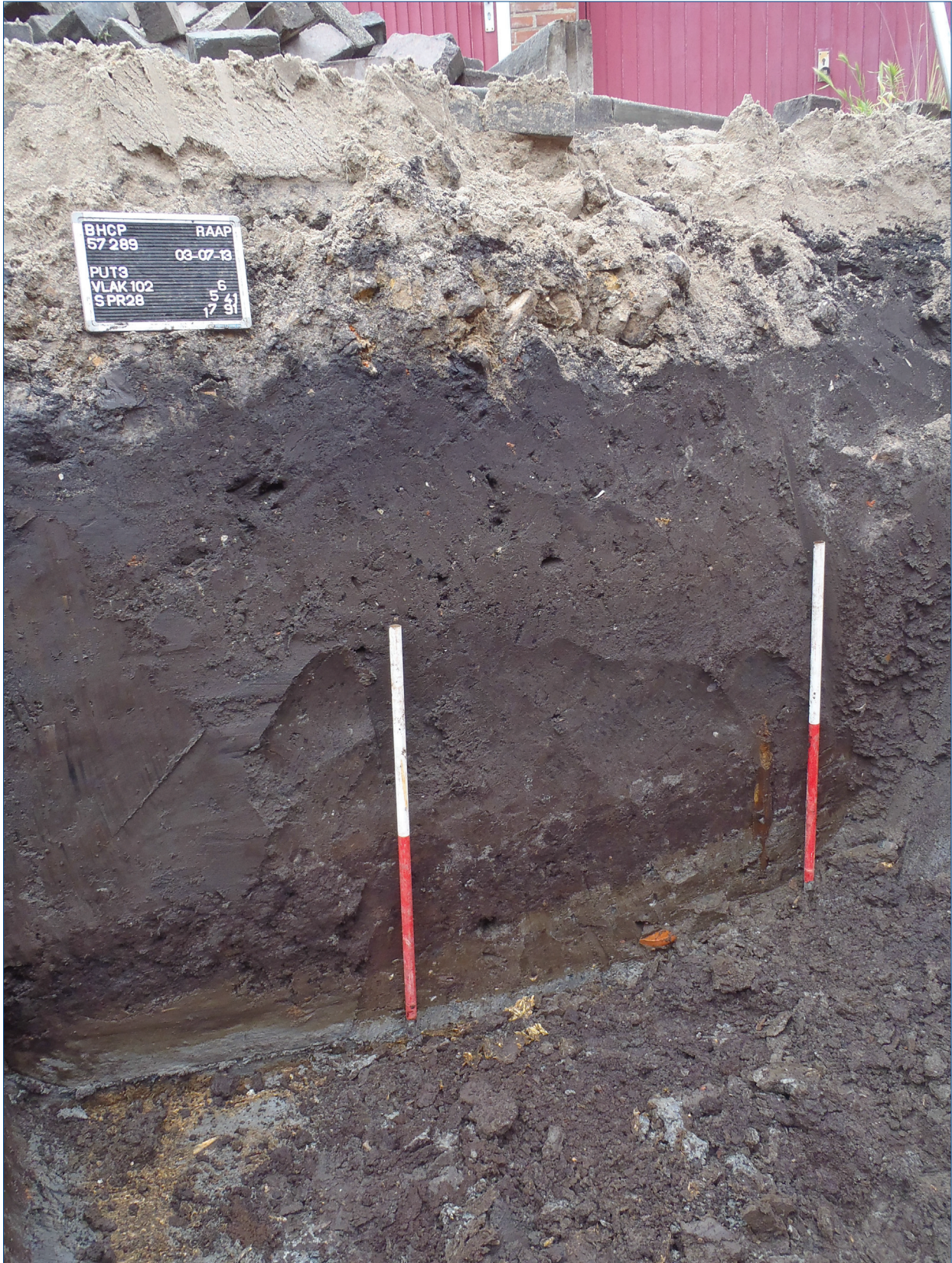
Sloten

Tijdens het proefsleuvenonderzoek zijn vier sloten gevonden (spoornummers 9, 28, 32 en 1007 t/m 1009). Dit betreffen voormalige kavelsloten die percelen of tuinen begrensd hebben. Opvallend is dat niet al deze sloten op het minuutplan (1811-1832) staan afgebeeld. Kennelijk was een deel van de sloten (spoornummers 9 en 28) reeds gedempt toen het minuutplan werd getekend. Dat er sprake is van twee fasen binnen de verkaveling lijkt te worden bevestigd door de ligging van de spoornummers 28 en 32 ten opzichte van elkaar. De sloot met spoornummer 28 (figuur 16) wordt in ieder geval afgesneden door die met spoornummer 32, waarbij de beschoeiing van die laatste precies op de plek van één van de sloten op het minuutplan valt. Wanneer de ligging van de sloten geprojecteerd wordt op de kaart uit 1780 (figuur 17), dan lijkt het er inderdaad op dat de sloten

RAAP-RAPPORT 3078

Plangebied Centrumplan Bergschenhoek, gemeente Lansingerland

Archeologisch onderzoek: een proefsleuvenonderzoek, een begeleiding van de sloop en een opgraving

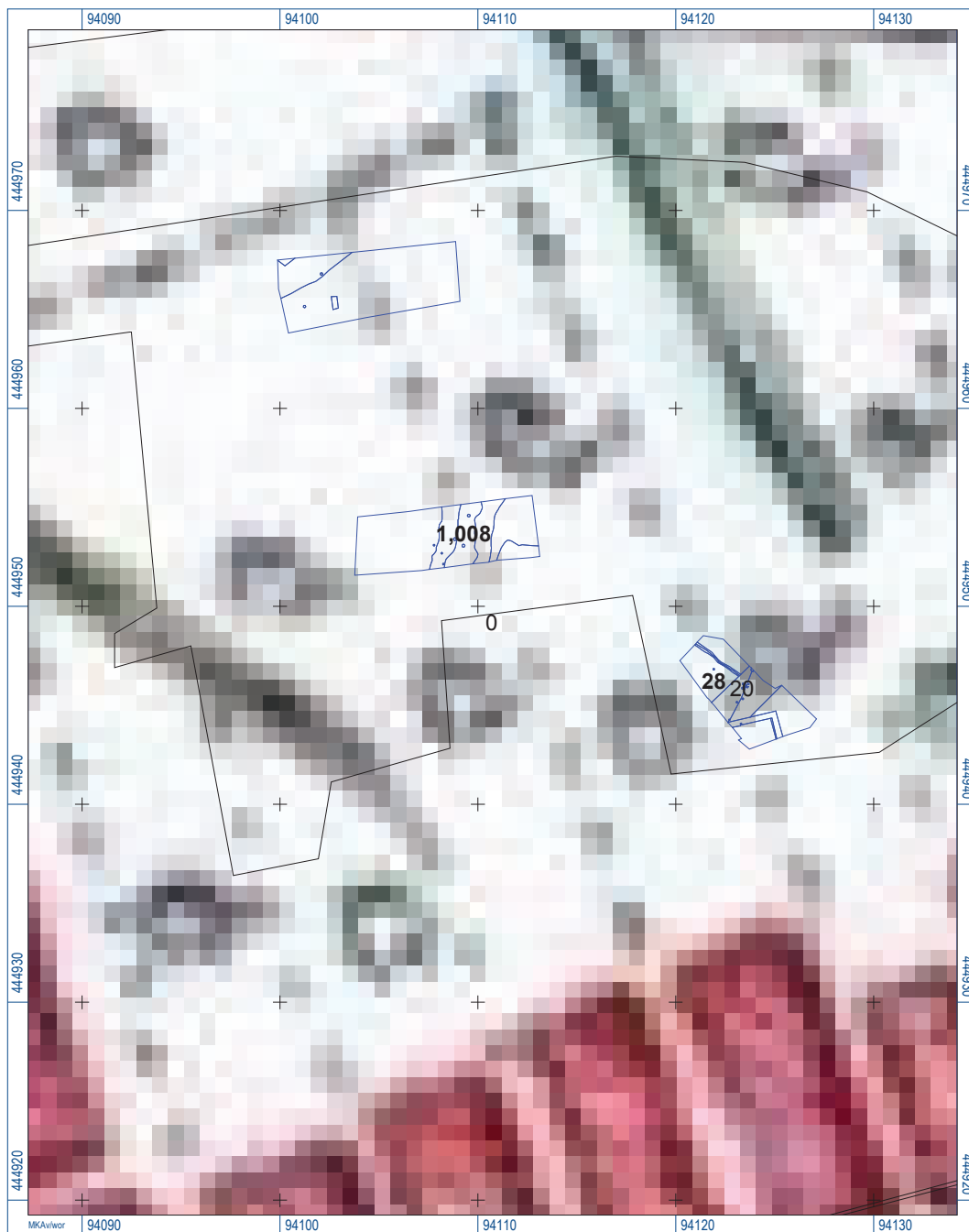
Figuur 16. Sloot met spoornummer 28, aangetroffen in proefsleuf 3.

RAAP-RAPPORT 3078

Plangebied Centrumplan Bergschenhoek, gemeente Lansingerland

Archeologisch onderzoek: een proefsleuvenonderzoek, een begeleiding van de sloop en een opgraving

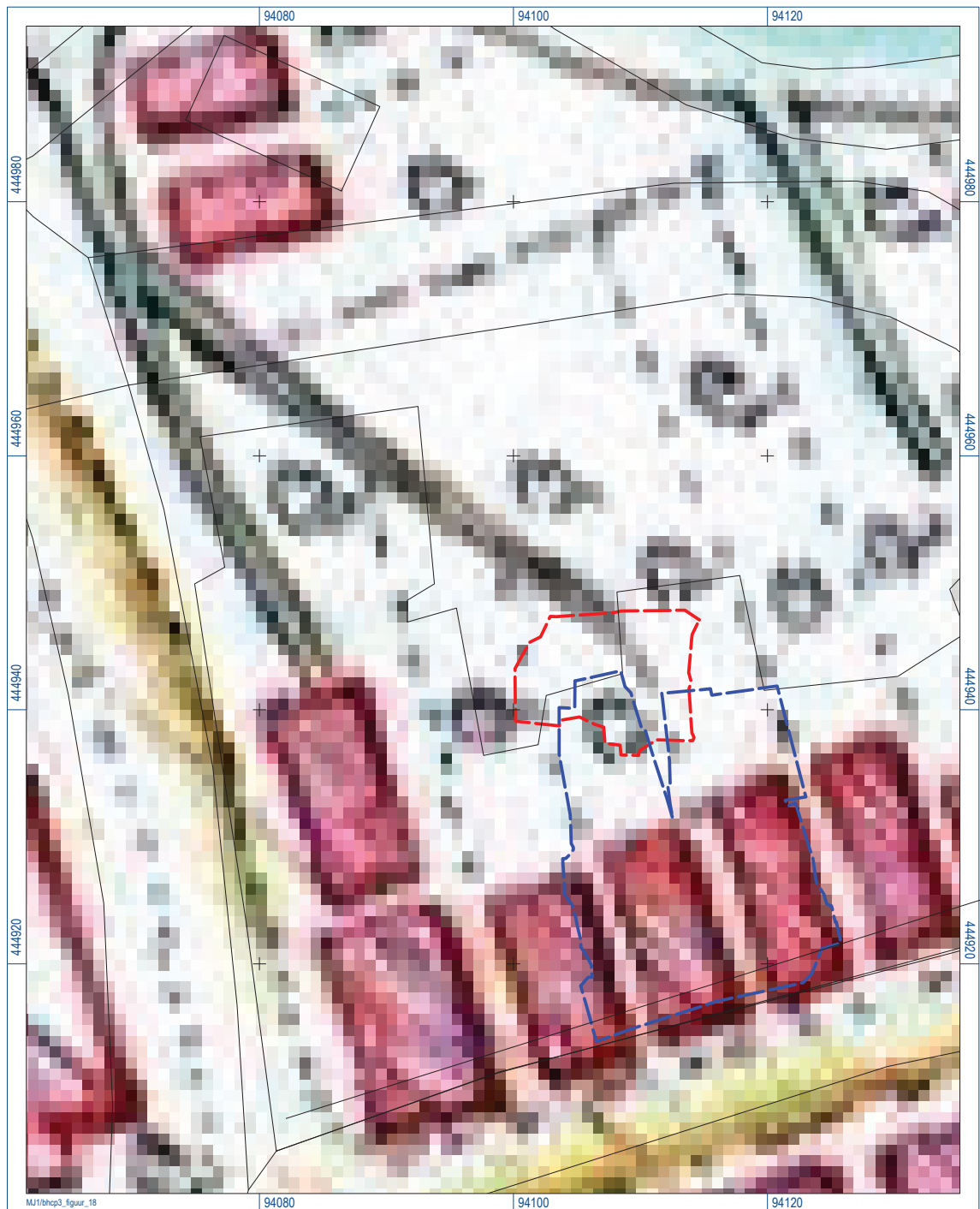
met spoornummers 28 en 1007 t/m 1009 met de perceelscheidingen uit de 18e eeuw samenhangen. De datering van de vondsten afkomstig uit de vulling van de sloten bevestigt deze fasering. Uit de vulling van de sloten met spoornummers 9 (vondstnummers 2 en 3) is keramiek verzameld die in de 19e eeuw kan worden gedateerd, terwijl de vondsten uit de (oudste) vulling van de sloten met spoornummers 1007 en 28 vanaf de eerste helft van de 17e eeuw kunnen worden gedateerd (vondstnummers 25, 28 en 89). Uit een van deze oudere sloten (spoornummer 1009) zijn botfragmenten gedetermineerd afkomstig van rund (slachtafval) en een paardenschedel (zie ook § 5.3).

Figuur 17. De ligging van de aangetroffen sloten met de spoornummers 2007-2009 en 28, geprojecteerd op de kaart uit 1780.

Insteekhaven - beschoeiingen en trekankers

De achtererven van de bebouwing langs de Dorpsstraat worden begrensd door een complexe houten beschoeiing bestaande uit palen, planken en balken (onder nadere spoornummers 99, 115, 121, 134 t/m 144, 202, 252-253, 262, 263 en 306 t/m 319; zie figuur 4b). Het betreft de zuidelijke beschoeiing van de insteekhaven zoals afgebeeld op de kaart 1780 (figuur 18). Vanuit het zuidwesten gezien omvat deze complexe structuur een randzone met trekankers, die later gedeeltelijk onder een bakstenen vloer/boot-

Figuur 18. De ligging van de putten op een globale projectie van de kaart uit 1780 op de huidige topografie.

helling is verdwenen, gevolgd door een noordwest-zuidoost georiënteerde beschoeiing bestaand uit staande planken, liggende balken die op meer dan een meter lange palen staan met pen/gat-verbinding (figuur 19). Aan de binnenkant van de balken (waterkant) bevinden zich door palen geschraagde planken. Opvallend is dat zowel de planken als palen verticaal boven elkaar zijn aangetroffen. Vermoedelijk zakte de beschoeiing langzaam weg en werden nieuwe planken en palen aangebracht boven op de oude. Een liggende plank (spoornummer 110) en een paal (spoornummer 119) uit de beschoeiing zijn onderzocht door een houtspecialist (zie § 5.3 en figuur 20). Het betreft een hergebruikte radiale eikenhouten plank, met een breedte van 8 cm en een dikte van 2,5 cm en een als weipaal hergebruikte vierzijdig gerechte balk van dennenhout (figuur 21). De diameter van de stam bedraagt circa 11 cm. De punt heeft vier zijden met een maximale lengte van 11 cm. Het laatste stuk van de punt is plat, wat wijst op hergebruik.

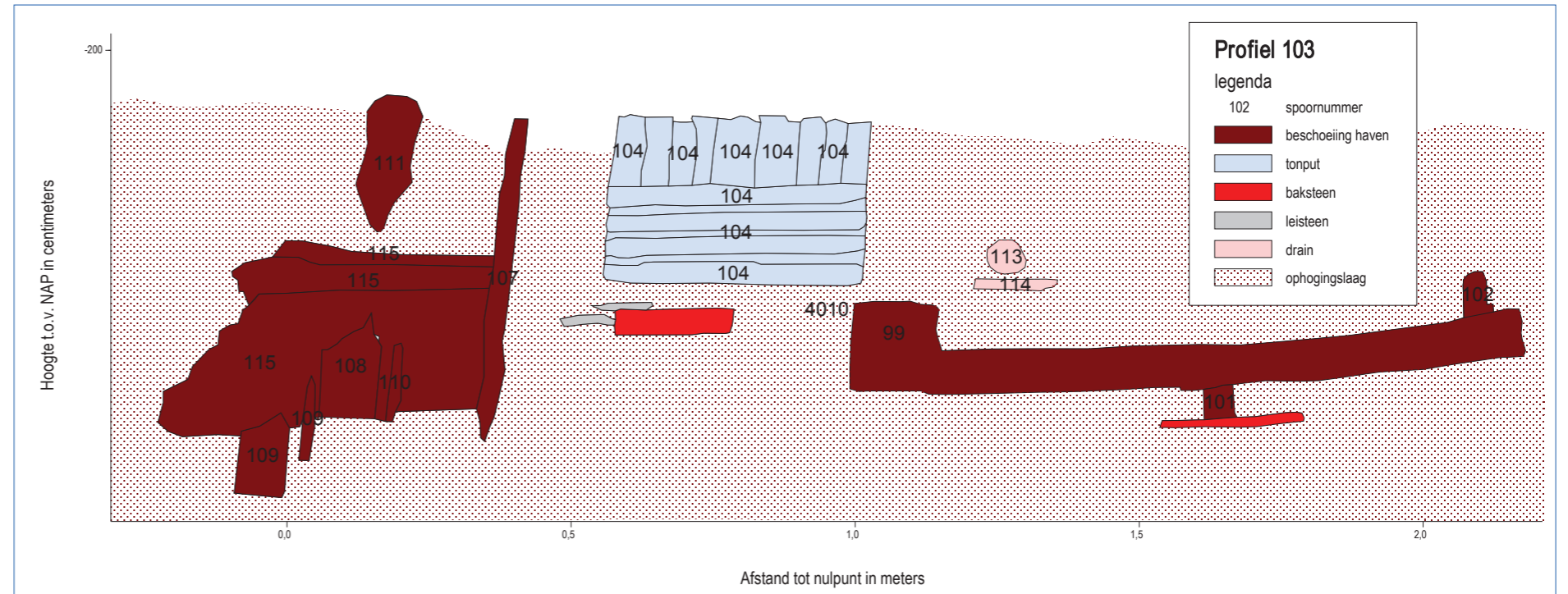
Figuur 19. Zuidelijke beschoeiing haven deels onder een bakstenen vloer (boothelling?).

De trekankers (spoornummers 148, 268, 272, 274 en 299 aan de zuidkant van de haven en o.a. de spoornummers 78, 181, 258, 275, 278, 281, 284 aan de noordkant) bestaan uit een langere, liggende balk, haaks op de beschoeiing en een kortere balk in een kruisvorm, waarbij de kortere balk in de langere is verzonken. De langere balk ligt met het ene uiteinde tegen de beschoeiing en wordt aan de andere kant geklemd tussen twee of vier rechtopstaande palen (figuur 22). De trekankers aan de zuidkant van de haven zijn relatief slordig aangelegd en hebben diverse afmetingen (lengte balk tussen de 1,1 en 0,5 m). Deze aan de noordkant zijn regelmatig en wat steviger. Uit het houtonderzoek naar het trekanker bleek dat voor (een van de) zuidelijke trekankers hergebruikt dennenhout is gebruikt (zie § 5.3). De noordelijke trek-ankers (figuur 23) zijn uitgevoerd in zilversparhout.

RAAP-RAPPORT 3078

Plangebied Centrumplan Bergschenhoek, gemeente Lansingerland

Archeologisch onderzoek: een proefsleuvenonderzoek, een begeleiding van de sloop en een opgraving

Figuur 20. Profiel ter hoogte van de zuidelijke beschoeiing van de haven, gezien vanaf het water.

Figuur 21. Als paal hergebruikte vierzijdig gerechte balk uit S119 (© BIAx Consult).

RAAP-RAPPORT 3078

Plangebied Centrumplan Bergschenhoek, gemeente Lansingerland

Archeologisch onderzoek: een proefsleuvenonderzoek, een begeleiding van de sloop en een opgraving

Figuur 22. Eén van de trekankers aan de noordkant van de haven.

RAAP-RAPPORT 3078

Plangebied Centrumplan Bergschenhoek, gemeente Lansingerland

Archeologisch onderzoek: een proefsleuvenonderzoek, een begeleiding van de sloop en een opgraving

Figuur 23. Trekanke uit S178.

De vloer of boothelling bestaat uit een laag gele ijsselsteentjes (plaatselijk twee tot drie lagen) die richting het noorden afloopt (figuur 24).

De havenvulling en fasering van de aanplemping

Het aangetroffen zuidoostelijke uiteinde van de insteekhaven heeft een lengte van circa 4 m en een breedte van 3,6 m (binnen de beschoeiingen) binnen het plangebied. Inclusief de beschoeiingen en de trekankers is de totale breedte van de structuur 6,2 m. In het westelijke deel van de haven is een doorsnede gedocumenteerd (zie figuur 3; zie figuur 4b voor ligging profiel). Daarop is te zien dat hier sprake is van vier vullingslagen. De oudste (primaire) vulling (spoornummer 293) bestaat uit een donkerbruin grijze matig siltige, sterk humeuze klei. Hieruit zijn fragmenten keramiek en glas geborgen die vanaf het begin van de 17e tot in de 18e eeuw kunnen worden gedateerd (bijlage 3, vondstnummers 135 en 139). De tweede vullinglaag (spoornummer 292-0) bestaat uit een grijze, matig siltige klei met veel puinfragmenten. Het betreft een dempingslaag die waarschijnlijk in de 18e eeuw is aangebracht. In het midden resteerde blijkbaar nog een smalle depressie die vrij drassig was en opgevuld is met een laag twijgen en schelpen (spoornummer 292-1). Ten slotte is het tracé van de voormalige haven definitief gedempt (spoornummer 292-2) met een laag donkerbruin grijze, matig siltige klei met veel fragmenten ijsselsteentjes, mosselschelpen en ander afval. Dit is in de 19e eeuw gebeurd. Uit deze laag zijn o.a. twee tinnen lepels geborgen (bijlage 6, vondstnummer 137). De datering hiervan bevestigt het vermoeden dat de haven in de 19e eeuw ter hoogte van dit profiel definitief is gedempt.

Op figuur 3 is ook te zien dat de haven vanuit het zuiden is aangeplempt. De laag met spoornummer 317 (bruin veen met zandbrokken en veel puinfragmenten) is vanuit de achtererven van de panden aan de Dorpsstraat in de haven gedeponneerd, waarbij waarschijnlijk ook een nieuwe beschoeiing is aangebracht. De paal met spoornummer 297 (zie figuur 3) behoort tot de oudere beschoeiingsfase, terwijl die met spoornummer 295 in het kader van de aanplemping is aangebracht. Uit de aanplempingslaag zijn vondsten afkomstig die vanaf de 17e eeuw kunnen worden gedateerd (o.a. vondstnummer 111).

Dat de havengeul niet alleen vanuit het zuiden is aangeplempt maar ook gefaseerd vanuit het oosten richting het westen is gedempt, blijkt uit het feit dat er haaks op de haven enkele houten schotten zijn aangebracht (figuur 24). Om te beginnen lijkt het meest zuidoostelijke (binnen het onderzochte gebied) deel van de haven te zijn afgesloten door middel van een schot bestaande uit een plank met aan beide kanten veel ronde palen (o.a. spoornummers 215, 223 en 247; figuur 25). Waarschijnlijk heeft de haven nog enkele meters richting het zuidoosten doorgelopen, maar dit deel viel binnen een zone met zware bodemvervuiling en kon niet dieper onderzocht worden. Wel is duidelijk geworden dat na het dempen van dit oostelijke deel van de haven het achtererf richting het noorden is uitgebreid door de laag met spoornummer 4001 op te brengen en de schuur/uitbouw (funderingen met spoornummers 85, 86 en 100) te verlengen naar het noorden. De vondsten uit de vulling van dit oudste deel van de haven dateren vanaf (de tweede helft van) de 17e eeuw tot in de 18e eeuw (vondstnummers 103, 119, 124, 128, 130, 133, 136, 138 en 141). Uit dit oudste deel van de haven is ook een botanisch monster genomen en geanalyseerd (M4). Hieruit bleek o.a. dat de bewoners die ongetwijfeld hun huisvuil in de haven hebben gedumpt en bovendien minstens één

Figuur 24. Overzicht en fasering haven.

RAAP-RAPPORT 3078

Plangebied Centrumplan Bergschenhoek, gemeente Lansingerland

Archeologisch onderzoek: een proefsleuvenonderzoek, een begeleiding van de sloop en een opgraving

Figuur 25. Noord-zuid georiënteerd schot (o.a. spoornummers 215, 232 en 247) ten behoeve van de eerste dempingsfase en beerbak/privaat (o.a. spoornummers 202, 236, 237 en 238).

privaat aan de havenrand hadden, waarschijnlijk (grof volkorenbrood van) rogge en tarwe hebben gegeten. Behalve rogge en tarwe heeft men ook boekweit, pluimgierst en rijst geconsumeerd. Ook zijn resten van peulvruchten, vlas- en hennepzaden, venkel, selderij, zwarte mosterd, komkommer en pompoen aangetroffen (zie § 5.3). Na de oudste dempingsfase vormde het schot met spoornummer 215 dus het oosteinde van de haven. Het tweede compartiment is gedempt door eerst het dwarsschot met spoornummer 105 (zie figuur 24) aan te leggen en wordt in het noorden begrensd door een beschoeiing die parallel aan de oorspronkelijke noordelijke beschoeiing (spoornummers 196, 197 en 199) in de havengeul is aangelegd (spoornummers 255, 256 en 193; figuur 26). Het deel tussen deze beschoeiing en de oorspronkelijke noordelijke beschoeiing van de haven is in deze periode aangeplempt. Uit de aanplempingslaag met spoornummer 192 zijn vondsten geborgen die in de 18e eeuw kunnen worden gedateerd (vondstnummers 130, 132 en 133). Nadat ook dit deel van de haven gedempt is (spoornummer 322), vormde aan het begin van de 19e eeuw de dwarsschot met spoornummer 105 de oostelijke grens van de haven. Als laatste is het gedeelte ten westen van de dwarsschot met spoornummer 105 gedempt in de 19e eeuw (havenvulling met spoornummer 323; zie figuur 24).

Figuur 26. Beschoeiing parallel aan de havengeul (spoornummers 193, 255 en 256) ten behoeve van de aanpleming vanuit het noorden.

Erfstructuren

Tijdens het onderzoek is naast een recente waterput, op perceel 259 (spoornummer 47; zie 'Bebouwingsresten') nog een grote recente (betonnen) watertank aangetroffen op het achtererf van perceel 256 (spoornummers 321 en 207). Daarnaast zijn drie houten tonputten gedocumenteerd. Een daarvan was ingegraven in de zuidelijke randzone van de haven op het achtererf van

RAAP-RAPPORT 3078

Plangebied Centrumplan Bergschenhoek, gemeente Lansingerland

Archeologisch onderzoek: een proefsleuvenonderzoek, een begeleiding van de sloop en een opgraving

perceel 256 (spoornummer 104) en twee aan de noordkant van de haven (spoornummers 214 en 300) ter hoogte van het aangetroffen (bij)gebouw uit de 19e eeuw met spoornummer 152.

De tonput aan de zuidkant van de haven (spoornummer 104) betreft een ronde ton met een diameter van 50 cm (figuur 27; zie figuur 20) bestaand uit plankjes met een breedte van 5 tot 7 cm, die bij elkaar worden gehouden door een vijftal duigen. De put was ingegraven vlak achter de achtergevel van de uitbouw op het achtererf van perceel 256 (fundering met spoornummer 112). Uit de vulling van de put zijn vondsten geborgen die voornamelijk uit de tweede helft van de 18e eeuw dateren (vondstnummers 96, 97, 98, 100, 101 en 102).

Figuur 27. Tonput (spoornummer 104) in de havenrand op het achtererf van perceel 256.

De twee tonputten die in de noordelijke havenrand zijn aangetroffen, waren zwaar verstoord. Alleen de bodem van de ton werd teruggevonden. Mogelijk betreft spoornummer 167 (een kuil ingegraven in de gedempte oostelijke deel van de haven) een uitgebroken stenen put. De vulling van de kuil bestond uit veen met zandbrokken en puinfragmenten.

Een andere structuur ingegraven in de zuidelijke havenrand is een houten beerbak of privaat (spoornummers 202, 236, 237 en 238). Het betreft eerder een vierkante inham in de beschoeiing van de haven dan een bak, aangezien aan de noordkant (waterkant) geen hout is aangetroffen. Mogelijk betreft het een vrij simpele privaat waarbij men op een natuurstenen drempel kon staan (zie figuur 25) met de rug naar het water. Mogelijk hangen sommige van de in de directe omgeving aangetroffen palen samen met een houten constructie (huisje) dat boven de beerbak/privaat stond.

In de houten bak is een vulling aangetroffen van vrijwel pure beer. Hieruit is een monster genomen en geanalyseerd (M3). De analyse bevestigt dat de aard van de beer menselijke uitwerpselen zijn en geeft een goed beeld van het consumptiepatroon van de bewoners (zie verder § 5.3).

5.3 Vondsten

In totaal zijn tijdens de proefsleuven, begeleiding en opgraving 1654 vondsten aangetroffen bestaande uit acht verschillende materiaalcategorieën (tabel 4). De vondsten zijn grotendeels afkomstig uit de havenvullingen.

vondstcategorie	aantal
keramiek/aardewerk	1.149
keramische bouwmaterialen	108
metaal	78
bot	117
glas	148
leer	29
natuursteen	8
houten plank/paal	17
totaal	1.654

Tabel 4. Overzicht vondstcategorieën en hoeveelheid vondsten.

5.3.1 Keramische bouwmaterialen

Zes bakstenen zijn geborgen uit vloertjes/verhardingen aangetroffen tijdens het proefsleuvenonderzoek op de percelen ten noorden van haven (vondstnummer 8 uit spoornummer 1 en vondstnummer 20 uit spoornummer 14). Het betreft twee oranje bakstenen met afmetingen 21/22 x 10/11 x 5 cm en vier gele steentjes (afmetingen 16/17,5 x 7,5/8 x 3,5/4 cm). De vloertjes waren duidelijk opgebouwd uit hergebruikte stenen. Hoewel ze niet ouder zijn dan de tweede helft van de 19e eeuw, geven de stenen die uit deze sporen zijn verzameld wel een beeld van de waarschijnlijk op locatie aanwezige bouwmaterialen die bij de aanleg van de bebouwing op de noordelijke percelen hergebruikt zijn. De grotere stenen kunnen oorspronkelijk uit een van de oudere gebouwen dat binnen het plangebied heeft bestaan, afkomstig zijn. Dergelijke stenen werden al aan het einde van de Late Middeleeuwen gebruikt. De kleinere (gele) stenen dateren uit de tweede helft van de 18e eeuw of later.

Een gele baksteen (vondstnummer 45; ijsselsteentje) met afmetingen 17,5 x 8 x 4 is geborgen uit de fundering met spoornummer 49. Het betreft de fundering van een aanbouwtje uit de 19e eeuw op perceel 258 (zie § 5.2).

De laatste baksteen (vondstnummer 150 uit spoornummer 322) is los aangetroffen in de havenvulling in het deel dat in de loop van de 18e eeuw is gedempt. Het betreft een halve rode baksteen (? X 8,5 x 4 cm). Fragmenten van dergelijk bakstenen zijn veelvuldig in de havenvulling aanwezig. Het gaat vrijwel zeker om afbraakmateriaal van bijgebouwen/schuren op de achtererven van perceel 256.

Noemenswaardig is de verzameling Delftsblauwe wandtegels uit de wandbekleding van de kelder op perceel 256 (§ 5.2; figuur 28). Het gaat om tegeltjes met afbeeldingen van een landschap en menselijke figuren. De afbeeldingen zijn geplaatst in een cirkel, het hoekmotief is een vrij uitgebreid spinnetje. De afbeeldingen betreffen landschappen (boerderij, kerk, molen) en/of menselijke figuren (valkenier, jager e.d.). Deze kenmerken zijn typisch voor de 18e eeuw.

Figuur 28. Een selectie van de verzameling wandtegeltjes afkomstig uit spoornummer 66 (kelder).

5.3.2 Aardewerk en glas

Door: S. Ostkamp

De oudste aardewerkfragmenten zijn afkomstig uit een tweetal boringen op de onderzoekslocatie. In beide gevallen betreft het fragmenten van steengoed. De oudste scherf is afkomstig van een kan uit Siegburg die in de late 14e of vroege 15e eeuw kan worden geplaatst (figuur 29). Het tweede fragment is een bodemscherf van een steengoed kan uit Raeren met een geknepen standring. Deze scherf kan in de vroege 16e eeuw worden geplaatst (figuur 30).

RAAP-RAPPORT 3078

Plangebied Centrumplan Bergschenhoek, gemeente Lansingerland

Archeologisch onderzoek: een proefsleuvenonderzoek, een begeleiding van de sloop en een opgraving

Figuur 29. Van een kan van ongeglazuurd steengoed uit Siegburg als deze (s1-kan-3) is in Bergschenhoek een bodem gevonden (1375-1425; coll. Museum Boijmans Van Beuningen, Rotterdam).

RAAP-RAPPORT 3078

Plangebied Centrumplan Bergschenhoek, gemeente Lansingerland

Archeologisch onderzoek: een proefsleuvenonderzoek, een begeleiding van de sloop en een opgraving

Figuur 30. Van een kan van geglazuurd steengoed uit Raeren als deze (s2-kan-10) is in Bergschenhoek een bodem gevonden (1500-1550; coll. Museum Boijmans Van Beuningen, Rotterdam).

RAAP-RAPPORT 3078

Plangebied Centrumplan Bergschenhoek, gemeente Lansingerland
Archeologisch onderzoek: een proefsleuvenonderzoek, een begeleiding van de sloop en een opgraving

Alle overige vondsten hangen samen met de demping van een haven. Hoewel een enkele scherf kort voor of kort na 1600 is te plaatsen, dateren de meeste vondsten vanaf de latere 17e eeuw (tabel 5).

periode	aantal
1375	1
1500	1
1575	3
1600	67
1625	6
1650	114
1675	47
1700	335
1725	17
1740	2
1750	103
1775	17
1800	24
1850	1
totaal	738

Tabel 5. De scherven uit Bergschenhoek uitgesplitst naar hun begindatering (aantal scherven).

De aangetroffen baksels en materiaalsoorten en het daarbij behorende vormenspectrum

Hoewel tijdens het onderzoek een groot aantal scherven is aangetroffen, zijn er onder de vondsten nauwelijks complete voorwerpen. Dit hangt voor een belangrijk deel samen met de aard van de vindplaats. De vondsten zijn namelijk niet afkomstig uit beer- of waterputten, noch uit afvalkuilen. Het overgrote deel van de vondsten is gevonden in de dempingslagen van een haven, die oorspronkelijk grensde aan de aangetroffen bewoning. Hoewel in een context als deze (veel) secundair gestort afval mag worden verwacht, lijkt dat hier echter niet het geval te zijn. Onder de vondsten zijn opvallend veel grote scherven die niet wijzen op een heen-en-weer-gesleep van het materiaal. Ook de vaak scherpe breuken wijzen hierop. Een vaak voorkomend verschijnsel aan materiaal dat afkomstig is uit sloten en langs oevers en beschoeiingen van havens is dat het vaak sporen van weersinvloeden vertoont. Zo kan de glazuurlaag zijn afgebladderd of minimaal zijn aangetast. Door een ondiepe ligging kan materiaal zijn overgeleverd aan de invloed van weer en wind. Vooral vorst zorgt voor de nodige schade van aardewerk en kan zelfs voorwerpen van steengoed tot vormeloze klonten of een handvol schilfers reduceren. Dat is hier even wel niet het geval. Het lijkt er dus op dat afval in de nabijheid is verzameld of dat het materiaal als de inhoud van afvaltonnen is aangevoerd. De inwoners van Bergschenhoek leefden onder meer van het winnen van turf, dat als brandstof werd verkocht. Deze turf werd met schuiten afgezet in steden, waarbij we bijvoorbeeld denken aan Rotterdam. Het is niet uit te sluiten dat de lege turfschuiten stadsvuil meenamen en dat weer stortten op plaatsen in hun thuisplaats, bijvoorbeeld voor het opvullen van een oude haven of de aanleg van een dijk. Zo belandde veel stadsvuil uit Amsterdam in de omgeving van Loosdrecht en zelfs aan de overzijde van de toenmalige Zuiderzee. Een bekende vindplaats van stadsvuil uit Rotterdam is te vinden in de dijken van Zevenhui-

RAAP-RAPPORT 3078

Plangebied Centrumplan Bergschenhoek, gemeente Lansingerland

Archeologisch onderzoek: een proefsleuvenonderzoek, een begeleiding van de sloop en een opgraving

zen. Tal van vondsten uit Zevenhuizen belandden in de jaren 70 en 80 van de 20e eeuw in de collectie Van Beuningen-de Vriese (tegenwoordig in Museum Boijmans Van Beuningen in Rotterdam). Kortom, het materiaal uit dit onderzoek zou zowel afkomstig zijn uit Bergschenhoek als wel dat het van elders is aangevoerd. Toch wijst de vondstcontext erop dat een lokale herkomst, dus afval van de bewoners van de huisjes langs het haventje, meer waarschijnlijk is. Deze conclusie is vooral te baseren op het gegeven dat de vondsten niet in één groot dumppakket zijn aangetroffen. Ze zijn verzameld uit de vullingen die zich bevonden tussen de verschillende opeenvolgende fases van beschoeiingen. De 'grond' in deze vullagen vertoonde soms duidelijk overeenkomsten met die van beerputten en zou zo kunnen wijzen op de aanwezigheid van privaten die uitmondde in het toenmalige haventje. De vondstgroepen kunnen in dat geval worden gezien als equivalenten van beerputten. Ze verschaffen ons zo informatie over de materiële cultuur van een groep dorpsbewoners in de late 17e en de gehele 18e eeuw, voor de Republiek een periode van duidelijke economische teruggang. Met dit verhaal in ons achterhoofd zullen hieronder de aangetroffen vondsten worden besproken. De afzonderlijke scherven zijn zoals gezegd op basis van het aantal scherven als het minimum aantal exemplaren (MAE) uitgesplitst naar baksel en materiaalgroep (tabel 6).

baksels	aantal	MAE
ep	3	3
f	125	59
gl	40	29
ir	1	1
iw	22	20
iz	6	3
jy	2	1
m	9	7
p	18	16
py	40	37
r	378	205
s1	1	1
s2	39	23
s3	1	1
w	53	40
totaal	738	446

Tabel 6. De vondsten uit Bergschenhoek uitgesplitst naar baksel/materiaalsoort (aantal scherven en MAE).

Steengoed (s2)

Met 39 scherven en een MAE van 23 vormt steengoed een bescheiden bakselgroep (tabel 7). Ook het vormenspectrum is gering. De bakselgroep bestaat vooral uit scherven van flessen, kannen en potten die bestemd waren voor de opslag en het transport van levensmiddelen. In de periode waaruit de vondsten dateren (globaal vanaf 1675) verwordt steengoed van een luxe tafelwaar tot een eenvoudig huishoudelijk gebruiksgoed en glijdt het zelfs af naar verpakkingsmateriaal. We zien dit proces ook binnen deze vondstgroep weerspiegeld. Een bekertje van steengoed uit het

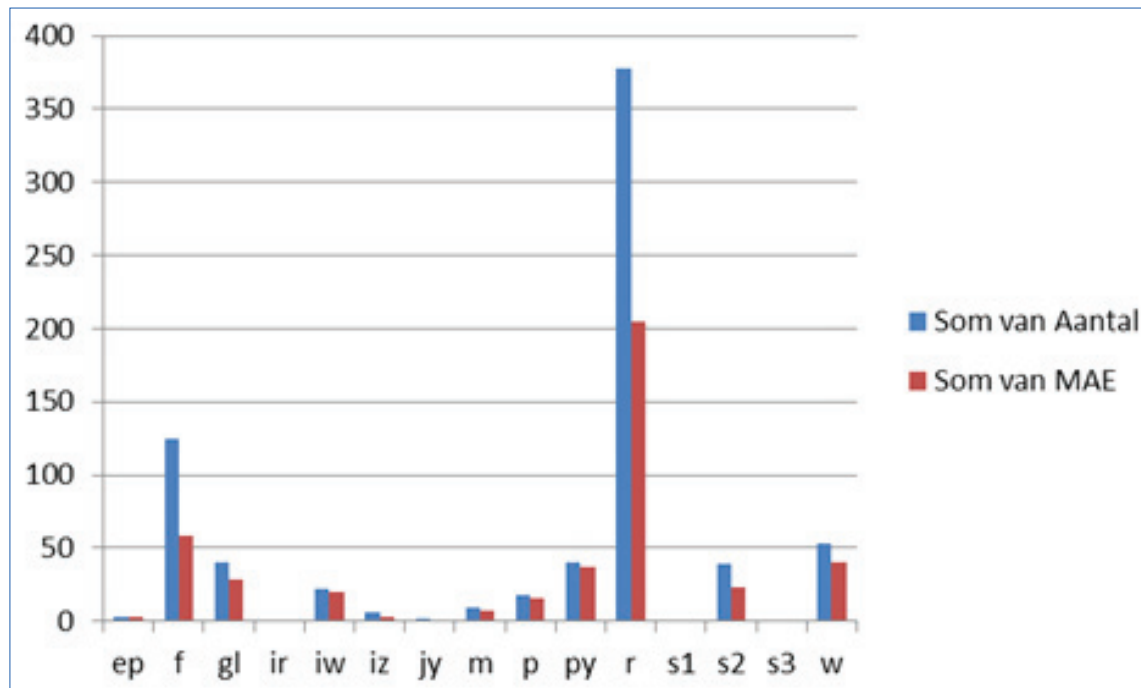
RAAP-RAPPORT 3078

Plangebied Centrumplan Bergschenhoek, gemeente Lansingerland

Archeologisch onderzoek: een proefsleuvenonderzoek, een begeleiding van de sloop en een opgraving

Figuur 31. Van kannen van geglazuurd steengoed uit Frechen als deze (s2-kan-32) zijn in Bergschenhoek diverse scherven gevonden (1700-1800; coll. Museum Boijmans Van Beuningen, Rotterdam).

Tabel 7. De vondsten uit Bergschenhoek uitgesplitst naar baksel/materiaalsoort (aantal scherven en MAE).

Westerwald (cat.nr. 1; bijlage 4) is één van de weinige vormen die tot in de 18e eeuw overleeft in het ooit zo rijke assortiment aan drinkgerei. Onder de scherven van kannen konden twee typen worden herkend. Dit zijn een s2-kan-32 uit Frechen (figuur 31) en een s2-kan-33 uit het Westerdweld (figuur 32). Beide typen kannen zijn vanaf de 17e eeuw in productie en beginnen als schenkgerei op tafel. Vooral de kannen van het type s2-kan-32 vinden echter al gauw hun weg naar de keuken of voorraadkelder, waar ze dienen voor de opslag van allerlei soorten vloeistoffen. De vroegste kannen van dit type hebben vaak een eenvoudig baardmanmasker op de overgang van de buik naar de hals. De latere varianten tonen doorgaans niet meer dan enkele ingestempelde rozetten. Ook ingestempelde getallen die verwijzen naar de inhoud van de kannen komen voor. De grote kannen bleven tot in de 19e eeuw in productie. Ze dienden onder meer voor de opslag van (lampen)olie en petroleum, waaraan ze hun naam oliekruiken danken. Het tweede type kan bleef als eenvoudig schenkgerei wel in gebruik op tafel, maar ze dienden ook voor de opslag van vloeistoffen. De decoratie bestaat zowel uit appliques als wel uit ingestempelde decoratiemotieven. Ze zijn daarmee een stuk eenvoudiger dan de tot dan in het Westerdweld vervaardigde drinkgerei.

Steengoed zalfpotten, die als verpakking voor allerlei smeerseltjes werden gebruikt, komen al voor vanaf de vroege 16e eeuw. Een nieuwe vorm van verpakkingsmateriaal die rond het midden van de 17e eeuw op de markt verschijnt, is de mineraalwaterfles. De vroegste varianten daarvan zijn de zogenaamde P-kruiken, die hun naam danken aan een kobaltblauwe P die op de voorzijde van de flessen is aangebracht. De P staat vermoedelijk voor de naam van de waterbron waaruit de kruiken gevuld werden. De oudste P-kruiken hebben een geknepen standring, terwijl iets jongere varianten een standvoet hebben (cat.nr. 2, bijlage 4). In de late 18e eeuw ontstaan de typische roodbruine mineraalwaterflessen, die in de volksmond ook wel jeneverflessen worden genoemd. Dit soort flessen komt vooral voor in de 19e eeuw. Ook van dit soort late flessen zijn diverse scherven onder de vondsten uit Bergschenhoek (figuur 33).

RAAP-RAPPORT 3078

Plangebied Centrumplan Bergschenhoek, gemeente Lansingerland

Archeologisch onderzoek: een proefsleuvenonderzoek, een begeleiding van de sloop en een opgraving

Figuur 32. Van kannen van geglazuurd steengoed uit Westerwald als deze (s2-kan-33) zijn in Bergschenhoek diverse scherven gevonden (1650-1750; coll. Museum Boijmans Van Beuningen, Rotterdam).

RAAP-RAPPORT 3078

Plangebied Centrumplan Bergschenhoek, gemeente Lansingerland

Archeologisch onderzoek: een proefsleuvenonderzoek, een begeleiding van de sloop en een opgraving

Figuur 33. Mineraalwaterfles van het type s2-fle-4 (1800-1900; collectie en foto: BMA).

RAAP-RAPPORT 3078

Plangebied Centrumplan Bergschenhoek, gemeente Lansingerland
Archeologisch onderzoek: een proefsleuvenonderzoek, een begeleiding van de sloop en een opgraving

Naast mineraalwaterflessen en vooral voor opslag bestemde kannen leverde het onderzoek ook diverse fragmenten van steengoed voorraadpotten op. De bekendste daarvan zijn de zogenaamde 'Keulse' potten. De potten zijn net als het eerder besproken drinkgerei vervaardigd in het Duitse Westerwald. De naam Keulse pot danken dit soort potten aan de stad Keulen die dienden als stapelplaats voor dit soort vaatwerk. Via de Keulse markt werden dit soort potten in groten getale naar onze streken verhandeld. De late exemplaren hebben net als de mineraalwaterflessen ingestempelde teksten, die verwijzen naar de inhoud of de firmant die deze inhoud verkocht. Bekend zijn de potten bestemd voor margarine, mosterd en ansjovis. Hoewel er in Bergschenhoek geen complete Keulse potten zijn gevonden, zijn tal van scherven van dit soort potten afkomstig (s2-pot-3 en -7; figuur 34). De oudste varianten dateren uit de late 17e eeuw, de jongste dateren uit de 19e eeuw. In één van deze potten werd tijdens het vinden een flinke hoeveelheid eierschillen aangetroffen. Nadere inspectie leerde dat er zich in de pot zelfs intacte eieren bevonden. Helaas was er geen budget de inhoud te bemonsteren en verder te onderzoeken. De eieren vormden waarschijnlijk de oorspronkelijke inhoud van de pot. Omdat kippen gedurende de herfst en winter nauwelijks tot geen eieren leggen en je eieren niet maandenlang kunt bewaren, werden deze net als ander voedsel in de maanden van relatieve overvloed ingemaakt om later in het jaar opgegeten te kunnen worden. Zover is het voor deze eieren blijkbaar nooit gekomen. Ze waren te lang bewaard of er ging iets mis met het inmaken. Hoe het ook zij; de pot met inhoud belandde samen met het overige afval in de vulling van de voormalige haven.

Figuur 34. Van dit soort Keulse potten van geglazuurd steengoed uit het Westerwald zijn in Bergschenhoek diverse scherven gevonden (1800-1900; coll. Museum Boijmans Van Beuningen, Rotterdam).

RAAP-RAPPORT 3078

Plangebied Centrumplan Bergschenhoek, gemeente Lansingerland

Archeologisch onderzoek: een proefsleuvenonderzoek, een begeleiding van de sloop en een opgraving

Dat de voormalige eigenaren van de hier besproken vondsten meer hebben ingemaakt dan eieren blijkt ook uit de scherven van verschillende zuurkoolpotten uit Langerwehe (cat.nr. 3, bijlage 4). We kennen dit soort potten uit tal van opgravingen, zowel in steden als in landelijke contexten (figuur 35).

Figuur 35. Zuurkoolpot van het type s2-pot-6 uit Langerwehe (1600-1700; foto: ADC ArcheoProjecten).

Potten als deze werden vanaf de 16e eeuw geproduceerd, aanvankelijk in Raeren, terwijl ze later uitgroeiden tot de specialiteit van het pottenbakkerscentrum Langerwehe. Ze stonden vaak in de (voorraad)kelders van huizen en konden omdat er niet eindeloos mee werd gesleept vele decennia tot soms wel honderden jaren meegaan. Vooral in Limburg kwam je dit soort potten tot vrij onlangs nog geregeld tegen in tuinen, waar ze een tweede leven als bloempotten beleefden.

Een laatste onder het steengoed vertegenwoordigde vormgroep betreft knickers, waarvan een tweetal voorbeelden is gevonden. De relatief grote knickers zijn bedekt met een bruin ijzerengobe en laag zoutglazuur. Knickers van steengoed vormen een vaak terugkerende groep vondsten in contexten uit de periode tussen 1600 en 1800 (figuur 36).

Figuur 36. Knikker van geglazuurd steengoed uit het Duitse Rijnland (1600-1800; foto: Leo den Hollander).

Jydepotaardewerk (jy)

Onder de scherven zijn ook twee fragmenten van een zogenaamde jydepot uit het Deense Jutland (cat.nr. 4, bijlage 4). Het gaat hierbij om een kookpot van reducerend gebakken, handgevormd aardewerk dat vanaf de late 16e tot in de 18e eeuw in redelijk grote hoeveelheden naar onze streken is verhandeld (figuur 37). De in Bergschenhoek gevonden scherven zullen gelet op de overige vondsten uit de 18e eeuw dateren. De vraag waarom er in deze periode in de Republiek vraag was naar deze tamelijk inferieure producten is nog nooit bevredigend beantwoord. Er wordt wel gedacht dat de potten als verpakking voor een Deense lekkernij in onze streken belandden. Een andere verklaring die is geopperd, is dat er een speciaal gerecht in zou zijn gekookt, waarbij het gebruik van dit soort potten mede de smaak bepaalde. Hoewel de potten vooral worden gevonden in het Nederlandse kustgebied, komen ze ook een enkele keer voor in steden als Utrecht en zelfs Den Bosch.

Rood- en witbakkend loodglazuuraardewerk (r en w)

Met 378 scherven vormt het roodbakkende aardewerk de belangrijkste bakselgroep onder de vondsten. Witbakkend loodglazuuraardewerk neemt met 53 scherven een meer bescheiden plaats in. Naast een enkele (opgespitte) oudere vondst, zoals een grape van rond 1600 (cat.nr. 20, bijlage 4), betreft het voornamelijk vondsten die dateren uit de 18e en de (vroeg) 19e eeuw.

Figuur 37. Twee jydepotten uit de bodem van Amsterdam en Alkmaar (17de eeuw; foto: Archeologisch Centrum Alkmaar).

Kort voor de periode waaruit deze vondstgroep dateert, voltrok zich binnen de Republiek, zoals ons land destijds heette, een proces van concentratie van ambachten in bepaalde steden en regio's (Ostkamp, 2014). Was het tot dan gebruikelijk dat pottenbakkers, pijpmakers en in mindere mate majolicabakkers, de stad waarin zij zelf gevestigd waren en haar directe ommeland van het benodigde pottengoed voorzagen, vanaf het midden van de 17e eeuw werden de producten van plaatselijke pottenbakkers meer en meer verdrongen door van elders aangevoerde waar. In Gouda vond een concentratie van pijpmakers plaats, waardoor deze stad de belangrijkste leverancier van pijpen binnen Holland werd. Ook de pottenbakkers, die de pijpen bakten, profiteerden hiervan mee. Ze konden een gegarandeerd deel van de oven vullen met de pijpenpotten van hun collega's en vulden het resterende deel van de oven op met hun eigen producten. Gouda groeide hierdoor eveneens uit tot een belangrijke producent van rood en wit pottengoed (Van der Meulen & Smeele, 2012). Vooral op basis van de recente opgravingen aan het Goudse Bolwerk hebben we inmiddels enig inzicht in het assortiment van de pottenbakkers uit deze periode (Dijkstra e.a., 2010).

Naast Gouda groeide in West-Brabant de plaatsen Bergen op Zoom en Oosterhout uit tot bovenregionale productiecentra, terwijl ook Friesland en het Nederrijnse grensgebied tussen Nederland en Duitsland belangrijke productieregio's werden. De verschillende productiecentra hadden ieder hun eigen specialisaties, hoewel de pottenbakkers voor de lokale markt waarschijnlijk een breder assortiment bleven produceren. Gouda en Friesland specialiseerden zich in tafelwaar en het fijnere kook- en keukengerei. Uit het Nederrijnse gebied werden vooral rijkversierde borden aangevoerd. West-Brabant leverde vooral grote kook- en roompotten, en melkteilen. De producten uit Oosterhout zijn vaak voorzien van een eenvoudige ringeloordecoratie, terwijl daarnaast ook donkere, bijna zwarte, glazuren decoraties voorkomen.

Een enkele keer verwijst een stempel op een pot naar de herkomst van een product uit een specifiek pottenbakkerscentrum. Zo is een bakpan uit de vroege 19e eeuw voorzien van een gestempeld blindmerk waarop de letters BOZ zijn te lezen (cat.nr. 6, bijlage 4). Vaker echter moet de herkomstbepaling

RAAP-RAPPORT 3078

Plangebied Centrumplan Bergschenhoek, gemeente Lansingerland
Archeologisch onderzoek: een proefsleuvenonderzoek, een begeleiding van de sloop en een opgraving

worden afgeleid van kenmerken als het model van de pot, de kleur van het glazuur of het baksel en ga zo maar door. Wanneer we het in Bergschenhoek gevonden roodbakkende aardewerk op één hoop vegen en vervolgens uitsplitsen naar de herkomsten waar de potten aan zijn toegeschreven, ontstaat het volgende beeld (tabel 8).

herkomst	aantal	MAE
Bergen op Zoom	3	3
Friesland	145	58
Friesland?	4	1
Gouda	15	8
Gouda of Friesland	9	3
Gouda?	3	1
lokaal of regionaal	18	13
Nederland	27	22
Nederrijns gebied	68	49
Oosterhout	7	5
West-Brabant	79	42
totaal	378	205

Tabel 8. Het roodbakkende aardewerk uitgesplitst naar herkomst (aantal scherven en MAE).

Dat het lang niet altijd mogelijk is om voorwerpen van roodbakkend aardewerk aan een specifiek productiecentrum toe te schrijven, bewijst een groep van 18 scherven (MAE 13) die als herkomstbepaling 'lokaal of regionaal' kreeg. Vaak gaat het daarbij overigens om de oudere vondsten die bij het uitwerken tevoorschijn kwamen. Deze vondsten dateren uit de laatste decennia van de 16e en/of de eerste decennia van de 17e eeuw. In deze periode vinden we in tal van steden zoals Rotterdam, Leiden, Delft en Den Haag nog pottenbakkers die voor een lokale markt produceren en die allemaal in een min of meer zelfde traditie werken, waardoor de toeschrijving aan een specifieke productieplaats (vrijwel) onmogelijk is. Ervan uitgaande dat er in Bergschenhoek geen pottenbakkers actief waren, mogen we aannemen dat alle hier aangetroffen potten en pannen van elders zijn aangevoerd. De vroegste producten zijn afkomstig van steden in de buurt, zoals Rotterdam, waar de vroegere bewoners van dit dorp hun eigen producten (land- en touwbouwproducten, zuivel en turf) verkochten en dan zelf ook inkopen deden.

Het rood- en witbakkende aardewerk uit de catalogus zal als voorbeeld worden genomen voor het assortiment dat de pottenbakkers uit de verschillende productieregio's produceerden. Zoals gezegd zijn de oudste producten te weinig specifiek van vorm om aan een bepaalde productieplaats te worden toegeschreven. In de catalogus zijn een roodbakkende grape en een olielamp en een witbakkende bakpan uit de vroege 17e eeuw (cat.nrs. 20, 27 en 34; bijlage 4) voorbeelden van dit soort producten. Een probleem vormen ook de 17e-eeuwse producten uit Gouda. Omdat deze stad gelegen is in dezelfde productieregio als de steden waar de inwoners van Bergschenhoek aanvankelijk hun producten betrokken, is het vaak moeilijk om te bepalen of deze producten nou typisch Gouds of toch meer algemeen West-Nederlands zijn. We worden bij het bepalen van de

productieplaats geholpen door twee factoren. Ten eerste is er het recente onderzoek dat in Gouda is uitgevoerd en ten tweede zijn er de opgravingen in steden als Amsterdam waarvan op grond van historische bronnen bekend is dat de Goudse pottenbakkers hier veel producten hebben afgezet (zie voor Gouda: Van der Meulen & Smeele, 2012; Dijkstra e.a., 2010; zie voor Amsterdam: Gawronski, 2012). De vormgeving van de Goudse potten wijkt tot op zekere hoogte namelijk wel af van het tot dan toe in Amsterdam gangbare pottengoed. Door een combinatie van gegevens is het daardoor mogelijk om een inzicht te krijgen in het assortiment dat de Goudse pottenbakkers tot ver buiten de grenzen van hun eigen stad hebben afgezet. Tot het assortiment van de Goudse pottenbakkers behoren onder meer grapen (cat.nrs. 14 en 17; bijlage 4), kannen (cat.nr. 21, bijlage 4) en papkommen (cat.nr. 25, bijlage 4), waarvan vooral de laatste vaak voorzien zijn van een ringeloorversiering. Verwant aan de Goudse producten zijn de potten en pannen die de Friese pottenbakkers vanaf de late 17e eeuw in grote delen van Nederland afzetten. Tot het Friese assortiment behoren borden (cat.nr. 7, bijlage 4), grapen (cat.nr. 16, bijlage 4), kannen (cat.nr. 22, bijlage 4), lekschalen (cat.nr. 26, bijlage 4), pispotten (cat.nr. 29, bijlage 4), voorraadpotten (cat.nr. 31, bijlage 4) en vuurtesten/kooltjespannen (cat.nr. 32, bijlage 4), maar ook minder alledaagse producten zoals een buikwarmer (cat.nr. 13, bijlage 4). Een specialiteit van de Friese pottenbakkers zijn borden, kommen en papkommen met een slibversiering in een doorlooptechniek. Hoewel van al dit soort producten fragmenten zijn aangetroffen is alleen een bord afgebeeld dat in deze techniek is versierd (cat.nr. 7, bijlage 4). Een andere specifiek Friese decoratietechniek lijkt het sponswerk dat we tegenkomen op het zogenaamde vlekkengoed (cat.nr. 22, bijlage 4). Deze decoratie bleef niet beperkt tot het roodbakkende aardewerk, maar komt ook veelvuldig voor op witbakkend loodglazuuraardewerk. Naast het komfoor en de papkom uit de catalogus (cat.nrs. 37 en 38, bijlage 4) zijn ook tal van scherven van roompotten aangetroffen. Hoe moeilijk het is om de Goudse en Friese producten uit deze periode van elkaar te onderscheiden bewijst een tweetal grapen/roompotten (cat.nrs. 35-36, bijlage 4).

De bakselgroep die zich het makkelijkste laat onderscheiden is die van het roodbakkende aardewerk met een ringeloordecoratie uit het Nederrijnse gebied (figuur 38). Hoewel elders in ons land ook wel drinkbekers, kannen en pispotten van dit soort aardewerk worden aangetroffen, zijn in Bergschenhoek alleen scherven van Nederrijnse borden aangetroffen (cat.nrs. 8, 9 en 24, bijlage 4). Dergelijke borden werden gemaakt vanaf de tweede helft van de 17e tot in de vroege 19e eeuw. Ze behoorden tot het allergeoedkoopste pottengoed dat in die tijd op de markt was. De pottenbakkers waren vaak boeren die als seizoensarbeid naast hun boerenbedrijf in de zomermaanden potten vervaardigden.

De laatste productieregio die wordt besproken, is West-Brabant, waar zowel de pottenbakkers uit Bergen op Zoom als die uit Oosterhout grote hoeveelheden potten produceerden. In Bergen op Zoom was het pottenbakkersbedrijf een voltijds ambacht. In Oosterhout werd het pottenbakkersbedrijf (onder meer) uitgeoefend naast het agrarische bedrijf. Omdat er nog maar weinig archeologisch onderzoek is verricht naar Oosterhout kennen we het assortiment dat daar geproduceerd is veel minder goed dan dat van Bergen op Zoom (zie voor Bergen op Zoom: Groeneweg, 1992). Omdat in beide plaatsen vanaf de 18e eeuw min of meer dezelfde (soort) producten zijn vervaardigd, is hier nauwelijks onderscheid gemaakt en gekozen voor de meer neutrale term 'West-Brabant'. In West-Brabant maakten de pottenbakkers de meer grote grapen en later ook kachelpannen (cat.nrs. 15, 18, 19 en 23, bijlage 4). Ander kookgerei waren de tamelijk grove bakpannen die hier van de late 17e tot

RAAP-RAPPORT 3078

Plangebied Centrumplan Bergschenhoek, gemeente Lansingerland

Archeologisch onderzoek: een proefsleuvenonderzoek, een begeleiding van de sloop en een opgraving

Figuur 38. Nederrijns bord van het type r-bor-7 (1650-1700; foto: ADC ArcheoProjecten).

in de 19e eeuw werden vervaardigd (cat.nrs. 5 en 6, bijlage 4). Ook ander grote vormen zoals doofpotten (cat.nr. 30, bijlage 4) en kooltjespannen (cat.nr. 33, bijlage 4). Daarnaast werden ook kleinere vormen zoals pispotten (cat.nr. 28, bijlage 4) en borden gemaakt. Die borden waren vooral in de 17e eeuw een specialiteit van de pottenbakkers uit Oosterhout. Aanvankelijk voorzien van een eenvoudige ringeloordecoratie, maar later ook uitgevoerd zonder versiering (cat.nrs. 11 en 12, bijlage 4).

Al met al maakt de grote groep roodbakkend aardewerk weinig indruk als we er naar kijken vanuit de sociale achtergrond van de vroegere bewoners. Het betreft waarschijnlijk een groep betrekkelijk eenvoudige lieden, hoewel vooral de hierna te bespreken bakselgroepen als faience en porselein mogelijk meer inzicht kunnen geven in de vraag hoe de welstand van deze bewoners er uit zag. Wat opvalt is de grote hoeveelheid pispotten van roodbakkend aardewerk. Pispotten lijken aanvankelijk vooral te zijn gebruikt in de stad en in kastelen en landhuizen waar de rijkere lagen van de bevolking vertoefden. In de meer agrarische delen van ons land, zoals het platteland rond de steden, waren pispotten minder nodig omdat mensen vaak nog onder één dak leefden met hun vee. De mesthoop in de stal vormde in dat geval het equivalent van het privaat in de stad. Blijkbaar gaat dit verhaal niet op voor de 18e eeuwse inwoners van Bergschenhoek, of wellicht meer algemeen voor de Nederlandse plattelandsbevolking vanaf de 18e eeuw. Hier doet zich echter het gemis van vergelijkingsmateriaal gelden. Omdat er buiten steden nog maar weinig onderzoek is verricht naar vondstcontexten uit de latere 17e tot en met de 19e eeuw, blijft het moeilijk om een algemeen beeld te vormen van de materiële cultuur van deze periode buiten de stad.

Tinglazuuraardewerk: majolica (m) en faience (f)

Een opvallend omvangrijke groep is die van het tinglazuuraardewerk. Majolica is in de periode waarin het zwaartepunt van de hier gepresenteerde vondstcontexten valt welleswaar een reeds verouderde bakselgroep, maar toch blijft deze tot in de 19e eeuw in productie. Met negen scherven (MAE 7) is het majolica een te verwaarlozen bakselgroep. De aangetroffen fragmenten dateren uit de 18e eeuw en zijn zowel afkomstig van eenvoudig beschilderde (cat.nr. 40, bijlage 4) als geheel witte producten. De 125 scherven van faience (MAE 59). Net als bij het zojuist besproken rood- en witbakkende loodglazuuraardewerk is er ook bij de productie van tinglazuuraardewerk in de tweede helft van de 17e eeuw sprake van een concentratie van bedrijven. In dit geval is het de stad Delft die uitgroeit tot het nationale productiecentrum van faience (Ostkamp, 2013 & 2014). Delfts aardewerk groeit zelfs uit tot de soortnaam van dit product. In de loop van de 18e eeuw is het vooral de massale toevloed van eerst Chinees porselein en later in de eeuw die van industrieel aardewerk uit Engeland die zorgt voor de nodige concurrentie. De opkomst van Maastricht als productieplaats voor industrieel aardewerk van circa 1860 betekende min of meer de doodsteek voor deze Delftse nijverheidstak. Toch is er van deze gang van zaken in Bergschenhoek maar weinig merkbaar. De uit Delft afkomstige faience is gedurende de gehele 18e eeuw de belangrijkste bakselgroep voor wat betreft het tafelgerei. Borden bestemd voor de sier of als serviesgoed (cat.nrs. 42 t/m 48, bijlage 4) zijn vrijwel zonder uitzondering uitgevoerd in faience. Ook sierden faience thee-goed als kop en schotels (cat.nrs. 49, 50, 51 en 54, bijlage 4) en theepotten (cat.nr. 57, bijlage 4) de tafels. De vrouw des huizes volgde dus net als haar tijdgenoten in de stad het nieuw ingeburgerde gebruik van het theedrinken. De heer des huizes rookte zijn pijp of pruimde tabak, in beide gevallen beschikte hij over een fraaie 'Delftse' kwispedor om zich van zijn overtollige speeksel te

ontdoen. Hoewel de faience in navolging van het Chinese porselein vooral in blauw op wit beschilderd was, komen ook enkele polychrome producten voor (cat.nrs. 50, 51 en 52, bijlage 4). Ook in de keuken werd faience gebruikt, waarbij vooral eenvoudige geheel witte kommen in trek waren (cat.nr. 53, bijlage 4). De teruggang van het Delfts aardewerk lijkt dus niet zozeer aan de bewoners van dorpen als Bergschenhoek te hebben gelegen. Wellicht is dit deels te wijten aan de potschuiten en marskramers die deze dorpen aandeden en die dus voor een belangrijk deel bepaalden wat men hier kon kopen. In boedelbeschrijvingen blijken pottenbakkers en producenten van faience vaak grote bedragen van dit soort lieden tegoed te hebben (mondelinge mededeling Paul Smeele en Adri van der Meulen; historici die sinds 1986 onderzoek doen naar het Nederlandse pottenbakkersambacht). Ze konden hun waren dus blijkbaar op de pof meenemen en hoefden deze pas na verkoop af te rekenen. Het is de vraag of dat ook zo eenvoudig ging met Chinees porselein en de dan nieuwe industriële importen uit Engeland. Deze werden namelijk vooral opgekocht door grossiers die ze zelf afzetten via hun winkels of in grotere partijen doorverkochten.

Porselein (p) en industrieel aardewerk (Industrieel steengoed (s3), Industrieel wit (iw), Industrieel rood (ir), Industrieel zwart (iz), Europees porselein (ep))

Dat de dorpelingen in de 18e eeuw niet geheel verstoken bleven van porselein en industrieel aardewerk, bewijzen de spaarzame vondsten van deze bakselgroepen. Van de vroegste bakselgroepen van het industriële aardewerk die in streken bereiken - industrieel steengoed (s3), industrieel rood (ir) en industrieel zwart (iz) - zijn onder de vondsten maar weinig voorbeelden aanwezig (cat.nrs. 63 en 65, bijlage 4). Met respectievelijk één (MAE 1), één (MAE 1) en zes (MAE 3) fragment(en) zijn deze vondsten van kort na het midden van de 18e eeuw schaars te noemen. Talrijker is het industrieel wit (iw), dat met 22 scherven (MAE 20) toch nog enige omvang heeft (cat.nr. 64, bijlage 4). We moeten ons daarbij wel bedenken dat deze bakselgroep vanaf 1750 in productie was en dat tot in onze tijd bleef. Een deel van dit materiaal behoort dan ook tot de jongste vondsten. Toch mogen we wel concluderen dat deze spullen als speciale bestelling of meegebracht van een bezoek aan bijvoorbeeld een markt in een nabij gelegen stad ook voor deze bewoners mondjesmaat voorhanden zijn geweest. Dit zal later in de tijd, toen de markt werd overspoeld met industrieel aardewerk, overigens makkelijker zijn geweest dan in de periode waarin deze producten werden geïntroduceerd. Een laatste bakselgroep die feitelijk tot de industriële keramiek moet worden gerekend is die van het Europese porselein. Hoewel dergelijke producten al in de 18e eeuw op de markt verschijnen, betreft het materiaal dat doorgaans pas in de latere 19e eeuw een bredere verspreiding krijgt. Het gaat in dat geval meestal om goedkope producten uit Duitsland (cat.nr. 62, bijlage 4).

Ook het Chinese porselein is met achttien scherven (MAE 16) matig vertegenwoordigd onder de vondsten. Het gaat daarbij vooral om theegoed in de vorm van kop en schotels (cat.nrs. 58, 59 en 60, bijlage 4). Dergelijk porseleinen theegoed was in een stad als Amsterdam eigenlijk nauwelijks duurder dan de tegenhangers in faience, maar het was daarbuiten natuurlijk veel minder makkelijk verkrijgbaar, waarschijnlijk onder meer door de genoemde distributienetwerken. Toch vinden we onder de vondsten zelfs een porseleinen miniatuurtje in de vorm van een pelgrimsfles (cat.nr. 61, bijlage 4). Het verzamelen van porseleinen miniatuurtjes was een gebruik dat in de tweede helft van de 17e eeuw ingeburgerd raakte onder rijke dames en dat zich vanaf dat moment onder steeds bredere lagen van de bevolking verspreidde. Hoe het hier besproken pelgrimsflesje in Bergschenhoek verzeild raakte, is niet bekend.

Pijpaarde (py)

Door: J. van Oostveen (bijlage 11)

In totaal zijn 40 fragmenten (MAE 37) van kleipijpen aangetroffen. Het overgrote deel van de tabakspijpen kan in de periode 1760-1820 gedateerd worden. De vroegst opgegraven tabakspijpen kunnen gedateerd worden in de tweede helft van de 17de eeuw (cat.nrs. 28 en 32, bijlage 11) en het begin van de 18de eeuw (cat.nrs. 17 t/m 20, bijlage 11). Tabakspijpen die gedateerd kunnen worden na circa 1820 zijn niet aangetroffen.

De tabakspijpen zijn geproduceerd in Gouda, Schoonhoven en één exemplaar in Gorinchem (cat. nr. 8, bijlage 11). De Goudse (ovoïde) tabakspijpen zijn van de fijne en incidenteel van de porseleine kwaliteit. De tabakspijpen geproduceerd in Schoonhoven/Gorinchem hebben een korte steel gehad en zijn van de eenvoudige, grove kwaliteit. Dat de kwalitatief betere tabakspijpen uit Gouda werden betrokken en de eenvoudig afgewerkte tabakspijpen uit de steden Schoonhoven/Gorinchem is een beeld dat ook in andere Zuid-Hollandse steden en dorpen wordt geconstateerd. Wat wel afwijkend is, is de vondst van slechts één tabakspijp die kan worden toegeschreven aan het productiecentrum Gorinchem tegen negen exemplaren uit Schoonhoven. Wat hiervan de reden is, is (vooralsnog) onduidelijk.

Als laatste nog een opmerking over de kwaliteit van de aangetroffen tabakspijpen en die gedateerd kunnen worden in de periode 1760-1820. Hierbij valt op dat de kwalitatief best afgewerkte tabakspijpen (porseleinen kwaliteit) op twee uitzonderingen na (cat.nrs. 14 en 31, bijlage 11), geheel ontbreken. Dit terwijl er wel tien tabakspijpen van de fijne kwaliteit en elf tabakspijpen van de grove kwaliteit zijn aangetroffen. Dit zijn voor de tweede helft van de 18e eeuw/begin 19e eeuw bijzonder lage hoeveelheden. Sociaal economisch kunnen de gebruikers op basis van de aangetroffen tabakspijpen tot de minder dan gemiddeld worden gerekend. Van de 30 pijpenkoppen die zijn gevonden zijn er 14 tot de fijne en 16 tot de grove soort te rekenen.

Glas (gl)

Met 38 scherven (MAE 22) vormt ook het glas een bescheiden vondstgroep. Slechts vier scherven (MAE 4) zijn afkomstig van eenvoudige kelkgelazen die in de 18e en vroege 19e eeuw in alle lagen van de bevolking werden gebruikt voor het drinken van wijn. Het merendeel van de glasscherven is afkomstig van bolvormige wijnflessen, zoals die vooral in de eerste helft van de 18e eeuw maar ook nog wel wat later werden gebruikt (cat.nr. 66, bijlage 4). Opvallend is de bodem van een zeer grote fles of pot (cat.nr. 67, bijlage 4), die dienst moet hebben gedaan als voorraadfles of -pot. Een tweede voor de opslag van dranken of spijzen bedoeld stuk glas betreft de rand van een pot (cat. nr. 68, bijlage 4). Bij dit soort potten word vaak direct gedacht aan een grote apothekerspot. Meer voor de hand liggend binnen de hier onderzochte context is dat we hier net als bij het steengoed te maken hebben met een inmaakpot. Daarbij kan worden gedacht aan het met zuur inmaken van bijvoorbeeld augurken of het op siroop zetten van appels of peren. Er zijn echter ook tal van andere spijzen denkbaar. Een glazen kraal is de laatste vondst binnen de materiaalgroep glas.

5.3.3 Metaal

Tijdens het onderzoek zijn 78 stuks metaal verzameld. Naast spijkers en kleine plaatjes zijn 32 voorwerpen van ijzer, koper, zink en brons gedetermineerd door een metaalspecialist (zie bijlage 6) die in de 19e eeuw te dateren zijn. Een deel daarvan bestaat uit bestek (m.n. lepels, een vork en een lemmet van een mes). Deze zijn geborgen uit de 19e-eeuwse havenvulling (vondstnummers 97, 101 en 137 en uit de omgeving van de vloer van de 19e-eeuwse uitbouw op het achtererf van perceel 158).

Fragmenten van een slot, bouwanker, meerdere nagels, scharnier en deurhengsels hangen samen met de afgebroken bebouwing.

Verder vormen de fragmenten van een spiegel, een boekbeslag en enkele gespen aangetroffen tussen de zuidelijke beschoeiingen van de haven een weerslag van persoonlijke voorwerpen van de bewoners. Het gereedschap is vertegenwoordigd door een priem en een winkelhaak.

Een Willem III-dubbeltje (tweede helft 19e eeuw) is aangetroffen in de jongste vulling van de haven (ten noorden van de tonput met spoornummer 104). Dit bevestigt het beeld dat ook op basis van de andere vondsten uit dit deel van de haven bestaat, namelijk dat het westelijke deel van de haven in de (tweede helft van) de 19e eeuw is gedempt. Er zijn nog twee koperen munten in de havenvulling aangetroffen de datering waarvan helaas niet te achterhalen is (vondstnummers 118 en 143).

5.3.4 Bot

Door: J.T. van Gent MA

Tijdens het onderzoek zijn 117 fragmenten dierlijk bot aangetroffen. Het grootste deel daarvan (97) is geselecteerd voor determinatie door een botspecialist (tabel 9). Het bot geeft met name inzicht in het voedselpatroon van de mensen die in de omgeving van de gedempte haven woonden, maar zegt ook iets over handel en nijverheid.

Het meeste botmateriaal is afkomstig uit vullingen van de gedempte haven. Enkele resten zijn afkomstig van omliggende percelen maar dateren eveneens van na het in onbruik raken van de haven. Het materiaal wordt besproken per zone per fase. Alleen uit de jongste havenvulling (19e eeuw) komen genoeg resten om betrouwbare uitspraken te doen over de verhoudingen tussen de gehouden diersoorten en patronen in de slachtleeftijd.

Havenvulling/aanplemping begin 18e eeuw (zie figuur 24)

soort	nummer
schaap/geit, <i>Ovis aries/Capra hircus</i>	1

Tabel 9. Aangetroffen diersoorten met aantal resten, havenvulling/aanplemping begin 18e eeuw.

Uit deze aanplempingslaag komt een onderkaak van een schaap of geit (tabel 9). Het beest was ouder dan 27 maanden toen het stierf en is geslacht en gegeten. Op de achterzijde van de kaak bevinden zich snijsporen.

Havenvulling gedempt in de loop van de 18e eeuw (zie figuur 24)

soort	nummer
rund, <i>Bos taurus</i>	7
varken, <i>Sus domesticus</i>	3

Tabel 10. Aangetroffen diersoorten met aantal resten, havenvulling gedempt in de loop van de 18e eeuw.

Uit deze havenvulling komen tien botresten (tabel 10). Een onderkaak is afkomstig van een kalf van ongeveer 5-6 maanden oud. Een middenvoetsbeen is afkomstig van een infantiel of juveniel rund. De overige resten van rund zijn van volgroeide beesten. De resten zijn waarschijnlijk slachtafval, meerdere botten bevatten kap- en snijsporen. Ook het kalf is gegeten, getuige diepe kapsporen en snijsporen op het bot.

Twee botten zijn afkomstig van forse volgroeide varkens. Het derde varkensbot is van een juveniel exemplaar. Ook de varkensbotten bevatten snijsporen. Daarnaast bevat een varkensbot sporen van hondenvraat, wat indirect bewijst dat er honden rondliepen bij de gedempte haven. In geen enkele zone van de opgraving zijn daadwerkelijk botten van honden aangetroffen.

Havenvulling gedempt in de 19e eeuw (zie figuur 24)

soort	nummer
rund, <i>Bos taurus</i>	55
varken, <i>Sus domesticus</i>	6
rund/paard-grootte	1
edelhert, <i>Cervus elaphus</i>	1
bot of schol, Pleuronectidae	1

Tabel 11. Aangetroffen diersoorten met aantal resten, havenvulling 19e eeuw.

Uit deze havenvulling komt veruit het meeste botmateriaal (N=64; tabel 11). De meeste resten zijn afkomstig van runderen en varkens. Schaap/geit en paard lijken geheel te ontbreken. Runderen vormden op basis van dit materiaal maar liefst 90,2% van de veestapel, varkens 9,8%. Opvallend is het zeer hoge percentage resten van infantiele en juveniele runderen (tabel 12), in totaal ruim 58%. Veel van deze resten bevatten snij- en schraapsoren van het loshalen van het vlees. Kalfsvlees stond dus vaak op het menu. Ook de botten van de volgroeide runderen bevatten veelal sporen van het uitbenen van het karkas en loshakken van pootonderdelen. Slechts een enkel runderbot vertoont een pathologische afwijking. Een borstwervel van een volgroeid rund bevat een botwoekering, ontstaan door een ontsteking. Het rund is wel geslacht, de wervel is letterlijk dwars doormidden gekapt. De varkensbotten zijn afkomstig van volgroeide beesten en bevatten eveneens slachtsoren. Een middenhandsbeen van een varken vertoont een afwijking: het gehele bot is kromgegroeid. Veel van de runder- en varkensbotten zijn aangevreten door honden. Uit deze havenvulling komen ook vier resten afkomstig van één bot of schol. De vis is gegeten: op één bot zit een snijspoor.

Een opvallende vondst is een scheenbeenfragment van een edelhert. De determinatie is zo goed als zeker, de enige andere optie zou zijn dat het bot afkomstig is van een zeer fors schaap. Het edelhert was rond de vier jaar oud toen het stierf, het bot bevat geen slacht- of bewerkingsporen.

RAAP-RAPPORT 3078

Plangebied Centrumplan Bergschenhoek, gemeente Lansingerland
Archeologisch onderzoek: een proefsleuvenonderzoek, een begeleiding van de sloop en een opgraving

Het middenstuk van het scheenbeen, wat hier niet is aangetroffen, was stevig en breed en daarvoor geschikt om voorwerpen van te maken. Mogelijk is het stuk daarom geïmporteerd, bijvoorbeeld samen met stukken gewei. De kans dat het edelhert gejaagd is in de omgeving van Bergschenhoek in de moderne tijd is namelijk klein.

soort	nummer	%
foetaal/neonaat (0mnd.)	0	0,0
infantiel (0-8mnd.)	11	20,0
infantiel/juveniel (0-18mnd.)	4	7,3
juveniel (8-18mnd.)	17	30,9
jongvolwassen (18-30mnd.)	1	1,8
jongvolwassen/volwassen (>18mnd.)	22	40,0
volwassen (>30mnd.)	0	0,0
totaal	55	100,0

Tabel 12. Slachtleeftijden van het rund, havenvulling 19e eeuw.

Ophogingslaag ter hoogte van de oudste havenvulling (gedempt in de 17e eeuw; zie figuur 24)

soort	nummer
rund, <i>Bos taurus</i>	1
paard, <i>Equus caballus</i>	1

Tabel 13. Aangetroffen diersoorten met aantal resten, ophoging ter hoogte van oudste havenvulling (17e eeuw).

Slechts twee botten zijn afkomstig deze ophogingslaag (tabel 13). Het eerste bot is een onderkaak van een rund met diepe haksporen. Het beest was rond de 24-28 maanden oud toen het werd geslacht. Het tweede bot is ook een onderkaak, maar dan van een paard. Op basis van de tandboog en slijtage van de snijtanden was het paard ongeveer zes jaar oud. De hoektanden zijn erg klein, waarschijnlijk gaat het hier om een vrouwelijk individu. De kaak bevat verder geen sporen.

Noordelijke randzone met beschoeiingen, 18e/19e eeuw

soort	nummer
rund, <i>Bos taurus</i>	4

Tabel 14. Aangetroffen diersoorten met aantal resten, noordelijke randzone (18e-19e eeuw).

Uit de noordelijke randzone met beschoeiingen van de gedempte haven komen vier botten, allen afkomstig van rund (tabel 14). Het gaat om een door honden aangevreten opperarmbeen van een juveniel beest, een spaakbeen van een volgroeid rund met daarop snijsporen en twee schedels van eveneens volgroeide runderen. Tijdens de opgraving zijn meerdere stukken leer gevonden die mogelijk wijzen op de productie van schoenen en dus op de aanwezigheid van een leerlooierij in de nabije omgeving van de gedempte haven. Inderdaad vormt één van de schedels een aanwijzing voor leerlooien. Het betreft een halve schedel, alleen de achterzijde met beide hoornpitten is nog aanwezig (figuur 39). Aan de onderkant is de schedel losgekapt. De schedel is ingeslagen aan de voorzijde, in het midden van het frontale, tussen oogkassen en hoorns. Dit is een veel gezien slachtpatroon bij het proces van leerlooien (Kruining, in voorbereiding). De huid werd vaak naar de leerlooier gebracht met nog een deel van de schedel er aan vast, mogelijk om nog de sekse

RAAP-RAPPORT 3078

Plangebied Centrumplan Bergschenhoek, gemeente Lansingerland

Archeologisch onderzoek: een proefsleuvenonderzoek, een begeleiding van de sloop en een opgraving

en leeftijd af te kunnen lezen (Armitage & Clutton-Brock, 1976). Soms werd wel de hoorn van de hoornpit afgesneden, deze kon gebruikt worden voor het vervaardigen van allerlei voorwerpen. Dat is in dit geval niet gebeurd, snijsporen ontbreken. Opvallend is een glanzend gepolijst gedeelte van het frontale. Deze pathologie heeft niks te maken met leerlooien. Iets, bijvoorbeeld een deel van een touw of tuig, lijkt langs de schedel te hebben geschuurd.

De tweede aangetroffen schedel bestaat voornamelijk uit het frontale met alleen de rechter hoornpit. Mogelijk is het frontale ingeslagen, maar de schedel is te gefragmenteerd om dat met zekerheid te kunnen zeggen. Er zijn geen specifieke aanwijzingen dat deze schedel afval is van een leerlooierij.

Figuur 39. Runderschedel, ingeslagen in het midden van het frontale, tussen oogkassen en hoorns. Vervolgens is de schedel losgekapt. Daarnaast is een deel van het frontale gepolijst, mogelijk door een touw of tuig.

Zuidelijke randzone met beschoeiingen ter hoogte van perceel 256, 18e/19e eeuw

soort	nummer
rund, <i>Bos taurus</i>	2
varken, <i>Sus domesticus</i>	1

Tabel 15. Aangetroffen diersoorten met aantal resten, zuidelijke randzone (18e-19e eeuw).

Van de zuidelijke randzone met beschoeiingen komen drie botten (tabel 15). Een opperarmbeen en scheenbeen van rund (beide met sporen van slacht) en een opperarmbeen van een varken. Het varken was ongeveer een jaar oud en zal ook gegeten zijn.

Slootvulling perceelscheidingssloot (proefsleuvenonderzoek spoornummer1009; 17e-18e eeuw)

soort	nummer
rund, <i>Bos taurus</i>	1
paard, <i>Equus caballus</i>	1

Tabel 16. Aangetroffen diersoorten met aantal resten, slootvulling 17e-18e eeuw.

Twee botten zijn afkomstig uit een slootvulling uit de 18e eeuw (tabel 16). Een middenvoetsbeen van een rund is slachtafval. Het bot bevat snijsporen op het proximale uiteinde en het distale uiteinde is afgekapt. Op het midden van het bot zitten schraapsporen. Daarnaast is er een vrij complete paar-

denschedel gevonden. Op basis van het gebit was het paard minstens 5,5 jaar oud. Het was een merrie, gezien het ontbreken van de hoektanden in de bovenkaak. Er zijn geen aanwijzingen dat het paard gegeten is, ze zal gebruikt zijn als rijdier.

5.3.5 Leer

Door: M. Rijkelijhuizen

Schoenen

Er zijn restanten van ten minste negen schoenen aangetroffen (bijlage 7). Helaas betreft het in vrijwel alle gevallen alleen een of enkele zooldelen en slechts een enkele keer een fragment van het bovenleer (vondstnummer 125). Hierdoor zijn er geen schoentypen vast te stellen en kunnen de restanten alleen globaal gedateerd worden aan de hand van de zoolvorm en de bevestigingswijze van de zooldelen.

In de Late Middeleeuwen waren er schoenen in omloop met een zool bestaande uit één laag leer. Vanaf de Nieuwe tijd werden schoenen meestal uitgerust met een zool die gemaakt was van meerdere lagen leer tegen sterke slijtage door de verharde wegen. Alle gevonden zooldelen waren onderdeel van een zool bestaande uit twee of meer lagen en er zijn daarom geen zolen aanwezig uit de Late Middeleeuwen. De afwezigheid van zolen uit de Late Middeleeuwen viel ook te verwachten omdat de haven in de 17e eeuw is aangelegd. Aan de hand van de vorm van de zolen en de wijze van bevestiging van de verschillende zoollagen zijn de zolen/zoelfragmenten in de 17e/18e eeuw te dateren. De zolen van schoenen uit de 17e en 18e eeuw zijn vaak op verschillende wijze vastgenaaid aan de voor- en hielzijde van de schoen, afhankelijk van hoe de hiel oorspronkelijk vastgezet was (Goubitz, 2001 & 2007: 92). Dit is ook te zien bij de zolen uit de haven (figuur 40).

Figuur 40. Binnenzool van een 17e-eeuwse schoen (boven- en onderzijde), vondstnummer 140 (foto: Marloes Rijkelijhuizen).

RAAP-RAPPORT 3078

Plangebied Centrumplan Bergschenhoek, gemeente Lansingerland

Archeologisch onderzoek: een proefsleuvenonderzoek, een begeleiding van de sloop en een opgraving

Bij twee schoenen is de midden- of buitenzool korter dan de binnenzool, omdat de schoen oorspronkelijk een (hoge) hiel had (V123 en V141). De hoge hiel was met name in de mode in de 17e eeuw. Omdat bij deze schoenen de hiel ontbreekt, is niet duidelijk of het een lage of hoge hiel betrof. Bij drie buitenzolen waren nog enkele delen van een leren hiel aanwezig (V102, V125 en V139). De hiel was in alle drie de gevallen opgebouwd uit meerdere lagen leer die vastgezet werden met houten nagels. Het gebruik van houten nagels duidt op een datering voor 1800 (Blom, 2011). Bij twee zolen was een rechthoekige versteviging bevestigd onder de wreef, tussen de binnen- en buitenzool (V106 en V139) waarvan bij één van beide het verstevigingsdeel nog aanwezig is (V139).

Overig leer

Behalve leren zoldelen, is ook een ander object van leer aangetroffen in de haven. Het is gemaakt van dik rundleer en is circa 33-34 cm lang en op het breedste punt circa 8 cm breed. Het voorwerp is echter aan beide zijden afgescheurd en was oorspronkelijk langer. Aan de randen was oorspronkelijk een vastgestikte sierrand aanwezig. Aan de lange rand zijn nog twee leren knopen aanwezig. Deze knopen zijn waarschijnlijk alleen decoratief. De rest van het object vertoont vele gaten, meestal paarsgewijs, en op enkele punten is het leer uitgescheurd. Het is mogelijk dat hier meer decoraties waren aangebracht. De functie is nog onduidelijk, mogelijk betreft het een onderdeel van paardentuig (figuur 41).

Er is één fragment leer aangetroffen dat niet nader gedetermineerd kon worden. Het betreft een versneden fragment leer, mogelijk een versneden schoenzool. Het fragment is circa 9 bij 6,5 cm groot.

Figuur 41. Leren object uit de haven, vondstnummer 101 (foto: Marloes Rijkelijhuizen).

5.3.6 Hout en botanische macroresten

Door: W. van der Meer & K. Hänninen, BIAX

Hout

De resultaten van het houtonderzoek staan in bijlage 8. In totaal zijn 22 stukken onderzocht, waarvan vijf (mogelijke) voorwerpen. De rest betreft constructiehout. De conservering varieert van matig tot goed.

Constructiehout

De vondsten 74 (S79), 79 (S80) en 80 (S81) zijn houten palen uit een palencluster aan de zuidoever van het oudste deel van de haven, dat wil zeggen het deel van de haven dat als eerste is gedempt in de 17e eeuw. Dit deel kon niet op diepte onderzocht worden omdat hier sprake was van een zware bodemverontreiniging. Mogelijk betreft deze palencluster een steigertje op het achtererf van het ten zuiden daarvan gelegen huis. De genoemde palen zijn gemaakt van het hout van fijnspar of lariks (*Picea/Larix*). De diameters bedragen steeds 7 cm, maar de grondvormen van de palen verschillen: er zijn zowel rondhout (vondstnummer 79, stamcode 1: zie uitleg bijlage 8), als twee- (vondstnummer 80; stamcode 9b) en vierzijdig gerechte (vondstnummer 74; stamcode 9) stukken gebruikt. Vondstnummer 74 heeft een vierzijdige punt van maximaal 16 cm lang, de vondstnummers 80 en 81 hebben beide een eenzijdige punt van respectievelijk 14 en 8 cm lang. Bij het laatstgenoemde stuk is de punt gemaakt aan een inham (13 x 2,5 cm) voor een dwarsverbinding met daarin een spijker (figuur 42). De paal is dan ook gemaakt van een hergebruikt stuk hout.

Figuur 42. Hergebruikte paal van fijnspar/lariks, vondstnummer 81 (© BIAX Consult).

Vondst 81 (S68) bestaat uit drie stukken hout die samenhangen met een bakstenen fundering. Het gaat om een eikenhouten (*Quercus*) paal van 4,5 x 4,5 cm gemaakt uit een stuk stam (vondstnummer 81.1; stamcode 17). De punt is vierzijdig met een lengte van 10 cm. Boven de punt bevindt zich een gat (diameter 1,5 cm) voor een verbindingspen. Ook dit stuk is hergebruikt. Daarnaast zijn een tangentiële (stamcode 16) plank (vondstnummer 81.3) met afmetingen van 37 x 19-24 x 2,5 cm en een onbewerkte tak met een diameter van 5 cm (vondstnummer 81.2), beide van fijnspar/lariks, aangetroffen.

Vondst 82 (S84) is funderingshout van een (reeds afgebroken) bakstenen muur vermoedelijk van een schuur op het achtererf van perceel 256, waarvan de vloer wel is gevonden (spoornummer 83). Het betreft een van de palen die langs een liggende houten plank zijn geslagen. Waarschijnlijk was de

RAAP-RAPPORT 3078

Plangebied Centrumplan Bergschenhoek, gemeente Lansingerland

Archeologisch onderzoek: een proefsleuvenonderzoek, een begeleiding van de sloop en een opgraving

muur van de schuur gefundeerd op een houten roosterwerk (planken en palen). Het gaat om een eikenhouten paal gemaakt van een tak met een diameter van 4 cm. De punt is vijfzijdig en heeft een lengte van 13 cm.

Vondstnummer 94, een fragment van een plank met een groot gat erin, is afkomstig uit de zuidelijke randzone met trekankers van de haven ter hoogte van de tweede aanplempingsfase. Daarop ligt een vloer van gele steentjes die als een boothellinkje is geïnterpreteerd. Vondstnummer 94 lag tussen de beschoeiingen onder het vloertje. Het betreft een rond fragment (diameter 10 cm, dikte 2 cm) met een groot gat. Het gaat waarschijnlijk om een fragment van een plank. Uit het hout is een grote knoest gevallen. De houtsoort is mogelijk zilverspar (cf. *Abies alba*).

Spoornummer 53 betreft een houten paal onder het pand op perceel 258 (funderingen met spoornummer 41). Deze paal (figuur 43) is gemaakt van een vierzijdig gerecht stuk uit een halve eikenstam (stamcode 10; zie bijlage 8); de paal heeft een breedte van 11 cm en een dikte van 8 cm. De punt is vierzijdig en heeft een lengte van 8 cm. Twee spijkers boven de punt wijzen er op dat het stuk secundair gebruikt is, aangezien ze in de huidige context geen functie hebben. Ook de platte punt van de paal wijst op hergebruik. Het kan om een funderingspaal gaan van een voorganger van het pand uit de tweede helft van de 19e eeuw. Op de projectie van de kadastrale minuut (zie figuur 5) lijkt deze paal te staan op de hoek van het vierkante gebouw dat hier op perceel 258 aan het begin van de 19e eeuw heeft gestaan.

Figuur 43. Hergebruikte eikenhouten paal uit spoornummer 53 (© BIAX Consult).

RAAP-RAPPORT 3078

Plangebied Centrumplan Bergschenhoek, gemeente Lansingerland
Archeologisch onderzoek: een proefsleuvenonderzoek, een begeleiding van de sloop en een opgraving

Spoornummer 110 betreft een liggende plank die gestut is door palen. De plank vormt een onderdeel van de zuidelijke beschoeiing van de haven. De radiale (stamcode 14) eikenhouten plank, met een breedte van 8 cm en een dikte van 2,5 cm, heeft een spijkergat en is waarschijnlijk secundair gebruikt.

Het hout uit de spoornummers 111 en 119 betreft twee van de verticale palen uit dezelfde beschoeiing als spoornummer 110. De eerstgenoemde paal is gemaakt van een stuk rondhout van fijnspar/lariks. De diameter bedraagt 10 cm. De vierzijdige punt heeft een lengte van 19 cm. Het stuk uit spoornummer 119 is gemaakt van een vierzijdig gerechte balk van dennenhout (*Pinus*; zie figuur 21). De diameter van de stam bedraagt circa 11 cm. De punt heeft vier zijden met een maximale lengte van 11 cm. Het laatste stuk van de punt is plat, wat kan wijzen op hergebruik.

Het stuk hout uit spoornummer 148 betreft een radiale dennenhouten paal uit het liggende deel van een trekanker aan de zuidelijke kant van de haven ter hoogte van de in de 18e eeuw gedempte havencompartiment. De breedte bedraagt 9 cm, de dikte 7 cm. De punt heeft drie bekapte en één onbekapte zijde en is 10 cm lang. Het laatste stuk is plat. Samen met de spijker in het niet bekapte deel van de punt wijst dit er op dat ook dit stuk hout hergebruikt is.

Het stuk uit spoornummer 178 (zie figuur 23) is een trekanker uit de noordelijke randzone van de haven. Deze vondst bestaat uit twee stukken. Een vierzijdig gerechte balk van mogelijk zilverspar is gemaakt van een vierzijdig gerecht stuk (stamcode 9) met afmetingen 102 x 14 x 11 cm. Het heeft een eenzijdige punt met een lengte van 27 cm. In de smalle kant is een inkeping van 6 x 4 x 3 cm gemaakt. Er zijn zes spijkers door de punt geslagen op 1,5 cm van de bovenkant van de

Figuur 44. Schijf, mogelijk deksel of bodem van een container (vondstnummer 91) uit spoornummer 113.

RAAP-RAPPORT 3078

Plangebied Centrumplan Bergschenhoek, gemeente Lansingerland

Archeologisch onderzoek: een proefsleuvenonderzoek, een begeleiding van de sloop en een opgraving

inkeping. In de inkeping zit een dwarsbalk van zilverspar geklemd. Dit stuk, met een breedte van 5-7 cm en een dikte van 4 cm, is gemaakt uit een grotere stam (stamcode 17). Deze loopt taps toe, zodat hij gemakkelijk in de inkeping past. De twee stukken zijn met spijkers aan elkaar bevestigd.

Geen van de onderzochte stukken heeft meer dan zestig jaarringen en daarom zijn ze ongeschikt voor dendrochronologisch onderzoek.

Houten voorwerpen

Er zijn vijf verschillende typen voorwerpen gevonden: een knop, een mogelijk mesheft, twee borstels, een deksel/bodem van een potje en een mogelijk deksel van een potje.

Ter hoogte van de boothelling (spoornummer 91) is het deksel of bodem van een container (vondstnummer 113) aangetroffen met een diameter van circa 5 cm. Hij gemaakt uit een radiaal stuk (stamcode 14) zilverspar (figuur 44). Uit hetzelfde spoor komt een mogelijk mesheft (vondstnummer 134). Het is gemaakt uit de stam (stamcode 17) van mogelijk een appelachtige (cf. *Pomoidaea*). Hout van appelachtigen heeft een fijne nerf en werd veelvuldig gebruikt voor fijn snij- en draaiwerk (Taylor, 1981). De lengte is minimaal 7 cm, de diameter varieert van 1,5 tot 2 cm. In een centraal gat is metaalaanslag zichtbaar.

Tussen het beschoeiingshout ter hoogte van de in de 19e eeuw gedempte stuk van de haven (spoornummer 99) is een knop (vondstnummer 91) aangetroffen. Deze heeft een hoogte van 3 cm en een doorsnede van 4,3 cm. Er zit geen metalen pen in om de knop ergens aan te bevestigen, dus mogelijk is de steel afgebroken. Hij is gedraaid uit een stuk stam (stamcode 17) van hout van het vogelkers-type (*Prunus padus*-type). Dit houttype heeft een fijne structuur en is daarom veel gebruikt voor fijn draaiwerk (Taylor, 1981).

De twee borstels (vondstnummer 133 uit de 18e-eeuwse aanplempingslaag en vondstnummer 117; figuur 45) zijn gemaakt van eikenhout. De afmetingen bedragen 15 x 4 x 1,5 cm en 16 x 4 x 2,5 cm. Er zitten gaten in met een diameter van 0,5 cm voor de haren. Aan de bovenkant van de borstels is metaaldraad aanwezig voor de bevestiging van de haren. De borstels hebben de vorm van boenborstels.

Een ovale schijf van 6,5 x 3,5 x 0,5 cm met schuine rand (vondstnummer 133) is mogelijk een deksel geweest van een kleine container of een potje. Het stuk is radiaal (stamcode 14) uit de stam van een beuk (*Fagus sylvatica*) gehaald. Deze is ook in de aanplempingslaag uit de 18e eeuw aangetroffen.

Macroresten

De resultaten van het macrorestenonderzoek staan in bijlage 9. De beide monsters komen in soortsaamenstelling grotendeels overeen en zullen daarom samen worden besproken. De conservering van de macroresten is zeer goed. Het overgrote deel van de macroresten verkeerde in onverkoelde staat. Een klein deel was gemineraliseerd, wat wijst op een hoog gehalte aan calciumfosfaat.

Figuur 45. Eikenhouten borstels uit de spoornummers 192 en 259.

Cultuurgewassen

De meeste macroresten zijn afkomstig van cultuurgewassen. Het overgrote deel van de monsters bestaat namelijk uit de vliezen van granen, oftewel zemelen. Het gehalte aan graanzemelen bestaat naar schatting tussen de 80% en 90% van het monstervolume. Bij onderzoek van een steekproef van de graanvliezen bleek het grootste deel afkomstig te zijn van rogge. Een deel van de graanvliezen is afkomstig van tarwe en een ander deel van een haversoort. Opvallend is verder dat de fragmentatiegraad van veel van de zemelen vrij laag is. Behalve vliezen zijn er ook gemineraliseerde fragmenten van graankorrels aangetroffen, alsmede enkele aarspilfragmenten van rogge en kroonkaf van haver, rijst en pluimgierst. Wanneer het kroonkaf van haver nog voldoende kenmerken voor determinatie had, bleek dit echter niet toe te behoren aan een gecultiveerde soort, maar aan het akkeronkruid oot. Op grond hiervan is het aannemelijk dat ook de graanvliezen van haver afkomstig zijn van dit akkeronkruid. Verder zijn er doppen van boekweit aangetroffen. Boekweit is taxonomisch gezien geen graan, maar vervulde economisch gezien wel dezelfde rol, en de resten zijn daarom in deze categorie geplaatst.

In monster M3 zijn resten van peulvruchten aangetroffen, namelijk fragmenten van de zaadhuid van tuinbonen. Op basis van de grootte van het hilum, indien dit aanwezig was, kon worden bepaald dat het inderdaad tuinboon betreft en niet een kleinere variant van dezelfde soort, zoals duivenboon.

Er is een klein aantal macroresten aanwezig van keukenkruiden. Het betreft de vruchtjes van venkel, selderij en anijs, alsmede de zaden van zwarte mosterd en een zaadfragment van jeneverbes. Er zijn geen resten aangetroffen van specerijen zoals peper.

Veel van de macroresten zijn afkomstig van fruitsoorten. Aanwezige soorten zijn pruim, zoete kers, appel, peer, mispel, rode bes, zwarte bes, kruisbes, aardbei, framboos, vlier, druif en vijg. De pruimenpitten zijn afkomstig van drie of vier verschillende rassen. Door het kleine aantal intacte pitten kon niet worden achterhaald welke varianten het betreft. De aardbeipitjes hebben voor het grootste deel afmetingen die overeenkomen met de huidige gekweekte vormen. Eventueel zouden ze gezien de context ook afkomstig kunnen zijn van de Virginia-aardbei of de Chileense strandaardbei. De huidige gekweekte aardbei is ontstaan in de 18e eeuw en is een kruising tussen bovengenoemde Amerikaanse soorten. Ook zijn er veel kleinere aardbeipitjes aanwezig. Deze zijn afkomstig van inheemse bosaardbeien, die echter al vanaf de Middeleeuwen veel in tuinen werd gekweekt. Van mispel zijn behalve pitten ook fragmenten van de vruchtepidermis aangetroffen. Dit is vrij zeldzaam en karakteristiek voor de goede conserveringsomstandigheden waarin de resten zich bevonden. Behalve fruitresten zijn ook resten van noten aangetroffen, namelijk van walnoot en hazelnoot.

Slechts enkele macroresten zijn afkomstig van groentesoorten. Dit zijn de pitten van komkommer, pompoen en de zaden van postelein. De posteleinzaden zouden eventueel afkomstig kunnen zijn van de wilde ondersoort, die als onkruid groeit op zandige akkers, maar gezien de afwezigheid van zandige akkers in de omgeving van Bergschenhoek is dit niet aannemelijk.

Cultuurgewassen die niet eenvoudig zijn in te delen zijn bij een enkele economische categorie zijn hennep en vlas. Beide soorten hebben eetbare zaden en leveren bovendien vezels voor de productie van textiel.

Wilde soorten

Er zijn macroresten aangetroffen van diverse wilde plantensoorten. Voor het grootste deel betreft het soorten die algemeen zijn in antropogene vegetatie, in het bijzonder in akkeronkruidvegetatie. Verder zijn er resten aanwezig van soorten uit oever-/moerasvegetatie, graslandvegetatie en heide-/hoogveenvegetatie.

5.3.7 Verspreiding en conclusie vondsten: de vondsten uit enkele specifieke contexten

Door: S. Ostkamp, W. van der Meer, K. Hänninen & J. van Gent

Zuidoostelijk deel haven (vondstnummers 114, 145 en 147; cat.nrs. 3, 20, 33, 42, 43 en 65; op figuur 4a aangegeven als ophogingslaag met spoornummer 4.011 in grijs)

Omdat het onderzoek in het meest zuidoostelijke deel van de insteekhaven belemmerd werd door zware bodemvervuiling kon alleen de bovenste vulling worden onderzocht. Dit deel van de haven is als eerste gedempt en dus kan hier de oudste keramiek worden verwacht. Omdat alleen de bovenste laag kon worden onderzocht, is niet duidelijk hoe representatief de vondsten zijn. Onder de vondsten zijn de scherven van een 16e- of 17e-eeuwse zuurkoolpot uit Langerwehe (cat.nr. 3, bijlage 4) en een roodbakkende grape uit dezelfde periode (cat.nr. 20, bijlage 4). Daarnaast zijn er een groot fragment van een 18e-eeuwse kooltjespan van roodbakkend aardewerk uit Friesland (cat.nr. 33, bijlage 4), twee Delftse faience borden uit de latere 17e en vroege 18e eeuw (cat.nrs. 42 en 43, bijlage 4) en een uit de tweede helft van de 18e eeuw daterend theepotje van industri-

RAAP-RAPPORT 3078

Plangebied Centrumplan Bergschenhoek, gemeente Lansingerland
Archeologisch onderzoek: een proefsleuvenonderzoek, een begeleiding van de sloop en een opgraving

eel zwart aardewerk uit Engeland (cat.nr. 65, bijlage 4). Het is opvallend dat de hier besproken vondsten doorgaans een betere conserveringstoestand hebben dan gemiddeld. Dat wil zeggen dat meerdere scherven van hetzelfde voorwerp tot grotere fragmenten bijeengevoegd konden worden. Wanneer we de vondsten uit deze (bescheiden) vondstgroep bijeenvoegen, ontstaat het volgende beeld (tabel 17). Uit de vondst blijkt dat er onder de vondsten zeker oud materiaal is. Dit lijkt te wijzen op een begindatering van de bewoning naast de insteekhaven kort voor of kort na 1600. Onder de vondsten is echter ook materiaal uit de (gehele) 18e eeuw.

baksel	aantal	MAE
f	8	4
iz	4	1
p	3	2
py	2	2
r	6	5
s2	3	3
totaal	26	17

Tabel 17. De vondsten uit het zuidoostelijke deel van de haven uitgesplitst naar baksel/materiaal-soort (aantal scherven en MAE).

Aanplemping begin 18e eeuw (bruin gestippeld op figuur 4a; vondstnummers 115, 116, 140 en 144; cat.nrs. 11, 38, 48, 52, 53, 56 en 58)

De aanplempingslaag (spoornummer 192) bevat keramiek uit de aanplempingfase in het noordoostelijke deel haven. Onder de vondsten zijn een roodbakkend bord uit Oosterhout dat waarschijnlijk uit de 17e eeuw dateert (cat.nr. 11, bijlage 4), een witbakkende papkom uit Friesland (cat.nr. 38, bijlage 4), een faience bord (cat.nr. 48, bijlage 4), een polychrome beschilderd deksel van faience (cat.nr. 52, bijlage 4), een geheel witte faience kom (cat.nr. 53, bijlage 4) en een blauw beschilderde kwispedor (cat.nr. 56, bijlage 4), alle uit Delft afkomstig en een porseleinen schoteltje (cat.nr. 58, bijlage 4). Voor vrijwel al deze vondsten geldt een 18e-eeuwse datering, hoewel een enkel stuk ouder is. Wanneer we de gehele vondstgroep overzien, ontstaat het volgende beeld (tabel 18).

baksels	aantal	MAE
f	20	11
gl	6	6
iw	1	1
m	2	2
p	2	2
py	1	1
r	33	21
s2	1	1
w	8	5
totaal	74	50

Tabel 18. De vondsten uit aanplempingsfase noord-oostelijk deel haven uitgesplitst naar baksel/materiaal-soort (aantal scherven en MAE).

Havenvulling ter hoogte van boothelling en privaat (o.a. spoornummer 322; lichtgroen gestipeld op figuur 4a; vondstnummers 103, 119, 124, 128, 130, 133, 136, 138 en 141; cat.nrs. 2, 4, 7, 8, 12, 13, 18, 21, 22, 23, 26, 27, 28, 32, 34 t/m 37, 40, 49, 50, 51, 55, 57, 60, 64 en 67)

De havenvulling ter hoogte van de boothelling en privaat (zie figuur 24) bevat keramiek uit de oudste dempingfase die in de zuidoostelijke vulling van de haven kan worden geplaatst. Hier vinden we onder de vondsten scherven die teruggaan tot in de (vroeg) 17e eeuw, zoals een roodbakkende olielamp (cat.nr. 27, bijlage 4) en een witbakkende bakpan (cat.nr. 34, bijlage 4) die mogelijk zelfs laat-16e-eeuws is. Een fragment van een majolica bord (cat.nr. 40, bijlage 4) dateert uit de late 17e of de vroege 18e eeuw. Daarnaast is er een grote groep vondsten uit de 18e eeuw, zoals een P-kruik (cat.nr. 2, bijlage 4), een jydepot (cat.nr. 4, bijlage 4) en roodbakkend aardewerk zoals een bord uit Friesland (cat.nr. 7, bijlage 4), één uit het Nederrijnse gebied (cat.nr. 8, bijlage 4) en één uit Oosterhout (cat.nr. 12, bijlage 4), een buikwarmer uit Friesland (cat.nr. 13, bijlage 4), een grape uit West-Brabant (cat.nr. 18, bijlage 4), een kan uit Gouda (cat.nr. 21, bijlage 4), een lekschaal uit Friesland (cat.nr. 26, bijlage 4) en een pispot uit West-Brabant (cat.nr. 28, bijlage 4), een vuurtest uit Friesland (cat.nr. 32, bijlage 4). Drie borden (cat.nrs. 49, 50 en 51, bijlage 4), een kwispedoor (cat.nr. 55, bijlage 4) en een theepot (cat.nr. 57, bijlage 4) zijn van faience en dateren zonder meer uit de 18e eeuw. Een porseleinen theekop (cat.nr. 60, bijlage 4), een bord van industrieel wit aardewerk (cat.nr. 64) en de bodem van een voorraadflles of -pot (cat.nr. 67, bijlage 4) dateren uit de (latere) 18e eeuw. Tevens is er een groep witbakkend aardewerk uit de (late) 18e of vroege 19e eeuw, zoals twee grappen (cat.nrs. 35 en 36, bijlage 4) en een komfoor (cat.nr. 37, bijlage 4). Deze voorwerpen werden waarschijnlijk in Friesland gemaakt, maar een Goudse herkomst is niet uit te sluiten voor één van de grappen (cat.nr. 35). Een enkele vondst is later en stamt uit de vroege 19e eeuw, zoals een kan uit Friesland (cat.nr. 22) en een kachelpan uit West-Brabant (cat.nr. 23, bijlage 4). Wanneer we de gehele vondstgroep overzien, ontstaat het in tabel 19 weergegeven beeld. Overigens is vondstnummer 103 weliswaar uit dit deel van de opgraving afkomstig, maar omdat het vondsten betreft die van grotere diepte zijn opgeboord, behoren ze feitelijk niet tot deze vondstgroep. Het gaat hierbij om de scherven van twee steengoed kannen (s1 en s2; zie figuren 29 en 30).

baksel	aantal	MAE
f	18	13
gl	5	6
iw	5	3
jy	2	1
m	3	3
p	3	3
py	10	8
r	99	54
s1	1	1
s2	16	8
w	16	11
totaal	178	111

Tabel 19. De vondsten uit de havenvulling zuidoostelijke deel haven uitgesplitst naar baksel/materiaalsoort (aantal scherven en MAE).

Westelijke havenvulling (donkergroen gestippeld op figuur 4a; o.a. spoornummer 323; vondstnummers 91, 96, 97, 100, 102, 106, 126, 135; cat.nrs. 5, 6, 9, 15, 19, 29, 30, 31, 39, 46, 59, 62 en 63)

Deze havenvulling bevat keramiek uit de derde dempingsfase in het westelijke deel van de haven. Onder de vondsten is een groep roodbakkend aardewerk, waaronder uit West-Brabant twee bakpannen (cat.nrs. 5 en 6, bijlage 4), twee wijde grapen met steel uit (cat.nrs. 15 en 19, bijlage 4), een doofpot (cat.nr. 30, bijlage 4), een intact Nederrijns bord met ringeloorversiering (cat.nr. 9, bijlage 4) en uit Friesland een voorraadpot (cat.nr. 29, bijlage 4) en een kamerpot (cat.nr. 31, bijlage 4). Van faience is er een bord met een Chinees decor (cat.nr. 46, bijlage 4). Een witte porseleinen theekop is waarschijnlijk in Delft van een gekleurde beschildering voorzien, hoewel de naam Amsterdams bont wellicht anders zou doen vermoeden (cat.nr. 59, bijlage 4). Een theekop van Europees porselein en een theekop van industrieel wit behoren tot de jongere vondsten uit het onderzoek. Het lijkt er daarom op dat het merendeel van de hier besproken vondsten uit de 19e eeuw dateert. De aantallen per baksel van de gehele vondstgroep zijn weergegeven in tabel 20.

baksels	aantal	MAE
ep	2	2
f	27	19
gl	14	9
ir	1	1
iw	12	12
iz	2	2
p	5	4
py	17	16
r	174	80
s2	9	5
s3	1	1
w	23	20
totaal	287	171

Tabel 20. De vondsten uit de westelijke havenvulling uitgesplitst naar baksel/materiaalsoort (aantal scherven en MAE).

Primaire vulling gracht ter hoogte van profiel westelijk deel haven (zie figuur 3: spoornummer 293; vondstnummer 139; cat.nrs. 25, 47, 54 en 66)

Onder de vondsten is een papkom uit de vroege 17e eeuw uit Gouda (cat.nr. 25, bijlage 4). Een bord en een theekop van 18e-eeuwse faience uit Delft (cat.nrs. 47 en 54, bijlage 4). Een bolvormige wijnfles stamt uit de eerste helft van de 18e eeuw. Wanneer we de gehele vondstgroep overzien, ontstaat het in tabel 21 weergegeven beeld.

De bewoning langs de insteekhaven zal, gelet op de oudste vondsten, kort voor 1600 op gang zijn gekomen. Vanaf de tweede helft van de 17e eeuw bouwt men waarschijnlijk privaten boven de dan in onbruik geraakte haven. Door de aanleg van telkens nieuwe beschoeiingen wordt de voorma-

lige insteekhaven geleidelijk aan opgevuld. Het voorkomen van 19e-eeuwse vondsten in vrijwel alle contexten heeft mogelijk te maken met het (later) egaliseren van het terrein, nadat inklinking ongetwijfeld voor verzakkingen zal hebben gezorgd. Duidelijk is evenwel dat het zwaartepunt van de bewoning die zorgde voor de afvaldump in de haven in de 18e eeuw moet worden geplaatst. De oudere (17e-eeuwse) vondsten zullen hoofzakelijk afkomstig zijn uit de bodem van de haven.

baksels	aantal	MAE
f	10	4
gl	2	1
m	3	1
py	1	1
r	7	3
s2	3	1
totaal	26	11

Tabel 21. De vondsten uit de primaire havenvulling westelijk deel haven (spoornummer293) uitgesplitst naar baksel/materiaalsoort (aantal scherven en MAE).

Hoewel de vondsten uitgesplitst naar vondstgroep niet echt een duidelijk beeld opleveren van een geleidelijke opvulling van de insteekhaven gedurende de late 17e tot in de 19e eeuw vormen de vondsten een welkome aanvulling op het bestand aan vondstcontexten uit deze periode. Voor het overgrote deel zijn gepubliceerde vondstcontexten namelijk afkomstig uit steden en een dergelijke grote hoeveelheid materiaal uit een dorpskern is tot nog toe niet (of nauwelijks) voor verdere studie ontsloten. De vondsten geven een beeld van een groep bewoners die leefden in de Republiek gedurende een periode van economische teruggang. Tegelijk transformeerde de economie van een lokaal ambachtelijke samenleving naar een proto-industriële wereld. Ambachtslieden concentreerden zich in bepaalde regio en een fijnmazig netwerk van schippers en veerdiensten zorgden voor de verspreiding van hun producten. Het gevolg was dat ambachtslieden zoals pottenbakkers die sinds de Late Middeleeuwen actief waren in de steden, die hun producten afzetten op de lokale markt vanaf de tweede helft van de 17e eeuw hun deuren moesten sluiten. Bijkomend effect was dat het huisraad in de Republiek meer en meer op elkaar begon te lijken, hoewel er regionaal zeker nog wel verschillen bestonden. Om een scherper beeld van deze ontwikkelingen te krijgen, moeten echter meer van dit soort omvangrijke vondstgroepen worden bewerkt. Deze studie vormt hiertoe een aanzet.

Op sociaal-economisch vlak lijken de vroegere gebruikers van deze vondsten het niet breed te hebben gehad. Maar dit is dan weer gekeken met de stad als referentiekader. Omdat veel zaken in een stad ruimer voorhanden waren en dus makkelijker verkrijgbaar, is dit dus mogelijk een ongelijke vergelijking. Opvallend is de grote hoeveelheid pispotten, die laat zien dat het gebruik van pispotten, dat begon als een stedelijke vorm van zindelijkheid, in ieder geval vanaf de tweede helft van de 17e eeuw ook algemeen was doorgedrongen in een dorp als Bergschenhoek. Een dorp dat waarschijnlijk nog voor een belangrijk deel agrarisch georiënteerd was. De vondsten dateren uit een periode dat de Republiek geleidelijk aan van een lappendeken van min of meer autonome steden uitgroeide tot een bestuurlijke en economische eenheid. Ook in een dorp als Bergschenhoek viel, zoals de vondsten laten zien, aan dat proces niet te ontkomen.

5.3.8 Conclusies bot, botanische macroresten en hout

Op basis van de habitus van de macrorestenmonsters kunnen ze worden gekarakteriseerd als menselijke uitwerpselen en mogelijk ook huishoudelijk afval, oftewel beer; de combinatie van vele graanzemelen met pitjes van fruit en andere consumptieresten wordt alleen aangetroffen in sporen die beer bevatten. Opmerkenswaardig zijn ook enkele resten die erop wijzen dat de uitwerpselen en het afval in monster 3 niet direct in de haven zijn gestort, maar een tijd lang aan het oppervlak hebben gelegen of zich in een container hebben bevonden. Deze resten bestaan uit restanten van vliegpoppen en gemeneraliseerde lijkjes van pissebedden.

Enkele soorten in beide monsters zijn hier vermoedelijk in terecht gekomen door vermenging van de beer met resten van de vegetatie uit het milieu waarin de beer is gedeponerd. Zo zijn in beide monsters resten aanwezig van oevervegetatie (riet, waterzuring, wilg, ruige zegge, lisdodde) en waterplanten (fonteinkruid). In het monster uit de ophogingslaag zijn enkele taxa aanwezig die zouden kunnen voorkomen op een achtererf, de meest opvallende zijn kleine brandnetel, kleine majer en paarse dovenetel. Opvallend dat ook in dit monster een zaadje van een waterplant aanwezig is.

Voedingsgewoonten

Voor het aanplempen is onder andere slachtafval gebruikt, waarschijnlijk afkomstig uit de directe omgeving van de haven. Honden hadden toegang tot het afval: meerdere botten bevatten sporen van vraat. Op basis van het slachtafval uit de gedempte haven blijkt dat er vooral rundvlees werd gegeten, met een opvallend hoog aandeel kalfsvlees. Het dieet werd aangevuld met varkensvlees. Schaap/geit werd niet veel gegeten, alleen uit de aanplemingszone (begin van de 18e eeuw; zie figuur 24) komt een bot van schaap/geit. Het voedselpakket werd verder uitgebreid met vis; uit de westelijke havenvulling komen de resten van een gegeten bot of schol. Een bijzondere vondst is een scheenbeenfragment van een edelhert, afkomstig uit deze westelijke havenvulling. De kans dat er in de directe omgeving van Bergschenhoek nog edelherten rondliepen in de 19e eeuw is klein, laat staan dat er op gejaagd werd. Het fragment moet dus van elders gehaald zijn, mogelijk samen met gewei, om werktuigen van te maken.

Een klein deel van het botmateriaal is afkomstig van de percelen rondom de gedempte haven. Dit materiaal bestaat deels uit slachtafval, maar bevat ook de resten van twee paarden die gebruikt zullen zijn als rijdier. Bovendien geeft een ingeslagen, losgekapt runderschedel, afkomstig van het noordelijke perceel, een aanwijzing voor leerlooien. Meer aanwijzingen hiervoor ontbreken echter.

Uit beer kan informatie worden afgeleid over de voedingsgewoonten van de producenten ervan. Een belangrijke vraag bij deze contexten, een ophogings- en aanplempingslaag, is evenwel wie de producenten zijn. Waarschijnlijk zijn dit de bewoners van het betreffende dan wel de aangrenzende percelen.

Van de aanwezige cultuurgewassen kan zonder veel bedenkingen worden aangenomen dat ze de bewoners van Bergschenhoek tot voedsel hebben gediend. Het basisvoedsel in de 18e en 19e eeuw werd gevormd door zetmeelleveranciers zoals granen, boekweit en aardappel. De aardappel was in het begin van de 18e eeuw nog niet zo algemeen, maar aan het eind van deze eeuw was dit een van de belangrijkste, zo niet de belangrijkste bron van koolhydraten voor de bevolking van Nederland (Jobse-van Putten, 1995).

Het is niet mogelijk om op basis van de macroresten het aandeel van de verschillende zetmeel-leveranciers ten opzichte van elkaar te bepalen, omdat ze niet allemaal in gelijke mate vertegenwoordigd zijn in de archeobotanische assemblage. Van aardappel wordt gewoonlijk niets teruggevonden. Van boekweit worden vaak doppen gevonden, maar deze vondsten staan mogelijk los van de consumptie van boekweitmeel, waar deze niet of nauwelijks in aanwezig zullen zijn. Van granen worden vaak zemelen aangetroffen, maar deze zijn uitsluitend aanwezig in volkoren producten, want zemelen ontbreken in gebuild meel (bloem). Desondanks kan op basis van het hoge gehalte aan vaak grove, zemelen in deze monsters worden gesteld dat grof volkorenbrood van rogge en tarwe een belangrijk onderdeel is geweest van de dagelijkse voeding. Behalve rogge en tarwe heeft men ook boekweit, pluimgierst en rijst geconsumeerd.

Een tweede categorie basisvoedsel wordt gevormd door peulvruchten. Deze bevatten veel eiwitten en in combinatie met granen kunnen ze dienen ter vervanging van vlees. Het belang van peulvruchten zal in de dagelijkse voeding van de gewone bevolking vanaf de 18e eeuw steeds verder zijn toegenomen, aangezien eerst vlees en daarna vis steeds duurder werden (Jobse-van Putten, 1995).

Vlaszaden en hennepzaden worden frequent maar in kleine aantallen aangetroffen in beer. Deze zaden zijn eetbaar, maar er zijn weinig recepten bekend waarin deze zaden als ingrediënt werden gebruikt. Ze zouden ook kunnen hebben gediend als vogelvoer, net als pluimgierst en boekweit overigens. Op het erf kunnen bovendien vlas en hennep zijn verwerkt voor een ander doel, waarbij zaden zijn achtergebleven en in het afval zijn terechtgekomen.

Resten van kruiden als venkel, selderij en zwarte mosterd worden vaak aangetroffen in beer, vaak zelfs in grote aantallen. Anijs is iets minder gewoon. Van selderij wordt tegenwoordig vooral het blad gebruikt, maar in het verleden gebruikte men ook de zaden zelf als smaakmaker.

Veel soorten groenten worden gewoonlijk niet aangetroffen in beer. Bladgroente en knolgroente laten namelijk geen determineerbare macroresten achter. Ook bij dit onderzoek zijn daarom alleen resten van 'vruchtgroenten' aangetroffen, namelijk komkommer en pompoen.

Wilde soorten

De meeste soorten, hoewel niet de meeste resten, zijn afkomstig van wilde planten. Overwegend betreft het soorten die veel voorkomen als akkeronkruiden. Deze zullen min of meer onopzettelijk met het graan zijn mee geoogst en kunnen daarom worden opgevat als verontreiniging. Dit kon over het algemeen geen kwaad, behalve in het geval van bolderik, een soort waarvan de plant en de zaden licht giftig zijn. Het is vrij gewoon om zeer veel (fragmenten) van bolderik in beer aan te treffen. De zaden zijn ongeveer even groot als graankorrels en ze zijn daarom vrij moeilijk van het graan te scheiden. Veel van de aanwezige akkeronkruiden komen vooral voor op matig voedselrijke zandbodem: bijvoorbeeld spurrie, schapenzuring, korensla en éénjarige hardbloem. Op een dergelijke bodem werd in het verleden vaak rogge verbouwd. Opmerkenswaard is de aanwezigheid van vinkenzaad, een akkeronkruidsoort dat in niet in Nederland voorkomt, maar wel in Zuid- en Oost-Europa. Dit wijst erop dat ten minste een deel van het graan dat in Bergschenhoek werd gegeten via lange-afstandshandel werd betrokken. Ook werd blijkbaar graan aangevoerd uit gebieden waar zandbodems voorkomen, gezien de aanwezigheid van akkeronkruiden die op zandbodems groeien.

Vergelijking

Contemporaine sporen met vergelijkbare inhoud kunnen gebruikt worden om de voedingsgewoonten van de bewoners van Bergschenhoek in socio-economische context te plaatsen. Uit een vergelijking van vindplaatsen met beerputten en -kelders in Nederland uit dezelfde periode blijkt dat de beermonsters van deze vindplaats niet zeer soortenarm zijn (bijlage 10; Radar, 2010). Het aantal soorten cultuurgewassen is vergelijkbaar met veel andere vindplaatsen buiten de grote steden. Wel is het bij de analyse duidelijk geworden dat in vergelijking met andere beermonsters de dichtheid van resten anders dan graanzemelen erg laag is. Wat dat betreft zijn de monsters te vergelijken met bijvoorbeeld een beerput van het St. Andriesconvent te Maastricht, die echter dateert uit een oudere periode 1500-1700 (Van der Meer, 2008). Ook daar bestond de gezeefde beer bijna geheel uit graanzemelen en waren er maar weinig resten van andere voedingsmiddelen aanwezig. Dit is toen geïnterpreteerd als het resultaat van een vrij eenzijdige en eenvoudige voedingsgewoonten.

Het lijkt dus aannemelijk dat de voedingsgewoonten van de bewoners van Bergschenhoek vrij eenvoudig waren. Volkorenproducten van voornamelijk rogge lijken een zeer belangrijke rol te hebben ingenomen in de dagelijkse voeding. In het westen van Nederland was dat kenmerkend voor een vrij lage welstand. In de fruitconsumptie lijken soorten die relatief eenvoudig te kweken zijn in ons land (appel, peer, rode bes, aardbei) eveneens een grotere rol te spelen dan in andere beermonsters uit deze periode, waar meer warmteminnende soorten zoals vijg, druif, moerbeï etc. vaak veel beter vertegenwoordigd zijn. Ook specerijen ontbreken in dit geval, hoewel deze in de 18e eeuw al in alle lagen van de bevolking vrij algemeen waren in de dagelijkse keuken. Opvallend zijn wel de pitten van komkommer, een groentesoort die in deze periode een connotatie had met welvaart. Ook pompoen is vrij bijzonder en is uit deze periode alleen bekend van de vindplaats Amsterdam-Waterlooplein II, een vindplaats waar ook bijzondere soorten zijn gevonden als kokos, olijf en dadel (Paap, 1984).

Samenvattende conclusie macroresten en hout

Bij de opgraving Bergschenhoek-Centrumplan is archeobotanisch onderzoek uitgevoerd van diverse sporen en voorwerpen. De botanische macroresten van twee grondmonsters zijn onderzocht en verder zijn er enkele tientallen stukken constructiehout en houten voorwerpen onderzocht.

De botanische grondmonsters zijn afkomstig uit een aanplempingslaag en de havenvulling ter hoogte van een privaat, daterend uit de 18e-19e eeuw. De monsters zijn zeer rijk aan macroresten, die goed zijn geconserveerd. Uit het onderzoek blijkt dat de monsters naar alle waarschijnlijkheid bestaan uit de resten van menselijke uitwerpselen en huisvuil. De assemblage verschilt niet wezenlijk van dat in beerputten. Uit het onderzoek van de beer blijkt dat de producenten ervan vrij eenvoudige voedingsgewoonten erop nahielden. Hoewel de soortendiversiteit vrij groot is, is het aantal resten vrij laag, met uitzondering van de zemelen van rogge en tarwe, waaruit de gezeefde monsters grotendeels bestonden. Het geconsumeerde graan is ten minste ten dele geïmporteerd uit streken buiten Nederland. Bijzondere importproducten ontbreken, maar er zijn aanwijzingen voor de consumptie van geïmporteerd graan en ook anjers werd niet in Nederland geteeld. Wel opvallend is de aanwezigheid van pompoen. Aan constructiehout zijn eik, fijnspar/lariks, zilverspar en den gebruikt. Eik is inheems, de overige soorten zijn in deze periode geïmporteerd of aangeplant (Buis, 1985). Helaas bleek een dendrochronologische datering van het onderzochte hout niet mogelijk, waardoor ook geen aanvullende informatie kon worden verkregen over de precieze datering, evenals de herkomst van het hout. Alle gebruikte

houtsoorten zijn over het algemeen sterk en duurzaam (Taylor, 1981). Het gebruikte hout is dan ook geschikt voor de functie en/of de gebruikte bewerkingsmethode.

5.4 De vindplaats: interpretatie en synthese

Ingebruikname van het plangebied

Het gebied tussen de Dorpsstraat en Rondom in Bergschenhoek is in gebruik genomen in de Late Middeleeuwen. Het betreft een veengebied waarbij de oudste bebouwing op het zogenaamde bovenland en ligt het omringende land enkele meters lager op de oude zeelei omdat het veen door turfwinning is verdwenen. Uit dit onderzoek blijkt dat ter hoogte van het plangebied na de eerste ontginningen (die mogelijk al vanaf de 11e eeuw hebben plaatsgevonden en waar geen sporen van zijn aangetroffen) en zandige veenlaag is opgebracht. Vermoedelijk is dit kort voor 1600 gebeurd, getuige de oudste vondsten uit dit onderzoek.

Het plangebied in de 17e eeuw

Duidelijk is wel dat aan het begin van de 17e eeuw sprake is van een insteekhaven die de achtererven van de bebouwing langs de Dorpsstraat verbond met de ten noorden ervan gelegen vaart. De inwoners van Bergschenhoek leefden onder meer van het winnen van turf, dat als brandstof werd verkocht. Deze turf werd met schuiten afgezet in steden, waarbij bijvoorbeeld gedacht wordt aan Rotterdam. De insteekhaven heeft, net als de vaart, een rol gespeeld bij het tuftransport.

Nadat het plangebied kort voor de 17e eeuw voor het eerst is opgehoogd, zijn vanaf de top van deze ophogingslagen percelerings- of ontwateringssloten ingegraven. Tijdens het proefsleuvenonderzoek zijn twee sloten aangetroffen die op basis van het vondstmateriaal uit de oudste slootvulling in de eerste helft van de 17e eeuw kunnen worden gedateerd. Op basis van de ligging van deze sloten zou het gaan om noord-zuidgeoriënteerde percelen met een breedte van circa 15 m. Van de bebouwing die op deze percelen stond, is weinig teruggevonden. De oudste bebouwingsresten in het plangebied betreffen een fundering van een muur die parallel aan de dorpsstraat lag en onder de latere 19e-eeuwse funderingen doorloopt. Dit is waarschijnlijk het enige overblijfsel van de oudste steenbouw, zoals afgebeeld op een kaart uit 1780 (Ketelaar, 1780) de oorsprong waarvan mogelijk al in de 17e eeuw ligt. Twee andere resten van funderingen (spoornummers 55, 57 en mogelijk 54 en 61) dateren waarschijnlijk ook uit deze oudste bebouwingsfase.

Over de bewoners van deze percelen in de 17e eeuw is wel enige informatie verkregen op basis van onderzoek naar de afval die ze in de haven achter hun erven hebben gedumpt. Het meest zuidoostelijke uiteinde van de insteekhaven lijkt in de loop van de 17e eeuw te zijn gedempt. Hier werd het onderzoek bemoeilijkt door zware bodemvervuiling maar niettemin is uit de dempingslaag van de haven huishoudelijk afval verzameld scherven van uit Langerwehe afkomstige zuurkoolpotten (cat.nr. 3, bijlage 4). Naast kool op zuur zetten, hebben de bewoners in de 17e eeuw ook gekookt in grapes van roodbakend geglazuurd aardewerk (cat.nr. 20, bijlage 4) en gegeten van faience borden uit Delft (cat.nr. 42, bijlage 4). Uit vondsten uit de diepere vullingen van de haven in de delen die in de 17e eeuw nog watervoerend waren, blijkt verder dat de bewoners in de 17e eeuw witbakkende bakpannen gebruikten (cat.nr. 34, bijlage 4) en roodbakende olielampjes (cat.nr. 27, bijlage 4). Naast faience bezaten ze ook majolicaborden (cat.nr. 40, bijlage 4) en rood-

bakkende borden uit Oosterhout (cat.nr. 11, bijlage 4). Ze dronken mineraalwater dat verpakt zat in steengoedkruiken. Een vroege P-kruik met een geknepen standring getuigt hiervan (cat.nr. 2, bijlage 4). Uit het westelijke deel van de haven is uit de diepste vullinglaag van de haven een papkom uit Gouda geborgen. Dat behalve zuurkool en pap ook rundvlees werd gegeten, blijkt uit de botfragmenten met haksporen geborgen uit het oudste deel van de haven. Helaas kon door de bodemvervuiling geen macrobotanisch monster uit dit oudste havendeel worden onderzocht. De bewoners hebben in de 17e eeuw leren schoenen gedragen met een hoge hak, zoals de mode was in deze periode. Er zijn twee 17e-eeuwse schoenen aangetroffen (bijlage 7: V123 en V141).

Het plangebied in de 18e eeuw

Omdat de meeste bebouwingsresten in het plangebied uit de 19e eeuw dateren, blijft de enige bron van informatie over de bewoners in de 18e eeuw de resten van aanval die in de haven zijn gedeutend. Een uitzondering vormt de kelder met spoornummer 66 (zie figuur 11) onder het oostelijke pand op perceel 256 (zie figuren 4 en 5) die mogelijk uit de 18e eeuw dateert en onder de westelijke zijgevel van het 19e-eeuwse pand (spoornummer 63) zou hebben doorgelopen (spoornummers 74, 75 en 76).

In de 18e eeuw is een deel van de haven afgezet met schotten en gedempt. Uit dit segment van de haven zijn vondsten geborgen die een indruk geven van een groep bewoners die leefden in de Republiek gedurende een periode van economische teruggang. Tegelijk transformeerde de economie van een lokaal ambachtelijke samenleving naar een proto-industriële wereld. Ambachtlieden concentreerden zich in een bepaalde regio en een fijnmazig netwerk van schippers en veerdiensten zorgden voor de verspreiding van hun producten. Het gevolg was dat ambachtlieden zoals pottenbakkers die sinds de Late Middeleeuwen actief waren in de steden en die hun producten afzetten op de lokale markt, hun deuren moesten sluiten.

Duidelijk is in ieder geval dat het zwaartepunt van de bewoning die zorgde voor de afvaldump in de haven in de 18e eeuw moet worden geplaatst. Wat opvalt, is de grote hoeveelheid pispotten van roodbakkerd aardewerk. Pispotten lijken aanvankelijk vooral te zijn gebruikt in de stad en in kastelen en landhuizen waar de rijkere lagen van de bevolking vertoefden. In de meer agrarische delen van ons land, zoals het platteland rond de steden, waren pispotten minder gebruikelijk. Blijkbaar gaat dit verhaal niet op voor de 18e-eeuwse inwoners van Bergschenhoek.

Een groot deel van het 18e-eeuwse keramiek bestaat uit tinglazuuraardewerk uit Delft. In de loop van de 18e eeuw zorgt de massale toevloed van Chinees porselein en later van industrieel aardewerk uit Engeland voor concurrentie. Toch blijft de uit Delft afkomstige faïence gedurende de gehele 18e eeuw de belangrijkste bakselgroep voor wat betreft het tafelgerei in Bergschenhoek. Borden bestemd voor de sier of als serviesgoed (cat.nrs. 42 t/m 48, bijlage 4) zijn vrijwel zonder uitzondering uitgevoerd in faïence. Ook sierden faïence thee- en schotels (cat.nrs. 49, 50, 51 en 54, bijlage 4) en theepotten (cat.nr. 57, bijlage 4) de tafels. Ook in de keuken werd faïence gebruikt, waarbij vooral eenvoudige geheel witte kommen in trek waren (cat.nr. 53, bijlage 4). De teruggang van het Delfts lijkt dus niet zozeer aan de bewoners van dorpen als Bergschenhoek te hebben gelegen. Wellicht is dit deels te wijten aan de potschuiten en marskramers die deze dorpen aandeden. Dat de dorpelingen in de 18e eeuw niet geheel verstoken bleven van porselein en industrieel aardewerk bewijzen enkele vondsten van deze bakselgroepen (cat.nrs. 63 en 65,

bijlage 4). Deze spullen waren eerder een speciale bestelling of meegebracht van een bezoek aan bijvoorbeeld een markt in een nabij gelegen stad.

Duidelijk is verder dat wijn werd gedronken uit groene bolvormige flessen (cat.nr. 66, bijlage 4) en eenvoudige kelkglazen.

Het plangebied in de 19e eeuw

In de 19e eeuw (na 1832) is het overgrote deel van de aangetroffen funderingen aangelegd. Deze behoren toe aan minimaal drie panden die met de voorgevel aan de Dorpsstraat hebben gestaan. Het meest oostelijke gebouw (spoornummer 41) is gefundeerd op een ophogingslaag die in de loop van de 18e eeuw - begin 19e eeuw is opgebracht. De fundering is gemetseld in een mix van gele ijsselsteentjes en oranje bakstenen en is getrapt aangelegd (drie versnijdingen).

De funderingen van de andere twee panden met de voorgevel aan Dorpsstraat (spoornummers 63 en 56) dateren in de derde kwart van de 19e eeuw. De funderingswijze hier (spoornummer 63) is vergelijkbaar: de voor- en zijgevels van het pand hebben een doorlopende fundering die gemetseld is in zeven lagen. De fundering is getrapt aangelegd en telt vier versnijdingen. De fundering met spoornummer 56 is getrapt aangelegd (minimaal twee versnijdingen) waarop zeven lagen van het opgaand muurwerk aanwezig zijn (gele ijsselsteentjes; twee steens dik). Bij dit pand hoort ook de aangetroffen vloer van wat mogelijk een trappenhuis is geweest (spoornummer 44) bekleed met tegeltjes met oranje en groene glazuur en afmetingen van 12,5 x 12,5 cm. De fundering van de wand van het vierkante trappenhuis is vrij dik en stevig gemetseld in gele ijsselsteentjes. De twee stevige vierkante poeren (spoornummers 58 en 59) houden waarschijnlijk ook verband met het trappenhuis.

Vanaf het eind van de 19e eeuw zijn diverse aan- en uitbouwen op de achtererven bijgekomen. Deze zijn in minimaal twee fasen uitgebreid richting de insteekhaven en na het dempen daarvan, op de voormalige haven (o.a. spoornummer 86 en 97). Het betreft vermoedelijk schuren en loodsen. In de 19e eeuw is het meest westelijke deel (binnen het onderzochte gebied) van de haven gedempt. Uit dit deel van de haven zijn vondsten geborgen die met name in de 19e eeuw kunnen worden gedateerd. Het overgrote deel bestaat uit rood- en witbakkend aardewerk en industrieel wit. Dat laatste type keramiek krijgt doorgaans pas in de latere 19e eeuw een bredere verspreiding. Het gaat in dat geval meestal om goedkope producten uit Duitsland (cat.nr. 62, bijlage 4).

Kort voor deze periode voltrekt zich binnen de Republiek, zoals ons land destijds heette, een proces van concentratie van ambachten in bepaalde steden en regio's. Was het tot dan gebruikelijk dat pottenbakkers, pijpmakers en in mindere mate majolicabakkers, de stad waarin zij zelf gevestigd waren en haar directe ommeland van het benodigde pottengoed voorzagen, tegen de 19e eeuw zijn de producten van plaatselijke pottenbakkers meer en meer verdrongen door van elders aangevoerde waar. In Gouda is een concentratie aan pijpmakers ontstaan, waardoor deze stad de belangrijkste leverancier van pijpen in Holland is geworden. Ook de pottenbakkers, die de pijpen bakten, profiteerden hiervan mee. Gouda is hierdoor eveneens uitgegroeid tot een belangrijke producent van rood en wit pottengoed.

Naast Gouda groeiden in West-Brabant de plaatsen Bergen op Zoom en Oosterhout uit tot bovenregionale productiecentra, terwijl ook Friesland en het Nederrijnse grensgebied tussen Nederland en Duitsland belangrijke productieregio's werden. De verschillende productiecentra hadden ieder hun eigen specialisaties, hoewel de pottenbakkers voor de lokale markt waarschijnlijk een breder

assortiment bleven produceren. Gouda en Friesland specialiseerden zich in tafelwaar en het fijnere kook- en keukengerei. Uit het Nederrijnse gebied werden vooral rijkversierde borden aangevoerd. West-Brabant leverde vooral grote kookpotten, roompotten en melkteilen. De producten uit Oosterhout zijn vaak voorzien van een eenvoudige ringeloordecoratie, terwijl daarnaast ook donkere, bijna zwarte, glazuren voorkomen.

Een enkele keer verwijst een stempel op een pot naar de herkomst van een product uit een specifiek pottenbakkerscentrum. Zo is een bakpan uit de vroege 19e eeuw voorzien van een gestempeld blindmerk waarop de letters BOZ (Bergen op Zoom) zijn te lezen (cat.nr. 6, bijlage 4).

Onder de afval van de 19e-eeuwse bewoners is een groep roodbakkend aardewerk, waaronder naast de uit West-Brabant afkomstige bakpannen (cat.nrs. 5 en 6, bijlage 4), twee wijde grapen met steel uit (cat.nrs. 15 en 19, bijlage 4), een doofpot (cat.nr. 30, bijlage 4), een intact Nederrijns bord met ringeloorversiering (cat.nr. 9, bijlage 4) en uit Friesland een voorraadpot (cat.nr. 29, bijlage 4) en een kamerpot (cat.nr. 31, bijlage 4). Van faïence is er een bord met een Chinees decor (cat.nr. 46, bijlage 4). Een witte porseleinen theekop is waarschijnlijk in Delft van een gekleurde beschildering voorzien, hoewel de naam Amsterdams bont wellicht anders zou doen vermoeden (cat.nr. 59, bijlage 4). Een theekop van Europees porselein en een theekop van industrieel wit behoren tot de jongere vondsten uit het onderzoek.

Bestaanseconomie in de 18e en 19e eeuw

Op het menu stond in de 18e en 19e eeuw rund (met name kalfsvlees), varken en schaap/geit. In de 19e eeuw vormden runderen op basis van dit materiaal maar liefst 90,2% van de veestapel, varkens 9,8%. Opvallend is het zeer hoge percentage resten van infantiele en juveniele runderen. Veel van deze resten bevatten snij- en schraapsporen van het loshalen van het vlees. Het voedselpakket werd in de 19e eeuw verder uitgebreid met vis (bot of schol). Een bijzondere vondst is een scheenbeenfragment van een edelhert. De kans dat er in de directe omgeving van Bergschenhoek nog edelherten rondliepen in de 19e eeuw is klein, laat staan dat er op gejaagd werd. Het fragment moet dus van elders gehaald zijn, mogelijk samen met gewei, om werktuigen van te maken. Uit het macrorestenonderzoek blijkt dat het basisvoedsel van de bewoners van Bergschenhoek in de 18e en 19e eeuw werd gevormd door zetmeelleveranciers zoals granen, boekweit en aardappel. Volkorenproducten van voornamelijk rogge lijken een zeer belangrijke rol te hebben ingenomen in de dagelijkse voeding. Opmerkelijk is de aanwezigheid van vinkenzaad, een akkeronkruidsoort die in niet in Nederland voorkomt, maar wel in Zuid- en Oost-Europa. Dit wijst erop dat ten minste een deel van het graan dat in Bergschenhoek werd gegeten via lange-afstandshandel werd betrokken. De aardappel was in het begin van de 18 eeuw nog niet zo algemeen, maar aan het einde van deze eeuw was dit een van de belangrijkste, zo niet de belangrijkste bron van koolhydraten voor de bevolking van Nederland. Een tweede categorie basisvoedsel wordt gevormd door peulvruchten. Deze bevatten veel eiwitten en in combinatie met granen kunnen ze dienen ter vervanging van vlees. Het belang van peulvruchten zal in de dagelijkse voeding van de gewone bevolking vanaf de 18e eeuw steeds verder zijn toegenomen, aangezien eerst vlees en daarna vis steeds duurder werden. Er werden de voor deze periode gebruikelijke kruiden gebruikt (venkel, selderij en zwarte mosterd), maar ook de minder vaak voorkomende anijs. Ook stonden komkommer en pompoen op het menu.

RAAP-RAPPORT 3078

Plangebied Centrumplan Bergschenhoek, gemeente Lansingerland

Archeologisch onderzoek: een proefsleuvenonderzoek, een begeleiding van de sloop en een opgraving

Op de achtererven werd vlas en hennep verbouwd zijn voor (kleinschalige) textiel en touwproductie. Uit het onderzoek van de beer blijkt dat de bewoners van de panden waarvan de funderingen zijn aangetroffen vrij eenvoudige voedingsgewoonten erop nahielden. Hoewel de soortendiversiteit vrij groot is, is het aantal resten vrij laag, met uitzondering van de zemelen van rogge en tarwe. Het geconsumeerde graan is ten minste ten dele geïmporteerd uit streken buiten Nederland. Bijzondere importproducten ontbreken, maar er zijn aanwijzingen voor de consumptie van geïmporteerd graan en ook anijs werd niet in Nederland geteeld. Wel opvallend is de aanwezigheid van pompoen.

Op de achtererven werd vlas en hennep verbouwd zijn voor (kleinschalige) textiel en touwproductie. Andere aanwijzingen voor economische activiteiten of beoefende ambachten uit deze periode zijn schaars. Er zijn enkele runderschedels geborgen van volgroeide runderen. Er zijn ook meerdere leren schoenen en een mogelijk onderdeel van een paardentuig gevonden. Eén van de schedels vormt een aanwijzing voor leerlooien. Het betreft een halve schedel, alleen de achterzijde met beide hoornpitten is nog aanwezig. Aan de onderkant is de schedel losgekapt. De schedel is ingeslagen aan de voorzijde, in het midden van het frontale, tussen oogkassen en hoorns. Dit is een veel gezien slachtpatroon bij het proces van leerlooien. De huid werd vaak naar de leerlooier gebracht met nog een deel van de schedel er aan vast, mogelijk om nog de sekse en leeftijd af te kunnen lezen. Wellicht ook in verband hiermee te brengen is een ijzeren scherpe pen (priem) maar die zou ook met het met eventuele touwproductie kunnen samenhangen indien het om een marlpriem gaat (gereedschap dat bij het touwsplitsen gebruikt wordt om er ruimte tussen de strengen mee te maken).

Het plangebied in de 20e eeuw

In de 20e eeuw is de inrichting van het plangebied ingrijpend veranderd. Het 19e-eeuwse pand op nummer 43 aan de Dorpsstraat stond er nog tot voor kort, maar de overige 19e-eeuwse bebouwing is afgebroken en vervangen door o.a. het apothekerspand. De achtererven en voormalige haven en sloten zijn definitief gedempt het gebied is opgehoogd met een laag ophogingszand dat op een anti-worteldoek ligt.

RAAP-RAPPORT 3078

Plangebied Centrumplan Bergschenhoek, gemeente Lansingerland

Archeologisch onderzoek: een proefsleuvenonderzoek, een begeleiding van de sloop en een opgraving

6 Onderzoeksvragen en aanbevelingen

6.1 Onderzoeksvragen

Dit onderzoek heeft interessante informatie opgeleverd over de bewoningsgeschiedenis van Bergschenhoek in de Nieuwe tijd en met name indirecte informatie over de bewoners van de percelen aan de Dorpsstraat. Daarnaast is een vrij complete indruk verkregen van de opbouw en geleidelijke demping van het insteekhaventje dat een belangrijke rol moet hebben gespeeld in het dagelijkse leven van de bewoners in de 16e en 17e eeuw en een schat aan informatie in de vorm van afval bevatte over de bewoners in vooral de 18e en 19e eeuw.

Inzicht is verkregen in de gebruiksvoorwerpen, bouwhistorie, erfinrichting en sociale achtergrond van de bewoners in de Nieuwe tijd.

In deze paragraaf worden de overige conclusies gegeven in de vorm van de antwoorden op de specifieke onderzoeksvragen (zie hoofdstuk 3) uit het PvE (Burnier & Dijkstra, 2013).

1. *Hoe ziet de bodemopbouw in het plangebied eruit?*

De natuurlijke ondergrond bestaat uit een bruin, mineraalarm rietveen. Dit veen is aangetroffen in alle proefsleuven op een diepte variërend van 1,25 tot 2,05 m -Mv (2,7 tot 3 m -NAP). Op het veen is een 30 cm dikke, donkergrijsbruine, zandige veenlaag opgebracht (spoornummer1005) waarin enkele puinspikkels aanwezig zijn. Dit betreft de oudste ophoging in het noordelijke deel van het plangebied dat waarschijnlijk in de 15e eeuw is opgebracht. Het natuurlijke veen is ook aan de zuidkant van de havengeul aangetroffen vanaf 3,05 m -NAP. Hierop is ook een donkergrijs bruine zandige veenlaag aanwezig met puinfragmenten. Uit deze laag zijn aardewerkfragmenten geborgen die vanaf de 16e eeuw kunnen worden gedateerd.

Vanaf de top van deze zandige veenlaag zijn de oudste sporen ingegraven (sloten en insteekhaven). Op deze laag is een ophogingspakket van kleiige zandlagen en puinlagen aanwezig. De aangetroffen bebouwingsresten zijn gefundeerd op een zandlaag en soms op een puinlaag die deel uitmaken dit ophogingspakket. Dit pakket is ontstaan in de loop van de 18e en de 19e eeuw.

Samenvattend bestaat de bodemopbouw in het plangebied uit een opeenvolging van ophogingslagen op veen. De eerste fase van ophoging kon op basis van vondsten in de 15e eeuw gedateerd worden. De jongste fase van ophoging dateert uit het recente verleden. Alle sporen zijn namelijk afgedekt met een laag ophogingszand dat op een anti-worteldoek ligt. Dit zand is aangebracht in het kader van de huidige inrichting.

2. *Is er sprake van een fasering in de ophoging van het terrein? Zo ja, waaruit bestaan de verschillende ophogingspakketten en kunnen deze gedateerd worden?*

Zie het antwoord op onderzoeksvraag 1.

3. *In hoeverre en tot welke diepte is het plangebied verstoord? Waardoor zijn deze verstoringen veroorzaakt en waar bevinden ze zich op het terrein?*

De verstoringen rijken plaatselijk tot de maximale onderzoeksdiepte (circa 1,5 m -Mv) en hangen samen met de recentelijk gesloopte bebouwing. De 'verstoring' van de oorspronkelijke bebouwing die mogelijk al in de 17e eeuw geplaatst kan worden, is wel ingrijpend. De latere 18e- en 19e-eeuwse bouwactiviteiten hebben bijna alle oudere bewoningssporen opgeruimd aan de kant van de Dorpsstraat. De achtererven en de gedempte haven zijn vrijwel intact.

4. *Wat is de aard, datering, omvang, gaafheid en conservering van de archeologische sporen en sporenclusters?*

Tijdens de sloopbegeleiding en de opgraving zijn bebouwingsresten aangetroffen van drie panden die met de voorgevel aan de Dorpsstraat hebben gestaan en diverse uit- en aanbouwen op de achtererven die met de achterkant tegen de insteekhaven of zelfs over de gedempte haven heen zijn aangelegd. De oudste aangetroffen bebouwingsresten zijn schaars en dateren uit de 17e of 18e eeuw. De meeste bebouwingsresten dateren uit de 19e eeuw en betreffen delen van funderingen van de voor-, zij- en achtergevels, vloeren en kelders behorende bij panden die niet als zodanig zijn terug te vinden op de kadastrale minuut uit 1811-1832. Deze zijn dan ook na 1832 aangelegd. De aangetroffen funderingen zijn aangelegd op staal (d.w.z. direct op de ophogingslaag). Een deel van de funderingen is getrapt aangelegd. In de meeste funderingen en zeker in het plaatselijk bewaard gebleven, opgaande muurwerk zijn gele ijsselsteentjes verwerkt. De onderste laag van de funderingen is vaak los gestapeld en bestaat uit hergebruikte rode bakstenen met een oudere oorsprong. De funderingen van de op de voormalige achtererven gelegen panden (schuren, loodsen) zijn minder stevig. Deze dateren uit de late 19e eeuw en de 20e eeuw. Verder zijn diverse (beer) putten aangetroffen die uit de 19e eeuw dateren en vrij complexe beschoeiingen die bij de insteekhaven horen. De insteekhaven is aangelegd in de 17e eeuw. In deze periode heeft men een waterloop gegraven om een verbinding van de achtererven van de aan de Dorpsstraat gelegen panden met de vaart die om het centrum van Bergschenhoek loopt, mogelijk te maken. Op de kaart uit 1780 is te zien dat de meeste westelijke van het viertal haventjes zich in tweeën splitst. Het westelijke deel loopt recht naar het zuiden toe, waarbij na circa 16 m een afsplitsing schuin richting het zuidoosten doorloopt. Het zuidoostelijk uiteinde van deze afsplitsing is aangetroffen in het plangebied. De insteekhaven heeft op basis van de projectie van de kaart uit 1780 een totale lengte van 65 m en een breedte van circa 3,5 m in het breedte gedeelte. Het aangetroffen uiteinde van de haven heeft een lengte van circa 4 m en een breedte van 3,6 m (binnen de beschoeiingen) binnen het plangebied. Inclusief de beschoeiingen en de trekankers is de totale breedte van de structuur 6,2 m. In de loop van de 18e en 19e eeuw is de haven geleidelijk aangeplempt en gedempt vanuit het zuidoosten. De achtererven en bebouwing zijn uitgebreid naar het noordwesten. Dit verklaard ook waarom de aangetroffen 'boothelling' (een richting het water aflopende vloer van gele ijsselsteentjes) over een deel van de beschoeiingen heen is aangelegd, net als sommige funderingsresten van de meest noordelijke gebouwen. De haven is gedempt door steeds en 'compartiment' van de haven met een beschoeiing af te sluiten. Op deze manier zijn vier aanplempings/dempingsfasen onderscheiden. De jongste dempingsfase binnen het onderzochte gebied (het

meest noordwestelijke compartiment) wordt in de 19e eeuw gedateerd. In de randzones van de haven zijn trekankers van hout aanwezig (T-vormige structuren bestaande uit een stevige balk met twee palen aan weerszijden), die aangelegd werden om de beschoeiingen vanaf de buitenkant te stutten. De beschoeiingen van de verschillende compartimenten hebben een verschillende verschijningsvorm. Het oudst aangetroffen deel van de haven wordt begrensd in het zuiden door een beschoeiing bestaand uit een zware balk die op meer dan een meter lange palen staat met pen-/gatverbinding. Aan de binnenkant van de balk (waterkant) bevinden zich door palen geschraagde planken. Opvallend is dat zowel de planken als palen verticaal boven elkaar zijn aangetroffen. Vermoedelijk zakte de beschoeiing langzaam weg en werden nieuwe planken en palen aangebracht boven op de oude. Voor de fasering van de aanplemping, afsluiting en demping van de haven: zie figuur 24.

Opvallend is verder het verschil in de aard van de trekankers langs de zuid- en noordkant van de haven. In het zuiden betreft het relatief kleine, wat slordig opgebouwde trekankers van divers en waarschijnlijk hergebruikt hout. Langs de noordkant zijn de trekankers groter en kennen een vrij uniforme opbouw. De achtererfstructuren kunnen verdeeld worden in (beer) tonputten, (afval)kuilen, en ophogingslagen en een houten beerbak/privaat.

5. *Is er sprake van verschillende bewonings- en/of gebruiksfasen en uit welke perioden dateren deze?*

Vóór de 17e eeuw: uit dit onderzoek blijkt dat ter hoogte van het plangebied na de eerste ontginningen (die mogelijk al vanaf de 11e eeuw hebben plaatsgevonden en waar geen sporen van zijn aangetroffen) en zandige veenlaag is opgebracht. Vermoedelijk is dit kort voor 1600 gebeurd, getuige de oudste vondsten uit dit onderzoek.

17e eeuw: duidelijk is wel dat aan het begin van de 17e eeuw sprake is van een insteekhaven die de achtererven van de bebouwing langs de Dorpsstraat verbindt met de ten noorden ervan gelegen vaart. Nadat het plangebied kort voor de 17e eeuw voor het eerst is opgehoogd, zijn vanaf de top van deze ophogingslagen percelerings- of ontwateringssloten gegraven. De oudste bebouwingsresten in het plangebied betreffen een fundering van een muur die parallel aan de dorpsstraat lag en onder de latere 19e-eeuwse funderingen doorloopt. Dit is waarschijnlijk het enige overblijfsel van de oudste steenbouw, zoals afgebeeld op een kaart uit 1780, de oorsprong waarvan mogelijk al in de 17e eeuw ligt. Twee andere resten van dateren waarschijnlijk ook uit deze oudste bebouwingsfase.

18e eeuw: omdat de meeste bebouwingsresten in het plangebied uit de 19e eeuw dateren, blijft de enige bron van informatie over de bewoners in de 18e eeuw de resten van aanval die in de haven zijn gedeponneerd. Een uitzondering vormt de kelder met spoornummer 66 onder het oostelijke pand op perceel 256 (zie figuren 4 en 5) die mogelijk uit de 18e eeuw dateert. In de 18e eeuw is een deel van de haven afgezet met schotten en gedempt.

19e eeuw en later: in de 19e eeuw (na 1832) is het overgrote deel van de aangetroffen funderingen aangelegd. Deze behoren toe aan minimaal drie panden die met de voorgevel aan de Dorpsstraat hebben gestaan. Het meest oostelijke gebouw (spoornummer 41) is gefundeerd op een ophogingslaag die in de loop van de 18e eeuw - begin 19e eeuw is opgebracht. De funderingen van de andere twee panden met de voorgevel aan Dorpsstraat dateren in de derde kwart van de 19e eeuw. Vanaf het einde van de 19e eeuw zijn diverse aan- en uitbouwen op de achtererven bijgekomen. Deze zijn in minimaal twee fasen uitgebreid richting de

insteekhaven en na het dempen daarvan, op de voormalige haven. Het betreft vermoedelijk schuren en loodsen. In de 19e eeuw is het meest westelijke deel (binnen het onderzochte gebied) van de haven gedempt. Uit dit deel van de haven zijn vondsten geborgen die met name in de 19e eeuw kunnen worden gedateerd.

In de 20e eeuw is de inrichting van het plangebied ingrijpend veranderd. Het 19e-eeuwse pand op nummer 43 aan de Dorpsstraat stond er nog tot voor kort maar de overige 19e-eeuwse bebouwing is afgebroken en vervangen door onder andere het apothekerspand. De achtererven en voormalige haven en sloten zijn definitief gedempt het gebied is opgehoogd met een laag ophogingszand dat op een anti-worteldoek ligt.

6. *Wat is de omvang van de vindplaats in elke periode en kan deze begrensd worden? Hoe ziet de begrenzing van de vindplaats eruit?*

De vindplaats maakt een deel uit van de oudste historische kern van Bergschenhoek. De oudste ophogingslaag kon niet overal worden gedocumenteerd door de dieptebeperving van het onderzoek, maar zal zich hebben uitgestrekt tussen de Dorpsstraat en de Vaart ten noorden van het centrum van Bergschenhoek.

In de 17e eeuw beperkte de bebouwing zich in ieder geval tot halverwege de percelen die tussen de Dorpsstraat en de insteekhaven lagen. Op de achtererven tussen de huizen en de insteekhaven zouden zich wel allerlei activiteiten hebben afgespeeld getuige de vondsten uit deze periode die in de vulling van de insteekhaven zijn gevonden.

In de 18e en 19e eeuw breidde de bebouwing zich uit richting de insteekhaven en na het dempen ervan in de 19e eeuw ook ten noorden van insteekhaven.

7. *Zijn er beer- en/of waterputten in het plangebied aanwezig en hoe kan de inhoud hiervan (zowel anorganisch als organisch) worden gewaardeerd? Bij opgraving: wat was de sociale status van de gebruikers van de beerput(ten).*

Er zijn drie tonputten aangetroffen en een beerbak of privaat. Omdat de putten vrijwel leeg waren (van de meeste was alleen de bodem nog aanwezig), heeft het specialistisch onderzoek zich geconcentreerd op de havenvulling ter hoogte van het privaat waarin veel beer aanwezig was.

Uit de verschillende onderzoeken naar de beerrijke havenvulling blijkt dat het materiaal (zowel organisch als anorganisch) waardevolle informatie over de bewoners en hun sociale en economische achtergrond kan opleveren.

Uit het onderzoek blijkt dat de voedingsgewoonten van de bewoners van Bergschenhoek vrij eenvoudig waren. Volkorenproducten van voornamelijk rogge lijken een zeer belangrijke rol te hebben ingenomen in de dagelijkse voeding. In het westen van Nederland was dat kenmerkend voor een vrij lage welstand. In de fruitconsumptie lijken soorten die relatief eenvoudig te kweken zijn in ons land (appel, peer, rode bes, aardbei) eveneens een grotere rol te spelen dan in andere beermonsters uit deze periode, waar meer warmteminnende soorten zoals vijg, druif, moerbeï etc. vaak veel beter vertegenwoordigd zijn. Ook specerijen ontbreken in dit geval, hoewel deze in de 18e eeuw al in alle lagen van de bevolking vrij algemeen waren in de dagelijkse keuken. Opvallend zijn wel de pitten van komkommer, een groentesoort die in deze periode een connotatie had met welvaart. Ook pompoen is vrij bijzonder en is uit deze

periode alleen bekend van de vindplaats Amsterdam-Waterlooplein II, een vindplaats waar ook bijzondere soorten zijn gevonden als kokos, olijf en dadel.

Op sociaal-economisch vlak lijken de vroegere gebruikers van deze vondsten het niet breed te hebben gehad, in ieder geval vergeleken met de stad als referentiekader. Omdat veel zaken in een stad ruimer voorhanden waren en dus makkelijker verkrijgbaar, is dit dus mogelijk een ongelijke vergelijking. Opvallend is de grote hoeveelheid pispotten, die laat zien dat het gebruik van pispotten, dat begon als een stedelijke vorm van zindelijkheid, in ieder geval vanaf de tweede helft van de 17e eeuw ook algemeen was doorgedrongen in een dorp als Bergschenhoek. Een dorp dat waarschijnlijk nog voor een belangrijk deel agrarisch georiënteerd was. De vondsten dateren uit een periode dat de Republiek geleidelijk aan van een lappendeken van min of meer autonome steden uitgroeide tot een bestuurlijke en economische eenheid. Ook in een dorp als Bergschenhoek viel, zoals de vondsten laten zien, aan dat proces niet te ontkomen.

8. *Welke vondstcategorieën zijn in het plangebied aangetroffen en wat is hiervan de datering, gaafheid en conservering?*

In totaal zijn tijdens het proefsleuvenonderzoek, de begeleiding en de opgraving 1.654 vondsten aangetroffen bestaande uit acht verschillende materiaalcategorieën. Voor een beschrijving van de vondsten per categorie: zie § 5.3.

9. *Kan er een relatie worden gelegd tussen deze vindplaats en vindplaatsen uit de directe of wijdere omgeving?*

Er zijn weinig vindplaatsen uit de (omgeving van) Bergschenhoek bekend. Twee vindplaatsen uit de omgeving van Bergschenhoek betreffen een terrein met een antropogeen pakket uit de 17e eeuw en een fragment aardewerk uit de 11e tot 13e eeuw (ARCHIS-waarnemingsnummer 58599) en een terrein met twee ophogingslagen (ARCHIS-waarnemingsnummer 405729). Direct op het veen is een ophooglaag uit de 12e-13e eeuw aangetroffen, daarboven is een ophooglaag uit de 16e tot 19e eeuw aangetroffen. In de bovenste ophooglaag zijn funderingen van een huis uit de 17e eeuw aangetroffen. Deze horen bij het Klopjeshuis dat verbonden was aan de nabij gelegen Rooms Katholieke kerk (Jordanov, 2006).

De fasering van de ophoging zoals aangetroffen op de twee hierboven genoemde terreinen komt min of meer overeen met de aangetroffen bodemopbouw in het plangebied. Dat ook hier direct op het veen mogelijk al in de late 14e eeuw (iets later dus dan op de vindplaatsen uit de omgeving) een ophogingslaag is opgebracht blijkt uit de vondst van het ongeglazuurd steengoed uit Siegburg (zie § 5.3). Dat het gebied verder is opgehoogd in de loopt van de 16e-19e eeuw en dat de eerste bebouwing uit de 17e eeuw dateert, komt ook overeen met de bevindingen van dit onderzoek.

Voor wat betreft het vergelijkend onderzoek naar de vondsten geldt dat er buiten steden nog maar weinig onderzoek is verricht naar vondstcontexten uit de latere 17e tot en met de 19e eeuw. Daarom blijft het moeilijk om een algemeen beeld te vormen van de materiële cultuur van deze periode buiten de stad. Bij het bestuderen van de vondstverzameling van dit onderzoek doet zich dan ook het gemis van vergelijkingsmateriaal gelden.

10. *Is er sprake van een behoudenswaardige vindplaats in het plangebied? Beargumenteer dit.*
 Ja: de vindplaats betreft bebouwingsresten, ophogingslagen en insteekhaven met daarbij behorende beschoeiingen. Op basis van de resultaten van het onderzoek zijn de aangetroffen archeologische sporen gewaardeerd volgens de systematiek uit de KNA (versie 3.2). Hiervoor wordt verwezen naar tabel 22 en de daaronder weergegeven toelichting.

Waarde	Criteria	Scores		
		Hoog	Midden	Laag
Beleving	Schoonheid	wordt niet gescoord		
	Herinneringswaarde	wordt niet gescoord		
Fysieke Kwaliteit	Gaafheid		2	
	Conservering	3		
Inhoudelijke kwaliteit	Zeldzaamheid	3		
	Informatiewaarde	3		
	Ensemblewaarde	3		
	Representativiteit	n.v.t.		

Tabel 22. Scoretabel waardestelling van vindplaats 1 (tabel 5 uit de KNA).

Beleving: de belevingswaarde van de vindplaats is niet van toepassing, aangezien de vindplaats niet aan het maaiveld zichtbaar is en ook niet herinnert aan een bekende historische gebeurtenis

Fysieke kwaliteit: de fysieke kwaliteit van de aangetroffen resten is als hoog tot middelhoog ingeschat:

- De aanwezige fragmenten aardewerk, glas, keramisch bouw materiaal en dierlijk bot zijn gefragmenteerd, maar goed geconserveerd. De metalen voorwerpen zijn redelijk tot goed geconserveerd. Met name de ijzeren voorwerpen zijn matig geconserveerd. Bij deze voorwerpen is sprake van corrosie door het verblijf in de bodem. Organische resten zijn, met uitzondering van dierlijk bot, niet aangetroffen. Dat zal vanwege de bodemgesteldheid (humeuze ophogingslagen of veen) niet het gevolg zijn van slechte conserveringsomstandigheden maar eerder van het feit dat zij simpelweg niet aanwezig zijn. De conservering is daarmee als hoog ingeschat.
- De gaafheid van de resten is als middelhoog ingeschaald, aangezien op enkele plekken sprake is van verstoringen als gevolg van de sanering van de voormalige verffabriek.

Inhoudelijke kwaliteit: de inhoudelijke kwaliteit van de vindplaats kan als hoog worden beschouwd:

- De zeldzaamheid van de insteekhaven en beschoeiingen is hoog. Dergelijke havens uit de Nieuwe tijd zijn op enkele plaatsen opgegraven: (o.a.) Medemblik, Hellevoetsluis, Hoorn, Amsterdam, Zaanstad en Vlaardingen. Met uitzondering van Vlaardingen zijn dit steeds wat grotere havens en hellingen aan zee of in verbinding met zee. In binnenwateren in de veengebieden zijn dit soort lokale fenomenen vrijwel onbekend; ze zullen voorkomen, maar zijn amper opgegraven of anderszins gedocumenteerd (bron: ARCHIS). De aangetroffen bebouwingssporen zijn niet bijzonder zeldzaam. In de directe omgeving van het plangebied is de kans op het aantreffen van vergelijkbare sporen uit dezelfde periode (zowel sloten als muur-

werk) vrij hoog. Het plangebied ligt immers in de historische kern van Bergschenhoek. De zeldzaamheid van de aangetroffen sporen is daarmee middelhoog.

- De informatiewaarde mag daarmee eveneens hoog worden ingeschat.
- De ensemblewaarde wordt als hoog beschouwd, aangezien het plangebied in zijn geheel in de historische kern van Bergschenhoek ligt. De sporen die tijdens het proefsleuvenonderzoek zijn aangetroffen, vormen daarom één geheel met de sporen die mogelijk nog onder de huidige bebouwing aangetroffen kunnen worden

De vindplaats is op basis van de hierboven ingevulde waardestelling behoudenwaardig (De Groot, 2013; Schute, 2014).

11. *Is vervolgonderzoek noodzakelijk binnen het plangebied en in welke vorm dient dit plaats te vinden?*

Ja: naar aanleiding van het proefsleuvenonderzoek werd geadviseerd om de sloop van de ondergrondse delen van de huidige bebouwing (funderingen) en het uitgraven van het cunet voor de nieuwbouw (tot het niveau van het veen) in het zuidelijke en noordwestelijke deel van het plangebied onder archeologische begeleiding conform protocol opgraven plaats te laten vinden (De Groot, 2013). Naar aanleiding van deze archeologische begeleiding is geadviseerd door te starten naar een opgraving ter hoogte van de insteekhaven (Schute, 2014). Beide adviezen zijn overgenomen door de bevoegde overheid.

12. *Indien het onderzoek geen archeologische resten of categoriaal beperkte archeologische fenomenen (bijvoorbeeld alleen losse vondsten) oplevert, welke verklaring is hiervoor dan te geven? Is (bijvoorbeeld) sprake van: aantoonbare afwezigheid van bewoning en/of actief landgebruik, verstoring van antropogene aard, beperking van de archeologische waarnemingsmogelijkheden door bodemprocessen, beperking van de archeologische waarnemingsmogelijkheden door werk- of weersomstandigheden?*

Niet van toepassing.

13. *Indien bebouwing aanwezig is; kan er iets gezegd worden over functie ervan?*

Er zijn bebouwingsresten aangetroffen in de vorm van funderingen, vloeren en kelders. Het betreft voornamelijk resten van panden uit de 19e eeuw (woonfunctie) en bijgebouwen/schuren uit de 19e en 20e eeuw (opslag, mogelijk ambachten: leerlooien, vlas- en hennepbewerking).

14. *Hoe is de oriëntatie van de verschillende percelen in de verschillende bewonings- of gebruiksfasen?*

De oudste aangetroffen sporen van parcelering dateren uit de 17e eeuw. Tijdens het proefsleuvenonderzoek zijn twee sloten aangetroffen die op basis van het vondstmateriaal uit de oudste slootvulling in de eerste helft van de 17e eeuw kunnen worden gedateerd. Op basis van de ligging van deze sloten zou het gaan om noord-zuid georiënteerde percelen met een breedte van circa 15 m. In de 19e eeuw hebben de percelen een meer zuidwest-noordoostelijke oriëntatie en een breedte variërend tussen de 7 en 15 m (vergelijk figuren 5 en 7).

15. Is er een verandering van oriëntatie waar te nemen?

Er lijkt wel een verandering in de oriëntatie te zijn, maar de projectie van de kaart uit 1780 is niet helemaal betrouwbaar. In ieder geval zijn de percelen in de 17e en 18e eeuw regelmatig dan die in de 19e eeuw.

16. Hoe zijn de verschillende erven ingedeeld?

Op de onderzochte erven was sprake van bebouwing aan de zuidkant (woonhuizen met de voorgevels aan de Dorpsstraat) en achtererven die in het noorden begrensd worden door de insteekhaven. Op de achtererven is in de loop van de 19e en 20e eeuw ook bebouwing bijgekomen (vermoedelijk schuren/loodsen).

17. Zijn er resten van een brandlaag aanwezig die in verband gebracht kunnen worden met de brand in 1659?

Er is lokaal wel een brandlaag aangetroffen. Het betreft een laag in de zuidwesthoek van het plangebied waar een zware betonnen fundering is verwijderd. Onder deze fundering was een houtskoolrijke laag aanwezig (spoornummer 45). Uit deze laag zijn aardewerkscherven geborgen die in de 17e eeuw kunnen worden gedateerd (polychroom majolica bord). Door de grote wateroverlast in het gat ontstaan door het verwijderen van de betonnen fundering was het niet goed mogelijk om de brandlaag verder te onderzoeken. Gezien de datering van het aardewerk uit deze laag gaat het waarschijnlijk om een restant van de bewuste brand in 1659.

Naar aanleiding van de resultaten van het proefsleuvenonderzoek is een aanvulling op het PvE geschreven ten behoeve van de archeologische begeleiding (Kruijthof, 2013). Hierin zijn de volgende aanvullende onderzoeksvragen geformuleerd.

18. Is er aan de hand van de nog aanwezige funderingen fasering te zien in de bebouwing? Zo ja, wat is de datering van de verschillende bouwfases?

Er zijn enkele resten van funderingen aangetroffen uit de 17e of 18e eeuw. Het merendeel van de fundering dateert uit de 19e eeuw. Zie verder het antwoord op onderzoeksvraag 5 en § 5.2.

19. Is er sprake van hergebruik van oudere funderingen als basis voor een nieuwe bebouwingsfase?

Nee: waar oudere funderingen zijn aangetroffen lagen deze naast de latere fundering en/of liepen haaks op en onder de 19e-eeuwse funderingen door.

20. Onder de voormalige bakkerij is een kelder aanwezig. Wat is de datering hiervan en kan deze uitgemaaft hebben van een eerdere bebouwingsfase?

De kelder bestond uit gele ijsselsteentjes en betonnen onderdelen. Deze zou waarschijnlijk uit de 20e eeuw dateren.

21. *Tijdens het proefsleuvenonderzoek zijn runderschedels met hoornpitten aangetroffen, wat kan wijzen op het looien van leer. Zijn er in het plangebied meer aanwijzingen voor de aanwezigheid van een leerlooierij en zo ja, kan deze activiteit aan een bepaald (voormalig) gebouw aan de Dorpsstraat gekoppeld worden?*

Een van de aangetroffen runderschedels wijst met zekerheid op het looien van leer. Het betreft een halve schedel: alleen de achterzijde met beide hoornpitten is nog aanwezig (zie figuur 39). Aan de onderkant is de schedel losgekapt. De schedel is ingeslagen aan de voorzijde, in het midden van het frontale, tussen oogkassen en hoorns. Dit is een veel gezien slachtpatroon bij het proces van leerlooien (Kruining, in voorbereiding). De huid werd vaak naar de leerlooier gebracht met nog een deel van de schedel er aan vast, mogelijk om nog de sekse en leeftijd af te kunnen lezen (Armitage & Clutton-Brock, 1976). Er zijn diverse fragmenten van schoenen en mogelijke paardentuig aangetroffen in de havenvulling (zie bijlage 7). De combinatie van deze vondsten met het aantreffen van een ijzeren priem zou op leerlooien kunnen wijzen. Het leer is aangetroffen langs de beschoeiing van de haven ter hoogte van het meest westelijke perceel (haven gedempt in de 19e eeuw). Dat wil niet zeggen dat het leer ook in de 19e eeuw is gedeponeerd, want dicht bij de beschoeiing vond waarschijnlijk depositie van afval plaats voorafgaand aan de demping van de haven. De meeste leren fragmenten dateren op basis van typologie uit de 17e en 18e eeuw. Mogelijk kunnen deze resten dus gekoppeld worden aan de bewoner (leerlooier) van de voorganger van het bakkerspand waarvan enkele funderingsresten zijn aangetroffen (spoornummers 55 en 57) die ouder lijken dat de funderingen uit de 19e eeuw.

Naar aanleiding van de resultaten van de archeologische begeleiding is een tweede aanvulling op het PvE geschreven (Kruijthof, 2014) ten behoeve van de opgraving van de insteekhaven. Daarin zijn de volgende aanvullende onderzoeksvragen geformuleerd.

21a *In de vulling van de insteekhaven is tijdens de begeleiding een aantal leren schoenen en andere leerfragmenten gevonden. Zijn er meer aanwijzingen voor leerbewerking in de omgeving van de haven?*

Zie het antwoord op onderzoeksvraag 21.

22. *Wat is de breedte, diepte en oriëntatie van de vaargeul in de insteekhaven? Ligt de veronderstelde scheepshelling in het verlengde van, dus op de "kop" van de insteekhaven?*

De insteekhaven is aangelegd in de 17e eeuw. In deze periode heeft men een waterloop gegraven om een verbinding van de achtererven van de aan de Dorpsstraat gelegen panden met de vaart die om het centrum van Bergschenhoek loopt mogelijk te maken. Op de kaart uit 1780 is te zien dat de meeste westelijke van het viertal haventjes zich in tweeën splitst. Het westelijke deel loopt recht naar het zuiden toe, waarbij na circa 16 m een afsplitsing schuin richting het zuidoosten doorloopt. Het zuidoostelijk uiteinde van deze afsplitsing is aangetroffen in het plangebied.

De insteekhaven heeft op basis van de projectie van de kaart uit 1780 een totale lengte van 65 m en een breedte van circa 3,5 m in het brede deel. Het aangetroffen uiteinde van de haven heeft een lengte van circa 4 m en een breedte van 3,6 m (binnen de beschoeiingen) binnen het plangebied. Inclusief de beschoeiingen en de trekankers is de totale breedte van de structuur 6,2 m. In de loop van de 18e en 19e eeuw is de haven geleidelijk aangeplempt en gedempt vanuit het zuidoosten. De achtererven en bebouwing zijn uitgebreid naar het noordwesten. Dit verklaard ook waarom de aangetroffen 'boothelling' (een richting het water aflopende vloer van gele ijsselsteentjes) over een deel van de beschoeiingen heen is aangelegd, net als sommige funderingsresten van de meest noordelijke gebouwen. De boothelling ligt dus niet aan de kopse kant van de haven maar aan de zuidkant van de haven. De havengeul heeft waarschijnlijk nog enkele meters richting het zuidoosten doorgelopen.

23. *Wat is de datering van de verschillende bouwfases in de haven? Is er duidelijk sprake van meerdere bouw- en/of gebruiksfases of zijn er aanwijzingen die wijzen op langdurig gebruik (zoals veelvuldige reparaties aan de beschoeiing)?*

Voor de fasering van de beschoeiingen: zie figuur 24 en § 5.2. Er zijn aanwijzingen voor meerdere bouwfases, waarbij het met name gaat om de dwarsschotten waarmee de haven geleidelijk is afgesloten en gedempt. De zuidelijke beschoeiing vertoont weer sporen van langdurig gebruik in de vorm van op elkaar geplaatste palen en planken, wat waarschijnlijk het gevolg was van het langzaam wegzakken van de beschoeiing.

24. *Welke houtsoorten zijn er in de beschoeiing gebruikt? Is er sprake van hergebruikt materiaal?*

Er is gebruikgemaakt van fijnspar/lariks ten behoeve van enkele staande palen behorende bij de beschoeiing. Een daarvan is gemaakt van een hergebruikt stuk hout. Ook in de oudste dwarsschot is een secundair gebruikte plank verwerkt deze keer van eikenhout.

Twee staande palen van de beschoeiing zijn gemaakt van een stuk rondhout van fijnspar/lariks en respectievelijk een vierzijdig gerechte balk van dennenhout. Het laatste stuk van de punt is plat, wat kan wijzen op hergebruik.

Een radiale dennenhouten paal uit het liggende deel van een trekanker aan de zuidelijke kant van de haven heeft een punt met drie bekapte en één onbekapte zijde. Het laatste stuk is plat. Samen met de spijker in het niet bekapte deel van de punt wijst dit er op dat ook dit stuk hout hergebruikt is.

Een trekanker uit de noordelijke randzone van de haven bestaat een vierzijdig gerechte balk van mogelijk zilverspar.

25. *Is er sprake van het hergebruik van scheepshout in de beschoeiing? Zo ja, wat is de datering hiervan en is af te leiden van welk soort vaartuig het hout afkomstig is (en eventueel van welk deel ervan)? Zijn er scheepsresten op de bodem van de vaargeul aanwezig of zijn er aanwijzingen voor scheepsbouw ter plaatse?*

Nee.

26. *Zijn er ter plaatse van de scheepshelling meerdere bouwfases te onderscheiden en zo ja, wat is de datering hiervan? Zijn er aanwijzingen te vinden voor de aanwezigheid van een windas of een andere constructie om de schepen op de helling te trekken?*

De boothelling bestaat uit plaatselijk twee tot drie lagen gele ijsselsteentjes maar er zijn geen duidelijk aanwijzingen voor een fasering. Er zijn ook geen aanwijzingen voor een constructie om boten de helling op te trekken. Het zou ook om een aflopend vloertje richting het water kunnen gaan, al dan niet secundair verzakt.

27. *Is er een fasering aan te brengen in de vulling van de vaargeul? Volgens mondelinge mededelingen van de lokale historische vereniging zijn de insteekhavens rond 1900 gedempt, onderhavige insteekhaven is echter alleen op een kaart uit 1780 te zien, op de kadastrale minuut is deze echter niet meer zichtbaar. Heeft de voormalige vaargeul (wellicht als laagte zichtbaar) in de 19e eeuw dienst gedaan als vuilstort?*

Voor de fasering van de vullingen: zie figuur 24 en § 5.2. Het meest westelijke deel van de haven is gedempt in de 19e eeuw (voor 1832). De havengeul heeft met zekerheid dienst gedaan vuilstort maar vooral in de 18e eeuw, wanneer delen daarvan al gedempt zijn. Ook uit de 19e eeuw is afval in de vorm van aardewerk, glas, metaal en dergelijke geborgen uit de meest westelijke vulling en de bovenste vullingen over de gehele lengte van de havengeul.

28. *Zijn er elders vindplaatsen van dergelijke kleinschalige insteekhavens uit dorps- of kleinstedelijke context uit deze periode bekend?*

Uit Arnhem is de vondst van een 16e-eeuwse insteekhaventje bekend (J. Adriaanse, 2012: <http://www.arnehistorie.com/Artikelen-Archeologie-ak/pelgrimsinsignes-in-het-insteekhaventje-van-arnemuiden.html>). Het betreft een opvolger van de oudere 15e-eeuwse haventje dat in het laatste kwart van de 16e eeuw plaatsmaakte voor de vestingwerken rondom het tot stad verheven Arnhem. Dit haventje aan de Veerse Poort moet van geringe omvang zijn geweest. Het nieuwe haventje had al spoedig met verzanding te maken. Van de 31e mei 1591 dateert een archiefstuk over het uitdelven van zekere aarde oostwaarts aan het Oostersche hoofd tot opening van de mond van de nieuwe haven.

Slechts weinige jaren bleef deze haven in gebruik. Het verloop van de stromen maakte deze voor de schepen ontoegankelijk. De haven is langzamerhand geheel dichtgeslibd. Er is weinig bekend over de vondsten uit de vulling van dit tweede haventje van Arnhem. Uit de vulling van de 15e-eeuwse voorganger zijn opvallend genoeg circa 320 pelgrimsinsignes daterend uit de 14e eeuw.

Omdat de meeste informatie over de bewoningsgeschiedenis van Bergschenhoek binnen dit onderzoek uit de beerrijke havenvulling komt, is het hier eerder belangrijk om de vraag te stellen of er vergelijkbare onderzoeken naar beerputten in dorpskernen bekend zijn. Zoals eerder opgemerkt zijn de meeste uitgebreide onderzoeken naar beerputten afkomstig uit binnenstedelijke contexten. Voor wat betreft het vergelijkend onderzoek naar de vondsten geldt dat er buiten steden nog maar weinig onderzoek is verricht naar vondstcontexten uit de latere 17e tot en met de 19e eeuw. Daarom blijft het moeilijk om een algemeen beeld te vormen van de materiële cultuur van deze periode buiten de stad. Bij het bestuderen van de vondstverzameling van dit onderzoek doet zich dan ook het gemis van vergelijkingsmateriaal gelden.

29. *Welke sociale achtergrond van de bewoners van de aangrenzende percelen is uit het materiaal uit de vulling van de haven af te leiden?*

Bij het beantwoorden van onderzoeksvraag 7 is ook ingegaan op de informatie over de sociale achtergrond van de bewoners op basis van afval uit de havenvulling.

30. *Welke economische activiteiten/ambachten van de bewoners van de aangrenzende percelen zijn af te leiden uit het materiaal?*

Er zijn aanwezigen aangetroffen voor het looien van leer (zie onderzoeksvraag 21) en mogelijk hennepbewerking (touwproductie) zoals blijkt uit de vondst van hennepzaden en een mogelijke marlpriem (gereedschap dat bij het touwsplitsen gebruikt wordt om er ruimte tussen de strengen mee te maken) en textielproductie (vlas).

6.2 Aanbevelingen

Met deze opgraving is het onderzoek in het plangebied afgesloten. Ten behoeve van kennis van de oudste ontstaansgeschiedenis en de middeleeuwse ontginningsgeschiedenis van Bergschenhoek zou het nuttig zijn om een archeologische vlak aan te leggen in de top van het schone veen, een niveau dat nu buiten de maximaal toegestane en werkbare (in verband met grondwateroverlast) ontgravingsdiepte lag.

Ten slotte verdient het zeker aanbeveling om de overige delen van de vindplaats (andere panden aan de Dorpsstraat en de overige insteekhaventjes tussen de Dorpsstraat en de Vaart) ook te onderzoeken indien de gelegenheid zich voordoet (bijvoorbeeld bij eventuele toekomstige sloop en nieuwbouw aan de Dorpsstraat).

Literatuur

- Anderberg, A.-L., 1994.** *Atlas of Seeds and Small Fruits of Northwest-European Plant Species, Part 4: Resedaceae-Umbelliferae.* Stockholm.
- Armitage, P.L. & J. Clutton-Brock, 1976.** A system for classification and description of the horn cores of cattle from archaeological sites. *Journal of Archaeological Science* 3: 329-348.
- Arnolds, E. & E. van der Maarel, 1979.** De oecologische groepen in de Standaardlijst van de Nederlandse flora. *Gorteria* 9: 303-312.
- Berggren, G., 1969.** *Atlas of Seeds and Small Fruits of Northwest-European Plant Species, Part 2: Cyperaceae.* Stockholm.
- Berggren, G., 1981.** *Atlas of Seeds and Small Fruits of Northwest-European Plant Species, Part 3: Salicaceae-Cruciferae.* Stockholm.
- Blom, M.C., 2011.** Leer. In: J.J. Lenting (red.), Archeologisch onderzoek naar het magazijn van oorlog aan de Oudeschans 2 te Delfzijl (Gr.). *ARC Publicaties* 214. ARC, Groningen.
- Buis, J., 1985.** *Historia Forestris. Nederlandse bosgeschiedenis II, Houtmarkt en houtteelt tot het midden van de negentiende eeuw.* Utrecht.
- Burnier, C.Y. en J. Dijkstra, 2013.** Programma van Eisen. Centrumplan Bergschenhoek, gemeente Lansingerland. *ADC Projectnummer* 4150402 / *PvE nummer* 13-019. ADC ArcheoProjecten. Amersfoort.
- Cappers, R.T.J., R.M. Bekker & J.E.A. Jans, 2006.** *Digitale zadenatlas van Nederland.* Groningen.
- Deunhouwer, P., 2002.** VINEX-locatie Bergschenhoek, gemeente Bergschenhoek; een Aanvullende Archeologische Inventarisatie (AAI). *RAAP-rapport* 737. RAAP Archeologisch Adviesbureau, Amsterdam.
- Dijkstra, J., M.C. Houkes & S. Ostkamp (red.), 2010.** Over leven aan de rand van Gouda. Een archeologische opgraving en begeleiding in het plangebied Bolwerk. *ADC-Rapport* 1770. ADC, Amersfoort.
- Gawronski, J. (red.), 2012.** *Amsterdam Ceramics. A city's history and an archaeological ceramics catalogue 1175-2011.* Amsterdam.
- Goubitz, 2001/2007,** *Stepping through time. Archaeological footwear from prehistoric time until 1800.* Zwolle.
- Groeneweg, G., 1992.** Bergen op Zooms aardewerk. *Bijdragen tot de Studie van het Brabantse Heem* 35. Waalre.
- Groot, R. de, 2013.** *Evaluatie- en selectierapport. Proefsleuvenonderzoek plangebied Centrumplan te Bergschenhoek, gemeente Lansingerland.* RAAP Archeologisch Adviesbureau, Weesp.
- Habermehl, K.-H., 1975 (2. Auflage).** *Die Altersbestimmung bei Haus- und Labortieren.* Berlin/Hamburg.
- Jobse-van Putten, J., 1995.** *Eenvoudig maar voedzaam - Cultuurgeschiedenis van de dagelijkse maaltijd in Nederland.* Amsterdam.
- Jordanov, M.S., 2014.** *Evaluatie en Selectierapport. Archeologische sloopbegeleiding (protocol opgraven) en een archeologische opgraving Centrumplan Bergschenhoek, gemeente Lansingerland.* RAAP Archeologisch Adviesbureau, Weesp.

- Ketelaar, P.**, 1780. *Kaart van het dorp Bergschenhoek circa 1780. Gemeten en gemaakt door de landmeter P. Ketelaar uit Raamsdonk*. [De tekening diende voor de verkoop van de percelen na de droogmaking van de polders rond Bergschenhoek en Bleiswijk. Liggend in de Ambachten van Bleiswijk en Hillegersberg. De leiding van deze droogmaking werkte in opdracht van het Hoogheemraadschap van Schieland. Die daartoe was aangesteld door de Staten van Holland en West-Vriesland.]
- Körber-Grohne, U.**, 1964. *Bestimmungsschlüssel für subfossile Juncus-Samen und Gramineen-Früchte*. Hildesheim.
- Körber-Grohne, U.**, 1991. Bestimmungsschlüssel für subfossile Gramineen-Früchte. *Probleme der Küstenforschung im südlichen Nordseegebiet* 18. Hildesheim.
- Kruining, M.E. van**, in voorbereiding. *Archeozoologisch onderzoek AMZS3*. RAAP Archeologisch Adviesbureau, Weesp.
- Kruijthof, M.L.**, 2013. Aanvullingen PvE Centrumplan Bergschenhoek (kenmerk 13-019, d.d. 03-06-2013). *Kenmerk 2013.2003.PvE.2*. ArcheoWest BV.
- Kruijthof, M.L.**, 2014. *Aanvullingen PvE Centrumplan Bergschenhoek* (kenmerk 13-019, d.d. 03-06-2013). *Kenmerk 2013.2003.PvE.3*. Opgraving insteekhaven en scheepshelling. ArcheoWest BV.
- Meer, W. van der**, 2008. ...Ende rute sal tu eten ... Archeobotanisch onderzoek naar een beermonster terrein van De Koninklijke Sphinx in Maastricht (1500-1700). *BIAXiaal* 379. BIAX, Zaandam.
- Meijden, R. van der**, 2005. *Heukels' Flora van Nederland*. Groningen.
- Meulen, A. van der & P. Smeele**, 2012. *De pottenbakkers van Gouda 1570-1940 en hun betekenis voor de geschiedenis van de Nederlandse keramiek*. Leiden.
- Ostkamp, S.**, 2013. 'Delfts wit als onderdeel van het faience-assortiment in de zeventiende- en achttiende-eeuwse Republiek / White Delft as part of the range of faience production in the Dutch Republic of the seventeenth and eighteenth century'. In: M.S. van Aken-Fehmers e.a. (red.); Delfts wit. Het is niet alleen blauw dat in Delft blinkt / White Delft. Not just blue. *History of a national product* Volume V: 76-123). The Hague/Zwolle.
- Ostkamp, S.**, 2014. 'Hollants Porceleyn en Straetwerck. De voorgeschiedenis van Delft als centrum van de Nederlandse productie van faience en het ontstaan van Delfts wit', *Vormen uit vuur* 223: 2-47.
- Paap, N.A.**, 1984. *Palaeobotanical Investigations in Amsterdam, Proceedings of the Sixth Symposium of the International Work Group for Palaeoethnobotany in Groningen*. Rotterdam (pp. 339-344).
- Pons, L.J. & A. de Visser**, 1960. Rapport over de verkenning van de bodemgesteldheid van de voornaamste droogmakerijen van Zuid-Holland ten zuiden van de Oude Rijn. *Stiboka-Rapport nr. 530*. Stiboka, Wageningen.
- RGD**, 1979. *Geologische kaart van Nederland, schaal 1:50.000. Blad 37 West, Rotterdam west*. Rijks Geologische Dienst, Haarlem.
- Runhaar, J., W. van Landuyt, C.L.G. Groen, E.J. Weeda, & F. Verloove**, 2004. Herziening van de indeling in ecologische soortengroepen voor Nederland en Vlaanderen. *Gorteria* 30: 12-26.
- Schaminée, J.H.J., A.H.F. Stortelder, E.J. Weeda, V. Westhoff & P.W.F.M. Hommel**, 1995-1999. *De vegetatie van Nederland* (vijf delen). Leiden.
- Schute, I.**, 2014. *Evaluatie en waardestelling insteekhaven en scheepshelling. Archeologische sloopbegeleiding Centrumplan Bergschenhoek (protocol opgraven), gemeente Lansingerland*. RAAP Archeologisch Adviesbureau, Weesp.

RAAP-RAPPORT 3078

Plangebied Centrumplan Bergschenhoek, gemeente Lansingerland

Archeologisch onderzoek: een proefsleuvenonderzoek, een begeleiding van de sloop en een opgraving

Schweingruber, F.H., 1982. *Mikroskopische Holzanatomie*. Birmensdorf.

Tamis, W.L.M., R. van der Meijden, J. Runhaar, R.M. Bekker, W.A. Ozinga, B. Odé & I. Hoste, 2004. Standaardlijst van de Nederlandse flora 2003. *Gorteria* 30(4/5): 101-195.

Taylor, M., 1981. Wood in Archaeology. *Shire Archaeology Series* 17. Aylesbury.

Warning, S., 2008. Plangebied Centrum Plan Bergschenhoek, gemeente Lansingerland; archeologisch vooronderzoek: een bureau- en inventariserend veldonderzoek. *RAAP-notitie* 2815. RAAP Archeologisch Adviesbureau, Weesp.

Weeda, E.J., R. Westra, Ch. Westra & T. Westra, 1985-1994. *Nederlandse oecologische flora. Wilde planten en hun relaties* (vijf delen). Deventer.

RAAP-RAPPORT 3078

Plangebied Centrumplan Bergschenhoek, gemeente Lansingerland

Archeologisch onderzoek: een proefsleuvenonderzoek, een begeleiding van de sloop en een opgraving

Overzicht van figuren, tabellen en bijlagen

- Figuur 1.** Ligging proefsleuven (groen), begeleiding (blauw) en opgraving (rood) geprojecteerd op de huidige topografie.
- Figuur 2.** Het zuidprofiel in proefsleuf 1.
- Figuur 3.** Profiel ter hoogte van insteekhaven.
- Figuur 4a.** Resultaten proefsleuven, begeleiding en opgraving.
- Figuur 4b.** Detail sporen haven en ligging profielen.
- Figuur 5.** De ligging van de proefsleuven, begeleiding en opgraving op een projectie van de kadastrale minuut uit 1811-1832 op de huidige topografie.
- Figuur 6.** Fundering spoornummer 15.
- Figuur 7.** De ligging van de proefsleuven, begeleiding en opgraving op een projectie van de kaart uit 1780 op de huidige topografie.
- Figuur 8.** Funderingen met de spoornummers 42, 48 en 52.
- Figuur 9.** Detail kelder spoornummer 40.
- Figuur 10.** Funderingen met de spoornummer 49 en 50 haaks op de zijgevel met spoornummer 41.
- Figuur 11.** Overzicht funderingen met de spoornummer 63 en 64 en kelder spoornummer 66.
- Figuur 12.** Overzicht van het westelijke deel van perceel 256.
- Figuur 13.** Een kelder onder een uitbouw op het achtererf van perceel 256 (spoornummer 69).
- Figuur 14.** Fundering uitbouw spoornummer 68.
- Figuur 15.** Aansluiting fundering uitbouw (spoornummer 96) op fundering hoofdgebouw (spoornummer 92).
- Figuur 16.** Sloot met spoornummer 28, aangetroffen in proefsleuf 3.
- Figuur 17.** De ligging van de aangetroffen sloten met de spoornummers 2007-2009 en 28, geprojecteerd op de kaart uit 1780.
- Figuur 18.** De ligging van de putten op een globale projectie van de kaart uit 1780 op de huidige topografie.
- Figuur 19.** Zuidelijke beschoeiing haven deels onder een bakstenen vloer (boothelling?).
- Figuur 20.** Profiel ter hoogte van de zuidelijke beschoeiing van de haven, gezien vanaf het water.
- Figuur 21.** Als paal hergebruikte vierzijdig gerechte balk uit S119 (© BIAX Consult).
- Figuur 22.** Eén van de trekankers aan de noordkant van de haven.
- Figuur 23.** Trekanker uit S178.
- Figuur 24.** Overzicht en fasering haven.
- Figuur 25.** Noord-zuid georiënteerd schot (o.a. spoornummers 215, 232 en 247) ten behoeve van de eerste dempingsfase en beerbak/privaat (o.a. spoornummers 202, 236, 237 en 238).
- Figuur 26.** Beschoeiing parallel aan de havengeul (spoornummers 193, 255 en 256) ten behoeve van de aanpleming vanuit het noorden.
- Figuur 27.** Tonput (spoornummer 104) in de havenrand op het achtererf van perceel 256.
- Figuur 28.** Een selectie van de verzameling wandtegeltjes afkomstig uit spoornummer 66 (kelder).
- Figuur 29.** Van een kan van ongeglazuurd steengoed uit Siegburg als deze (s1-kan-3) is in Bergschenhoek een bodem gevonden (1375-1425; coll. Museum Boijmans Van Beuningen, Rotterdam).

- Figuur 30.** Van een kan van geglazuurd steengoed uit Raeren als deze (s2-kan-10) is in Bergschenhoek een bodem gevonden (1500-1550; coll. Museum Boijmans Van Beuningen, Rotterdam).
- Figuur 31.** Van kannen van geglazuurd steengoed uit Frechen als deze (s2-kan-32) zijn in Bergschenhoek diverse scherven gevonden (1700-1800; coll. Museum Boijmans Van Beuningen, Rotterdam).
- Figuur 32.** Van kannen van geglazuurd steengoed uit Westerwald als deze (s2-kan-33) zijn in Bergschenhoek diverse scherven gevonden (1650-1750; coll. Museum Boijmans Van Beuningen, Rotterdam).
- Figuur 33.** Mineraalwaterfles van het type s2-fle-4 (1800-1900; collectie en foto: BMA).
- Figuur 34.** Van dit soort Keulse potten van geglazuurd steengoed uit het Westerwald zijn in Bergschenhoek diverse scherven gevonden (1800-1900; coll. Museum Boijmans Van Beuningen, Rotterdam).
- Figuur 35.** Zuurkoolpot van het type s2-pot-6 uit Langerwehe (1600-1700; foto: ADC ArcheoProjecten).
- Figuur 36.** Knikker van geglazuurd steengoed uit het Duitse Rijnland (1600-1800; foto: Leo den Hollander).
- Figuur 37.** Twee jydepotten uit de bodem van Amsterdam en Alkmaar (17de eeuw; foto: Archeologisch Centrum Alkmaar).
- Figuur 38.** Nederrijns bord van het type r-bor-7 (1650-1700; foto: ADC ArcheoProjecten).
- Figuur 39.** Runderschedel, ingeslagen in het midden van het frontale, tussen oogkassen en hoorns. Vervolgens is de schedel losgekapt. Daarnaast is een deel van het frontale gepolijst, mogelijk door een touw of tuig.
- Figuur 40.** Binnenzool van een 17e-eeuwse schoen (boven- en onderzijde), vondstnummer 140 (foto: Marloes Rijkelijkhuisen).
- Figuur 41.** Leren object uit de haven, vondstnummer 101 (foto: Marloes Rijkelijkhuisen).
- Figuur 42.** Hergebruikte paal van fijnspar/lariks, vondstnummer 81 (© BIAX Consult).
- Figuur 43.** Hergebruikte eikenhouten paal uit spoornummer 53 (© BIAX Consult).
- Figuur 44.** Schijf, mogelijk deksel of bodem van een container (vondstnummer 91) uit spoornummer 113.
- Figuur 45.** Eikenhouten borstels uit de spoornummers 192 en 259.
- Tabel 1.** Archeologische tijdschaal.
- Tabel 2.** Overzicht aangelegde putten en omvang.
- Tabel 3.** Bergschenhoek-Centrumplan, administratieve gegevens van de onderzochte macroresten-monsters.
- Tabel 4.** Overzicht vondstcategorieën en hoeveelheid vondsten.
- Tabel 5.** De scherven uit Bergschenhoek uitgesplitst naar hun begindatering (aantal scherven).
- Tabel 6.** De vondsten uit Bergschenhoek uitgesplitst naar baksel/materiaalsoort (aantal scherven en MAE).
- Tabel 7.** De vondsten uit Bergschenhoek uitgesplitst naar baksel/materiaalsoort (aantal scherven en MAE).
- Tabel 8.** Het roodbakkende aardewerk uitgesplitst naar herkomst (aantal scherven en MAE).
- Tabel 9.** Aangetroffen diersoorten met aantal resten, havenvulling/aanplemping begin 18e eeuw.

RAAP-RAPPORT 3078

Plangebied Centrumplan Bergschenhoek, gemeente Lansingerland

Archeologisch onderzoek: een proefsleuvenonderzoek, een begeleiding van de sloop en een opgraving

Tabel 10. Aangetroffen diersoorten met aantal resten, havenvulling gedempt in de loop van de 18e eeuw.

Tabel 11. Aangetroffen diersoorten met aantal resten, havenvulling 19e eeuw.

Tabel 12. Slachtleeftijden van het rund, havenvulling 19e eeuw.

Tabel 13. Aangetroffen diersoorten met aantal resten, ophoging ter hoogte van oudste havenvulling (17e eeuw).

Tabel 14. Aangetroffen diersoorten met aantal resten, noordelijke randzone (18e-19e eeuw).

Tabel 15. Aangetroffen diersoorten met aantal resten, zuidelijke randzone (18e-19e eeuw).

Tabel 16. Aangetroffen diersoorten met aantal resten, slootvulling 17e-18e eeuw.

Tabel 17. De vondsten uit het zuidoostelijke deel van de haven uitgesplitst naar baksel/materiaalsoort (aantal scherven en MAE).

Tabel 18. De vondsten uit aanplempingsfase noordoostelijk deel haven uitgesplitst naar baksel/materiaalsoort (aantal scherven en MAE).

Tabel 19. De vondsten uit de havenvulling zuidoostelijk deel haven uitgesplitst naar baksel/materiaalsoort (aantal scherven en MAE).

Tabel 20. De vondsten uit de westelijke havenvulling uitgesplitst naar baksel/materiaalsoort (aantal scherven en MAE).

Tabel 21. De vondsten uit de primaire havenvulling westelijk deel haven (spoornummer293) uitgesplitst naar baksel/materiaalsoort (aantal scherven en MAE).

Tabel 22. Scoretabel waardstelling van vindplaats 1 (tabel 5 uit de KNA).

Bijlage 1. Sporenlijst.

Bijlage 2. Vondstenlijst (intern specialist).

Bijlage 3. Aardewerk en glas (door S. Ostkamp).

Bijlage 4. Catalogus aardewerk en glas (door S. Ostkamp).

Bijlage 5. Determinatietabel botresten (door J. van Gent).

Bijlage 6. Metaalvondsten (door P. Schulten).

Bijlage 7. Catalogus objecten leer (M. Rijkelijkhuisen).

Bijlage 8. Resultaten van het houtonderzoek.

Bijlage 9. Resultaten van de macrorestenanalyse.

Bijlage 10. Vergelijking cultuurgewassen in beerputten uit 18e en 19e eeuw.

Bijlage 11. Catalogus kleipijpen (door J. van Oostveen).

RAAP-RAPPORT 3078

Plangebied Centrumplan Bergschenhoek, gemeente Lansingerland

Archeologisch onderzoek: een proefsleuvenonderzoek, een begeleiding van de sloop en een opgraving

Bijlage 1: Sporenlijst

Legenda

interpretatie algemeen	
BPT	beerput/beerkelder
BS	beschoeiing
DR	drain
FUN	fundering
GW	greppel
HT	hout
KE	kelder
KL	kuil
LG	laag
MR	muur
PL	paalspoor
SP	spoor
ST	stort
STORT	stort
VLR	vloer
WA	waterput
WG	weg
interpretatie specifiek	
-	niet van toepassing
BSL	beschoeiing, planken
BSP	beschoeiing, palen
GWT	sloot
HT	hout
HTB	hout, balk
HTL	hout, plank
HTP	hout, paal
KL	kuil
LGBO	bouwvoor, recent
LGBR	brandlaag
LGC	cultuurlaag
LGM	menglaag
LGN	natuurlijke laag
LGO	ophogingslaag
LGP	puinlaag

interpretatie specifiek (vervolg)	
MR	muur
MRU	muuruitbraak
PKP	paalkuil met intacte paal
textuur	
-	niet van toepassing
Ks3	klei, sterk siltig
Ks4	klei, uiterst siltig
Kz1	klei, zwak zandig
Kz3	klei, sterk zandig
MR	muur (steen)
V	veen
V3	sterk weinig
Vk1	veen, zwak kleilig
Vk3	veen, sterk kleilig
Vkm	veen, mineraalarm
Vz1	veen, zwak zandig
X	niet benoemd
Zkx	zand, kleilig
Zs1	zand, zwak siltig
Zs2	zand, matig siltig
Zs3	zand, sterk siltig
mediaan	
-	niet van toepassing
MF	matig fijn
MG	matig grof
ZF	zeer fijn
ZG	zeer grof
sublaag	
-	niet van toepassing
hv	humusvlekken
kb	kleibrokken
zb	zandbrokken
zkb	zand- en kleibrokken
zl1	enkele zandlagen

RAAP-RAPPORT 3078

Plangebied Centrumplan Bergschenhoek, gemeente Lansingerland
 Archeologisch onderzoek: een proefsleuvenonderzoek, een begeleiding van de sloop en een opgraving

kleur/gevekt	
D	donker
E	geel
L	licht
O	oranje
R	rood
U	bruin
W	wit
X	kleur niet te bepalen (veld)
Y	grijs
Z	zwart
humus	
-	geen bijmenging
h1	zwak humeus
h2	matig humeus
h3	sterk humeus
puin	
0	afwezig
1	weinig fijn puin
2	fijn puin
3	veel fijn puin
4	weinig middelgrof puin
5	middelgrof puin
6	veel middelgrof puin
8	grof puin
11	gemengd puin
type puin	
-	niet nader bepaald / niet van toepassing
gb	geel baksteen
rb	rood baksteen
mo mortel	
0	afwezig
1	enkel fragment
2	fragmenten
3	veel fragmenten

hk	houtschool
0	afwezig
1	enkele spikkel
2	spikkels
3	veel fragmenten
FO fosfaat	
0	afwezig
2	vlekken
LSR	schelpenresten
0	geen schelpenresten
M3	complete mosselen (<i>Mytilus edulis</i>)
R1	schelpengruis (niet gedifferentieerd)
R2	schelpfragment (niet gedifferentieerd)
R3	schelp compleet (niet gedifferentieerd)
LPR plantenresten	
0	geen plantenresten
HO1	spoor hout (0-1%)
HO2	weinig hout (1-10%)
HO3	veel hout (> 10%)
HR1	spoor houtresten (0-1%)
PR1	spoor plantenresten (0-1%)
RI2	weinig riet (1-10%)
RI3	veel riet (> 10%)
WO1	spoor wortelresten (0-1%)
Fe/Mn ijzer en mangaan	
-	geen bijmenging
FE1	enkele ijzervlekken

RAAP-RAPPORT 3078

Plangebied Centrumplan Bergschenhoek, gemeente Lansingerland

Archeologisch onderzoek: een proefsleuvenonderzoek, een begeleiding van de sloop en een opgraving

spoor	vul- ling	put	vlak	vorm	interpretatie algemeen	interpretatie specifiek	tex- tuur	mediaan	sublaag	kleur	gevekt	humus	puin	type puin	mo	hk	fo	LSR	LPR	Fe/Mn	opmerking
1	0	1	0	lineair	WG	-	X	-	-	DY	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	natuurstenen plaat in straatje
1	1	1	0	lineair	WG	-	X	-	-	RE	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	bakstenen straatje
2	0	1	1	rond	HT	HTP	X	-	-	U	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	-
3	0	1	1	rond	HT	HTP	X	-	-	U	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	-
4	0	1	1	rond	HT	HTP	X	-	-	U	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	-
5	0	1	1	rond	HT	HTP	X	-	-	U	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	-
6	0	1	1	rond	HT	HTP	X	-	-	U	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	-
7	0	1	1	rond	HT	HTP	X	-	-	U	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	-
8	0	2	1	rond	HT	HTP	X	-	-	U	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	-
9	0	2	1	lineair	GW	GWT	V3	-	-	UY	LY	-	5	gb	0	0	0	-	-	-	loopt nog 35 cm dieper onder het vlak door, bepaald met guts
9	1	2	1	lineair	GW	GWT	Kz1	-	-	LY	Z	-	0	-	0	3	0	-	-	-	brandlaag?
10	0	2	1	rond	HT	HTP	x	-	-	U	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	-
11	0	1	103	n.v.t.	LG	LGO	Kz1	-	hv	DY	-	h2	2	-	0	0	0	-	-	-	mogelijk is dit toch een ophogingslaag??
11	1	1	103	n.v.t.	LG	LGO	Zs3	MF	-	DY	-	-	2	-	0	1	0	R1	-	-	glas, keramiek
11	2	1	103	n.v.t.	LG	LGO	Zs3	MF	-	DY	-	-	1	-	0	0	0	R2	-	-	-
11	3	1	103	n.v.t.	LG	LGO	X	-	-	W	-	-	0	-	0	0	0	R3	-	-	alleen schelpen
12	0	1	103	n.v.t.	KL	KL	V3	-	zkb	DY	-	-	2	-	0	0	0	-	PR1	-	keramiek, bot
13	0	3	0	lineair	MR	MR	MR	-	-	E	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	muur is van cement/(gewapend?) beton gemaakt
14	0	3	0	lineair	VLR	-	MR	-	-	R	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	vloer boven muur er direct onder?; doorsneden door PVC-buis
15	0	3	1	lineair	MR	MR	MR	-	-	E	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	-
16	0	3	1	rond	HT	HTP	X	-	-	U	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	in muur
17	0	3	1	rond	HT	HTP	X	-	-	U	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	-
18	0	3	1	rond	HT	HTP	X	-	-	U	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	-
19	0	3	1	rond	HT	HTP	X	-	-	U	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	-
20	0	3	1	rond	HT	HTP	X	-	-	U	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	-
21	0	3	1	vierkant	HT	HTP	X	-	-	U	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	-
22	0	3	1	vierkant	HT	HTP	X	-	-	U	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	-
23	0	3	1	vierkant	HT	HTP	X	-	-	U	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	-
24	0	3	1	rond	HT	HTP	X	-	-	U	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	-
25	0	3	1	rond	HT	HTP	X	-	-	U	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	-
26	0	3	1	rond	HT	HTP	X	-	-	U	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	-
27	0	3	1	rond	HT	HTP	X	-	-	U	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	-
28	0	3	1	lineair	GW	GWT	Vz1	-	z1	U	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	-
28	1	3	1	lineair	GW	GWT	Zkx	ZF	-	LY	-	-	0	-	0	2	0	-	-	-	-
28	2	3	1	lineair	GW	GWT	X	-	-	LU	-	-	0	-	0	0	0	-	RI3	-	rietlaag
28	3	3	1	lineair	GW	GWT	Kz1	-	-	LYU	-	h2	5	rb	0	0	0	R2	HR1	-	onderkant op ca. 2,6 m -Mv
29	0	1	2	lineair	HT	HTB	X	-	-	U	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	-

RAAP-RAPPORT 3078

Plangebied Centrumplan Bergschenhoek, gemeente Lansingerland
 Archeologisch onderzoek: een proefsleuvenonderzoek, een begeleiding van de sloop en een opgraving

spoor	vul- ling	put	vlak	vorm	interpretatie algemeen	interpretatie specifiek	tex- tuur	mediaan	sublaag	kleur	gevekt	humus	puin	type puin	mo	hk	fo	LSR	LPR	Fe/Mn	opmerking
30	0	1	2	lineair	HT	HTB	X	-	-	U	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	-
31	0	1	2	rond	HT	HTP	X	-	-	U	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	-
32	0	3	1	lineair	GW	GWT	Zkx	MF	-	Y	-	-	1	rb	0	0	0	R2	-	-	-
40	0	4	1	rechthoekig	KE	-	Zs2	MF	-	UY	-	h1	0	rb	0	0	0	-	-	-	-
40	1	4	1	rechthoekig	KE	-	MR	-	-	E	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	-
41	0	4	1	lineair	MR	MR	MR	-	-	E	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	-
42	0	4	1	lineair	MR	MR	MR	-	-	E	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	onder s41, haaks erop, geel en oranje baksteen
43	0	4	1	vierkant	VLR	-	MR	-	-	O	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	4 tegels
44	0	4	1	rechthoekig	KE	-	MR	-	-	O	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	-
45	0	4	1	onregelmatig	LG	LGBR	Zs3	MF	-	Z	WY	-	0	rb	0	3	0	-	-	-	rb gb,
46	0	4	1	lineair	MR	MR	MR	-	-	E	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	los, 3 lagen op elkaar
47	0	4	1	rond	WA	-	MR	-	-	Y	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	betnnen buitenzijde
48	0	4	1	rechthoekig	MR	MR	MR	-	-	O	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	in verlengde S40. koud er tegenaan
48	1	4	1	rechthoekig	MR	MR	Zs2	MF	-	UY	-	-	0	-	0	1	0	-	-	-	-
49	0	4	1	lineair	MR	MR	MR	-	-	E	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	loopt onder S41 door, 1 baksteen breed
50	0	4	1	lineair	FUN	-	MR	-	-	R	ja	-	0	-	0	0	0	-	-	-	twee evenwijdige funderingen, tegen S41 aangemetseld
51	0	4	1	rechthoekig	VLR	-	MR	-	-	R	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	vloer van rood en geel baksteen, 1 laag
51	1	4	1	rechthoekig	VLR	-	Zs2	MF	-	DU	-	h2	6	rb	0	0	0	-	-	-	niet ingemeten, laag met zeer veel gebroken fragmenten rood puin, ter verharding
52	0	4	1	rechthoekig	FUN	-	MR	-	-	R	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	S48 loopt hier tegenaan
53	0	4	1	n.v.t.	PL	PKP	X	-	-	U	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	paal is verzameld, vlaktekening aanpassen
54	0	4	1	lineair	MR	MR	X	-	-	OR	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	-
55	0	4	1	lineair	MR	MR	X	-	-	OR	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	-
56	0	4	1	lineair	MR	MR	X	-	-	OR	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	-
57	0	4	1	lineair	MR	MR	X	-	-	O	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	-
58	0	4	1	vierkant	FUN	-	X	-	-	O	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	-
59	0	4	1	vierkant	FUN	-	X	-	-	O	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	-
60	0	4	1	lineair	FUN	-	MR	-	-	O	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	-
61	0	4	1	lineair	MR	MR	MR	-	-	O	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	-
62	0	4	1	lineair	MR	MR	MR	-	-	R	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	-
63	0	4	1	lineair	MR	MR	MR	-	-	OR	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	-
64	0	4	1	lineair	MR	MR	MR	-	-	OR	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	tussenmuur
65	0	4	1	rechthoekig	MR	MR	MR	-	-	OR	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	-
66	0	4	1	rechthoekig	VLR	-	MR	-	-	O	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	-
67	0	4	1	vierkant	FUN	-	MR	-	-	O	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	-
68	0	4	1	lineair	MR	-	MR	-	-	OR	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	-
69	0	4	1	lineair	MR	-	MR	-	-	OR	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	-
70	0	4	1	vierkant	VLR	-	X	-	-	O	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	-

RAAP-RAPPORT 3078

Plangebied Centrumplan Bergschenhoek, gemeente Lansingerland

Archeologisch onderzoek: een proefsleuvenonderzoek, een begeleiding van de sloop en een opgraving

spoor	vul- ling	put	vlak	vorm	interpretatie algemeen	interpretatie specifiek	tex- tuur	mediaan	sublaag	kleur	gevekt	humus	puin	type puin	mo	hk	fo	LSR	LPR	Fe/Mn	opmerking
71	0	4	1	lineair	MR	-	X	-	-	O	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	-
72	0	4	1	lineair	MR	-	X	-	-	O	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	-
73	0	4	1	lineair	MR	-	X	-	-	O	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	-
74	0	4	1	lineair	MR	-	X	-	-	O	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	-
75	0	4	1	lineair	MR	-	X	-	-	O	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	-
76	0	4	1	rechthoekig	VLR	-	X	-	-	O	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	-
77	0	4	1	rechthoekig	VLR	-	X	-	-	O	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	-
78	0	4	1	rechthoekig	VLR	-	X	-	-	O	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	-
79	0	4	1	rond	HT	-	X	-	-	O	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	-
80	0	4	1	rond	HT	-	X	-	-	O	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	-
81	0	4	1	rond	HT	-	X	-	-	O	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	-
82	0	4	1	lineair	MR	-	X	-	-	O	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	-
83	0	4	1	rechthoekig	VLR	-	X	-	-	O	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	-
84	0	4	1	lineair	HT	-	X	-	-	O	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	-
85	0	4	1	lineair	MR	-	X	-	-	O	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	-
86	0	4	1	lineair	MR	-	X	-	-	O	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	-
87	0	4	1	rechthoekig	VLR	-	X	-	-	O	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	-
88	0	4	1	lineair	MR	-	X	-	-	O	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	-
89	0	4	1	lineair	MR	-	X	-	-	O	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	-
90	0	4	1	lineair	MR	-	X	-	-	O	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	-
91	0	4	1	rechthoekig	VLR	-	X	-	-	O	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	-
92	0	4	1	lineair	MR	-	X	-	-	O	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	-
93	0	4	1	lineair	MR	-	X	-	-	O	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	-
94	0	4	1	rechthoekig	VLR	-	X	-	-	O	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	-
95	0	4	1	lineair	MR	-	X	-	-	O	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	-
96	0	4	1	lineair	MR	-	X	-	-	O	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	-
97	0	4	1	lineair	MR	-	X	-	-	O	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	-
98	0	4	1	rond	HT	-	X	-	-	O	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	-
99	0	4	1	lineair	HT	-	X	-	-	O	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	-
100	0	4	1	onregelmatig	VLR	-	X	-	-	O	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	-
101	0	4	1	rond	HT	-	X	-	-	O	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	-
102	0	4	1	rond	HT	-	X	-	-	O	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	-
103	0	4	1	lineair	MR	-	X	-	-	O	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	-
104	0	4	1	rond	WA	-	X	-	-	O	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	-
105	0	4	1	rond	HT	HTP	X	-	-	O	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	-
106	0	4	1	rond	HT	-	X	-	-	O	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	-
107	0	4	1	rond	HT	-	X	-	-	O	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	-

RAAP-RAPPORT 3078

Plangebied Centrumplan Bergschenhoek, gemeente Lansingerland
 Archeologisch onderzoek: een proefsleuvenonderzoek, een begeleiding van de sloop en een opgraving

spoor	vul- ling	put	vlak	vorm	interpretatie algemeen	interpretatie specifiek	tex- tuur	mediaan	sublaag	kleur	gevekt	humus	puin	type puin	mo	hk	fo	LSR	LPR	Fe/Mn	opmerking
108	0	4	1	rond	HT	-	X	-	-	O	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	-
109	0	4	1	lineair	HT	-	X	-	-	O	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	-
110	0	4	1	lineair	HT	-	X	-	-	O	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	-
111	0	4	1	rond	HT	-	X	-	-	O	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	-
112	0	4	1	lineair	MR	-	X	-	-	O	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	-
113	0	4	1	lineair	DR	-	X	-	-	O	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	-
114	0	4	1	lineair	HT	-	X	-	-	O	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	-
115	0	4	1	rechthoekig	HT	-	X	-	-	O	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	-
116	0	4	1	rond	HT	-	X	-	-	O	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	-
117	0	4	1	rond	HT	-	X	-	-	O	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	-
118	0	4	1	lineair	HT	-	X	-	-	O	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	-
119	0	4	1	rond	HT	-	X	-	-	O	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	-
120	0	4	1	rond	HT	-	X	-	-	O	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	-
121	0	4	1	rond	HT	-	X	-	-	O	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	-
122	0	4	1	lineair	HT	-	X	-	-	O	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	-
123	0	4	1	lineair	HT	-	X	-	-	O	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	-
124	0	4	1	rond	HT	-	X	-	-	O	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	-
125	0	4	1	rond	HT	-	X	-	-	O	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	-
126	0	4	1	lineair	HT	-	X	-	-	O	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	-
127	0	4	1	rond	HT	-	X	-	-	O	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	-
128	0	4	1	rond	HT	-	X	-	-	O	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	-
129	0	4	1	rond	HT	-	X	-	-	O	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	-
130	0	4	1	rond	HT	-	X	-	-	O	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	-
131	0	4	1	rond	HT	-	X	-	-	O	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	-
132	0	4	1	rond	HT	-	X	-	-	O	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	-
133	0	4	1	rond	HT	-	X	-	-	O	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	-
134	0	4	1	lineair	HT	-	X	-	-	O	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	-
135	0	4	1	lineair	HT	-	X	-	-	O	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	-
136	0	4	1	rond	HT	-	X	-	-	O	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	-
137	0	4	1	lineair	HT	-	X	-	-	O	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	-
138	0	4	1	rond	HT	-	X	-	-	O	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	-
139	0	4	1	vierkant	HT	HTP	X	-	-	O	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	-
140	0	4	1	vierkant	HT	HTP	X	-	-	O	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	-
141	0	4	2	rond	HT	HTP	X	-	-	DU	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	-
142	0	4	2	rechthoekig	HT	HTL	X	-	-	DU	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	-
143	0	4	2	rechthoekig	HT	HTL	X	-	-	DU	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	-
144	0	4	2	rechthoekig	HT	HTL	X	-	-	DU	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	-

RAAP-RAPPORT 3078

Plangebied Centrumplan Bergschenhoek, gemeente Lansingerland

Archeologisch onderzoek: een proefsleuvenonderzoek, een begeleiding van de sloop en een opgraving

spoor	vul- ling	put	vlak	vorm	interpretatie algemeen	interpretatie specifiek	tex- tuur	mediaan	sublaag	kleur	gevekt	humus	puin	type puin	mo	hk	fo	LSR	LPR	Fe/Mn	opmerking
145	0	4	2	rechthoekig	HT	HTL	X	-	-	DU	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	-
146	0	4	2	rond	HT	HTL	X	-	-	DU	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	-
147	0	4	2	vierkant	HT	HTP	X	-	-	DU	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	-
148	0	4	2	lineair	HT	HTB	X	-	-	DU	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	-
149	0	4	2	rechthoekig	HT	HTB	X	-	-	DU	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	-
150	0	4	2	rechthoekig	HT	HTL	X	-	-	DU	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	-
151	0	4	2	rechthoekig	HT	HTP	X	-	-	DU	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	-
152	0	4	1	lineair	MR	MR	X	-	-	DU	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	-
153	0	4	1	rond	HT	HTP	X	-	-	DU	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	-
154	0	4	2	lineair	VLR	-	X	-	-	R	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	plavuizen op een rij, mogelijk in verband met houten palen spoor S157, S156, S155
154	1	4	2	lineair	VLR	-	X	-	-	U	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	houten plank onder plavuizen
155	0	4	2	vierkant	HT	HTP	X	-	-	U	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	-
156	0	4	2	vierkant	HT	HTP	X	-	-	U	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	-
157	0	4	2	rond	HT	HTP	X	-	-	U	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	-
158	0	4	2	rond	HT	HTP	X	-	-	DU	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	-
159	0	4	2	vierkant	HT	HTP	X	-	-	DU	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	-
160	0	4	2	lineair	DR	-	X	-	-	O	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	buis
160	1	4	2	lineair	DR	-	X	-	-	DU	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	plank, fundering
160	2	4	2	lineair	DR	-	X	-	-	OR	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	tegel/plavuis op hoek
161	0	4	1	rond	HT	HTP	X	-	-	DU	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	-
162	0	4	1	rond	HT	HTP	X	-	-	DU	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	-
163	0	4	2	vierkant	HT	HTP	X	-	-	U	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	-
164	0	4	2	vierkant	HT	HTP	X	-	-	U	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	-
165	0	4	2	rond	HT	HTP	X	-	-	U	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	-
166	0	4	2	ovaal	KL	KL	Vz1	-	-	DUY	-	-	5	-	0	0	0	-	-	-	houtsnippen
167	0	4	3	rond	KL	KL	Vz1	-	-	DUY	-	-	8	rb	0	0	0	-	-	-	-
168	0	4	3	rond	HT	HTP	X	-	-	U	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	-
169	0	4	3	rond	HT	HTP	X	-	-	U	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	-
170	0	4	3	rond	HT	HTB	X	-	-	U	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	-
171	0	4	2	rond	HT	HTP	X	-	-	U	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	-
172	0	4	2	vierkant	HT	HTP	X	-	-	U	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	-
173	0	4	2	rond	HT	HTP	X	-	-	U	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	-
174	0	4	2	rond	HT	HTP	X	-	-	U	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	-
175	0	4	2	rechthoekig	MR	MRU	Zs2	MG	-	Y	-	-	11	-	3	1	0	-	-	-	-
176	0	4	2	rond	HT	HTB	X	-	-	U	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	-
177	0	4	3	vierkant	HT	HTP	x	-	-	U	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	-
178	0	4	3	onregelmatig	HT	HT	x	-	-	U	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	trekanker bestaande uit liggende balk en palen

RAAP-RAPPORT 3078

Plangebied Centrumplan Bergschenhoek, gemeente Lansingerland
 Archeologisch onderzoek: een proefsleuvenonderzoek, een begeleiding van de sloop en een opgraving

spoor	vul- ling	put	vlak	vorm	interpretatie algemeen	interpretatie specifiek	tex- tuur	mediaan	sublaag	kleur	gevekt	humus	puin	type puin	mo	hk	fo	LSR	LPR	Fe/Mn	opmerking
179	0	4	3	onregelmatig	KL	KL	Ks4	-	-	LY	-	-	1	-	3	3	0	-	-	-	brandlaag?
180	0	4	3	rond	HT	HTP	x	-	-	U	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	-
181	0	4	3	rond	HT	HT	x	-	-	U	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	trekanker bestaande uit liggende balk en palen
182	0	4	3	rond	HT	HTP	x	-	-	U	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	2houten palen
183	0	4	3	onregelmatig	HT	HT	x	-	-	U	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	trekanker bestaande uit liggende balk en houten palen
184	0	4	3	vierkant	HT	HTP	x	-	-	U	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	-
185	0	4	3	vierkant	HT	HTP	x	-	-	U	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	-
186	0	4	3	rond	HT	HTP	x	-	-	U	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	-
187	0	4	3	rond	HT	HTP	x	-	-	U	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	-
188	0	4	3	rechthoekig	HT	HTL	x	-	-	U	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	-
189	0	4	3	n.v.t.	LG	LGO	Vz1	-	zb	DUY	-	-	4	-	0	0	0	-	-	-	-
190	0	4	3	n.v.t.	LG	LGO	Vz1	-	-	DUY	-	-	3	-	0	0	0	-	-	-	-
191	0	4	3	n.v.t.	LG	LGO	Vz1	-	-	DUY	-	-	5	rb	0	0	0	-	-	-	veel dakpan
192	0	4	3	n.v.t.	LG	LGO	Vz1	-	-	DUY	-	-	5	-	0	0	0	-	-	-	-
192	1	4	3	n.v.t.	LG	LGO	Ks3	-	-	LY	-	-	1	-	0	2	0	-	-	-	-
192	2	4	3	n.v.t.	LG	LGO	Vz1	-	-	DUZ	-	h2	0	-	0	0	0	-	HO2	-	-
193	0	4	3	lineair	HT	HTL	X	-	-	U	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	liggende dwarsplanken van beschoeiing
194	0	4	3	onregelmatig	HT	HTL	X	-	-	U	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	-
195	0	4	3	lineair	HT	HT	X	-	-	U	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	planken van de beschoeiing
195	1	4	3	lineair	HT	HT	X	-	-	U	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	palen van de beschoeiing
196	0	4	3	rechthoekig	HT	HTB	X	-	-	U	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	dikke balk met gat bovenop (waarschijnlijk voor paaltje)
197	0	4	3	rond	HT	HTP	X	-	-	U	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	cluster van 4 ronde paaltjes
198	0	4	3	rond	HT	HTP	X	-	-	U	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	-
199	0	4	3	rond	HT	HTL	X	-	-	U	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	verticaal staande plank naast S196
200	0	4	2	lineair	MR	MR	X	-	-	E	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	-
201	0	4	2	onregelmatig	KL	KL	Vkm	-	zb	DUY	-	-	3	-	0	0	0	R2	-	-	-
201	1	4	2	onregelmatig	KL	KL	X	-	-	O	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	rijtje plavuizen
202	0	4	2	lineair	HT	HTL	X	-	-	U	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	-
203	0	4	2	rechthoekig	HT	HTL	X	-	-	U	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	-
204	0	4	2	rechthoekig	ST	-	X	-	-	Y	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	natuursteen op spoor S91
205	0	4	12	lineair	DR	-	X	-	-	U	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	-
206	0	4	12	lineair	MR	MR	X	-	-	O	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	-
207	0	4	12	rond	WA	-	X	-	-	O	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	-
208	0	4	12	rond	HT	HTP	X	-	-	U	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	-
209	0	4	12	rechthoekig	HT	HTP	X	-	-	U	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	-
210	0	4	12	rond	HT	HTP	X	-	-	U	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	-
211	0	4	12	rechthoekig	MR	MR	X	-	-	O	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	-

RAAP-RAPPORT 3078

Plangebied Centrumplan Bergschenhoek, gemeente Lansingerland

Archeologisch onderzoek: een proefsleuvenonderzoek, een begeleiding van de sloop en een opgraving

spoor	vul- ling	put	vlak	vorm	interpretatie algemeen	interpretatie specifiek	tex- tuur	mediaan	sublaag	kleur	gevekt	humus	puin	type puin	mo	hk	fo	LSR	LPR	Fe/Mn	opmerking
212	0	4	12	rond	HT	HTP	X	-	-	U	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	-
213	0	4	12	rond	HT	HTP	X	-	-	U	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	-
214	0	4	12	rond	BPT	-	Vk1	-	zb	U	-	-	5	-	0	0	0	-	-	-	-
214	1	4	12	rond	BPT	-	X	-	-	U	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	-
215	0	4	3	lineair	BS	BSL	X	-	-	U	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	-
216	0	4	3	rond	BS	BSP	X	-	-	U	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	-
217	0	4	3	vierkant	HT	HTP	X	-	-	U	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	-
218	0	4	3	rond	BS	BSP	X	-	-	U	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	-
219	0	4	3	rond	BS	BSP	X	-	-	U	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	-
220	0	4	3	vierkant	HT	HTP	X	-	-	U	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	-
221	0	4	3	rond	BS	BSP	X	-	-	U	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	-
222	0	4	3	vierkant	BS	BSP	X	-	-	U	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	-
223	0	4	3	vierkant	BS	BSP	X	-	-	U	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	-
224	0	4	3	vierkant	BS	BSL	X	-	-	U	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	-
225	0	4	3	vierkant	BS	BSL	X	-	-	U	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	-
226	0	4	3	vierkant	HT	HTP	X	-	-	U	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	-
227	0	4	3	rond	HT	HTP	X	-	-	U	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	-
228	0	4	3	rond	HT	HTP	X	-	-	U	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	-
229	0	4	3	vierkant	BS	BSP	X	-	-	U	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	-
230	0	4	3	vierkant	HT	HTP	X	-	-	U	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	-
231	0	4	3	vierkant	BS	BSP	X	-	-	U	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	-
232	0	4	3	vierkant	BS	BSP	X	-	-	U	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	-
234	0	4	3	vierkant	BS	BSL	X	-	-	U	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	-
235	0	4	3	rond	BS	BSP	X	-	-	U	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	-
236	0	4	3	rond	HT	HTL	X	-	-	U	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	-
237	0	4	3	rechthoekig	HT	HTB	X	-	-	U	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	-
238	0	4	3	vierkant	HT	HTP	X	-	-	U	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	-
239	0	4	3	vierkant	BS	BSP	X	-	-	U	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	-
240	0	4	3	vierkant	HT	HTP	X	-	-	U	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	-
241	0	4	3	vierkant	HT	HTL	X	-	-	U	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	-
242	0	4	3	vierkant	HT	HTP	X	-	-	U	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	-
243	0	4	3	vierkant	HT	HTL	X	-	-	U	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	-
244	0	4	3	vierkant	HT	HTP	X	-	-	U	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	-
245	0	4	3	rond	BS	BSP	X	-	-	U	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	-
246	0	4	3	rechthoekig	HT	HTL	X	-	-	U	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	-
247	0	4	3	rond	HT	HTP	X	-	-	U	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	-
248	0	4	3	rond	HT	HTP	X	-	-	U	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	-

RAAP-RAPPORT 3078

Plangebied Centrumplan Bergschenhoek, gemeente Lansingerland
 Archeologisch onderzoek: een proefsleuvenonderzoek, een begeleiding van de sloop en een opgraving

spoor	vul- ling	put	vlak	vorm	interpretatie algemeen	interpretatie specifiek	tex- tuur	mediaan	sublaag	kleur	gevekt	humus	puin	type puin	mo	hk	fo	LSR	LPR	Fe/Mn	opmerking
249	0	4	3	rond	HT	HTP	X	-	-	U	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	-
250	0	4	3	rond	HT	HTP	X	-	-	U	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	-
251	0	4	3	rechthoekig	ST	-	X	-	-	DY	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	-
252	0	4	3	rechthoekig	HT	HTL	X	-	-	U	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	-
253	0	4	3	rechthoekig	HT	HTL	X	-	-	U	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	-
254	0	4	3	rond	BS	BSP	X	-	-	U	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	-
255	0	4	3	vierkant	BS	BSP	X	-	-	U	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	-
256	0	4	3	vierkant	BS	BSP	X	-	-	U	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	-
257	0	4	3	vierkant	BS	BSP	X	-	-	U	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	-
258	0	4	3	vierkant	HT	HTP	X	-	-	U	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	-
259	0	4	3	rond	HT	HTP	X	-	-	U	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	-
260	0	4	3	lineair	MR	MR	X	-	-	O	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	-
261	0	4	3	lineair	HT	HTL	X	-	-	U	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	-
262	0	4	12	rond	HT	HTP	X	-	-	U	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	-
263	0	4	12	rond	HT	HTP	X	-	-	U	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	-
264	0	4	3	n.v.t.	LG	LGO	Vz1	-	-	DUY	-	-	3	-	0	0	0	-	-	-	-
265	0	4	2	lineair	LG	LGO	X	-	-	U	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	baan met houtsnippers
269	0	4	2	rechthoekig	MR	MR	X	-	-	E	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	10-laags. 16x8x4
270	0	4	2	rechthoekig	MR	MR	X	-	-	E	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	klinkers op zijkant onder S269 16x7x3 cm
271	0	4	2	n.v.t.	LG	LGO	Zs2	MF	-	DY	-	-	1	-	0	0	0	-	PR1	-	-
274	0	4	2	n.v.t.	HT	HTB	X	-	-	U	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	trekhaak beschoeiing, ronde liggende paal en twee rechtopstaande ronde paaltjes aan weerszijden
275	0	4	3	rechthoekig	HT	HTB	X	-	-	U	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	dikke balk dwars op S196
276	0	4	3	rond	HT	HTP	X	-	-	U	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	-
276	1	4	3	rond	HT	HTP	X	-	-	U	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	-
277	0	4	3	lineair	HT	-	X	-	-	U	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	beschoeiing zuid-noord
278	0	4	3	lineair	HT	-	X	-	-	U	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	beschoeiing oost-west tussen S190 en S191
279	0	4	3	lineair	BS	BSL	X	-	-	U	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	-
280	0	4	3	lineair	HT	HTB	X	-	-	U	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	-
281	0	4	3	lineair	BS	-	X	-	-	U	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	balk
281	1	4	3	lineair	BS	-	X	-	-	U	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	paal
282	0	4	3	lineair	BS	-	X	-	-	U	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	balk
282	1	4	3	lineair	BS	-	X	-	-	U	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	paal
283	0	4	3	lineair	HT	HTP	X	-	-	U	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	-
284	0	4	3	lineair	HT	HTB	X	-	-	U	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	-
285	0	4	3	lineair	BS	-	X	-	-	U	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	balk
285	1	4	3	lineair	BS	-	X	-	-	U	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	paal
286	0	4	3	lineair	HT	HTP	X	-	-	U	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	-

RAAP-RAPPORT 3078

Plangebied Centrumplan Bergschenhoek, gemeente Lansingerland

Archeologisch onderzoek: een proefsleuvenonderzoek, een begeleiding van de sloop en een opgraving

spoor	vul- ling	put	vlak	vorm	interpretatie algemeen	interpretatie specifiek	tex- tuur	mediaan	sublaag	kleur	gevekt	humus	puin	type puin	mo	hk	fo	LSR	LPR	Fe/Mn	opmerking
287	0	4	3	lineair	HT	HTB	X	-	-	U	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	-
288	0	4	3	lineair	HT	HTP	X	-	-	U	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	-
289	0	4	3	lineair	HT	HTB	X	-	-	U	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	-
290	0	4	104	n.v.t.	HT	HTP	X	-	-	U	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	staand rond hout, beschoeiing west
291	0	4	104	n.v.t.	HT	HTB	X	-	-	U	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	liggend gezaagde balk, deel beschoeiing
292	0	4	104	n.v.t.	LG	LGC	Ks3	-	-	DUY	-	-	3	-	0	0	0	-	-	-	haven/vaart
292	1	4	104	n.v.t.	LG	LGC	Ks3	-	-	DUY	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	met liggende twijgen, schelpenlaagje
292	2	4	104	n.v.t.	LG	LGC	Ks3	-	-	DUY	-	-	3	gb	2	0	0	M3	-	-	mosselen, scherven
293	0	4	104	n.v.t.	LG	LGC	Ks3	-	-	DUY	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	primaire vulling = deel van S292
294	0	4	104	n.v.t.	LG	LGN	V	-	-	DU	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	-
295	0	4	104	n.v.t.	HT	HTP	X	-	-	U	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	beschoeiing oost, gezaagde paal
296	0	4	104	n.v.t.	HT	HTL	X	-	-	U	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	planken wand, beschoeiing oost
297	0	4	104	n.v.t.	HT	HTP	X	-	-	U	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	beschoeiing oost, gezaagde paal
298	0	4	3	lineair	HT	HT	X	-	-	U	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	beschoeiing onder s 91
299	0	4	3	onregelmatig	HT	HT	X	-	-	U	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	trekanker onder s91
300	0	4	3	rond	WA	-	X	-	-	U	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	waterput
301	0	4	2	onregelmatig	LG	LGC	Zkx	MF	-	DY	-	-	4	-	0	0	0	R2	-	-	-
302	0	4	3	lineair	MR	MR	X	-	-	O	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	-
303	0	4	3	vierkant	HT	HTP	X	-	-	O	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	lengte 52 cm
304	0	4	3	rond	HT	HTP	X	-	-	O	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	-
305	0	4	3	rond	HT	HTP	X	-	-	O	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	-
306	0	4	3	rond	HT	HTP	X	-	-	O	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	-
307	0	4	3	rond	HT	HTP	X	-	-	O	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	-
308	0	4	3	rond	HT	HTP	X	-	-	O	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	-
309	0	4	3	rond	HT	HTB	X	-	-	O	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	-
310	0	4	3	lineair	HT	HTP	X	-	-	O	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	-
311	0	4	3	vierkant	HT	HTP	X	-	-	O	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	-
312	0	4	3	rond	HT	HTP	X	-	-	O	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	-
313	0	4	3	vierkant	HT	HTL	X	-	-	O	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	-
314	0	4	3	vierkant	HT	HTB	X	-	-	O	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	-
316	0	4	3	n.v.t.	LG	LGO	V3	-	zb	U	-	-	5	-	0	0	0	-	-	-	-
316	1	4	3	n.v.t.	LG	LGO	Vk3	-	-	Z	-	-	4	-	0	0	0	-	-	-	sloot vulling
317	0	4	3	n.v.t.	LG	LGO	V3	-	zb	U	-	-	5	-	0	0	0	-	-	-	-
318	0	4	3	lineair	HT	HTL	X	-	-	X	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	-
319	0	4	3	lineair	HT	HTL	X	-	-	U	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	-
320	0	4	3	lineair	MR	MR	X	-	-	UE	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	-
321	0	4	0	rond	WA	-	X	-	-	OR	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	grote ronde watertank, recent, oranje baksteen en beton

RAAP-RAPPORT 3078

Plangebied Centrumplan Bergschenhoek, gemeente Lansingerland
 Archeologisch onderzoek: een proefsleuvenonderzoek, een begeleiding van de sloop en een opgraving

spoor	vul- ling	put	vlak	vorm	interpretatie algemeen	interpretatie specifiek	tex- tuur	mediaan	sublaag	kleur	gevekt	humus	puin	type puin	mo	hk	fo	LSR	LPR	Fe/Mn	opmerking
322	0	4	3	onregelmatig	SP	-	Vk3	-	-	OU	-	-	2	rb	0	2	2	-	-	-	vulling haven 2; veel mest
323	0	4	3	onregelmatig	SP	-	Vk3	-	-	U	-	-	3	-	0	2	2	-	HO3	-	haven vulling 3, veel houtsnippers
998	0	1	0	n.v.t.	STORT	-	X	-	-	n.v.t.	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	-
999	0	1	0	n.v.t.	LG	LGO	Zs1	MG	-	LEY	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	-
1000	0	1	103	n.v.t.	LG	LGO	Zs1	MG	-	LEY	-	-	0	-	0	0	0	-	-	FE1	-
1001	0	1	103	n.v.t.	LG	LGO	Vk3	-	zb	DY	-	-	5	-	0	0	0	-	-	-	-
1002	0	1	103	n.v.t.	LG	LGP	Zs3	MG	-	Y	-	-	11	-	2	0	0	R2	-	-	-
1003	0	1	103	n.v.t.	LG	LGO	Zs3	MG	zb	DUY	-	-	2	-	0	0	0	-	-	FE1	-
1004	0	1	103	n.v.t.	LG	LGO	Zs2	MF	-	DY	-	-	1	-	0	1	0	-	-	-	-
1005	0	1	103	n.v.t.	LG	LGM	Vz1	-	-	DUY	-	-	2	-	1	0	0	-	-	-	keramiek
1006	0	1	1	n.v.t.	LG	LGN	Vkm	-	-	DYU	-	-	0	-	0	0	0	-	HO1	-	-
1007	0	1	103	n.v.t.	GW	GWT	Vz1	-	kb	DUY	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	-
1008	0	1	103	n.v.t.	GW	GWT	Zs1	MF	-	Y	-	-	2	-	0	0	0	-	-	-	keramiek
1009	0	1	103	n.v.t.	GW	GWT	Vz1	-	-	DYU	-	-	6	-	0	0	0	-	-	-	keramiek, ODB
2000	0	2	103	n.v.t.	LG	LGO	Zs1	MF	-	LEY	-	-	0	-	0	0	0	-	-	FE1	-
2001	0	2	103	n.v.t.	LG	LGO	Zs1	MF	kb	Y	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	-
2002	0	2	103	n.v.t.	LG	LGO	Kz3	-	zb	DUY	-	h3	5	-	0	0	0	-	-	-	-
2003	0	2	103	n.v.t.	LG	LGM	Vkm	-	-	YU	-	-	2	-	0	0	0	-	HO1	-	-
2004	0	2	103	n.v.t.	LG	LGN	Vkm	-	-	U	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	-
3000	0	3	1	n.v.t.	LG	LGO	Zs1	MF	-	LEY	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	-
3001	0	3	1	n.v.t.	LG	LGO	Kz3	-	-	DY	-	h3	5	rb	2	1	0	-	-	-	ophoging binnen muur S15
3002	0	3	1	n.v.t.	LG	LGO	Kz3	-	-	DY	-	h3	5	rb	2	1	0	-	-	-	-
3003	0	3	1	n.v.t.	LG	LGP	Zs2	MG	-	Y	-	-	6	rb	2	0	0	-	-	-	-
3004	0	3	1	n.v.t.	LG	LGO	Zkx	MF	-	Y	-	-	4	rb	0	2	0	R2	WO1	-	mogelijk 'brandlaag'
3005	0	3	1	n.v.t.	LG	LGO	Zkx	MF	zb	Y	-	-	3	rb	0	2	0	R2	-	-	Ligt in 'west'profiel over S28
3006	0	3	1	n.v.t.	GW	GWT	Zkx	MF	zkb	Y	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	komt overeen met vulling 1 van S28
3007	0	3	1	n.v.t.	LG	LGM	Vz1	-	-	DYU	-	-	2	rb	0	0	0	-	-	-	loopvlak
3008	0	3	1	n.v.t.	LG	LGN	Vkm	-	-	U	-	-	0	-	0	0	0	-	RI2	-	-
4000	0	4	1	n.v.t.	LG	LGBO	Zs1	ZG	-	LU	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	schoon ophogingspakket
4001	0	4	1	n.v.t.	LG	LGO	Zs3	MF	-	DUZ	-	h1	6	rb	0	0	0	-	-	-	rood- en geelbakkende tegels, vuile ophogingslaag
4002	0	4	1	n.v.t.	LG	LGO	Zs3	MF	-	DUY	-	h1	5	rb	0	1	0	-	-	-	-
4003	0	4	1	n.v.t.	LG	LGO	V3	-	-	Z	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	leek schoon maar na gutsen bleek eronder pas veen te zitten
4004	0	4	101	n.v.t.	LG	LGO	Zs2	MG	-	LUY	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	dit ophogingszand zit in sommige gevallen nog onder de oudere funderingen (zie foto's S50)
4005	0	4	101	n.v.t.	LG	LGO	Zs2	MF	-	UY	-	-	3	gb	0	0	0	-	-	-	ook geel baksteen en mortelresten. Zie bijvoorbeeld foto's S50
4010	0	4	3	n.v.t.	LG	LGO	Vz1	-	-	DUY	-	-	4	-	0	0	0	-	-	-	-
4011	0	4	3	n.v.t.	LG	LGN	Vkm	-	-	U	-	-	0	-	0	0	0	-	-	-	-

Bijlage 2: Vondstenlijst

Legenda

materiaal		materiaal algemeen (vervolg)	
GLS	glas	PIJP	pijp/pijpenkop/pijpensteel
KER	keramiek	PLAVUIS	plavuis
MXX	metaal	PORBORD	porselein: bord/schotel
ODB	bot, dierlijk	PORKOP	porselein: kop/beker
OPH	hout-houtskool	PORSELEI	porselein
SXX	steen	ROOD	roodbakend geglazuurd aardewerk
materiaal algemeen		ROODBORD	roodbakend geglazuurd:bord/schotel
AW	aardewerk, onbepaald	ROODGRAP	roodbakend geglazuurd:grape
AWG	aardewerk, gedraaid	SPEELGD	speelgoed
BAKSTEEN	baksteen	SPIJKER	spijker/(klink)nagel
BEKER	beker/kop	STG	steengoed
BOT	bot	TEGEL	tegels
FAYBEKER	faience: beker/kop	VENSTER	vensterglas
FAYBORD	faience:bord/schotel	WANDMAJ	majolica, wandfragment
FAYENCE	faience	WANDPOLY	polychroom aardewerk, wandfragment
FAYKOM	faienceL: kom-schaal	WIT	witbakend geglazuurd aardewerk
FLES	fles	WITGRAPE	witbakend geglazuurd: grape
INDUSWIT	industriële wit (Maastrichts/Regout)	ZALFFELS	zalffles
KELK	kelk	datering	
KOM	kom/schaal	MEL	Late Middeleeuwen
KRAAL	kraal	NTL	Nieuwe tijd Laat
MAJBORD	majolica:bord/schotel	NTM	Nieuwe tijd Midden
MAJOLICA	majolica	NTV	Nieuwe tijd vroeg

RAAP-RAPPORT 3078

Plangebied Centrumplan Bergschenhoek, gemeente Lansingerland

Archeologisch onderzoek: een proefsleuvenonderzoek, een begeleiding van de sloop en een opgraving

vondst	spoor	arte- fact	mate- riaal	materiaal algemeen	materiaal specifiek	totaal aantal	totaal gewicht (gram)	begin datering	eind datering	begin date- ring specifiek	eind datering specifiek	opmerking
1	1002	53	KER	ROOD		11	480	NTV	NTL			
1	1002	54	KER	INDUSWIT		6	504	NTL				verschillende borden
1	1002	55	KER	INDUSWIT		1	22	NTL		1834	1870	kopje
1	1002	56	KER	PORBORD		2	76	NTL				
1	1002	57	KER			1	82	NTL				vogeltje vaan aardewerk
1	1002	58	GLS	FLES		2	44					
2	9	97	KER	FAYKOM		1	4	NTM	NTL			
2	9	98	KER	ROOD		9	508	NTV	NTL			
2	9	99	KER	PIJP		5	20	NTV	NTL			
4	2002	145	KER	PIJP		1	13	NTM	NTM	1675	1710	vrijwel compleet, melkman en melk- meid figuurmerk
4	2002	146	KER	PIJP		1	1	NTM	NTL			
4	2002	147	KER	ROOD		2	68	NTV	NTL			
4	2002	148	KER	ROOD		2	47	NTV	NTL			binnenzijde geglaazuurd
4	2002	149	KER	ROOD		1	23	NTV	NTL			volledig geglaazuurd
4	2002	150	KER	ROOD		1	52	NTV	NTL			spaarzaam
4	2002	151	KER	ROOD		1	18	NTV	NTL			volledig geglaazuurd
4	2002	152	KER	ROOD	vergiët	1	52	NTV	NTM			
4	2002	153	KER	ROOD		1	43	NTV	NTL			
4	2002	154	KER	ROOD	grape?	1	84	NTV	NTL			binnenzijde geglaazuurd, buiten alleen bovenste deel
4	2002	155	KER	ROOD		1	28	NTV	NTL			alleen binnenzijde geglaazuurd
4	2002	156	KER	ROOD	pot	3	299+144	NTV	NTL			binnenzijde geglaazuurd, buiten alleen bovenste deel
4	2002	157	KER	STG	Westerwald	1	10	NTM	NTL			

RAAP-RAPPORT 3078

Plangebied Centrumplan Bergschenhoek, gemeente Lansingerland

Archeologisch onderzoek: een proefsleuvenonderzoek, een begeleiding van de sloop en een opgraving

vondst	spoor	arte- fact	mate- riaal	materiaal algemeen	materiaal specifiek	totaal aantal	totaal gewicht (gram)	begin datering	eind datering	begin date- ring specifiek	eind datering specifiek	opmerking
4	2002	158	KER	STG	Frechen	1	10	NTV	NTL			
4	2002	159	KER	STG		1	77					
4	2002	160	KER	MAJOLICA	bord	3	18+6	NTM	NTL			
4	2002	161	KER	WANDMAJ	tegel	4	184	NTM	NTL			
4	2002	162	KER	WANDMAJ		1	28					
5	998	59	KER	ROOD		2	2100	NTV	NTL			r-pot-
6	11	86	GLS	VENSTER		5	127					recent??
6	11	87	ODB	BOT		1	15					
6	11	88	KER	ROOD		2	83	NTV	NTL			
7	1007	89	KER	AWG		1	10					grijs, heeft iets weg van KGP
8	1	67	KER	BAKSTEEN		3	3483					
9	998	68	KER	ROOD		1	96	NTV	NTL			kom
9	998	69	KER	PORBORD		3	28	NTM	NTL			
9	998	70	KER	STG	Frechen	1	53	NTV	NTM			baardman?
9	998	71	KER	INDUSWIT		1	46	NTL				bord
9	998	72	KER	INDUSWIT		1	107	NTL				kom/kop
9	998	73	ODB	BOT		1	155					
10	1002	163	KER	PLAVUISG		1	312	NTV	NTL			
10	1002	164	KER	ROOD		1	170	NTV	NTL			ongeglazuurd
10	1002	165	KER	ROOD		1	94	NTV	NTL			binnenzijde geglazuurd, buiten de helft
10	1002	166	KER	ROOD	pispot	1	324	NTV	NTL			volledig geglazuurd
10	1002	167	KER	STG	mineraalwaterfles	1	79	NTL	NTL			
10	1002	168	KER	INDUSWIT		2	30	NTL	NTL			

RAAP-RAPPORT 3078

Plangebied Centrumplan Bergschenhoek, gemeente Lansingerland
 Archeologisch onderzoek: een proefsleuvenonderzoek, een begeleiding van de sloop en een opgraving

vondst	spoor	arte- fact	mate- riaal	materiaal algemeen	materiaal specifiek	totaal aantal	totaal gewicht (gram)	begin datering	eind datering	begin date- ring specifiek	eind datering specifiek	opmerking
11	11	75	KER	ROOD		2	34	NTV	NTL			
11	11	76	KER	WIT		1	26	MELB	NTL			
12	1005	169	KER	ROOD	bakpan	1	73	NTM	NTL			binnenzijde geglaazuurd, buiten beroet
13	1001	60	KER	MAJBORD		1	20	NTM	NTL			
14	1004	63	KER	ROOD		2	12	NTV	NTL			
14	1004	64	KER	MAJOLICA		1	3	NTM	NTL			
14	1004	65	KER	PIJP		1	4	NTV	NTL			
15	1005	170	KER	STG	Siegburg	1	45	NTV	NTV			
15	1005	171	KER	ROOD	grape	1	74	NTV	NTM			spaarzaam
15	1005	172	KER	ROOD		1	10	NTV	NTL			buitenzijde geglaazuurd
16	1008	90	KER			1	28					mortel
16	1008	91	KER	PIJP		1	2	NTV	NTL			
18	1009	100	OPH			1	58					
18	1009	101	KER	ROOD		2	150	NTV	NTL			
18	1009	102	KER	PIJP		1	15	NTM	NTL	1739		
18	1009	103	KER	TEGEL	plavuís	1	1265					
18	1009	104	KER	TEGEL	plavuís	2	770					
20	14	66	KER	BAKSTEEN		3	2982					
21	3001	173	KER	ROOD	bloempot	1	422	NTV	NTL			geen glazuur
21	3001	174	KER	ROOD		2	107	NTV	NTL			alleen binnenzijde geglaazuurd
21	3001	175	KER	ROOD		3	32	NTV	NTL			volledig geglaazuurd
21	3001	176	KER	ROOD		1	89	NTM	NTL			standvlak, volledig geglaazuurd muv bodem, gele slibversiering binnenzijde

RAAP-RAPPORT 3078

Plangebied Centrumplan Bergschenhoek, gemeente Lansingerland

Archeologisch onderzoek: een proefsleuvenonderzoek, een begeleiding van de sloop en een opgraving

vondst	spoor	arte- fact	mate- riaal	materiaal algemeen	materiaal specifiek	totaal aantal	totaal gewicht (gram)	begin datering	eind datering	begin date- ring specifiek	eind datering specifiek	opmerking
21	3001	177	KER	WIT		4	91+20	NTV	NTL			horizontaal oor, groen buiten en geel binnen
21	3001	178	KER	INDUSWIT		1	10	NTL	NTL			
21	3001	179	KER	INDUSWIT		1	7	NTL	NTL			
21	3001	180	KER	BAKSTEEN		2	19					
22	3001	74	KER	ROOD- BORD		1	70	NTV				
23	3002	181	KER	INDUSWIT		7	47+32+76	NTL	NTL			
23	3002	182	KER	ROOD		2	69	NTV	NTL			binnenzijde geglaazuurd
23	3002	183	KER	STG	Frechen	1	78	NTV	NTL			
23	3002	184	KER	PIJP		1	7	NTM	NTL			
23	3002	185	KER	WANDPOLY		1	24	NTM	NTL			polychrome afbeelding
24	3005	186	KER	ROOD	grape	6	176+85	NTV	NTM			
24	3005	187	KER	FAYENCE	bord	8	14+76	NTM	NTL			verschillende borden, sterk verweerd
24	3005	188	KER	ROOD		2	33	NTV	NTL			volledig geglaazuurd
24	3005	189	KER	ROOD		1	9	NTV	NTL			buitenzijde geglaazuurd, binnen niet te bepalen
24	3005	190	KER	ROOD	grape	1	77	NTV	NTL			binnenzijde geen (zichtbaar) glazuur, sterk verweerd
24	3005	191	KER	INDUSWIT		1	6	NTM	NTL			
24	3005	192	KER			1						
25	28	77	KER	ROOD		7	254	NTV	NTL			
25	28	78	KER	ROOD		1	36	NTV	NTL			zalfpotje, r-zal-1
25	28	79	KER	STG	WESTERWALD	1	24	NTV	NTL	1632		
25	28	80	KER	FAYBORD		1	233	1625	1640			
25	28	81	KER	AW		1	10					bord

RAAP-RAPPORT 3078

Plangebied Centrumplan Bergschenhoek, gemeente Lansingerland
 Archeologisch onderzoek: een proefsleuvenonderzoek, een begeleiding van de sloop en een opgraving

vondst	spoor	arte- fact	mate- riaal	materiaal algemeen	materiaal specifiek	totaal aantal	totaal gewicht (gram)	begin datering	eind datering	begin date- ring specifiek	eind datering specifiek	opmerking
25	28	82	KER	WIT		2	19	NTV	NTL			
25	28	83	KER	PIJP		5	32	NTV	NTL			
25	28	84	KER	TEGEL	wandmajolica	1	53	NTV	NTM			
25	28	85	ODB	BOT		1	102	-	-			
26	3007	193	KER	ROOD		1	16	NTV	NTL			volledig geglaazuurd
27	998	92	KER	MAJBORD		1	11	NTV	NTM			
27	998	93	KER	PIJP		4	22	NTV	NTL			
27	998	94	KER	ROOD		7	476	NTV	NTL			
27	998	95	KER	AWG		1	11					dun, grijs, binnenzijde onbehandeld, buiten glazuur/verf?
27	998	96	ODB	BOT		1	12					
28	28	61	KER	ROOD		1	46	NTV	NTL			
28	28	62	KER	ROOD- GRAP		1	92	NTV	NTL			
30	40	119	KER	ROOD		1	274	NTV	NTL			
30	40	120	KER	FAYENCE		1	33	NTM	NTL			
32	45	5	KER	MAJBORD		1	65	NTV	NTM			
32	45	194	KER	MAJOLICA	bord	1	65	NTM	NTL	1640		polychrome afbeelding, proenspoor
33	4001	44	KER	FAYENCE		1	9	NTM	NTL	1625		
33	4001	45	KER	WITGRAPE		1	25	MELB	NTV			
33	4001	46	KER	ROOD		1	147	NTV	NTL			
33	4001	47	KER	PIJP		1	5	NTV	NTL			
33	4001	48	KER	ROOD- BORD		1	26	MELB	NTL			binnenzijde geglaazuurd, buitenzijde niet te bepalen
33	4001	195	KER	FAYENCE	bord	1	10	NTM	NTL			

RAAP-RAPPORT 3078

Plangebied Centrumplan Bergschenhoek, gemeente Lansingerland

Archeologisch onderzoek: een proefsleuvenonderzoek, een begeleiding van de sloop en een opgraving

vondst	spoor	arte- fact	mate- riaal	materiaal algemeen	materiaal specifiek	totaal aantal	totaal gewicht (gram)	begin datering	eind datering	begin date- ring specifiek	eind datering specifiek	opmerking
33	4001	196	KER	PIJP		1	6	NTM	NTL			
33	4001	197	KER	WIT		1	26	NTV	NTL			geel
33	4001	198	KER	ROOD		1	148	NTV	NTL			groenig glazuur, volledig
33	4001	199	KER	ROOD	bord?	1	24	NTV	NTL			alleen binnenzijde geglaazuurd
34	4002	49	KER	ROOD		1	288	NTV	NTL			standing
34	4002	50	KER	FAYBORD		3	252	NTM	NTL	1625		f-bor-10
34	4002	51	KER	STG	Frechen	1	28	NTV	NTL			
34	4002	52	KER	PIJP		2	21	NTV	NTL			
34	4002	200	KER	ROOD		1	288	NTV	NTL			volledig geglaazuurd muv bodem
34	4002	201	KER	PIJP		2	12+10	NTM	NTL	17e eeuw		vrijwel compleet, klein conisch en losse steel
34	4002	202	KER	FAYENCE	bord	3	134+120	NTM	NTL			
34	4002	203	KER	STG	Frechen	1	28	NTV	NTL			
35	4001	143	KER	PIJP		2	24	NTM	NTL			
35	4001	204	KER	ROOD		1	24	NTV	NTL			binnenzijde geglaazuurd
35	4001	205	KER	ROOD		1	56	NTV	NTL			binnenzijde geglaazuurd, standing
35	4001	206	KER	WIT		1	24	NTV	NTL			geel binnen, groen buiten
37	4001	207	KER	STG	baardman	1	248	NTV	NTM	1600	1700	donkerbruin, vlekkerig
37	4001	208	KER	ROOD		1	40	NTV	NTL			volledig geglaazuurd
39	4001	209	KER	PIJP		1	18	NTM	NTM	17e eeuw		vrijwel compleet, klein conisch
39	4001	210	KER	PIJP		1	8	NTM	NTL			
39	4001	211	KER	ROOD	vergiel	1	72	NTV	NTM			volledig geglaazuurd
39	4001	212	KER	ROOD		1	22	NTV	NTL			binnenzijde geglaazuurd (met groene silbversiering), buitenzijde glazuurspatten
42	4001	213	KER	ROOD	pispot	1	204	NTV	NTM			volledig geglaazuurd

RAAP-RAPPORT 3078

Plangebied Centrumplan Bergschenhoek, gemeente Lansingerland

Archeologisch onderzoek: een proefsleuvenonderzoek, een begeleiding van de sloop en een opgraving

vondst	spoor	arte- fact	mate- riaal	materiaal algemeen	materiaal specifiek	totaal aantal	totaal gewicht (gram)	begin datering	eind datering	begin date- ring specifiek	eind datering specifiek	opmerking
42	4001	214	KER	WIT	kandelaar	1	38	NTV	NTL			
43	48	135	KER	ROOD		3	287	NTV	NTL			
43	48	136	KER	FAYKOM		1	28	NTM	NTM			
44	4001	215	KER	ROOD	zalfpot, w-kdl-1	1	20					binnenzijde geglaazuurd, buitenzijde half
44	4001	216	KER	STG	Frechen, r-zal-3	2	84	NTV	NTL			
44	4001	217	KER	ROOD		1	40	NTV	NTL			volledig geglaazuurd
44	4001	218	KER	ROOD		1	16	NTV	NTL			volledig geglaazuurd
44	4001	219	KER	FAYENCE	bord	4	6+86	NTM	NTL			
45	49	6	KER	BAKSTEEN		1	784	NTV	NTM			
47	52	122	KER	ROOD		2	106	NTM	NTL	1700	1900	
49	40	220	KER	FAYENCE	bord	1	26	NTM	NTL			
49	40	221	KER	ROOD		1	56	NTV	NTL			alleen binnenzijde geglaazuurd
49	40	222	KER	ROOD		1	53	NTV	NTL			binnenzijde geglaazuurd, buitenzijde half
49	40	223	KER	MAJOLICA	tegel/bord	2	40	NTV	NTL			polychrome afbeelding
54	44	105	KER	ROOD		2	53	NTV	NTL			
54	44	106	KER	ROOD		1	76	NTV	NTL			
54	44	107	KER	PIJP		1	4	NTM	TM			
56	57	22	GLS	BEKER	cilinder beker	1	1	NTV	NTV	1600	1650	kleurloos, geribde voetring
56	57	114	KER	WIT		1	144	NTM	NTL	1700	1900	
57	63	4	KER	TEGEL	wandmajolica	1	87	NTV	NTM			
58	63/64	224	KER	ROOD	pot	1	740	NTV	NTL			buitenzijde geglaazuurd
58	63/64	225	KER	ROOD	Friesland	1	318	NTM	NTL	1700	1900	
58	63/64	226	KER	ROOD		2	446	NTV	NTL			volledig geglaazuurd

RAAP-RAPPORT 3078

Plangebied Centrumplan Bergschenhoek, gemeente Lansingerland

Archeologisch onderzoek: een proefsleuvenonderzoek, een begeleiding van de sloop en een opgraving

vondst	spoor	arte- fact	mate- riaal	materiaal algemeen	materiaal specifiek	totaal aantal	totaal gewicht (gram)	begin datering	eind datering	begin date- ring specifiek	eind datering specifiek	opmerking
58	63/64	227	KER	ROOD	komfoor	1	100	NTV	NTL			
58	63/64	228	KER	ROOD		1	88	NTV	NTL			gele slijblijnen buitenzijde, volledig geglaazuurd
58	63/64	229	KER	ROOD	bord	2	22	NTV	NTL			binnenzijde geglaazuurd, gele slijblijnen binnen
58	63/64	230	KER	ROOD	grape?	1	96	NTV	NTV-NTM			volledig geglaazuurd, sterke knik op buik
58	63/64	231	KER	WIT	bord	1	66	NTV	NTL			
58	63/64	232	KER	STG	Westerwald?	1	26	NTM	NTL			donkergrijze versiering
58	63/64	233	KER	FAYENCE	borden	8	82+100	NTM	NTL			
60	63	1	KER	TEGEL	wandmajolica	8	3479	NTV	NTM			
61	64	2	KER	ROOD	West-Brabant	1	454	NTM	NTL	1800		R-gra-12
61	64	3	KER	ROOD		1	763	NTM	NTL			
62	63/64	234	KER	PIJP		1	10	NTM	NTM	18e eeuw		1LR met gekroonde vis eronder in water
62	63/64	235	KER	PIJP		1	14			1600	1700	klein conisch
62	63/64	236	KER	ROOD	Friesland	5	92+64+140	NTM	NTM-NTL	1700	1900	mangaanvlekken, volledig geglaazuurd
62	63/64	237	KER	ROOD		1	94	NTV	NTV-NTL			volledig geglaazuurd
62	63/64	238	KER	ROOD		1	52	NTV	NTV-NTL			met oor, volledig geglaazuurd
62	63/64	239	KER	ROOD		1	120	NTV	NTL			volledig geglaazuurd m.u.v. bodem
62	63/64	240	KER	ROOD	bord?	1	126	NTV	NTL			volledig geglaazuurd
62	63/64	241	KER	ROOD	vuurtest	1	48	NTV	NTL			volledig geglaazuurd
62	63/64	242	KER	ROOD		1	56	NTV	NTL			geglaazuurd m.u.v. onderkant buitenzijde
62	63/64	243	KER	ROOD		1	62	NTV	NTL			binnenzijde geglaazuurd, pootje
62	63/64	244	KER	FAYENCE	bord	2	50	NTM	NTL			
62	63/64	245	KER	MAJOLICA	bord	1	16	NTV	NTV-NTM			

RAAP-RAPPORT 3078

Plangebied Centrumplan Bergschenhoek, gemeente Lansingerland

Archeologisch onderzoek: een proefsleuvenonderzoek, een begeleiding van de sloop en een opgraving

vondst	spoor	arte- fact	mate- riaal	materiaal algemeen	materiaal specifiek	totaal aantal	totaal gewicht (gram)	begin datering	eind datering	begin date- ring specifiek	eind datering specifiek	opmerking
62	63/64	246	KER	WIT		1	14	NTV	NTL			groen
62	63/64	247	KER	STG	kan, Westerwald?	2	124	NTM	NTL			vergelijkbaar met V58
64	63	248	KER	FAYENCE	bord, f-bor-18	1	42	NTM	NTM			hoekig
66	108	108	KER	PORSELEI		1	20	NTM	NTL			tegel?
70	86	42	GLS	FLES		5	1	NTL	NTL	1880	1950	Johan Hoff's Maltextract (bier als medicijn) uit Duitsland/New York
70	86	43	GLS	FLES	wijnfles	1	1	NTM	NTM	1700	1800	bodem, groen, ziel, pontielmerk, fragment
70	86	116	KER	PORBORD		1	5	NTM				
72	82	249	KER	STG	mineraalwaterfles	4	10+218+16			19e eeuw		
72	82	250	KER	ROOD	vergiet	1	30	NTV	NTM			groenig glazuur, volledig
75	86	251	KER	STG	mineraalwaterfles	1				19e eeuw		
75	86	252	KER	WIT	bord, BoZ	4		NTM	NTL	1778-		geel met bruine lijnen, Frankfurter waar
75	86	253	KER	WIT	vergiet	1		NTV	NTL			
76	999	137	KER	STG	Raeren	1	88	NTV	NTM			
77	81	123	KER	ROOD		2	140	NTV	NTL			alleen binnenzijde geglazuurd
78	124	124	KER	ROOD-BORD		2	165	NTV	NTL			
78	124	125	KER	FAYENCE		1	21	NTM	NTL	1685		lichtblauw
78	124	126	KER	PIJP		1	14	NTM	NTL			
78	124	127	KER	WIT		1	94	NTM	NTL	1760	1900	Frankfurter waar
78	124	128	KER	MAJBORD		1	32	NTV	NTM			of faience?
78	124	129	KER	FAYBEKER		1	5	NTM	NTL			
78	124	130	KER	AWG		1	28	NTM	NTL	1725		industrieel zwart??
83	88	131	KER	PIJP		2	31	NTM	NTL	1739		

RAAP-RAPPORT 3078

Plangebied Centrumplan Bergschenhoek, gemeente Lansingerland

Archeologisch onderzoek: een proefsleuvenonderzoek, een begeleiding van de sloop en een opgraving

vondst	spoor	arte- fact	mate- riaal	materiaal algemeen	materiaal specifiek	totaal aantal	totaal gewicht (gram)	begin datering	eind datering	begin date- ring specifiek	eind datering specifiek	opmerking
83	88	132	KER	ROOD		1	43	NTV	NTL			
83	88	133	KER	INDUSWIT		3	32	NTM	NTL			
83	88	134	KER	PORKOP		1	5	NTM	NTM			
84	94	121	KER	AWG		1	21					wit, geen glazuur
85	88	254	KER	FAYENCE		5	134+68+214	NTM	NTM			delfts wit
85	88	255	KER	ROOD	bakpan	1	48	NTM	NTL			volledig geglaazuurd
85	88	256	KER	ROOD		1	78	NTV	NTL			buitenzijde spaarzaam geglaazuurd
86	93	113	MXX	SPIJKER		2	81					
87	92/96	257	KER	WIT		1	49	NTM	NTL	1760	1900	Frankfurter waar
87	92/96	258	KER	ROOD		1	12	NTM	NTL			met witbakkende glazuur (geel met bruine vlekken)
87	92/96	259	KER	FAYENCE	bord	1	4	NTM	NTL			
87	92/96	260	KER	FAYENCE	dekseel?	1	5	NTM	NTL			
87	92/96	261	KER	FAYENCE	kan/vaas	1	10	NTM	NTL			
89	96	7	ODB	BOT		3	336					
90	103	10	GLS	VENSTER		80	500					
90	103	34	GLS	VENSTER		45	1	MEL	NTL			vensterglas, aantal geschat
90	103	262	KER	FAYENCE	bord?	1	8	NTM	NTM			delfts wit
91	99	15	GLS	FLES	wijnfles	2	1	NTM	NTM	1800	1850	diepe ziel, ponielmerk, groenbruin, luchtbellen
91	99	16	GLS	ZALFFLES		1	1	NTM	NTL	1820	1870	standvlak, groen, geen ziel, geen ponielmerk, bodem 1,5 cm diameter, parfumflesje.
91	99	17	GLS	KELK		1	1	NTM	NTM	1700	1800	kleurloos, wijnglas
92	104	138	KER	AW		1	26					pijpaardewerk, schaaap
93	104	8	MXX	SPIJKER		1	12					

RAAP-RAPPORT 3078

Plangebied Centrumplan Bergschenhoek, gemeente Lansingerland

Archeologisch onderzoek: een proefsleuvenonderzoek, een begeleiding van de sloop en een opgraving

vondst	spoor	arte- fact	mate- riaal	materiaal algemeen	materiaal specifiek	totaal aantal	totaal gewicht (gram)	begin datering	eind datering	begin date- ring specifiek	eind datering specifiek	opmerking
93	104	9	SXX			1	550					vloertegel?
93	104	140	KER	ROOD		3	152	NTM-NTL				bakpan
93	104	141	KER	PIJP		4	30	NTM	NTL			
93	104	142	KER	MAJOLICA		2	26	NTV	NTM			sterk verveerd
97	104	23	GLS	FLES	wijnfles	1	1	NTM	NTM	1800	1850	bruingroen, hals
97	104	24	GLS	ZALFFLES		1	1	NTM	NTM	1740	1790	kleurloos, opgestoken, pontielmerk
97	104	25	GLS	VENSTER		1	1	MEL	NTL			vensterglas
101	104	21	GLS	FLES	wijnfles	1	1	NTM	NTM	1800	1830	vorm geblazen, hals, bruingroen
102	104	18	GLS	FLES	wijnfles	4	1	NTM	NTM	1700	1800	diepe ziel, groen, geen pontielmerk, gefragmenteerd
102	104	19	GLS	KELK		1	1	NTM	NTM	1700	1800	kleurloos, wijnglas
102	104	20	GLS	ZALFFLES		1	1	NTM	NTM	1650	1750	kleurloos, ziel, buikig, smalle hals.
107	4001	139	KER	INDUSWIT		1	46	NTM	NTL			EP?
111	205	263	KER	STG	Frechen	1	26	NTV	NTV			
113	91	264	KER	FAYENCE	bord	3	208	NTM	NTL			
113	91	265	KER	MAJOLICA	bord	1	252	NTV	NTM			
113	91	266	KER	ROOD	bakpan	1	318	NTM	NTL			binnenzijde geglaazuurd
113	91	267	KER	ROOD		2	346	NTV	NTL			volledig geglaazuurd
113	91	268	KER	ROOD		1	508	NTV	NTL			binnenzijde geglaazuurd, buitenzijde spatten
113	91	269	KER	ROOD		5	126	NTV	NTL			volledig geglaazuurd
113	91	270	KER	ROOD		1	60	NTV	NTL			alleen buitenzijde geglaazuurd
113	91	271	KER	ROOD		2	56	NTV	NTL			volledig geglaazuurd
113	91	272	KER	ROOD		2	46	NTV	NTL			volledig geglaazuurd
113	91	273	KER	ROOD		1	120	NTV-	NTL			volledig geglaazuurd m.u.v. bodem

RAAP-RAPPORT 3078

Plangebied Centrumplan Bergschenhoek, gemeente Lansingerland

Archeologisch onderzoek: een proefsleuvenonderzoek, een begeleiding van de sloop en een opgraving

vondst	spoor	arte- fact	mate- riaal	materiaal algemeen	materiaal specifiek	totaal aantal	totaal gewicht (gram)	begin datering	eind datering	begin date- ring specifiek	eind datering specifiek	opmerking
113	91	274	KER	ROOD		1	68	NTV	NTL			volledig geglaazuurd m.u.v. bodem, binnenzijde gele slibversiering
113	91	275	KER	ROOD	bord	1	78	NTV	NTL			geel/groene lijnen, buitenzijde geen glazuur
113	91	276	KER	STG		1	20	NTM	NTL	1740-1900		industrieel steengoed?
113	91	277	KER	STG	Westenwald	1	16	NTM	NTL			
113	91	278	KER	ROOD	bord	1	12	NTV	NTL			geel/groene slibversiering
115	255	11	GLS	FLES		1	611	NTM	NTM	1740	1790	g-fle-54
115	255	35	GLS	FLES	wijnfles	1	1	NTM	NTM	1750	1850	diepe ziel, groen, pontiemark, luchtballen
116	264	30	GLS	FLES	wijnfles	1	1	NTM	NTM	1750	1800	bruingroen, bodem, pontiemark, ziel met knik
116	264	31	GLS	ZALFFLES		1	1	NTM	NTM	1700	1780	licht groen, dunwandig, ziel, pontiemark, bodem
116	264	32	GLS	KOM		1	1	NTM	NTM			dun, lichtgroen glas met luchtballen, klein vaasje?
116	264	33	GLS	KRAAL		1	1	NTL	NTL	1850	1950	grote, blauwe kraal, ovaal.
120	189	12	GLS	FLES		4	158					
120	189	39	GLS	FLES	wijnfles	1	1	NTM	NTM	1650	1675	hals, groen, gl-fle-5?
120	189	40	GLS	ZALFFLES		2	1	NTM	NTM	1775	1810	kleurloos, ziel, pontiemark
120	189	41	GLS	ZALFFLES		1	1	NTM	NTM	1700	1800	alleen bodem, ziel, bruin, pontiemark
121	190	36	GLS	ZALFFLES		2	1	NTM	NTM	1650	1800	medicijnflesje, kleurloos, ziel, pontiemark.
121	190	37	GLS	FLES	wijnfles	1	1	NTM	NTM	1700	1800	groen, ondiepe ziel, geen pontiemark, bodem fragment
122	191	117	KER	WIT		1	17	NTM	NTL	1700		
122	191	118	KER	PIJP		1	11			1770	1800	merk op zijkant ketel; N gekroond met initialen CHN
126	166	110	GLS	FLES		2	344			0		inci kurk

RAAP-RAPPORT 3078

Plangebied Centrumplan Bergschenhoek, gemeente Lansingerland
 Archeologisch onderzoek: een proefsleuvenonderzoek, een begeleiding van de sloop en een opgraving

vondst	spoor	arte- fact	mate- riaal	materiaal algemeen	materiaal specifiek	totaal aantal	totaal gewicht (gram)	begin datering	eind datering	begin date- ring specifiek	eind datering specifiek	opmerking
133	192	28	GLS	KELK		1	1	NTM	NTM	1700	1780	kleurloos
133	192	29	GLS	FLES	wijnfles	1	1	NTM	NTM	1700	1800	bodem, donker groen, ondiepe ziel, pontielmerk
134	91	26	GLS	FLES	wijnfles	2	1	NTM	NTM	1700	1800	gemiddeld diepe ziel, pontielmerk, groenbruin
134	91	27	GLS	ZALFFLES		1	1	NTM	NTM	1700	1780	licht groen, hals, omgebogen rand
137	292	279	KER	FAYENCE	kom	2	118	NTM	NTM			deffts wit
137	292	280	KER	ROOD		5	118+228	NTV	NTL			groenig glazuur, volledig
137	292	281	KER	ROOD	friesland	2	56+96			1700-1900		volledig geglaazuurd, cement aan- koeksel, 'vla' versiering
139	293	38	GLS	FLES	wijnfles	2	1	NTM	NTM	1670	1710	groen, ondiepe ziel, vage pontiel- merk, gl-fle-8?
141	192	14	GLS	FLES	wijnfles	1	1	NTM	NTM	1700	1750	bodem 25 cm diameter, groot pontiel- merk, vrij vlakke ziel.
142	999	282	KER	FAYENCE	vaasje, f-vaas-?	1	292	NTM	NTL			
148	317	111	KER	ROOD- BORD	Werra	1	58			1575	1650	
148	317	112	KER	SPEELGD		1	4					knikker
150	322	109	KER	BAKSTEEN		1	389					afm. ?x8,5x4 cm
151	316	115	KER	PIJP		2	3	NTM	NTL			
151	316	283	KER	ROOD		2	19	NTV	NTL			geen glazuur
151	316	284	KER	WIT		2	9	NTV	NTL			
151	316	285	KER	FAYENCE	bord	1	8	NTM	NTL			
151	316	286	KER	TEGEL		1	16	NTV	NTL			wandtegel, wit
151	316	287	KER	BAKSTEEN		1	7					puin
999	999	144	KER			0	0					

Bijlage 3: Aardewerk en glas

Door S. Ostkamp

vondstnr.	volgnr.	put	spoor	vul- ling	aan- tal	MAE	Deventer systeem			baksel voluit	vorm voluit	herkomst	compleetheid	regie	begin datering	eind datering	opmerking
							bakselcode	vormgroep	typenr.								
91	1	4	99	0	2	1	gl	fle	54	glas, groen	wijnfles	Nederland/Duitsland	fragment		1725	1775	
91	2	4	99	0	1	1	gl	kel	23	glas, kleurloos	kelkglas	Nederland/Duitsland	fragment		1775	1825	kalkglas
91	2	4	99	0	3	3	py	pyp	0	pijpaarde	tabakspijp, kop	Gouda	fragment	foto	1725	1775	3 merkpipen: 3 x schildje met S: 51 gekroond, 44 gekroond en bok met B
91	3	4	99	0	1	1	py	pyp	0	pijpaarde	tabakspijp, kop	Gorcum	fragment	foto	1700	1775	grove pijp, haring met ...
91	4	4	99	0	1	1	r	kan	23	roodbakkend	(melk)kan	Nederland	fragment		1800	1850	uitwendig bruin geglazuurd
91	5	4	99	0	2	2	r	bor	7	roodbakkend	bord	Nederrijns gebied	fragment, compleet profiel		1700	1800	
91	6	4	99	0	2	2	r	bak	6	roodbakkend	bakpan	Bergen op Zoom	fragment	foto: merk	1800	1850	1 x BOZ-blindmerk
91	7	4	99	0	1	1	r	bor	10	roodbakkend	bord	Nederrijns gebied	fragment, compleet profiel		1700	1800	ringeloor: rasterpatroon
91	8	4	99	0	2	1	s2	kan/pot	0	steengoed met glazuur	voorraadkan of -pot	Frechen	fragment		1700	1800	
91	9	4	99	0	1	1	r	bor	0	roodbakkend	bord	Nederland	fragment		1700	1800	ringeloor
91	10	4	99	0	1	1	r	bor	0	roodbakkend	bord	Friesland	fragment		1700	1800	slib in doorlooptechniek
91	11	4	99	0	1	1	r	lek	0	roodbakkend	lekschaal	Friesland	fragment		1700	1800	
91	12	4	99	0	5	3	r	pot	59	roodbakkend	(voorraad)pot	Friesland	fragment		1700	1800	
91	13	4	99	0	1	1	r	tes	1	roodbakkend	vuurtest	Friesland	fragment		1650	1750	
91	14	4	99	0	2	1	r	kap	2	roodbakkend	kachelpan	Nederland	fragment		1800	1850	
91	15	4	99	0	2	2	r	kap	0	roodbakkend	kachelpan	Nederland	fragment		1800	1850	
91	16	4	99	0	8	3	r	gra	0	roodbakkend	grape	West-Brabant	fragment		1700	1800	wijde grappen met een scherpe bodemknik (r-gra-47 o.i.d.)
91	17	4	99	0	3	1	r	kmf	24	roodbakkend	komfoor	Oosterhout	fragment		1800	1850	zwart geglazuurd
91	18	4	99	0	6	2	r		0	roodbakkend		Nederland	fragment		1700	1850	
91	19	4	99	0	3	1	w	kap	1	witbakkend	kachelpan	Nederland	fragment		1775	1850	Frankfurter aardewerk
91	20	4	99	0	1	1	w	dek	0	witbakkend	deksel	Nederland	fragment		1775	1850	bovenzijde groen
91	21	4	99	0	2	2	w	kmf	0	witbakkend	komfoor	Nederland	fragment		1775	1850	uitwendig groen
91	22	4	99	0	1	1	w		0	witbakkend		Friesland	fragment		1750	1850	vlekkengoed, paarsbruine vlekken
91	23	4	99	0	1	1	ir		0	industrieel rood		Engeland	fragment		1750	1800	
91	24	4	99	0	1	1	iw	kop	0	industrieel wit	theekop	Delft?	fragment		1750	1850	zwart verkleurd in de bodem
91	25	4	99	0	3	3	iw	bor	0	industrieel wit	bord	Engeland	fragment		1750	1850	2x ontbijtbord (geheel wit) en 1x schoteltje (blauw op wit)
91	26	4	99	0	1	1	iw	kom	0	industrieel wit	kom	Engeland	fragment		1750	1850	geheel wit
91	27	4	99	0	2	2	f	bor	1	faience	bord	Delft	fragment		1700	1800	zwart verkleurd in de bodem, blauw floraal motief
91	28	4	99	0	1	1	ep	bor	0	Europees porselein	bord, schoteltje	Duitsland	fragment		1800	1900	geplooid rand, geheel wit
91	29	4	99	0	1	1	ep	kop	5	Europees porselein	kop, theekop	Duitsland	fragment, compleet profiel	foto/teken	1800	1900	Meissen decor, Zwiebelmuster
91	30	4	99	0	1	1	p	bor	6	porselein	bord, schoteltje	China	fragment, compleet profiel		1700	1800	blauwe beschildering, floraal motief
91	31	4	99	0	3	0	f	teg	0	faience	wandteg	Nederland	fragment	foto	1700	1800	blauw landschap met herderin, spinnekopjes, tevens enkele stukken dakpan in zelfde vnr.

RAAP-RAPPORT 3078

Plangebied Centrumplan Bergschenhoek, gemeente Lansingerland
 Archeologisch onderzoek: een proefsleuvenonderzoek, een begeleiding van de sloop en een opgraving

vondstnr.	volgnr.	put	spoor	vul- ling	aan- tal	MAE	Deventer systeem			baksel voluit	vorm voluit	herkomst	completeid	regie	begin datering	eind datering	opmerking
							bakselcode	vormgroep	typenr.								
91	32	4	99	0	1	1	w		0	witbakkend		Friesland	fragment	foto	1700	1800	raar oortje met boetseerwerk, vlekkengoed
96	1	4	104	0	1	1	f	bor	8	faience	bord, schoteltje	Delft	fragment		1700	1800	randscherf: brede blauwe band met witte beschilde- ring, rode buitenzijde rand
96	2	4	104	0	1	1	f	bor	1	faience	bord	Delft	fragment		1700	1750	groot bord met floraal motief
96	3	4	104	0	1	1	f	bor	6	faience	bord	Delft	fragment, compleet profiel		1700	1750	ontbijtbord met floraal motief
96	4	4	104	0	1	1	iw	bor	0	industrieel wit	bord, schoteltje	Engeland	fragment		1750	1850	geheel wit
96	5	4	104	0	1	1	iw	kop	0	industrieel wit	kop, theekop	Delft?	fragment		1750	1850	geheel wit, sterk verveerd
96	6	4	104	0	2	2	f	bor	3	faience	bord	Delft	fragment		1700	1800	ontbijtbord, 1 x op vlagpaarse driespruit
96	7	4	104	0	1	1	f	bor	8	faience	bord, schoteltje	Delft	fragment		1700	1800	paars-blauwe beschildering
96	8	4	104	0	1	1	p	kop	4	porselein, Aziatisch	kop, theekop	China, beschildering: Delft?	fragment, compleet profiel	foto/teken	1700	1800	oorspronkelijk geheel wit, Amsterdams Bont
96	9	4	104	0	3	3	w		0	witbakkend		Gouda?	fragment		1750	1850	1x w-kmf-; 1x w-kan-, 1x w-; echter allemaal onzeker
96	10	4	104	0	3	1	r	tes	1	roodbakkend	vuurtest	Gouda?	fragment		1750	1850	
96	11	4	104	0	1	1	r	pot	2	roodbakkend		West-Brabant	fragment		1750	1850	
96	12	4	104	0	4	4	r		0	roodbakkend		Nederland	fragment		1700	1850	
96	13	4	104	0	2	2	py	pyp	0	pijpaarde	tabakspijp, koppen	Gouda	fragment		1700	1775	trechtvormige en ovoïde kop, 2 x merkpip, 1 x met schildje en S + merk LVD, vroege kop: hieltje ontbreekt
97	4	4	104	0	3	2	py	pyp	0	pijpaarde	tabakspijp, koppen	Gouda	fragment	2 x foto	1750	1800	ovoïde koppen, 2 x merkpip, beide met schildje en S + merken: wapen van Haarlem en Leeuw in Hollandse Tuin
97	5	4	104	0	1	1	py	pyp	0	pijpaarde	tabakspijp, kop	Gorcum	fragment	foto	1725	1775	zijmerkpip, haring met daarboven GVDR
97	6	4	104	0	1	1	f	bor	3	faience	bord	Delft	fragment, compleet profiel		1700	1750	driespruiten?
97	7	4	104	0	2	1	f	bor	0	faience	bord	Delft	fragment, compleet profiel		1700	1750	Chinees decor
97	8	4	104	0	1	1	iz	the	0	idustrieel zwart	theepot	Engeland	fragment		1750	1800	
97	9	4	104	0	1	1	iw		0	idustrieel wit		Engeland	fragment		1750	1800	
97	10	4	104	0	1	1	p	bor	6	porselein	bord, schoteltje	China	fragment, compleet profiel		1700	1800	blauwe beschildering, fijn rankendecor
97	11	4	104	0	1	1	r	kap	0	roodbakkend	kachelpan	Nederland	fragment		1800	1850	
97	12	4	104	0	1	1	r	bor	10	roodbakkend	bord	Nederrijns gebied	fragment		1700	1800	ringeloor, concentrische cirkels
97	13	4	104	0	1	1	r	pis	0	roodbakkend	pispot	Nederland	fragment		1700	1800	
97	14	4	104	0	5	3	r		0	roodbakkend		Friesland	fragment		1700	1800	
97	15	4	104	0	3	2	r	gra	0	roodbakkend	grape	West-Brabant	fragment		1700	1800	wijde grappen
97	16	4	104	0	1	1	s2	kan	0	steengoed met glazuur	kan	Frechen	fragment		1700	1800	oliekan
97	17	4	104	0	1	1	w	pis	0	witbakkend	pispot	Nederland	fragment		1700	1800	w-pis-4? (holle bodem / ziel)
97	18	4	104	0	3	3	w		0	witbakkend		Nederland	fragment		1700	1800	2 x groen en 1 x donkerbruin
97	19	4	104	0	1	1	w	bor	4	witbakkend	bord	Nederland	fragment		1750	1800	rode slingerlijn, merk op achterzijde IG
97	1	4	104	0	1	1	gl	fle	0	glas, groen	wijnfles	Nederland/Duitsland	fragment		1700	1825	hoge hals van fles
97	2	4	104	0	1	1	gl	fle	0	glas, groen	medicijnfles	Nederland/Duitsland	fragment		1675	1800	
97	3	4	104	0	1	1	gl	ven	0	glas, groen	vensterglas	Nederland	fragment		1600	1800	
98	1	4	104	0	1	1	w	pot	5	witbakkend	roompot	Friesland	fragment		1750	1800	uitwendig groen
98	2	4	104	0	1	1	p	kop	0	porselein, Aziatisch	kop, theekop	China	fragment		1700	1750	capucijnergoed, inwendig blauwe beschildering
98	3	4	104	0	2	1	w	kap	0	witbakkend	kachelpan	Nederland	fragment		1800	1850	Frankfurter waar, paarse bies

RAAP-RAPPORT 3078

Plangebied Centrumplan Bergschenhoek, gemeente Lansingerland

Archeologisch onderzoek: een proefsleuvenonderzoek, een begeleiding van de sloop en een opgraving

vondstnr.	volgnr.	put	spoor	vul- ling	aan- tal	MAE	Deventer systeem			baksel voluit	vorm voluit	herkomst	compleetheid	regie	begin datering	eind datering	opmerking
							bakselcode	vormgroep	typenr.								
98	4	4	104	0	4	4	r		0	roodbakkend		Nederland	fragment		1700	1900	1 x uitwendig met 'zwart' glazuur (OH)
98	5	4	104	0	2	1	s2	kan	33	steengoed met glazuur	kan	Westerwald	fragment		1650	1750	
98	6	4	104	0	1	1	s2	kni	0	steengoed met glazuur	knikker	Rijnland	fragment, compleet profiel		1600	1800	
100	1	4	104	0	3	1	r		0	roodbakkend		West-Brabant	fragment		1700	1800	
100	2	4	104	0	1	1	py	pyp	0	pijpaarde	tabakspijp, kop	Gorcum	fragment	foto	1700	1775	zijmerpijp, gekroonde haring met daarboven IV
101	1	4	104	0	1	1	gl	fle	0	glas, groen	wijnfles	Nederland/Duitsland	fragment		1775	1825	hoge hals van fles
101	2	4	104	0	2	3	py	pyp	0	pijpaarde	tabakspijp, kop	Gouda	fragment	foto	1750	1800	merkpijp: schildje met S, merk: LS
101	3	4	104	0	3	1	f	bor	1	faience	bord	Delft	fragment, compleet profiel	foto	1700	1800	landschap
101	4	4	104	0	30	1	f	bor	1	faience	bord	Delft	vrijwel compleet	foto	1700	1800	ornamenteel / floraal decor
101	5	4	104	0	3	1	f	blo	0	faience	bloempot	Friesland	fragment		1750	1850	overpot / tuinvaas
101	6	4	104	0	1	1	p	min	0	porselein	miniatuur, veldfles	China	fragment, compleet profiel	foto/teken	1700	1800	oortjes in de vorm van maskerons
101	7	4	104	0	1	1	p	bor	0	porselein	schoteltje	China	fragment		1700	1800	
101	8	4	104	0	3	2	f	bor	0	faience	bord	Delft	fragment		1700	1800	
101	9	4	104	0	1	1	r	bor	7	roodbakkend	bord	Nederrijns gebied	fragment, compleet profiel		1700	1800	
101	10	4	104	0	1	1	r	bor	12	roodbakkend	bord	Nederland	fragment, compleet profiel	foto/teken	1750	1850	witte sliblaag, bruine ringeloor (slingerlijn), Frank-further aardewerk
101	11	4	104	0	6	2	r	pis	999	roodbakkend	pispot	Friesland	fragment		1650	1750	holle bodem
101	12	4	104	0	1	1	r	gra	48	roodbakkend	grape	West-Brabant	fragment		1700	1800	
101	13	4	104	0	1	1	r	pot	59	roodbakkend	(voorraad)pot	Friesland	fragment		1700	1800	
101	14	4	104	0	1	1	w	kmf	0	witbakkend	komfoor	Friesland	fragment		1700	1800	uitwendig groen
102	1	4	104	0	4	1	gl	fle	54	glas, groen	wijnfles	Nederland/Duitsland	fragment		1725	1775	
102	2	4	104	0	2	1	gl	fle	0	glas, groen	medicijnfles	Nederland/Duitsland	fragment		1600	1800	
102	3	4	104	0	1	1	gl	kel	23	glas, kleurloos	kelkglas	Nederland/Duitsland	fragment		1775	1825	
102	4	4	104	0	1	1	gl	ven	0	glas, groen	vensterglas	Nederland	fragment		1600	1800	
102	5	4	104	0	1	1	py	pyp	0	pijpaarde	tabakspijp, kop	Gorcum	fragment	foto	1700	1775	grove pijp, N gekroond met PST
102	6	4	104	0	1	1	s3	kop	3	industrieel wit	kop, theekop	Engeland	fragment, compleet profiel	foto/teken	1750	1775	
102	7	4	104	0	38	5	r	pis	999	roodbakkend	pispot	Friesland	fragment, compleet profiel	teken	1650	1750	holle bodem
102	8	4	104	0	3	1	r	kmf	0	roodbakkend	komfoor	Friesland	fragment		1700	1800	zeer grote komfoor, formaat als grote wijde grape, met Friese puntoren
102	9	4	104	0	2	1	r	stk	3	roodbakkend	steelkom	West-Brabant	fragment		1700	1800	
102	10	4	104	0	10	6	r	bor	7	roodbakkend	bord	Nederrijns gebied	fragment, compleet profiel		1675	1750	ringeloor: concentrische cirkels en slingerlijnen, tevens groene en slibkras in een witte ondergrond
102	11	4	104	0	4	2	r	kan	0	roodbakkend	kan	Friesland	fragment		1750	1850	3 x vlekkegoed (witte sliblaag en paarsbruine vlekken)
102	12	4	104	0	1	1	w	kan	0	witbakkend	kan	Friesland	fragment		1750	1850	geel glazuur (groene lekgazuur)
102	13	4	104	0	1	1	r	pot	0	roodbakkend	(voorraad)pot	West-Brabant	fragment		1750	1850	
102	14	4	104	0	2	1	r	bak	6	roodbakkend	bakpan	West-Brabant	fragment, compleet profiel	teken	1750	1850	
102	15	4	104	0	3	2	r	gra	47	roodbakkend	grape	West-Brabant	fragment, compleet profiel		1750	1850	
102	16	4	104	0	2	2	r		0	roodbakkend		Friesland	fragment		1750	1850	

RAAP-RAPPORT 3078

Plangebied Centrumplan Bergschenhoek, gemeente Lansingerland
 Archeologisch onderzoek: een proefsleuvenonderzoek, een begeleiding van de sloop en een opgraving

vondstnr.	volgnr.	put	spoor	vul- ling	aan- tal	MAE	Deventer systeem			baksel voluit	vorm voluit	herkomst	completeid	regie	begin datering	eind datering	opmerking
							bakselcode	vormgroep	typenr.								
102	17	4	104	0	9	1	r	pot	3	roodbakkend	doofpot	West-Brabant	fragment	teken	1750	1850	uitwendig loodglazuur, twee opstaande oren
102	18	4	104	0	1	1	f	bor	1	faience	bord	Delft	fragment, compleet profiel	foto	1700	1800	chinees decor
102	19	4	104	0	3	1	s2	kan	32	steengoed met glazuur	voorraadkan	Frechen	fragment		1700	1800	oliekruid, inwendig pekachtige aanslag
102	20	4	104	0	1	1	s2	fle	4	steengoed met glazuur	mineraalwaterfles	Westerwald	fragment		1800	1900	
102	21	4	104	0	3	3	py	pyp	0	pijpaarde	tabakspijp, kop	Gouda	fragment	foto	1700	1725	3 merkpipen: 3 x schildje met S, merken: WS gekroond, 36 gekroond en 25 gekroond
102	22	4	104	0	1	1	py	pyp	0	pijpaarde	tabakspijp, kop	Gorcum	fragment	foto	1700	1775	grove pijp, haring met HLR
102	23	4	104	0	2	1	r	kmf	24	roodbakkend	komfoor	West-Brabant	fragment		1700	1800	
102	24	4	104	0	2	1	r	tes	1	roodbakkend	vuurtest	Friesland	fragment		1650	1750	
102	25	4	104	0	1	1	r	bor/dek	0	roodbakkend	bord of deksel	Friesland	fragment		1700	1800	
102	26	4	104	0	1	1	r	pot	59	roodbakkend	(voorraad)pot	Friesland	fragment		1700	1800	
102	27	4	104	0	3	2	w	kap	1	witbakkend	kachelpan	Nederland	fragment		1775	1850	Frankfurter aardewerk
102	28	4	104	0	1	1	w	ver	0	witbakkend	vergiet	Nederland	fragment		1700	1800	groen geglazuurd, w-ver-3?
102	29	4	104	0	2	1	r	gra	65	roodbakkend	grape	West-Brabant	fragment, compleet profiel	teken	1700	1800	
102	30	4	104	0	6	2	r	gra	47	roodbakkend	grape	West-Brabant	fragment, compleet profiel	teken	1700	1800	
102	31	4	104	0	1	1	f	kmf	0	faience	komfoor	Delft of Friesland	fragment		1700	1800	steilwandig komfoor (als rood- en wit aardewerk), waarschijnlijk geheel wit
102	32	4	104	0	2	1	f	pot	1	faience	(tabaks)pot	Delft	fragment		1700	1800	blauwe beschildering
102	33	4	104	0	1	1	f	bor	3	faience	bord	Delft	fragment		1700	1800	geheel zwart geworden in bodem
102	34	4	104	0	2	2	f	bor	3	faience	bord	Delft	fragment		1700	1800	1 x met rode en blauwe beschildering
102	35	4	104	0	1	1	iw	bor	0	industrieel	bord	Engeland	fragment		1800	1900	transferprint (vrouw in kamer in zwart en rood ingekleurd)
102	36	4	104	0	1	1	f		0	faience		Delft	fragment		1700	1800	
102	37	4	104	0	2	1	p	kop	4	faience	theekop	China	fragment		1700	1800	landschap in blauw op wit
102	38	4	104	0	1	0	f	teg	0	faience	wandtegel	Nederland	fragment	foto	1700	1800	schildpadtegel in sponstechniek?
102	39	4	104	0	1	0	f	teg	0	faience	wandtegel	Nederland	fragment	foto	1700	1800	blauw landschap in cirkel, spinnekopjes
103	1	4	4010	0	1	1	s1	kan	3	steengoed zonder glazuur	kan	Siegburg	fragment		1375	1425	boring 3
103	2	4	4010	0	1	1	s2	kan	0	steengoed met glazuur	kan	Raeren	fragment		1500	1550	boring 3, s2-kan-10 o.i.d.
104	1	4	115	0	1	1	ep		0	Europees porselein		Europa	vrijwel compleet		1850	1900	iets voor elektra??
104	2	4	115	0	1	1	s2	bek	11	steengoed met glazuur	beker	Westerwald	fragment, compleet profiel	foto/teken	1700	1800	
104	3	4	115	0	1	1	py	pyp	0	pijpaarde	tabakspijp, kop	Gorcum	fragment		1700	1800	grove pijp
104	4	4	115	0	1	1	iw	kom	0	industrieel wit	kom	Engeland	fragment		1750	1850	geheel wit, uitwendig bruine band(en)
104	5	4	115	0	1	1	iw	bor	0	industrieel wit	bord, serviesgoed	Engeland	fragment		1750	1850	geheel wit, diep bord
104	6	4	115	0	1	1	iw	bor	10	industrieel wit	bord, schoteltje	Engeland	fragment		1750	1850	blauwe beschildering: landschap?
104	7	4	115	0	1	1	iw	kop	1	industrieel wit	kop, theekop	Delft?	fragment		1775	1825	blauwe beschildering: guirlande
104	8	4	115	0	1	1	p	kop	0	porselein, Aziatisch	kop, theekop	China	fragment		1700	1750	capucijnergoed, inwendig blauwe beschildering
104	9	4	115	0	1	1	r	kmf	24	roodbakkend	komfoor	Friesland	fragment		1750	1800	als exemplaar uit Dronten - scheepswrak (was r-kmf-19)

RAAP-RAPPORT 3078

Plangebied Centrumplan Bergschenhoek, gemeente Lansingerland

Archeologisch onderzoek: een proefsleuvenonderzoek, een begeleiding van de sloop en een opgraving

vondstnr.	volgnr.	put	spoor	vul- ling	aan- tal	MAE	Deventer systeem			baksel voluit	vorm voluit	herkomst	compleetheid	regie	begin datering	eind datering	opmerking
							bakselcode	vormgroep	typenr.								
104	10	4	115	0	5	4	r	kom	80	roodbakkend	kom	Nederrijns gebied	fragment, 1 x compleet profiel	foto/teken	1650	1750	witte sliblaag met rode en groene ringeloor, 1 x zwaar beroet (MAE 1)
106	1	4	99	0	1	1	iw	kop	1	industrieel wit	kop, theekop	Delft?	fragment		1750	1850	paarsblauwe beschildering, als faience
106	2	4	99	0	2	2	iw	kom	0	industrieel wit	kom	Delft?	fragment		1750	1850	in bodem geheel zwart geworden
106	3	4	99	0	1	1	w	pot	5	witbakkend	roompot	Friesland	fragment		1750	1800	uitwendig groen
106	4	4	99	0	1	1	r	pot	0	roodbakkend	doofpot	Nederland	fragment		1600	1800	
106	5	4	99	0	1	1	r	tes	0	roodbakkend	vuurtest	Friesland	fragment		1700	1800	
106	6	4	99	0	1	1	py	pyp	0	pijpaarde	tabakspijp, kop	Gorcum	fragment	foto	1700	1775	zijmerpijp, gekroonde N met daarboven LVGD
114	1	4	215	0	1	1	r	kan/pot	0	roodbakkend	kan/pot	Friesland	fragment		1700	1800	
114	2	4	215	0	1	1	s2	pot	0	steengoed met glazuur	pot, verpakking	Westerwald	fragment		1800	1900	type 'Keulse pot'
114	3	4	215	0	1	0	f	teg	0	faience	wandtegel	Nederland	fragment	foto	1700	1800	blauw kader met daarbinnen een paarse tekst
115	1	4	255	0	1	1	gl	fle	54	glas, groen	wijnfles	Nederland/Duitsland	fragment		1725	1775	
115	1	4	255	0	1	1	r	bor	10	roodbakkend	bord	Nederrijns gebied	fragment, compleet profiel		1700	1800	ringeloor: rasterpatroon
115	2	4	255	0	2	1	r	kop	4	roodbakkend	papkom	Friesland	fragment		1750	1850	ringeloordecoratie
115	3	4	255	0	1	1	w		0	witbakkend		Friesland	fragment		1750	1850	vlekkengoed, paarsbruine vlekken
115	4	4	255	0	1	1	f	bor	0	faience	bord	Delft	fragment		1700	1800	floraal motief, blauwe beschildering
115	5	4	255	0	1	1	m	bor	3	majolica	bord	Delft?	fragment		1650	1700	onbekend decor, paarse en gele beschildering
115	6	4	255	0	1	1	p	bor	11	porselein	bord, schoteltje	China	fragment, compleet profiel	foto	1700	1800	blauwe beschildering, in de bodem verkleurd als faience!!
115	8	4	255	0	1	1	r	lek	1	roodbakkend	lekschaal	Friesland	fragment		1650	1750	
115	9	4	255	0	1	1	r	pis	5	roodbakkend	pispot	lokaal of regionaal	fragment		1600	1650	
115	10	4	255	0	1	1	r	bor	18	roodbakkend	bord	Oosterhout	fragment, compleet profiel	foto/teken	1600	1650	
115	11	4	255	0	5	1	r	pis	38	roodbakkend	pispot	West-Brabant	fragment		1700	1800	
115	12	4	255	0	1	1	s2	pot	0	steengoed met glazuur	(voorraad)pot	Westerwald	fragment		1700	1800	(vroeg) Keulse pot
115	13	4	255	0	7	1	f	bor	3	faience	bord	Delft	fragment		1700	1800	bloemrozet, blauwe beschildering
115	14	4	255	0	2	1	f	bor	1	faience	bord	Delft	fragment		1675	1750	wanli-motief, blauwe beschildering
115	15	4	255	0	1	1	f	kwi	999	faience	kwispedor	Delft	fragment, compleet profiel	foto/teken	1700	1800	verwaterd wanli-motief, blauwe beschildering
115	16	4	255	0	2	1	w	pis	0	witbakkend	pispot	Gouda	fragment		1650	1750	holle bodem, uitwendig groen
115	17	4	255	0	1	1	w	gra	0	witbakkend	grape	lokaal of regionaal	fragment		1600	1650	wijde grape (model bakpan)
115	18	4	255	0	3	1	w	kop	999	witbakkend	papkom	Friesland	fragment, gereconstrueerd profiel	foto/teken	1650	1750	vlekkengoed, paarsbruine vlekken, Friese puntoren
116	5	4	264	0	1	1	r	kan	0	roodbakkend	kan	Oosterhout	fragment		1750	1850	bodem van grote kan met uitwendig bijna zwart glazuur
116	6	4	264	0	1	1	r	kmf	24	roodbakkend	komfoor	Oosterhout	fragment		1750	1850	rand van komfoor met bijna zwart glazuur
116	7	4	264	0	1	1	r	pot	14	roodbakkend	pot	West-Brabant	fragment		1750	1850	randfragment
116	8	4	264	0	2	1	r	kap	0	roodbakkend	kachelpan	West-Brabant	fragment		1750	1850	randfragment
116	9	4	264	0	2	1	r	dek	6	roodbakkend	deksel	Friesland	fragment		1750	1850	randfragment
116	10	4	264	0	3	3	r	bor	0	roodbakkend	bord	Nederrijns gebied	fragment		1700	1800	diverse ringeloor-motieven (oa rasterpatroon)
116	11	4	264	0	2	1	r	kom	0	roodbakkend	kom	Friesland	fragment		1750	1850	bodem, inwendig witte sliib en geel glazuur

RAAP-RAPPORT 3078

Plangebied Centrumplan Bergschenhoek, gemeente Lansingerland
 Archeologisch onderzoek: een proefsleuvenonderzoek, een begeleiding van de sloop en een opgraving

vondstnr.	volgnr.	put	spoor	vul- ling	aan- tal	MAE	Deventer systeem			baksel voluit	vorm voluit	herkomst	compleetheid	regie	begin datering	eind datering	opmerking
							bakselcode	vormgroep	typenr.								
116	12	4	264	0	1	3	f	bor	0	faience	bord	Delft	fragment		1800	1900	paarse lijnen
116	13	4	264	0	1	1	w		0	witbakkend		Friesland	fragment		1750	1800	bodem (van roompot), uitwendig groen
116	14	4	264	0	1	1	p	bor	0	porselein	bord, schoteltje	China	fragment		1700	1800	Chinees in landschap, blauwwit decor
116	15	4	264	0	1	1	iw	kop	0	industrieel wit	kop, theekop	Engeland	fragment		1775	1825	rozerode bloemetjes met groene blaadjes
116	16	4	264	0	5	2	r	gra	48	roodbakkend	grape	West-Brabant	fragment		1700	1800	massieve steel
116	1	4	264	0	1	1	gl	fle	0	glas, groen	wijnfles	Nederland/Duitsland	fragment		1725	1800	
116	2	4	264	0	1	1	gl	fle	11	glas, groen	medicijnfles	Nederland/Duitsland	fragment		1600	1800	
116	3	4	264	0	1	1	gl	fle	0	glas, groen	zaad- of tabaksfles	Nederland/Duitsland	fragment		1700	1800	
116	4	4	264	0	1	1	gl	kra	0	glas, blauw	kraal	Nederland/Duitsland	fragment	foto	1700	1800	
116	17	4	264	0	3	0	f	teg	0	faience	wandtegel	Nederland	fragment	foto	1700	1800	schildpadtegel
117	1	4	239	0	1	1	r	bor	7	roodbakkend	bord	Nederrijns gebied	fragment, compleet profiel		1675	1750	ringeloor: concentrische cirkels en slingerlijnen
117	2	4	239	0	1	1	r	bor	18	roodbakkend	bord	Oosterhout	fragment		1575	1650	ringeloor: lijnen en stippen
117	3	4	259	0	2	1	s2	pot	0	steengoed met glazuur	pot, verpakking	Westerwald	fragment		1700	1800	type 'Keulse pot'
119	1	4	4010	0	2	1	jy	gra	1	jydepot aardewerk	grape	Jutland	fragment	teken	1600	1750	
119	2	4	4010	0	1	1	p	bor	6	porselein	bord, schoteltje	China	fragment		1700	1800	blauwe beschildering, floraal
119	3	4	4010	0	1	1	p	bor	0	porselein	bord	China	fragment		1700	1800	blauwe beschildering, floraal
119	4	4	4010	0	2	1	r	bor	7	roodbakkend	bord	Nederrijns gebied	fragment		1675	1750	ringeloor: concentrische cirkels en slingerlijnen
119	5	4	4010	0	1	1	f	bor	0	faience	bord	Delft	fragment		1675	1750	bloemdecor, blauwe beschildering
119	6	4	4010	0	1	1	r	kop	0	roodbakkend	papkom	lokaal of regionaal	fragment		1600	1700	
119	7	4	4010	0	1	1	w		0	witbakkend		Friesland	fragment		1750	1850	vlekkengoed, paarsbruine vlekken
120	14	4	189	0	1	1	r	kop	35	roodbakkend	papkom	Gouda	fragment		1650	1700	
120	15	4	189	0	2	2	r	kop	0	roodbakkend	papkom	lokaal of regionaal	fragment		1600	1700	beide beroet
120	16	4	189	0	1	1	r	pis	38	roodbakkend	pispot	West-Brabant	fragment, gereconstrueerd profiel		1700	1800	inwendig kalkaanslag, gebruikt als speciepot
120	17	4	189	0	7	2	r	tes	1	roodbakkend	vuurtest	Gouda of Friesland	fragment, compleet profiel		1650	1750	
120	18	4	189	0	1	1	r	gra	62	roodbakkend	grape	Gouda	fragment, gereconstrueerd profiel	teken	1625	1675	
120	19	4	189	0	4	1	r	gra	39	roodbakkend	grape	Gouda	fragment, gereconstrueerd profiel	teken	1625	1675	
120	20	4	189	0	5	2	r	gra	0	roodbakkend	grape	lokaal of regionaal	fragment		1600	1700	
120	1	4	189	0	1	1	gl	fle	0	glas, groen	wijnfles	Nederland/Duitsland	fragment		1700	1760	bolvormige wijnfles
120	2	4	189	0	2	1	gl	fle	11	glas, groen	medicijnfles	Nederland/Duitsland	fragment		1600	1800	
120	3	4	189	0	1	1	gl	kel	0	glas, kleurloos	kelglas	Nederland	fragment		1700	1800	
120	4	4	189	0	1	1	r	bor	7	roodbakkend	bord	Nederrijns gebied	fragment, compleet profiel		1675	1750	ringeloor: concentrische cirkels en slingerlijnen
120	5	4	189	0	1	1	s2	kni	0	steengoed met glazuur	knikker	Rijnland	compleet (intact)	foto	1600	1800	
120	6	4	189	0	2	2	py	pyp	0	pijpaarde	tabakspijp, kop	Gorcum	fragment	foto	1700	1775	grove pijpen, ongemerkt
120	7	4	189	0	2	1	w	pis	0	witbakkend	pispot	Gouda	fragment		1650	1750	uitwendig groen
120	8	4	189	0	1	1	m	bor	3	majolica	bord	West-Nederland	fragment		1600	1650	wanli-motief

RAAP-RAPPORT 3078

Plangebied Centrumplan Bergschenhoek, gemeente Lansingerland

Archeologisch onderzoek: een proefsleuvenonderzoek, een begeleiding van de sloop en een opgraving

vondstnr.	volgnr.	put	spoor	vul- ling	aan- tal	MAE	Deventer systeem			baksel voluit	vorm voluit	herkomst	completeid	regie	begin datering	eind datering	opmerking
							bakselcode	vormgroep	typenr.								
120	9	4	189	0	1	1	p	bor	6	porselein	bord, schoteltje	China	fragment		1700	1750	landschap
120	10	4	189	0	1	1	f	bor	4	faience	bord	Delft	fragment		1675	1750	overgangsmotief, blauwe beschildering
120	11	4	189	0	1	1	f	kan	1	faience	kan	Delft	fragment		1675	1750	kraak-/overgangsmotief, blauwe beschildering
120	12	4	189	0	1	1	r	bor	56	roodbakkend	bord	Gouda	fragment		1650	1700	witte spiegel (reg slordig aangebracht)
120	13	4	189	0	2	1	r	kop	4	roodbakkend	papkom	Gouda of Friesland	fragment, compleet profiel		1650	1700	geheel onversierd
121	1	4	190	0	2	1	gl	fle	11	glas, groen	medicijnfles	Nederland/Duitsland	fragment		1600	1800	
121	2	4	190	0	1	1	gl	fle	0	glas, groen	wijnfles	Nederland/Duitsland	fragment		1700	1760	bolvormige wijnfles
121	3	4	190	0	3	2	py	pyp	0	pijpaarde	tabakspijp, kop	Gouda	fragment	foto	1725	1775	grove pijp, 1 x stippelroos, 2 x kop en 1 x steel
121	4	4	190	0	1	1	py	pyp	0	pijpaarde	tabakspijp, kop	Gouda	fragment	foto	1700	1725	trechtersvormige pijp, merk: maan
121	5	4	190	0	1	1	r	bor	0	roodbakkend	bord	Nederrijns gebied	fragment		1675	1750	
121	6	4	190	0	11	11	r		0	roodbakkend		Nederrijns gebied	fragment		1600	1800	sterk gefragmenteerd materiaal uit de hele periode 1600-1800, o.a. papkom, grape, (vuur)kom
124	1	4	4010	0	1	1	py	pyp	0	pijpaarde	tabakspijp, kop	Gouda	fragment	foto	1725	1775	merkpip, figuurmerk, Gouds schildje met S
124	2	4	4010	0	1	1	r	kan	999	roodbakkend	kan	Friesland	fragment, compleet profiel		1750	1850	vlekkengoed (witte sliplaag en paarsbruine vlekken)
124	3	4	4010	0	1	1	r	kan	0	roodbakkend	kan	West-Brabant	fragment		1600	1800	grote kan met worstoor
124	4	4	4010	0	1	1	r	bor	10	roodbakkend	bord	Nederrijns gebied	fragment, compleet profiel		1700	1800	ringeloor: rasterpatroon
126	1	4	166	0	2	1	s2	pot	3	steengoed met glazuur	pot, verpakking	Westerwald	fragment		1700	1800	vnr. 999: vondstkaartje ontbreekt, type 'Keulse pot'
126	2	4	166	0	1	1	r	gra	47	roodbakkend	grape	Friesland	fragment, compleet profiel	teken	1700	1800	twee Friese puntoren
126	3	4	166	0	1	1	f	bor	0	faience	bord	Delft	fragment	foto	1650	1700	mooie kwaliteit, kraakmotief
126	4	4	166	0	2	1	f	bor	0	faience	bord	Delft	fragment		1650	1700	zwart geworden in bodem
126	5	4	166	0	1	1	f	vaa	0	faience	vaas	Delft	fragment		1650	1700	zwart geworden in bodem, bodem van achtkantige vaas van kaststel o.i.d.
126	6	4	166	0	1	1	iz		0	industrieel zwart		Engeland	fragment		1750	1800	
126	7	4	166	0	2	2	r	pot	59	roodbakkend	pot	Friesland	fragment		1700	1800	
126	8	4	166	0	1	1	r	bor	0	roodbakkend	bord	Gouda	fragment		1600	1700	ringeloor, slingerlijn op vlag
126	9	4	166	0	4	4	r	gra	0	roodbakkend	grape	West-Brabant	fragment		1700	1800	grote wijde grappen
126	10	4	166	0	1	1	w		0	witbakkend		Friesland	fragment		1700	1800	vlekkengoed, paarsbruine vlekken
126	11	4	166	0	1	1	r	kop	0	roodbakkend	papkom	Friesland	fragment		1700	1800	
128	1	4	166	0	2	2	r	kap	0	roodbakkend	kachelpan	Nederland	fragment		1800	1900	
128	2	4	166	0	3	1	iw	bor	6	industrieel wit	bord	Engeland of Nederland	fragment, compleet profiel		1800	1900	
128	1	4	167	0	1	1	r	kom	1	roodbakkend	kom	Friesland	fragment		1675	1800	uitwendig op rand ringeloor (S-jes) en inwendig slib in doorlooptechniek
128	2	4	167	0	1	1	r	gra	0	roodbakkend	grape	West-Brabant	fragment		1600	1650	
128	3	4	167	0	1	1	r	gra	63	roodbakkend	grape	West-Brabant	fragment, compleet profiel	foto/teken	1700	1800	
128	4	4	167	0	1	1	r	bor	18	roodbakkend	bord	West-Brabant	fragment, compleet profiel	foto/teken	1600	1650	ongedecoreerd
130	1	4	192	0	7	1	r	tes	12	roodbakkend	vuurtest	Friesland	fragment, compleet profiel	foto/teken	1675	1750	
132	1	4	192	0	5	1	gl	pot	1	glas, groen	voorraadpot	Nederland/Duitsland	fragment	foto/teken	1700	1800	zeer grote pot
133	3	4	192	0	1	1	py	pyp	0	pijpaarde	tabakspijp, kop	Gouda	fragment	foto	1740	1775	vroege ovoïde kop, schildje en S + merk: figuurmerk

RAAP-RAPPORT 3078

Plangebied Centrumplan Bergschenhoek, gemeente Lansingerland
 Archeologisch onderzoek: een proefsleuvenonderzoek, een begeleiding van de sloop en een opgraving

vondstnr.	volgnr.	put	spoor	vul- ling	aan- tal	MAE	Deventer systeem			baksel voluit	vorm voluit	herkomst	completeitheid	regie	begin datering	eind datering	opmerking
							bakselcode	vormgroep	typenr.								
133	1	4	192	0	1	1	gl	kel	0	glas, kleurloos	kelkglas	Nederland	fragment		1700	1800	
133	2	4	192	0	1	1	gl	fle	23	glas, groen	wijnfles	Nederland/Duitsland	fragment		1700	1760	
133	4	4	192	0	6	4	py	pyp	0	pijpaarde	tabakspijp, kop	Gorcum	fragment	foto	1700	1775	grove pijpen, 1 x knorrenkop met cherubijntjes, 1 x N gekroond met IVS, 1 x haring met onleesbaar lettermerk en 1 x haring met IDH
133	5	4	192	0	1	1	s2	pot	6	steengoed met glazuur	inmaakpot	Langerwehe	fragment		1600	1700	worstoor en kamstreekvesiering, als exemplaar uit Venlo en 147-6 (niet dezelfde pot)
133	6	4	192	0	2	1	s2	pot	0	steengoed met glazuur	(voorraadpot)	Westerwald	fragment		1700	1800	(vroeg) Keulse pot
133	7	4	192	0	1	1	w	bak	11	witbakkend	bakpan	lokaal of regionaal	fragment	foto/teken	1575	1625	holle, ronde steel
133	8	4	192	0	1	1	w	bla	0	witbakkend	blaker	Gouda	fragment		1650	1725	kaarsenhouder
133	9	4	192	0	1	1	w	kdl	0	witbakkend	kandelaar	Gouda	fragment		1650	1725	standvoet
133	10	4	192	0	1	1	w	ver	3	witbakkend	vergiet	Gouda	fragment		1650	1725	
133	11	4	192	0	1	1	w	pis	4	witbakkend	pispot	Gouda	fragment		1650	1750	
133	12	4	192	0	6	1	w	gra	23	witbakkend	grape	Gouda of Friesland	fragment	foto/teken	1650	1725	uitwendig groen
133	13	4	192	0	1	1	r	bor	10	roodbakkend	bord	Nederrijns gebied	fragment, compleet profiel		1700	1800	ringeloor: rasterpatroon
133	14	4	192	0	1	1	w	kmf	11	witbakkend	komfoor	Friesland	fragment, compleet profiel	foto/teken	1750	1850	vlekkengoed, uitwendig groene vlekken
133	15	4	192	0	1	1	w	stk	0	witbakkend	steekom	Friesland	fragment		1750	1850	vlekkengoed, paarsbruine vlekken
133	16	4	192	0	1	1	r	bak	6	roodbakkend	bakpan	Bergen op Zoom	fragment, compleet profiel		1650	1800	
133	17	4	192	0	2	1	r	bui	1	roodbakkend	buikwarmer	Friesland	fragment, gereconstrueerd profiel	foto/teken	1650	1750	
133	18	4	192	0	3	1	r	oli	2	roodbakkend	olielamp	lokaal of regionaal	fragment, gereconstrueerd profiel	foto/teken	1600	1650	
133	19	4	192	0	3	2	r	tes	1	roodbakkend	vuurtest	Friesland	fragment, gereconstrueerd profiel		1650	1750	
133	20	4	192	0	1	1	r	kap	12	roodbakkend	kachelpan	West-Brabant	fragment, gereconstrueerd profiel	teken	1775	1850	
133	21	4	192	0	2	2	r	pis	38	roodbakkend	pispot	West-Brabant	fragment, gereconstrueerd profiel	teken	1700	1800	
133	22	4	192	0	4	1	r	kan	0	roodbakkend	kan	West-Brabant	fragment		1700	1850	
133	23	4	192	0	4	4	r		0	roodbakkend		West-Brabant	fragment		1675	1750	oa 2 x grape of kachelpan
133	24	4	192	0	15	7	r	bor	7	roodbakkend	bord	Nederrijns gebied	fragment, compleet profiel	foto/teken	1700	1800	ringeloor: concentrische cirkels en slingerlijnen
133	25	4	192	0	2	1	f	bor	8	faience	bord	Delft	fragment, compleet profiel	foto/teken	1700	1800	landschap, blauwe beschildering
133	26	4	192	0	1	1	f	bor	8	faience	bord, schoteltje	Delft	fragment, compleet profiel	foto/teken	1700	1800	man met ton, polychrome beschildering
133	27	4	192	0	1	1	f	bor	0	faience	bord	Delft	fragment		1700	1800	kraakmotief, blauwe beschildering
133	28	4	192	0	1	1	f	kwi	3	faience	kwispedor	Delft	fragment, compleet profiel	foto/teken	1700	1800	blauwe beschildering
133	7	4	255	0	2	1	r	bor	7	roodbakkend	bord	Nederrijns gebied	fragment, compleet profiel		1675	1750	ringeloor: concentrische cirkels en slingerlijnen
135	1	4	293	0	3	1	r		0	roodbakkend		Friesland	fragment		1700	1800	
135	2	4	293	0	1	1	r	bor	10	roodbakkend	bord	Nederrijns gebied	compleet (intact)	foto/teken	1700	1800	ringeloor: rasterpatroon
135	3	4	293	0	13	1	r	pot	59	roodbakkend	pot	Friesland	compleet, m.u.v. een oor	foto/teken	1700	1800	sterk gesleten
136	3	4	192	0	15	1	r	kan	999	roodbakkend	kan	Friesland	fragment, compleet profiel	foto/teken	1750	1850	vlekkengoed (witte sliblaag en paarsbruine vlekken)

RAAP-RAPPORT 3078

Plangebied Centrumplan Bergschenhoek, gemeente Lansingerland

Archeologisch onderzoek: een proefsleuvenonderzoek, een begeleiding van de sloop en een opgraving

vondstnr.	volgnr.	put	spoor	vulling	aantal	MAE	Deventer systeem			baksel voluit	vorm voluit	herkomst	compleetheid	regie	begin datering	eind datering	opmerking
							bakselcode	vormgroep	typenr.								
136	1	4	192	0	1	1	gl	fle	0	glas, groen	wijnfles	Nederland/Duitsland	fragment		1700	1760	bolvormige wijnfles
136	2	4	192	0	1	1	gl	fle	11	glas, groen	medicijnfles	Nederland/Duitsland	fragment		1600	1800	
138	1	4	4010	0	1	1	r	bor	3	roodbakkend	bord	Friesland	fragment, compleet profiel	foto/teken	1675	1750	slib in doorlooptechniek
138	2	4	4010	0	2	1	r	tes	12	roodbakkend	vuurtest	Friesland	fragment, compleet profiel		1675	1750	
138	3	4	4010	0	3	3	r		0	roodbakkend		Friesland	fragment, compleet profiel		1700	1800	
138	4	4	4010	0	2	1	r	bor	0	roodbakkend	bord	Nederrijns gebied	fragment, 1 x compleet profiel		1650	1750	ringeloor
138	5	4	4010	0	1	1	w		0	witbakkend		Friesland	fragment		1750	1850	vlekkengoed, paarsbruine vlekken, Fries puntoor, komfoor?
138	6	4	4010	0	1	1	m	bor	0	majolica	bord	Delft?	fragment	foto	1600	1700	beschildering (in bodem zwart verkleurd)
138	7	4	4010	0	1	1	p	kop	4	porselein, Aziatisch	kop, theekop	China, beschildering: Delft?	fragment, compleet profiel	foto/teken	1700	1800	oorspronkelijk geheel wit, Amsterdams Bont
138	1	4	4010	0	1	1	r	kan	72	roodbakkend	kan	Gouda	fragment	foto/teken	1650	1700	ringeloor
139	9	4	293	0	2	1	gl	fle	22	glas, groen	wijnfles	Nederland/Duitsland	fragment	foto	1700	1725	
139	1	4	293	0	5	3	f	bor	3	faience	bord	Delft	fragment, compleet profiel	foto/teken	1700	1800	1 x met rozet, andere twee zijn wit (1 x m.u.v. blauwe bies op rand)
139	2	4	293	0	5	1	f	kop	2	faience	kop, theekop	Delft	fragment, compleet profiel	foto/teken	1700	1750	floraal motief
139	3	4	293	0	3	1	m	bor	3	majolica	bord	Delft	fragment		1675	1725	geheel wit
139	4	4	293	0	1	1	r	gra	0	roodbakkend	grape	lokaal of regionaal	fragment		1600	1650	r-gra-59/-91 o.i.d.
139	5	4	293	0	1	1	r	gra	0	roodbakkend	grape	West-Brabant	fragment		1600	1800	grote wijde grape (r-gra-47 o.i.d.)
139	6	4	293	0	3	1	s2	pot	7	steengoed met glazuur	pot	Westerwald	fragment		1700	1800	ingesneden bloemfiguur, kobalt blauw, Keulse pot
139	7	4	293	0	1	1	py	pyp	0	pijpaarde	tabakspijp, kop	Gouda	fragment	foto	1625	1675	merkpip, merk: AP gekroond
139	8	4	293	0	5	1	r	kop	2	roodbakkend	papkom	Gouda	fragment, compleet profiel	teken	1600	1650	
140	1	4	301	0	1	1	gl	fle	0	glas, groen	wijnfles	Nederland/Duitsland	fragment		1700	1760	bolvormige wijnfles
140	2	4	301	0	1	1	r	kmf	0	roodbakkend	komfoor	Nederland	fragment		1700	1800	
140	3	4	301	0	1	1	r	bor	21	roodbakkend	bord	Gouda	fragment		1650	1750	groene spiegel
140	4	4	301	0	3	2	f	bor	3	faience	bord	Delft	fragment, compleet profiel	foto/teken	1700	1750	
140	5	4	301	0	1	1	f	kom	2	faience	kom	Delft	fragment, compleet profiel	teken	1675	1750	geheel wit
140	6	4	301	0	1	1	m	bor	3	majolica	bord	Delft	fragment		1675	1725	geheel wit
140	7	4	301	0	1	1	f	dek	999	faience	deksel	Delft	vrijwel compleet	foto/teken	1700	1750	polychrome beschildering
141	4	4	192	0	3	1	s2	fle	2	steengoed met glazuur	mineraalwaterfles	Westerwald	fragment	foto	1750	1800	SELTERS CT blindmerk + HR
141	3	4	192	0	1	1	f	the	3	faience	theepot	Delft	fragment, compleet profiel	foto/teken	1675	1750	
141	1	4	192	0	1	1	s2	fle/pot	0	steengoed met glazuur	mineraalwaterfles/(voorraad) pot	Westerwald	fragment		1700	1750	tijdens vinden gevuld met eierschillen, model bodem als P-kruik
141	5	4	192	0	1	1	py	pyp	0	pijpaarde	tabakspijp, kop	Gorcum	fragment	foto	1700	1775	grove pijp, 1 x haring met ...DH
141	6	4	192	0	1	1	py	pyp	0	pijpaarde	tabakspijp, kop	Gouda	fragment	foto	1725	1750	merkpip, merk: 57 gekroond, geen schildje als bijmerk
141	7	4	192	0	2	1	f	bor	8	faience	bord, schoteltje	Delft	vrijwel compleet	fot/teken	1700	1800	paarse en gele beschildering, tekst
141	8	4	192	0	1	1	r	lek	1	roodbakkend	lekschaal	Friesland	fragment	foto/teken	1650	1750	vroeg Fries puntoor
141	9	4	192	0	1	1	w	gra	24	witbakkend	grape, roompot	Friesland	fragment	foto/teken	1700	1800	uitwendig groen geglazuurd, tuitpot/grape
141	10	4	192	0	6	1	s2	pot	6	steengoed met glazuur	inmaakpot	Langerwehe	fragment		1600	1700	kleur wijst op vroeg exemplaar (als Venlo)

RAAP-RAPPORT 3078

Plangebied Centrumplan Bergschenhoek, gemeente Lansingerland
 Archeologisch onderzoek: een proefsleuvenonderzoek, een begeleiding van de sloop en een opgraving

vondstnr.	volgnr.	put	spoor	vul- ling	aan- tal	MAE	Deventer systeem			baksel voluit	vorm voluit	herkomst	completeid	regie	begin datering	eind datering	opmerking
							bakselcode	vormgroep	typenr.								
141	11	4	192	0	1	1	s2	kan/pot	0	steengoed met glazuur	voorraadkan of -pot	Frechen	fragment		1700	1800	
141	12	4	192	0	1	1	s2	pot	0	steengoed met glazuur	pot, verpakking	Westerwald	fragment		1700	1800	type 'Keulse pot'
141	13	4	192	0	3	1	r	bor	7	roodbakkend	bord	Nederrijns gebied	fragment, compleet profiel		1675	1750	ringeloor: concentrische cirkels en slingerlijnen, tevens groene en paarsbruine decors
141	14	4	192	0	1	1	r	bor	3	roodbakkend	bord	Friesland	fragment		1700	1800	r-dek-6?
141	15	4	192	0	1	1	r	tes	1	roodbakkend	vuurtest	Friesland	fragment, compleet profiel		1650	1750	
141	16	4	192	0	1	1	r	pis	0	roodbakkend	pispot	Friesland	fragment		1650	1750	holle bodem
141	17	4	192	0	2	1	r	pot	0	roodbakkend	pot	Friesland	fragment		1650	1750	inwendig gele slib
141	18	4	192	0	1	1	r	gra	0	roodbakkend	grape	Friesland	fragment		1650	1750	inwendig gele slib, r-gra-49?
141	19	4	192	0	1	1	r	gra	148	roodbakkend	grape	lokaal of regionaal	fragment, gereconstrueerd profiel		1600	1650	
141	20	4	192	0	4	1	r	pot	12	roodbakkend	grape	Friesland?	fragment		1650	1750	
141	21	4	192	0	1	1	r	gra	100	roodbakkend	grape	lokaal of regionaal	fragment, gereconstrueerd profiel		1600	1700	
141	22	4	192	0	2	2	r	gra	999	roodbakkend	grape	lokaal of regionaal	fragment, gereconstrueerd profiel		1600	1700	1x middelgrote en 1x kleine versie (laatste is getekend)
141	23	4	192	0	2	2	m	bor	0	majolica	bord	West-Nederland	fragment		1600	1700	1 x wit en 1 x met gele beschildering
141	24	4	192	0	1	1	iw	bor	0	industrieel wit	bord	Engeland of Nederland	fragment		1775	1875	geheel wit
141	25	4	192	0	7	4	f	bor	3	faience	bord	Delft	fragment, compleet profiel		1700	1800	2 x wit en 2 x met blauwe beschildering (driespruit?)
141	26	4	192	0	2	2	f	bor	1	faience	bord	Delft	fragment, compleet profiel		1650	1700	wanli-motief, 1 x onderdeel van bord uit vnr. 145? (past niet)
141	27	4	192	0	1	1	iw	bor	0	industrieel wit	bord	Delft?	fragment	foto	1775	1825	blauwe beschildering
141	2	4	192	0	1	2	gl	file	0	glas, groen	voorraadfls	Nederland/Duitsland	fragment	foto	1700	1800	bodem van zeer grote fles
144	1	4	264	0	1	1	py	pyp	0	pijpaarde	tabakspijp, kop	Gouda	fragment	foto	1740	1775	vroege ovoïde kop, schildje en S + merk: voet
144	2	4	264	0	3	2	r	bor	10	roodbakkend	bord	Nederrijns gebied	fragment, compleet profiel		1700	1800	ringeloor: rasterpatroon
145	1	4	316	0	2	2	py	pyp	0	pijpaarde	tabakspijp, kop	West-Nederland	fragment	foto	1650	1725	grove pijpen, 1 x met stippeelroos
145	2	4	316	0	1	1	r	kan	999	roodbakkend	kan	Friesland	fragment, compleet profiel		1750	1850	vlekkengoed (witte sliblaag en paarsbruine vlekken)
145	3	4	316	0	1	1	r	kop	4	roodbakkend	papkom	Friesland	fragment, compleet profiel		1750	1850	ringeloor decoratie
145	4	4	316	0	1	1	r	gra	91	roodbakkend	grape	lokaal of regionaal	fragment	teken	1575	1625	
147	1	4	316	0	2	1	r	tes	999	roodbakkend	test, voorkom	West-Brabant	fragment	foto/teken	1700	1800	model van een grote wijde grape, maar inwendig ongeglazuurd
147	2	4	316	0	4	1	iz	the	3	idustrieel zwart	theepot	Engeland	fragment, compleet profiel	foto/teken	1750	1800	
147	3	4	316	0	2	2	f	bor	3	faience	bord	Delft	fragment, compleet profiel		1700	1750	1 x wit en 1 x met driespruiten
147	4	4	316	0	4	1	f	bor	1	faience	bord	Delft	fragment, compleet profiel	foto/teken	1700	1750	1 x wit en 1 x met driespruiten
147	5	4	316	0	3	2	p	bor	6	porselein	bord, schoteltje	China	fragment, compleet profiel		1700	1800	blauwe beschildering, capucijner-rand
147	5	4	316	0	1	1	f	bor	1	faience	bord	Delft	fragment, compleet profiel	foto/teken	1650	1675	mooie kwaliteit, overgangsgoed / laat kraak
147	6	4	316	0	1	1	s2	pot	6	steengoed met glazuur	inmaakpot	Langerwehe	fragment	foto	1600	1700	applique als exemplaar uit Venlo
147	7	4	316	0	1	1	s2	kan	0	steengoed met glazuur	kan	Westerwald	fragment		1650	1750	

Bijlage 4: Catalogus aardewerk en glas

Door: S. Ostkamp

m.m.v. J.F.P. Kottman

Tekeningen en foto's: L. den Hollander

RAAP-RAPPORT 3078

Plangebied Centrumplan Bergschenhoek, gemeente Lansingerland
Archeologisch onderzoek: een proefsleuvenonderzoek, een begeleiding van de sloop en een opgraving

S. Ostkamp,

m.m.v. J.F.P. Kottman

tekeningen en foto's: L. den Hollander

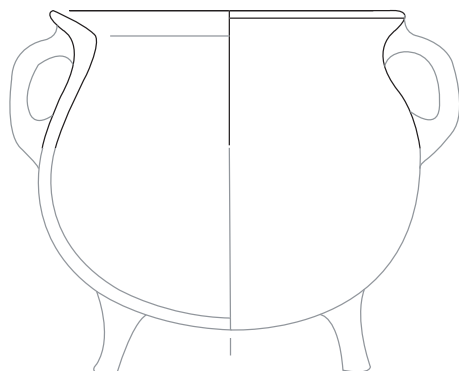
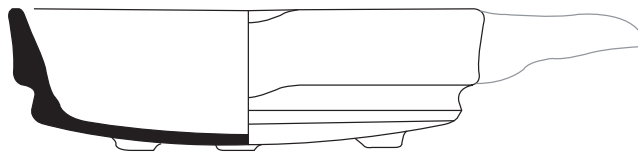
Opbouw van de catalogusblokjes	cat. 1	cat. 2
1a vondstnummer	1a BHCP3 104-2	1a BHCP3 141-4
1b vondstcontext	1b zuidoostelijke havenvulling	1b zuidoostelijke havenvulling
2 code van het type	2 s2-bek-11	2 s2-fle-2
3 objectdatering	3 1700-1800	3 1775-1800
4a maten in centimeters (grootste diameter / hoogte)	4a 6-7,5	4a 11/-
4b beschrijving van het type	4b cilindrische beker met afgeschuinde rand, diverse decoraties met/zonder ribbels, standvlak	4b iets bolle fles met cilindrische nek en verdikte lip, ribbel op hals, platte/holle bodem
5a baksel	5a steengoed met glazuur	5a steengoed met glazuur
5b kleur / glazuur	5b zoutglazuur met kobaltblauwe biezen	5b ijzerengobe en kobaltblauwe bies rond merkblindmerk: cirkel met daarin een kruis en CT en randschrift SELTERS
5c beschrijving van de decoratie	5c	5c
5d diversen	5d	5d
6a bodem	6a standvlak	6a hol standvlak
6b oor / steel	6b bandoor	6a bandoor
6c compleetheid	6c fragment, compleet profiel	6b fragment
7 functie	7 beker	6c mineraalwaterfles
8 productiecentrum	8 Westerwald	7 Westerwald
9 literatuur	9	8
		9

(alle tekeningen in deze catalogus zijn schaal 1:4, foto's zijn niet op schaal)

RAAP-RAPPORT 3078

Plangebied Centrumplan Bergschenhoek, gemeente Lansingerland

Archeologisch onderzoek: een proefsleuvenonderzoek, een begeleiding van de sloop en een opgraving

cat. 3

- 1a BHCP3 147-6
- 1b havenvulling ter hoogte van bootshelling en privaat
- 2 s2-pot-6
- 3 1600-1700
- 4a -/-
- 4b hoge, vrijwel cilindrische pot met naar buiten geknikte rand, standring
- 5a steengoed met glazuur
- 5b zoutglazuur met ijzerengobe
- 5c appliques en met spatel aangebrachte golflijnen
- 5d
- 6a gekenepen standring (ontbreekt)
- 6b twee worstoren (ontbreken)
- 6c fragment
- 7 pot, inmaak- / zuurkoolpot
- 8 Langerwehe
- 9

cat. 4

- 1a BHCP3 119-1
- 1b zuidoostelijke havenvulling
- 2 jy-gra-1
- 3 1650-1750
- 4a 21,5/-
- 4b bolle grape met geknikte uitstaande rand, korte poten
- 5a jydepotaardewerk
- 5b handgevormd, grijs baksel
- 5c geglad
- 5d
- 6a poten (ontbreken)
- 6b twee bandoren (ontbreken)
- 6c fragment, gereconstrueerd
- 7 profiel
- 8 grape
- 8 Denemarken, Jutland
- 9

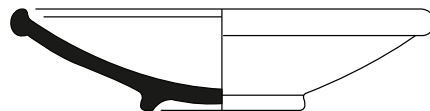
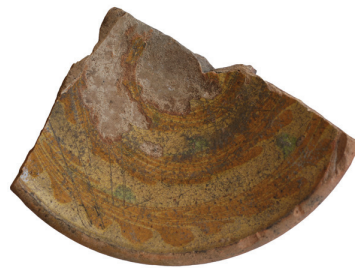
cat. 5

- 1a BHCP3 102-14
- 1b westelijke havenvulling
- 2 r-bak-6
- 3 1750-1900
- 4a 27,5/8
- 4b bakpan met hoge zijwand en hoge kraagrand
- 5a roodbakend aardewerk
- 5b loodglazuur
- 5c
- 5d beroet
- 6a poten
- 6b korte massieve steel
- 6c fragment, compleet profiel
- 7 bakpan
- 8 Bergen op Zoom
- 9

RAAP-RAPPORT 3078

Plangebied Centrumplan Bergschenhoek, gemeente Lansingerland

Archeologisch onderzoek: een proefsleuvenonderzoek, een begeleiding van de sloop en een opgraving

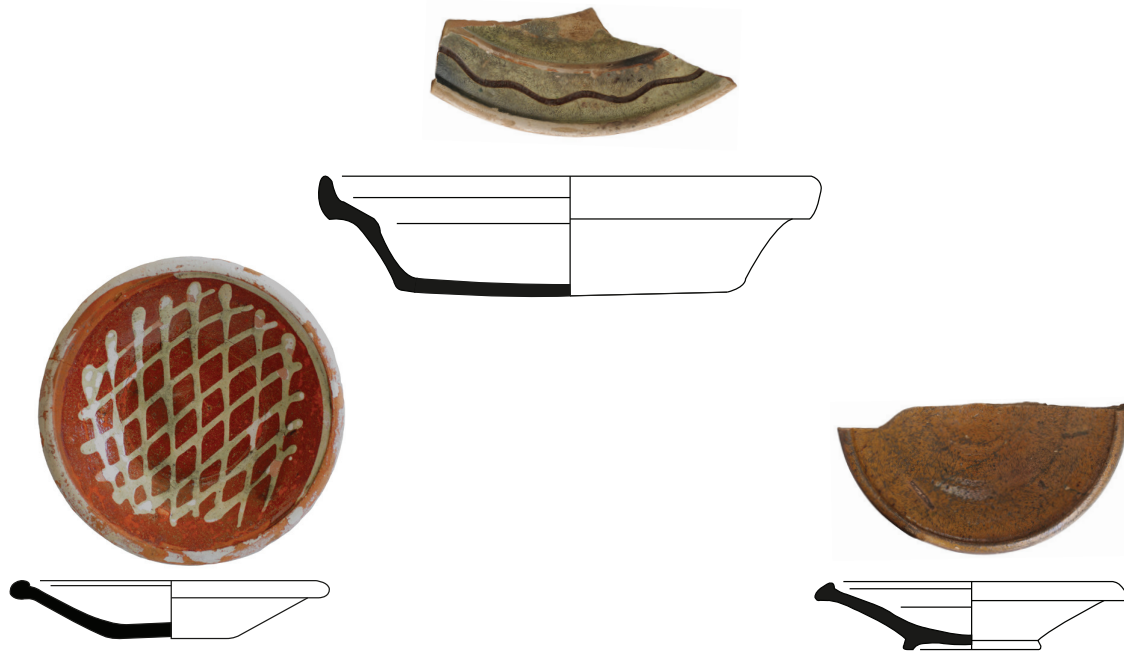

cat. 6	cat. 7	cat. 8
1a	BHCP3 41-6	BHCP3 138-1
1b	westelijke havenvulling	zuidoostelijke havenvulling
2	r-bak-6	r-bor-3
3	1800-1900	1675-1800
4a	-/-	24/5,5
4b	bakpan met hoge zijwand en hoge kraagrand	bord zonder vlag met afgeronde kraagrand, standring
5a	roodbakkend aardewerk	roodbakkend aardewerk
5b	loodglazuur	inwendig loodglazuur
5c	blindmerk: BOZ	sliblaag in doorlooptechniek
5d	beroet	standring
6a	poten	
6b	korte massieve steel	
6c	fragment	fragment, compleet profiel
7	bakpan	bord
8	Bergen op Zoom	Friesland
9		
		cat. 8
		1a
		BHCP3 133-24
		1b
		zuidoostelijke havenvulling
		2
		r-bor-7
		3
		1675-1775
		4a
		33/7
		4b
		diep bord, naar buiten geknikte vlag met verdikte lip, standvlak
		5a
		roodbakkend aardewerk
		5b
		inwendig loodglazuur
		5c
		inwendig witte sliblaag met daarop rode en groene ringeloorversiering
		5d
		standvlak
		6a
		bord
		6b
		fragment, compleet profiel
		6c
		bord
		7
		8
		Nederrijns gebied
		9

RAAP-RAPPORT 3078

Plangebied Centrumplan Bergschenhoek, gemeente Lansingerland

Archeologisch onderzoek: een proefsleuvenonderzoek, een begeleiding van de sloop en een opgraving

cat. 9

- 1a BHCP3 135-2
- 1b westelijke havenvulling
- 2 r-bor-10
- 3 1700-1800
- 4a 18/3,5
- 4b diep bord, verdikte rand met lip aan de binnenzijde, standvlak
- 5a roodbakend aardewerk
- 5b inwendig loodglazuur
- 5c ringeloorversiering: rasterpatroon
- 5d standvlak
- 6b compleet (intact)
- 7 bord
- 8 Nederrijns gebied
- 9

cat. 10

- 1a BHCP3 101-10
- 1b oostelijke havenvulling
- 2 r-bor-12
- 3 1800-1900
- 4a 28,5/6,5
- 4b diep bord, steile wand en schuin opstaande vlakke vlag en kraagrand, standvlak
- 5a roodbakend aardewerk
- 5b inwendig loodglazuur
- 5c witte slijblaag en rode ringeloordecoratie
- 5d standvlak
- 6a fragment, compleet profiel
- 7 bord
- 8 Nederland
- 9

cat. 11

- 1a BHCP3 115-10
- 1b aanplemping begin 18e eeuw
- 2 r-bor-18
- 3 1600-1675
- 4a 18/4
- 4b bord met holle spiegel en naar buiten aangedrukte rand, standring
- 5a roodbakend aardewerk
- 5b inwendig loodglazuur
- 5c standring
- 5d standring
- 6a fragment, compleet profiel
- 7 bord
- 8 Oosterhout
- 9

RAAP-RAPPORT 3078

Plangebied Centrumplan Bergschenhoek, gemeente Lansingerland

Archeologisch onderzoek: een proefsleuvenonderzoek, een begeleiding van de sloop en een opgraving

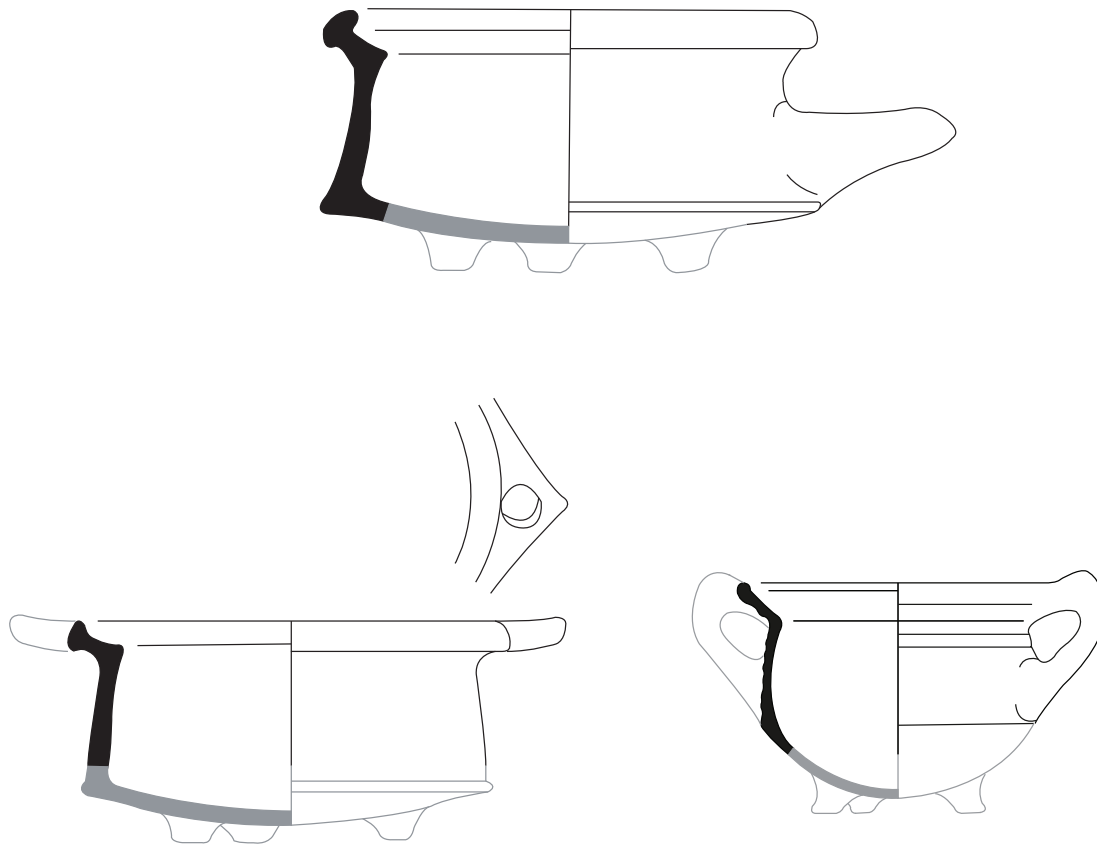

cat. 12	cat. 13	cat. 14
1a	1a	1a
BHCP3 128-4	BHCP3 133-17	BHCP3 120-19
1b	1b	1b
zuidoostelijke havenvulling	zuidoostelijke havenvulling	noordelijke randzone met trekankers (ophogingslaag S189)
2	2	2
r-bor-18	r-bui-1	r-gra-39
3	3	3
1600-1675	1650-1750	1650-1750
4a	4a	4a
26,5/530	-/-	30/-
4b	4b	4b
bord met holle spiegel en naar buiten geknikte platte vlag met van buiten aangedrukte rand, standing	buikwarmer bestaande uit gebogen plaat met een oor bovenop roodbakkend aardewerk loodglazuur	wijde grape met scherpe buikknik en zware kraagrand met dekselgeul
5a	5a	5a
roodbakkend aardewerk	roodbakkend aardewerk	roodbakkend aardewerk
5b	5b	5b
inwendig loodglazuur	loodglazuur	loodglazuur
5c	5c	5c
5d	5d	5d
6a	6a	6a
standing	bandoor (ontbreekt)	poten (ontbreken)
6b	6b	6b
	fragment, gereconstrueerd	twee worstoren
6c	6c	6c
fragment, compleet profiel	profiel	fragment, gereconstrueerd
7	7	7
bord	buikwarmer	profiel
8	8	8
Oosterhout	Friesland	grape
9	9	9
		West-Nederland

RAAP-RAPPORT 3078

Plangebied Centrumplan Bergschenhoek, gemeente Lansingerland

Archeologisch onderzoek: een proefsleuvenonderzoek, een begeleiding van de sloop en een opgraving

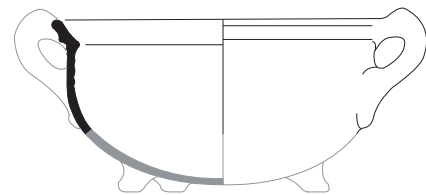
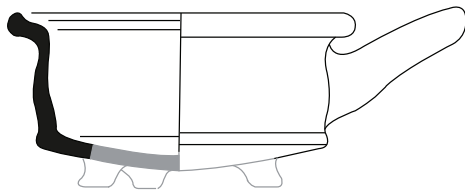
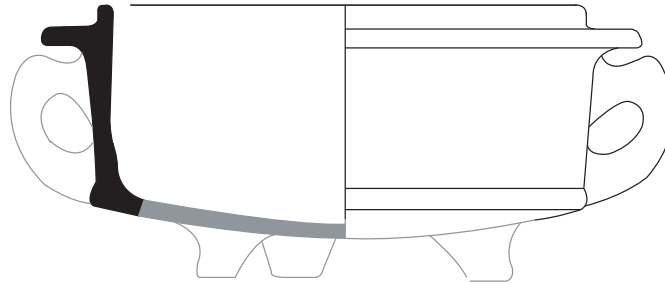

cat. 15	cat. 16	cat. 17
1a	1a	1a
BHCP3 102-30	BHCP3 999-2	BHCP3 120-18
1b	1b	1b
westelijke havenvulling	stortvondsten	noordelijke randzone met
2	2	trekankers (ophogingslaag S189)
r-gra-47	r-gra-51	r-gra-62
3	3	1625-1700
1750-1850	1750-1850	4a
4a	4a	18,5/-
25/-	28/-	4b
4b	4b	wijde grape met scherpe buik-
wijde grape/sluitpan met scherpe knik bodem-wand, naar buiten geknikte brede rand met lip	diepe grape/sluitpan met scherpe knik van bodem naar verticale wand, naar buiten geknikte verdikte rand met dekselgeul, ribbel op randaanzet	wijde grape met scherpe buikknik, kraagrand met dekselgeul
5a	5a	roodbakkend aardewerk
5b	5b	roodbakkend aardewerk
loodglazuur	loodglazuur	loodglazuur
5c	5c	5c
5d	5d	5d
6a	6a	6a
poten (ontbreken)	poten (ontbreken)	poten (ontbreken)
6b	6b	6b
twee horizontale puntoren	ronde, massieve steel	twee worstoren
6c	6c	6c
fragment, gereconstrueerd	fragment, gereconstrueerd	fragment, gereconstrueerd
profiel	profiel	profiel
7	7	7
grape	grape	grape
8	8	8
Friesland	West-Brabant	West-Nederland, Gouda?
9	9	9

RAAP-RAPPORT 3078

Plangebied Centrumplan Bergschenhoek, gemeente Lansingerland

Archeologisch onderzoek: een proefsleuvenonderzoek, een begeleiding van de sloop en een opgraving

cat. 18

1a	BHCP3 128-3
1b	zuidoostelijke havenvulling
2	r-gra-63
3	1700-1800
4a	20/-
4b	grape met scherpe buikknik, afgeronde kraagrand met dekselgeul
5a	roodbakkend aardewerk
5b	loodglazuur
5c	
5d	
6a	poten (ontbreken)
6b	massieve steel
6c	fragment, gereconstrueerd profiel
7	grape
8	West-Brabant
9	

cat. 19

1a	BHCP3 102-29
1b	westelijke havenvulling
2	r-gra-65
3	1650-1800
4a	34/-
4b	wijde grape/sluitpan met scherpe knik bodem-wand en brede sluitrand
5a	roodbakkend aardewerk
5b	loodglazuur
5c	
5d	
6a	poten (ontbreken)
6b	twee worstoren
6c	fragment, gereconstrueerd profiel
7	grape
8	West-Brabant
9	

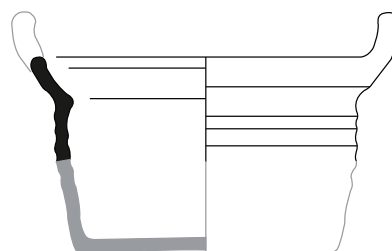
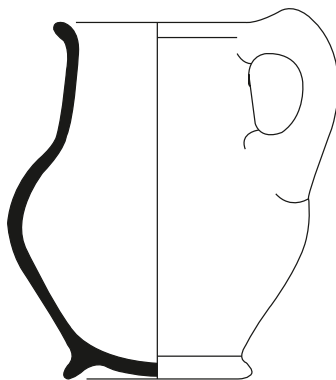
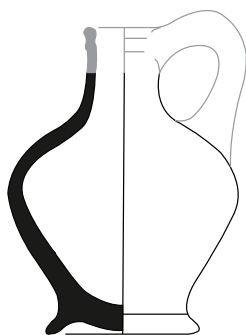
cat. 20

1a	BHCP3 145-4
1b	havenvulling ter hoogte van bootshelling en privaat
2	r-gra-107
3	1575-1650
4a	20/-
4b	wijde grape met afgeronde buikknik en naar buiten geknikte kraagrand
5a	roodbakkend aardewerk
5b	loodglazuur
5c	
5d	
6a	poten (ontbreken)
6b	twee worstoren
6c	fragment, gereconstrueerd profiel
7	grape
8	West-Nederland
9	

RAAP-RAPPORT 3078

Plangebied Centrumplan Bergschenhoek, gemeente Lansingerland

Archeologisch onderzoek: een proefsleuvenonderzoek, een begeleiding van de sloop en een opgraving

cat. 21

- 1a BHCP3 138-1
- 1b zuidoostelijke havenvulling
- 2 r-kan-72
- 3 1625-1675
- 4a 13/-
- 4b kan met bolle buik die vloeiend overgaat in slanke vrijwel cilindrische hals met kraagrand, standring
- 5a roodbakkend aardewerk
- 5b loodglazuur
- 5c ringeloorversiering op schouder
- 5d
- 6a standring
- 6b worstoor
- 6c fragment, gereconstrueerd profiel
- 7 kan, oliekannetje
- 8 West-Nederland, Gouda?
- 9

cat. 22

- 1a BHCP3 136-3
- 1b zuidoostelijke havenvulling
- 2 r-kan-106
- 3 1750-1850
- 4a 17/-
- 4b peervormige kan met vloeiende overgang van buik naar taps toelopende hals, uitgebogen rand, standring
- 5a roodbakkend aardewerk
- 5b loodglazuur met mangaanpaarse vlekken
- 5c witte sliblaag
- 5d 'vlekkengoed'
- 6a standring
- 6b worstoor
- 6c fragment, compleet profiel
- 7 schenkkkan
- 8 Friesland
- 9

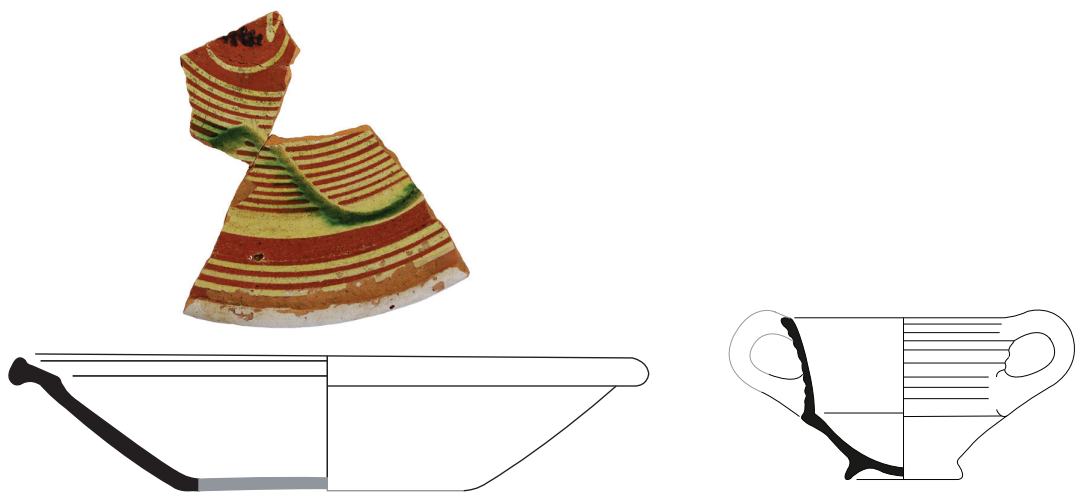
cat. 23

- 1a BHCP3 133-20
- 1b zuidoostelijke havenvulling
- 2 r-kap-12
- 3 1800-1900
- 4a 20/-
- 4b wijde kachelpan met vlakke bodem en geknikte afgeronde rand
- 5a roodbakkend aardewerk
- 5b loodglazuur
- 5c
- 5d standvlak (ontbreekt)
- 6a twee opstaande worstoren
- 6b fragment, gereconstrueerd profiel
- 6c kachelpan
- 7 Nederland
- 8
- 9

RAAP-RAPPORT 3078

Plangebied Centrumplan Bergschenhoek, gemeente Lansingerland

Archeologisch onderzoek: een proefsleuvenonderzoek, een begeleiding van de sloop en een opgraving

cat. 24

- 1a BHCP3 104-10
- 1b zuidoostelijke havenvulling
- 2 r-kom-80
- 3 1675-1750
- 4a 36/5
- 4b steilwandige kom met uitstaande platte rand met lip, standvlak aan de binnenzijde, standvlak roodbakkend aardewerk
- 5a inwendig loodglazuur
- 5c ringeloorversiering: concentrische cirkels en slingerlijnen
- 5d
- 6a standvlak
- 6b
- 6c fragment, gereconstrueerd profiel
- 7 kom
- 8 Nederrijns gebied
- 9

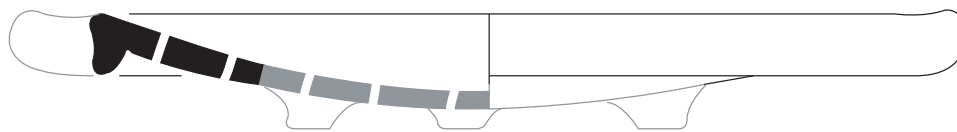
cat. 25

- 1a BHCP3 139-8
- 1b primaire vulling gracht ter hoogte van profiel
- 2 r-kop-20
- 3 1600-1650
- 4a 14/9
- 4b diepe kop met scherpe knik bodem-wand en aan bovenzijde afgeplatte rand, standring roodbakkend aardewerk
- 5a inwendig loodglazuur
- 5b
- 5c
- 5d
- 6a standring
- 6b twee worstoren
- 6c fragment, compleet profiel
- 7 papkom
- 8 West-Nederland, Gouda?
- 9

RAAP-RAPPORT 3078

Plangebied Centrumplan Bergschenhoek, gemeente Lansingerland

Archeologisch onderzoek: een proefsleuvenonderzoek, een begeleiding van de sloop en een opgraving

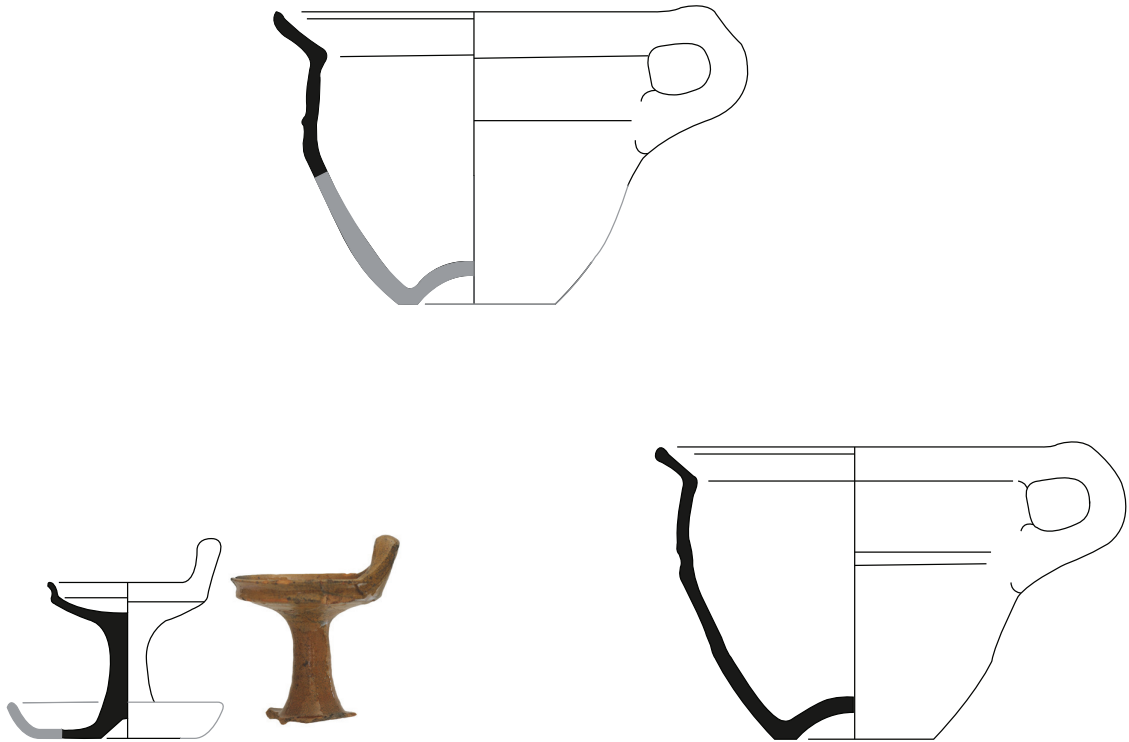
cat. 26

- 1a BHCP3 141-8
- 1b zuidoostelijke havenvulling
- 2 r-lek-1
- 3 1600-1800
- 4a 45/-
- 4b platte lekschaal met kraagrand,
poten
- 5a roodbakend aardewerk
- 5b loodglazuur
- 5c
- 5d
- 6a poten (ontbreken)
- 6b twee horizontale puntoren
- 6c fragment, gereconstrueerd
profiel
- 7 lekschaal
- 8 Friesland
- 9

RAAP-RAPPORT 3078

Plangebied Centrumplan Bergschenhoek, gemeente Lansingerland

Archeologisch onderzoek: een proefsleuvenonderzoek, een begeleiding van de sloop en een opgraving

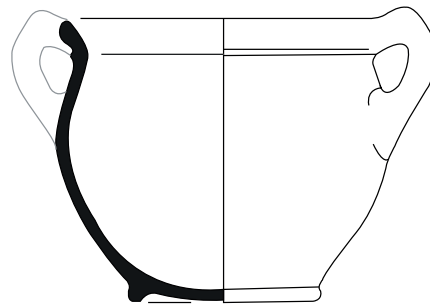
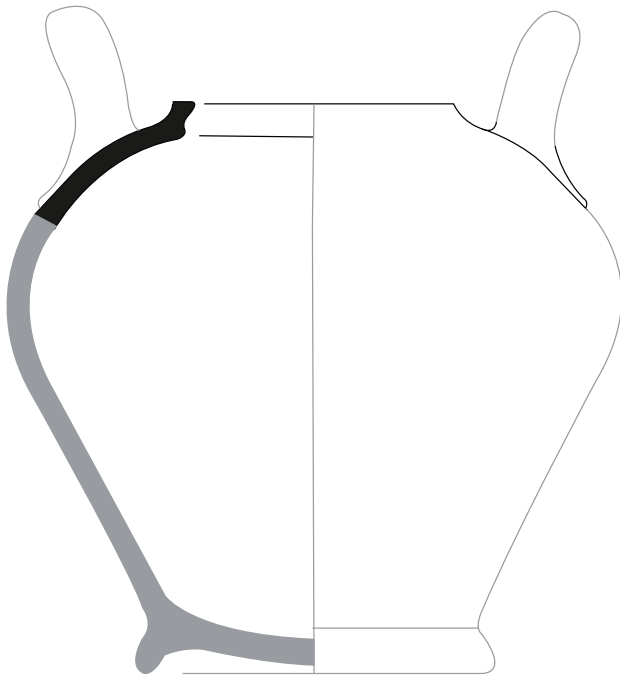

cat. 27		cat. 28		cat. 29	
1a	BHCP3 133-18	1a	BHCP3 133-21	1a	BHCP3 102-7
1b	zuidoostelijke havenvulling	1b	zuidoostelijke havenvulling	1b	westelijke havenvulling
2	r-oli-2	2	r-pis-38	2	r-pis-38
3	1600-1700	3	1650-1750	3	1650-1750
4a	-/9	4a	23/-	4a	22,5/16,5
4b	olielamp met twee schalen en stam, een worstoor, lekschaal afgeplat, geknikte rand	4b	hoge biconische pispot met afgeronde buikknik en ribbel of groef op schouder, geknikte uitstaande rand, holle bodem	4b	hoge biconische pispot met afgeronde buikknik en ribbel of groef op schouder, geknikte uitstaande rand, holle bodem
5a	roodbakkend aardewerk	5a	roodbakkend aardewerk	5a	roodbakkend aardewerk
5b	loodglazuur	5b	loodglazuur	5b	loodglazuur
5c		5c		5c	
5d		5d		5d	
6a	uitgehoud standvlak	6a	holle bodem	6a	holle bodem
6b	opstaand worstoor	6b	worstoor	6b	worstoor
6c	fragment, gereconstrueerd	6c	fragment, gereconstrueerd	6c	fragment, compleet profiel
7	grape	7	profiel	7	pispot
8	West-Nederland, Gouda?	8	pispot	8	Friesland
9		9	Friesland	9	

RAAP-RAPPORT 3078

Plangebied Centrumplan Bergschenhoek, gemeente Lansingerland

Archeologisch onderzoek: een proefsleuvenonderzoek, een begeleiding van de sloop en een opgraving

cat. 30

- 1a BHCP3 102-17
- 1b westelijke havenvulling
- 2 r-pot-3
- 3 1600-1700
- 4a -/-
- 4b bolle pot met hoge schouder en opstaande lip, standring roodbakkerd aardewerk ongeglazuurd
- 5a inwendig beroet
- 5b standring (ontbreekt)
- 5c twee opstaande worstoren
- 5d fragment, gereconstrueerd profiel
- 7 doofpot
- 8 Nederland
- 9

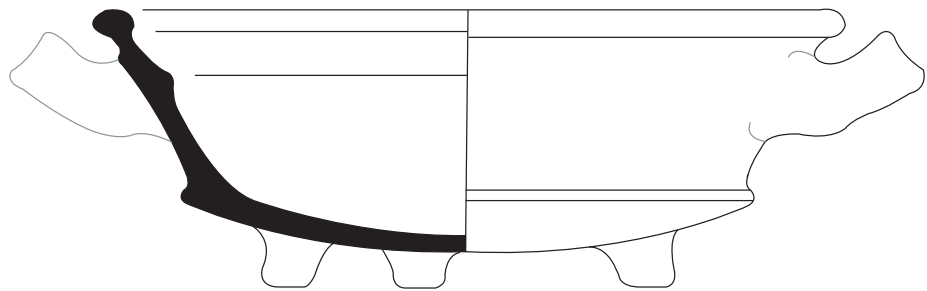
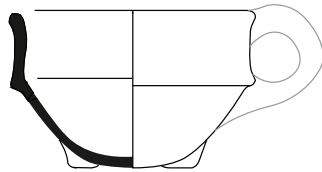
cat. 31

- 1a BHCP3 135-3
- 1b westelijke havenvulling
- 2 r-pot-14
- 3 1700-1800
- 4a 19/18
- 4b bolle pot met uitgebogen rand, ribbel op de randaanzet en met verdikte afgeronde lip, standring roodbakkerd aardewerk loodglazuur
- 5a
- 5b
- 5c
- 5d
- 6a standring
- 6b twee worstoren (een ontbreekt)
- 6c vrijwel compleet
- 7 voorraadpot
- 8 Friesland
- 9

RAAP-RAPPORT 3078

Plangebied Centrumplan Bergschenhoek, gemeente Lansingerland

Archeologisch onderzoek: een proefsleuvenonderzoek, een begeleiding van de sloop en een opgraving

cat. 32

- 1a BHCP3 130-1
- 1b zuidoostelijke havenvulling
- 2 r-tes-12
- 3 1650-1800
- 4a 14/8,5
- 4b vierkante vuurttest met scherpe knik bodem-wand en afgeronde verdikte rand, standing
- 5a roodbakend aardewerk
- 5b loodglazuur
- 5c
- 5d
- 6a poten
- 6b worstoor
- 6c fragment, compleet profiel
- 7 vuurttest
- 8 Friesland
- 9

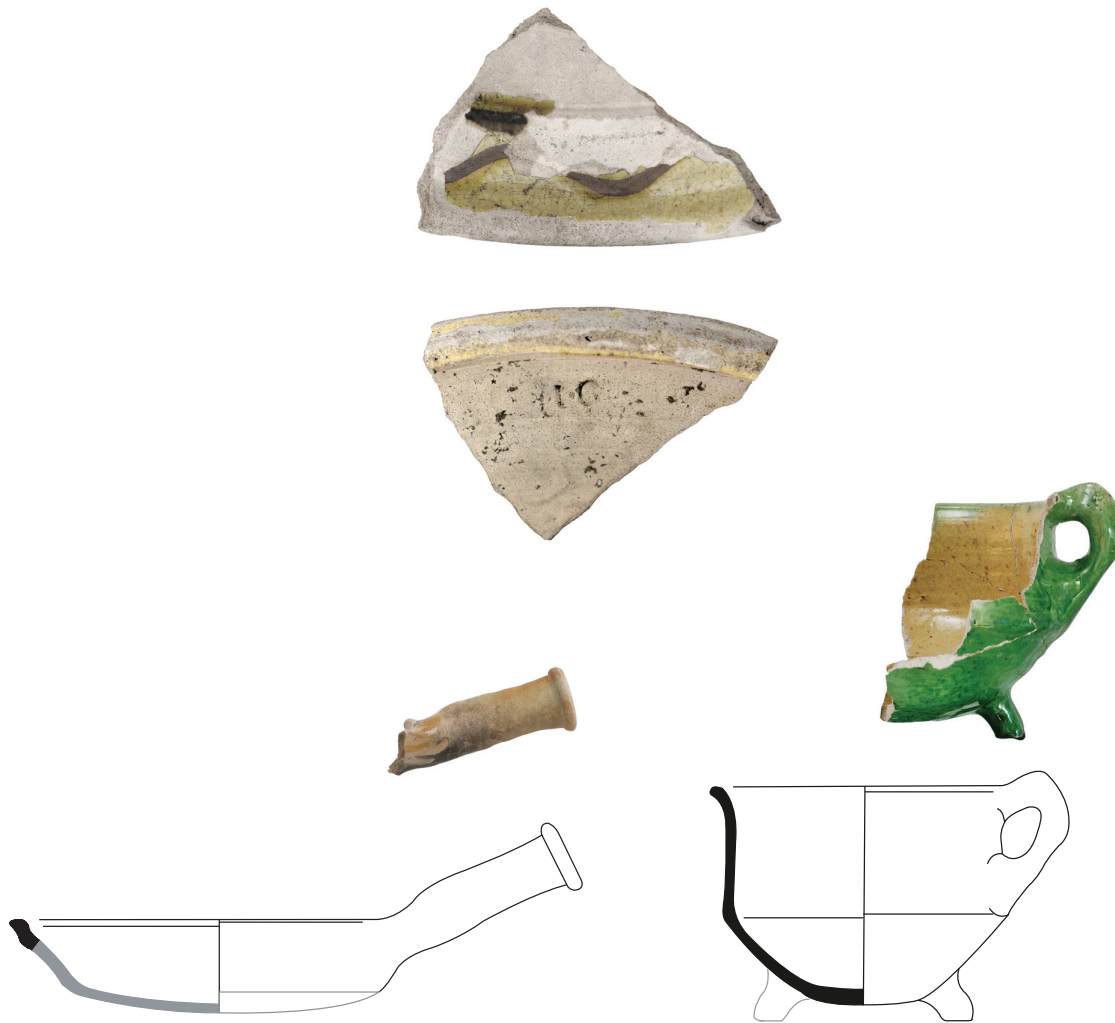
cat. 33

- 1a BHCP3 147-1
- 1b havenvulling ter hoogte van bootshelling en privaat
- 2 r-tes-37
- 3 1700-1800
- 4a 43/15,5
- 4b wijde test/kooltjespan met scherpe knik bodem-wand, iets uitstaande wand, met vloeiende overgang naar rand, insnoering direct onder verdikte afgeronde rand met dekselgeul, poten
- 5a roodbakend aardewerk
- 5b ongeglazuurd
- 5c
- 5d
- 6a poten
- 6b twee horizontale bandoren
- 6c fragment, compleet profiel
- 7 vuurttest / kooltjespan
- 8 West-Brabant
- 9

RAAP-RAPPORT 3078

Plangebied Centrumplan Bergschenhoek, gemeente Lansingerland

Archeologisch onderzoek: een proefsleuvenonderzoek, een begeleiding van de sloop en een opgraving

cat. 34
 1a BHCP3 133-7
 1b zuidoostelijke havenvulling
 2 w-bak-3
 3 1575-1650
 4a 22/-
 4b bakpan met zijwand en kraagrand
 5a witbakkend aardewerk
 5b loodglazuur
 5c
 5d
 6a
 6b massieve ronde steel
 6c fragment, gereconstrueerd profiel
 7 bakpan
 8 West-Nederland
 9

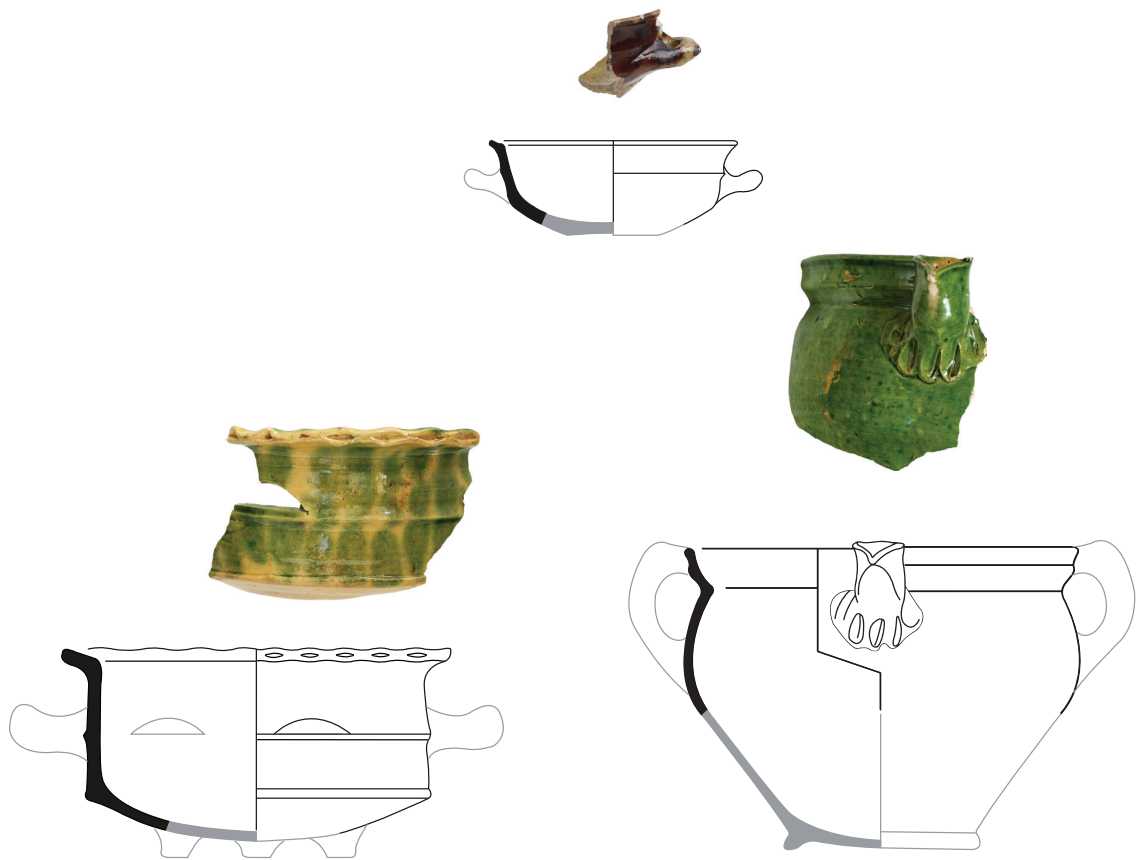
cat. 35
 1a BHCP3 97-19
 1b zuidoostelijke havenvulling
 2 w-bor-4
 3 1800-1900
 4a 33/-
 4b diep conisch bord met verdikte ronde rand, standvlak
 5a witbakkend aardewerk
 5b inwendig loodglazuur
 5c paarse ringeloor op rand, slingerlijn
 5d merkstempel op onderzijde rand: IG
 6a standvlak
 6b
 6c fragment, gereconstrueerd profiel
 7 bord
 8 Nederland
 9

cat. 36
 1a BHCP3 141-9
 1b zuidoostelijke havenvulling
 2 w-gra-22
 3 1675-1750
 4a 17,5/13
 4b wijdmondige grape met afgeronde buikknik en licht uitgebogen rand
 5a witbakkend aardewerk
 5b loodglazuur, uitwendig met koperoxide (groen)
 5c
 5d
 6a poten
 6b samengeknepen bandoor
 6c fragment, compleet profiel
 7 grape
 8 Friesland
 9

RAAP-RAPPORT 3078

Plangebied Centrumplan Bergschenhoek, gemeente Lansingerland

Archeologisch onderzoek: een proefsleuvenonderzoek, een begeleiding van de sloop en een opgraving

cat. 37

1a	BHCP3 133-14
1b	zuidoostelijke havenvulling
2	w-kmf-11
3	1800-1900
4a	22/12
4b	komfoor met scherpe knik bodem-wand, uitgebogen rand met horizontale nokken, wand met luchtgaten, poten
5a	witbakkend aardewerk
5b	loodglazuur uitwendig met kopergroene vlekken
5c	
5d	'vlekkengoed', gegolfde rand
6a	poten
6b	twee worstoren
6c	fragment, compleet profiel
7	komfoor
8	Friesland
9	

cat. 38

1a	BHCP3 135-18
1b	aanplemping begin 18e eeuw
2	w-kop-16
3	1650-1750
4a	14/-
4b	ondiepe bolle kop met rechte wand met naar buiten geknikte lip, standvlak
5a	witbakkend aardewerk
5b	loodglazuur uitwendig met mangaanpaarse vlekken
5c	
5d	'vlekkengoed'
6a	standvlak
6b	twee horizontale worstoren (een ontbreekt)
6c	fragment, gereconstrueerd profiel
7	papkom
8	Friesland
9	

cat. 39

1a	BHCP3 91-32
1b	westelijke havenvulling
2	w-pot-5
3	1700-1800
4a	22/-
4b	pot met afgeronde buikknik en kleine kraagrand met dekselgeul, standing
5a	witbakkend aardewerk
5b	loodglazuur, uitwendig met koperoxide (groen)
5c	
5d	
6a	standing
6b	twee bandoren (ontbreken)
6c	fragment, gereconstrueerd profiel
7	tuitpot, roompot
8	Friesland
9	

RAAP-RAPPORT 3078

Plangebied Centrumplan Bergschenhoek, gemeente Lansingerland

Archeologisch onderzoek: een proefsleuvenonderzoek, een begeleiding van de sloop en een opgraving

cat. 40	cat. 41	cat. 42
1a	1a	1a
BHCP3 138-6	BHCP3 999-3	BHCP3 147-4
1b	1b	1b
zuidoostelijke havenvulling	stortvondsten	havenvulling ter hoogte van bootshelling en privaat
2	2	f-bor-1
m-bor-	3	1650-1700
3	4a	30/5
1700-1800	4b	bord met knik spiegel-vlag,
4a	5a	standing
-/-	5b	faïence
4b	5c	tinglazuur
5a	5c	kobaltblauwe beschildering:
majolica	spiegel: Chinezen in landschap	spiegel: Chinezen in landschap
5b	vlag: vakken met afwisselend:	vlag: vakken met afwisselend:
bovenzijde: tinglazuur, onder-	Chinezen in landschap en	Chinezen in landschap en
zijde loodglazuur	'Hollandse' bloemen (Dutch	'Hollandse' bloemen (Dutch
5c	flower), achterzijde onbeschilderd	flower), achterzijde onbeschilderd
kobaltblauwe beschildering:	5d	5d
dorpsgezicht	imitatie laat kraak / overgangs	imitatie laat kraak / overgangs
5d	porselein	porselein
6a	6a	6a
standing	standing	standing
6b	6b	6b
fragment	6c	6c
6c	fragment, compleet profiel	fragment, compleet profiel
7	7	7
bord	bord	bord
8	8	8
West-Nederland of Friesland	West-Nederland, Delft	West-Nederland, Delft
9	9	9

RAAP-RAPPORT 3078

Plangebied Centrumplan Bergschenhoek, gemeente Lansingerland

Archeologisch onderzoek: een proefsleuvenonderzoek, een begeleiding van de sloop en een opgraving

cat. 43

- 1a BHCP3 147-5
- 1b havenvulling ter hoogte van
bootshelling en privaat
- 2 f-bor-1
- 3 1700-1800
- 4a 20/3
- 4b bord met knik spiegel-vlag,
standing
- 5a faience
- 5b tinglazuur
- 5c kobaltblauwe beschildering:
spiegel: verwaterd Chinees
motief, landschap
- 5d
- 6a standing
- 6b
- 6c fragment, compleet profiel
- 7 bord
- 8 West-Nederland, Delft
- 9

cat. 44

- 1a BHCP3 102-18
- 1b westelijke havenvulling
- 2 f-bor-1
- 3 1700-1800
- 4a 16/3
- 4b bord met knik spiegel-vlag,
standing
- 5a faience
- 5b tinglazuur
- 5c kobaltblauwe beschildering:
floraal- / ornamentaal decor
- 5d
- 6a standing
- 6b
- 6c fragment, compleet profiel
- 7 bord
- 8 West-Nederland, Delft
- 9

cat. 45

- 1a BHCP3 101-3
- 1b westelijke havenvulling
- 2 f-bor-1
- 3 1700-1800
- 4a 18/3
- 4b bord met knik spiegel-vlag,
standing
- 5a faience
- 5b tinglazuur
- 5c kobaltblauwe beschildering:
landschap
- 5d
- 6a standing
- 6b
- 6c fragment, compleet profiel
- 7 bord
- 8 West-Nederland, Delft
- 9

RAAP-RAPPORT 3078

Plangebied Centrumplan Bergschenhoek, gemeente Lansingerland

Archeologisch onderzoek: een proefsleuvenonderzoek, een begeleiding van de sloop en een opgraving

cat. 46

1a	BHCP3 101-4
1b	westelijke havenvulling
2	f-bor-1
3	1700-1800
4a	36/5
4b	bord met knik spiegel-vlag, standring
5a	faïence
5b	tinglazuur
5c	kobaltblauwe beschildering: ornamenteel decor
5d	
6a	standring
6b	
6c	vrijwel compleet
7	bord
8	West-Nederland, Delft
9	

cat. 47a

1a	BHCP3 139-1a
1b	primaire vulling gracht ter hoogte van profiel
2	f-bor-3
3	1700-1800
4a	23/3,5
4b	afgerond bord standvlak met vrij brede vlag, standvlak
5a	faïence
5b	tinglazuur
5c	kobaltblauwe beschildering: blauwe bies zonder centrale voorstelling
5d	
6a	standvlak
6b	
6c	fragment, compleet profiel
7	bord
8	West-Nederland, Delft
9	

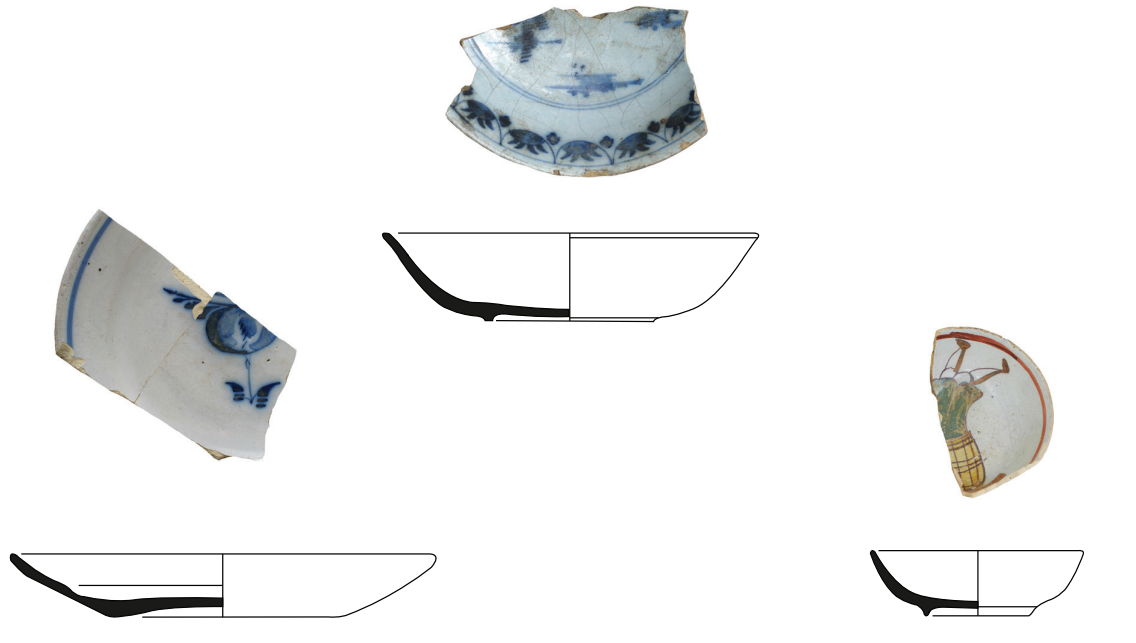
cat. 47b

1a	BHCP3 139-1b
1b	primaire vulling gracht ter hoogte van profiel
2	f-bor-3
3	1700-1800
4a	23/3,5
4b	afgerond bord standvlak met vrij brede vlag, standvlak
5a	faïence
5b	tinglazuur
5c	kobaltblauwe beschildering: bloemrozet
5d	
6a	standvlak
6b	
6c	fragment, compleet profiel
7	bord
8	West-Nederland, Delft
9	

RAAP-RAPPORT 3078

Plangebied Centrumplan Bergschenhoek, gemeente Lansingerland

Archeologisch onderzoek: een proefsleuvenonderzoek, een begeleiding van de sloop en een opgraving

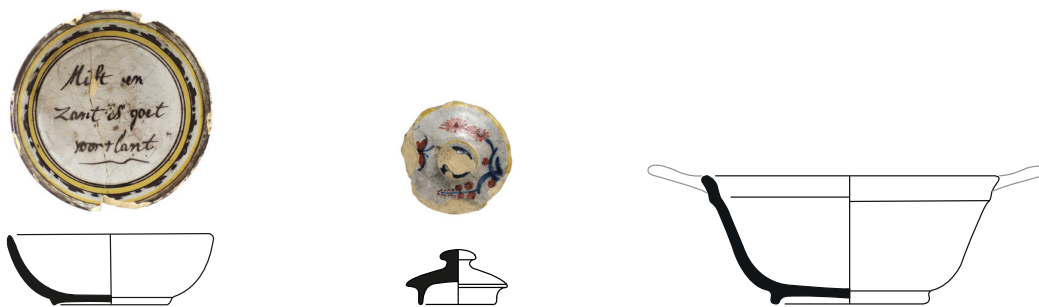

cat. 48		cat. 49		cat. 50	
1a	BHCP3 140-4	1a	BHCP3 133-25	1a	BHCP3 133-26
1b	aanplemping begin 18e eeuw	1b	zuidoostelijke havenvulling	1b	zuidoostelijke havenvulling
2	f-bor-3	2	f-bor-8	2	f-bor-8
3	1700-1800	3	1700-1800	3	1700-1800
4a	24/3,5	4a	21,5/5	4a	12/3,5
4b	afgerond bord standvlak met vrij brede vlag, standvlak	4b	diep afgerond bord met rechte rand, standring	4b	diep afgerond bord met rechte rand, standring
5a	faience	5a	faience	5a	faience
5b	tinglazuur	5b	tinglazuur	5b	tinglazuur
5c	kobaltblauwe beschildering: gestileerd bloemmotief	5c	kobaltblauwe beschildering: landschap	5c	polychrome beschildering: man met ton (geel, groen en paars)
5d		5d		5d	
6a	standvlak	6a	standring	6a	standring
6b		6b		6b	
6c	fragment, compleet profiel	6c	fragment, compleet profiel	6c	fragment, compleet profiel
7	bord	7	bord	7	bord
8	West-Nederland, Delft	8	West-Nederland, Delft	8	West-Nederland, Delft
9		9		9	

RAAP-RAPPORT 3078

Plangebied Centrumplan Bergschenhoek, gemeente Lansingerland

Archeologisch onderzoek: een proefsleuvenonderzoek, een begeleiding van de sloop en een opgraving

cat. 51		cat. 52		cat. 53	
1a	BHCP3 141-7	1a	BHCP3 140-7	1a	BHCP3 140-5
1b	zuidoostelijke havenvulling	1b	aanplemping begin 18e eeuw	1b	aanplemping begin 18e eeuw
2	f-bor-8	2	f-dek-8	2	f-kom-2
3	1700-1800	3	1700-1800	3	1675-1750
4a	11,5/4	4a	5,5/3	4a	17/7,5
4b	diep afgerond bord met rechte rand, standring	4b	afgerond deksel met knop en sluitring	4b	afgeronde kom met kraagrand, standring
5a	faience	5a	faience	5a	faience
5b	tinglazuur	5b	tinglazuur	5b	tinglazuur
5c	kobaltblauwe / mangaanpaarse beschildering: spreukenbord: "Milt en zant is goet voor het lant"	5c	polychrome beschildering: bloesentak met insect (blauw en rood)	5c	geheel wit
5d		5d		5d	standring
6a	standring	6a	sluitring	6a	twee vormoren (een ontbreekt)
6b		6b	knop	6c	fragment, compleet profiel
6c	fragment, compleet profiel	6c	compleet	7	kom
7	bord	7	deksel	8	West-Nederland, Delft
8	West-Nederland, Delft	8	West-Nederland, Delft	9	
9		9			

RAAP-RAPPORT 3078

Plangebied Centrumplan Bergschenhoek, gemeente Lansingerland

Archeologisch onderzoek: een proefsleuvenonderzoek, een begeleiding van de sloop en een opgraving

cat. 54

- 1a BHCP3 139-2
- 1b primaire vulling gracht ter hoogte van profiel
- 2 f-kop-2
- 3 1700-1800
- 4a 7,5/4,5
- 4b steilwandige kop met uitgebogen rand, standring
- 5a faience
- 5b tinglazuur
- 5c kobaltblauwe beschildering: verwaterd Chinees bloemmotief,
- 5d
- 6a standring
- 6b
- 6c fragment, compleet profiel
- 7 theekop, theegoed
- 8 West-Nederland, Delft
- 9

cat. 55

- 1a BHCP3 133-28
- 1b zuidoostelijke havenvulling
- 2 f-kwi-3
- 3 1700-1800
- 4a 14/6,5
- 4b bolle kwispedor met geplooid wand en naar buiten geknikte vierkant gesneden opvangrand, standring
- 5a faience
- 5b tinglazuur
- 5c kobaltblauwe beschildering: verwaterd Chinees motief, Boeddhitische en Taoïstische symbolen
- 5d
- 6a standring
- 6b worstoor (ontbreekt)
- 6c fragment, compleet profiel
- 7 kwispedor
- 8 West-Nederland, Delft
- 9

cat. 56

- 1a BHCP3 115-15
- 1b aanplemping begin 18e eeuw
- 2 f-kwi-7
- 3 1700-1800
- 4a 14,5/8,5
- 4b vierhoekige kwispedor met naar buiten geknikte accolade-vormig gesneden opvangrand, standring
- 5a faience
- 5b tinglazuur
- 5c kobaltblauwe beschildering: verwaterd Chinees motief, Boeddhitische en Taoïstische symbolen
- 5d
- 6a standring
- 6b worstoor (ontbreekt)
- 6c fragment, compleet profiel
- 7 kwispedor
- 8 West-Nederland, Delft
- 9

RAAP-RAPPORT 3078

Plangebied Centrumplan Bergschenhoek, gemeente Lansingerland

Archeologisch onderzoek: een proefsleuvenonderzoek, een begeleiding van de sloop en een opgraving

cat. 57

1a	BHCP3 141-3
1b	zuidoostelijke havenvulling
2	f-the-3
3	1675-1750
4a	10/13
4b	hoge theepot met bolle buik en cilindrische hals met bajonetsluiting, standvoet
5a	faience
5b	tinglazuur
5c	geheel wit
5d	schentuit met brug (ontbreken)
6a	standvoet
6b	worstoor (ontbreekt)
6c	fragment, compleet profiel
7	theepot
8	West-Nederland, Delft
9	

cat. 58 (schaal 1:2)

1a	BHCP3 115-6
1b	aanplemping begin 18e eeuw
2	p-bor-11
3	1675-1725
4a	11/2
4b	in mal gevormd veelhoekig bord met geplooid wand, standring
5a	Aziatisch porselein
5b	veldspaatglazuur met beschildering in onderglazuur blauw
5c	kobaltblauwe beschildering: vakverdeling met floraal motief
5d	bruin verkleurd in de bodem
6a	standring
6b	
6c	fragment, compleet profiel
7	schoteltje, theegeod
8	China, Jingdezhen
9	

cat. 59

1a	BHCP3 96-8
1b	westelijke havenvulling
2	p-kop-4
3	1700-1800
4a	9/5
4b	afgeronde kop met rechte rand, zonder oor, standring
5a	Aziatisch porselein
5b	veldspaatglazuur met beschildering in bovenglazuur email
5c	beschildering in rood(paars) en groen
5d	beschildering Chinees of Nederlands (Amsterdams bont?)
6a	standring
6b	
6c	fragment, compleet profiel
7	theekop, theegeod
8	China, Jingdezhen
9	

RAAP-RAPPORT 3078

Plangebied Centrumplan Bergschenhoek, gemeente Lansingerland

Archeologisch onderzoek: een proefsleuvenonderzoek, een begeleiding van de sloop en een opgraving

cat. 60

1a	BHCP3 138-7
1b	zuidoostelijke havenvulling
2	p-kop-4
3	1700-1800
4a	7/3,5
4b	afgeronde kop met rechte rand, zonder oor, standring
5a	Aziatisch porselein
5b	veldspaatglazuur met beschildering in bovenglazuur email
5c	beschildering in rood(roze) en groen
5d	beschildering Chinees of Nederlands (Amsterdams bont?)
6a	standring
6b	
6c	fragment, compleet profiel
7	theekop, theegoed
8	China, Jingdezhen
9	

cat. 61 (schaal 1:2)

1a	BHCP3 101-6
1b	westelijke havenvulling
2	p-min-
3	1675-1725
4a	4,5/4,5
4b	
5a	Aziatisch porselein
5b	veldspaatglazuur met beschildering in onderglazuur blauw
5c	kobaltblauwe beschildering: floraal motief
5d	
6a	standring
6b	twee vormoortjes in de vorm van monstermaskers
6c	fragment, compleet profiel
7	miniatur, veld- of pelgrimfles
8	China, Jingdezhen
9	

cat. 62

1a	BHCP3 91-21
1b	westelijke havenvulling
2	ep-kop-5
3	1800-1900
4a	8/5
4b	afgeronde kop met rechte rand, standring
5a	Europees porselein
5b	veldspaatglazuur met beschildering in onderglazuur blauw
5c	kobaltblauwe beschildering: "zwiebelmuster"
5d	
6a	standring
6b	
6c	fragment, compleet profiel
7	theekop, theegoed
8	Duitsland
9	

RAAP-RAPPORT 3078

Plangebied Centrumplan Bergschenhoek, gemeente Lansingerland

Archeologisch onderzoek: een proefsleuvenonderzoek, een begeleiding van de sloop en een opgraving

cat. 63

1a	BHCP3 102-6
1b	westelijke havenvulling
2	s3-kop-1
3	1750-1775
4a	7,5/4
4b	afgeronde kop met uitgebogen rand, standring
5a	industrieel steengoed
5b	zoutglazuur
5c	
5d	
6a	standring
6b	
6c	fragment, compleet profiel
7	theekop, theegoed
8	Engeland
9	

cat. 64

1a	BHCP3 141-27
1b	zuidoostelijke havenvulling (B)
2	iw-bor-
3	1750-1800
4a	-/-
4b	
5a	industrieel wit aardewerk
5b	loodglazuur
5c	kobaltblauwe beschildering: dorpslandschap
5d	
6a	standring
6b	
6c	fragment
7	schoteltje, theegoed
8	West-Nederland, Delft
9	

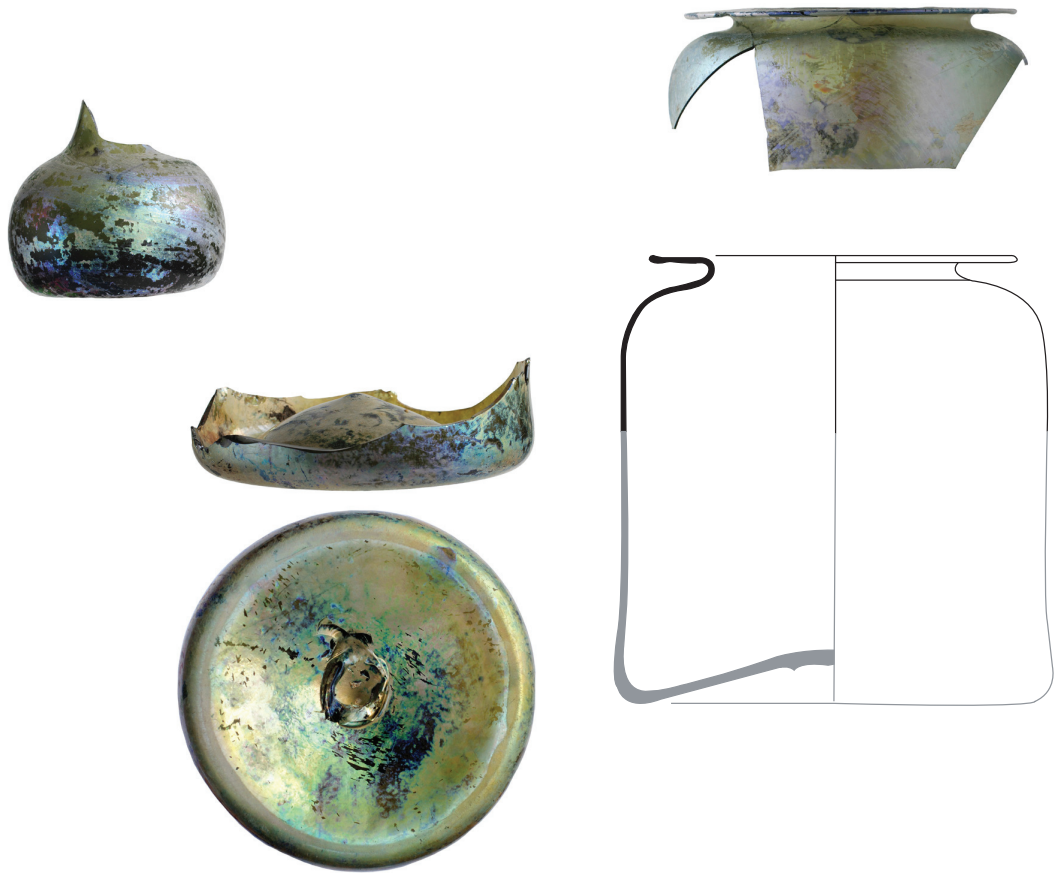
cat. 65

1a	BHCP3 147-2
1b	havenvulling ter hoogte van bootshelling en privaat
2	iz-the-3
3	1750-1800
4a	11/10
4b	bolle theepot zonder hals, met dekselgeul, lage standring
5a	industrieel zwart aardewerk
5b	loodglazuur
5c	
5d	schentuit (ontbreekt)
6a	standring
6b	vormoor (ontbreekt)
6c	fragment, compleet profiel
7	theepot, theegoed
8	Engeland
9	

RAAP-RAPPORT 3078

Plangebied Centrumplan Bergschenhoek, gemeente Lansingerland

Archeologisch onderzoek: een proefsleuvenonderzoek, een begeleiding van de sloop en een opgraving

cat. 66

1a	BHCP3 139-9
1b	primaire vulling gracht ter hoogte van profiel
2	gl-fle-22
3	1700-1750
4a	12/-
4b	bolvormige wijnfles met licht conische buik, grootste breedte aan de basis, opgestoken bodem met pontilmerk
5a	glas
5b	groen
5c	
5d	
6a	pontilmerk
6b	
6c	fragment
7	wijnfles
8	Nederland of Duitsland
9	

cat. 67

1a	BHCP3 141-2
1b	zuidoostelijke havenvulling
2	gl-fle/pot-
3	1575-1750
4a	20/-
4b	
5a	glas
5b	groen
5c	
5d	geïriseerd in de bodem
6a	pontilmerk
6b	
6c	fragment
7	voorraadfles of -pot
8	Nederland of Duitsland
9	

cat. 68

1a	BHCP3 132-1
1b	zuidoostelijke havenvulling
2	gl-pot-1
3	1575-1750
4a	25/-
4b	cilindrische pot met korte ingesnoerde hals en uitstaande lip, opgestoken bodem met pontilmerk
5a	glas
5b	groen
5c	
5d	geïriseerd in de bodem
6a	pontilmerk
6b	
6c	fragment
7	voorraadpot
8	Nederland of Duitsland
9	

Bijlage 5: Determinatietabel botresten

Door J. van Gent

soort	nr.	havenvulling/aanplemping begin 18e eeuw
schaap/geit, <i>Ovis aries/Capra hircus</i>	1	
soort	nr.	havenvulling gedempt in de loop van de 18e eeuw
rund, <i>Bos taurus</i>	7	
varken, <i>Sus domesticus</i>	3	
soort	nr.	havenvulling gedempt in de 19e eeuw
rund, <i>Bos taurus</i>	55	
varken, <i>Sus domesticus</i>	6	
rund/paard-grootte	1	
edelhart, <i>Cervus elaphus</i>	1	
bot of schol, Pleuronectidae	1	
soort	nr.	ophogingslaag ter hoogte van de oudste havenvulling (gedempt in de 17e eeuw)
rund, <i>Bos taurus</i>	1	
paard, <i>Equus caballus</i>	1	
soort	nr.	noordelijke randzone met beschoeiingen, 18e/19e eeuw
rund, <i>Bos taurus</i>	4	
soort	nr.	zuidelijke randzone met beschoeiingen ter hoogte van perceel 256, 18e/19e eeuw
rund, <i>Bos taurus</i>	2	
varken, <i>Sus domesticus</i>	1	
soort	nr.	slootvulling, 17e-18e e eeuw
rund, <i>Bos taurus</i>	1	
paard, <i>Equus caballus</i>	1	

leeftijd	aantal	%
foetaal/neonaat (0 maanden)	0	0,0
infantiel (0-8 maanden)	11	20,0
infantiel/juveniel (0-18 maanden)	4	7,3
juveniel (8-18 maanden)	17	30,9
jongvolwassen (18-30 maanden)	1	1,8
jongvolwassen/volwassen (>18 maanden)	22	40,0
volwassen (>30 maanden)	0	0,0
totaal	55	100,0

RAAP-RAPPORT 3078

Plangebied Centrumplan Bergschenhoek, gemeente Lansingerland

Archeologisch onderzoek: een proefsleuvenonderzoek, een begeleiding van de sloop en een opgraving

Bijlage 6: Metaalvondsten

Door: P. Schulten

De objecten zijn meestal in de 19e eeuw te dateren; mogelijk de munt gewichten nog eind 19e eeuw.

vondstnr.	object	materiaal	beschrijving
97	2 nagels	ijzer	
	2 rand conservenblik	ijzer	
	1 fragment lemmet	ijzer	
70	nagel	ijzer	
57	fragment	ijzer	
101	theelepels	tin	
	lood strip glas	lood	
96	slotblad hangslot	ijzer	overgang naar blik, mogelijk van bliken trommel
	2 nagels	ijzer	
113	knikker	klei	eind 19e eeuw tot jaren 50 van de 20e eeuw
100	3 nagels	ijzer	
61	busje	koper/zink	
	nagel	ijzer	
	fragment bouw anker	ijzer	
91	3 nagel	ijzer	
	gereedschap scherpe pen	ijzer	lijkt op marlpriem maar apart haaks handvat
73	nagel	ijzer	
72	winkelhaak	ijzer	
	nagel	ijzer	
	ijzerslak	/	
107	3 nagel	ijzer	
	2 muntgewicht	koper/zink	
	gesp	koper/zink	
	schuifraam stopper	koper/zink	
62	3 nagel	ijzer	
	beslag	ijzer	
102	rest messing blad	koper/zink	
	gesp	ijzer	
84	nagel	ijzer	
93	nagel	ijzer	
78	nagel	ijzer	

RAAP-RAPPORT 3078

Plangebied Centrumplan Bergschenhoek, gemeente Lansingerland

Archeologisch onderzoek: een proefsleuvenonderzoek, een begeleiding van de sloop en een opgraving

vondstnr.	object	materiaal	beschrijving
58	nagel	ijzer	
	scharnier fragment	ijzer	
95	dubbeltje Willem III	zilver	
137	fragment brons	koper/tin	
	lepel	tin	
	theelepel	tin	
113	vork fragment	koper/zink	
122	afsnijdsel messing	koper/zink	
139	2 theelepel	tin	
	ring	koper/zink	
133	ring	koper/zink	
118	munt	koper	
143	glas fragment spiegel	zilver	
	munt	koper	
116	boekslot fragment	koper-zink	
83	2 nagel	ijzer	
	heng staldeur	ijzer	
	heng deur	ijzer	

Bijlage 7: Catalogus objecten leer

Door: Marloes Rijkelijhuizen

RAAP-RAPPORT 3078

Plangebied Centrumplan Bergschenhoek, gemeente Lansingerland

Archeologisch onderzoek: een proefsleuvenonderzoek, een begeleiding van de sloop en een opgraving

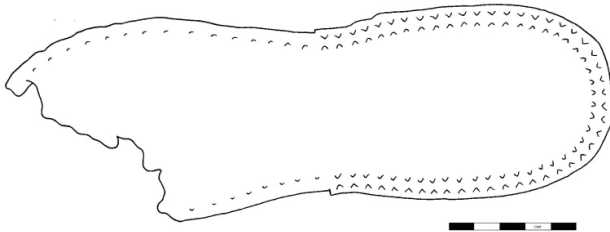
RAAP-RAPPORT 3078

Plangebied Centrumplan Bergschenhoek, gemeente Lansingerland

Archeologisch onderzoek: een proefsleuvenonderzoek, een begeleiding van de sloop en een opgraving

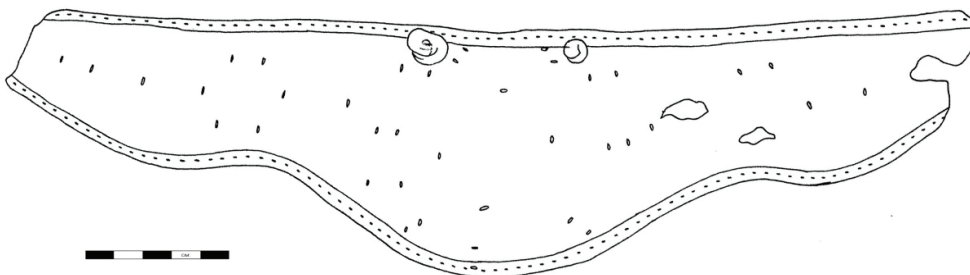
Vondstnummer 100

Object	schoen
Materiaalsoort	rundleer
Onderdeel	binnenzool
Omschrijving	nerfzijde boven, onderzijde tunnelsteek, niet compleet
Schoentype	
Bevestigingswijze	
Links/Rechts	
Versiering	
Gebruikssporen/slijtage	slijtage
Aantal fragmenten	1
Afmetingen	

Vondstnummer 101

Object	
Materiaalsoort	rundleer
Onderdeel	
Omschrijving	dik rundleer, versierd, leren riempjes met knopen
Schoentype	
Bevestigingswijze	
Links/Rechts	
Versiering	
Gebruikssporen/slijtage	
Aantal fragmenten	1
Afmetingen	lengte circa 33-34 cm, breedte circa 8 cm

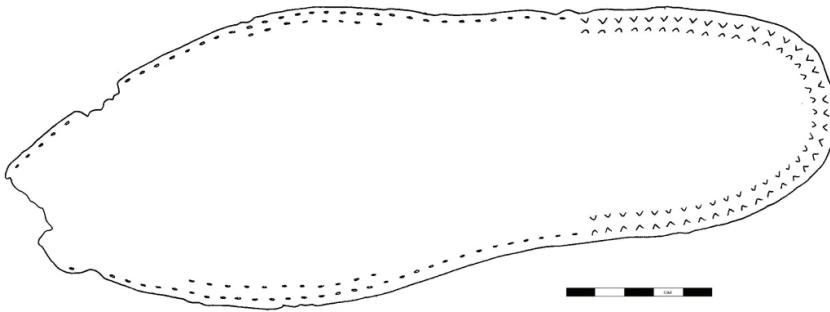

RAAP-RAPPORT 3078

Plangebied Centrumplan Bergschenhoek, gemeente Lansingerland
Archeologisch onderzoek: een proefsleuvenonderzoek, een begeleiding van de sloop en een opgraving

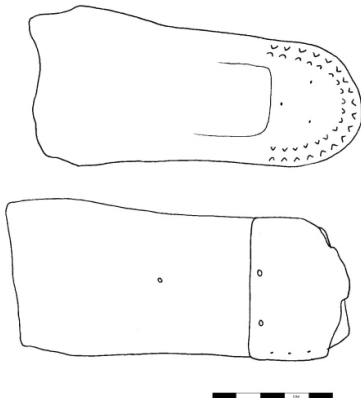
Vondstnummer 102

Object	schoen(en)
Materiaalsoort	rundleer
Onderdeel	zoldelen
Omschrijving	vier fragmenten van zoldelen, kleine fragmenten
Schoentype	
Bevestigingswijze	
Links/Rechts	
Versiering	
Gebruikssporen/slijtage	
Aantal fragmenten	16
Afmetingen	(gereconstrueerde) lengte circa 26 en 29 cm

Vondstnummer 106

Object	schoen
Materiaalsoort	rundleer
Onderdeel	zool
Omschrijving	binnen- en buitenzool, stiksel voorzijde en hielzijde verschillend, hak 1 laag leer met houten nagels; niet compleet
Schoentype	
Bevestigingswijze	
Links/Rechts	rechts?
Versiering	
Gebruikssporen/slijtage	slijtage
Aantal fragmenten	2
Afmetingen	

RAAP-RAPPORT 3078

Plangebied Centrumplan Bergschenhoek, gemeente Lansingerland

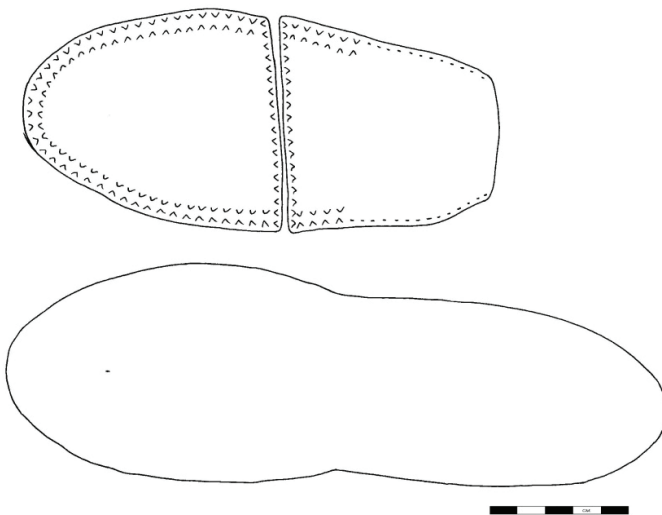
Archeologisch onderzoek: een proefsleuvenonderzoek, een begeleiding van de sloop en een opgraving

Vondstnummer 116

Object	schoen
Materiaalsoort	rundleer
Onderdeel	zool
Omschrijving	zooldeel, sterk verweerd
Schoentype	
Bevestigingswijze	
Links/Rechts	
Versiering	
Gebruikssporen/slijtage	
Aantal fragmenten	3
Afmetingen	

Vondstnummer 123

Object	schoen
Materiaalsoort	rundleer
Onderdeel	zool
Omschrijving	binnenzool, nerfzijde naar boven gericht; middenzool korter en bestaande uit twee delen, nerfzijde naar boven
Schoentype	
Bevestigingswijze	
Links/Rechts	
Versiering	
Gebruikssporen/slijtage	lichte slijtage
Aantal fragmenten	3
Afmetingen	lengte binnenzool 24 cm; lengte middenzool 17 cm

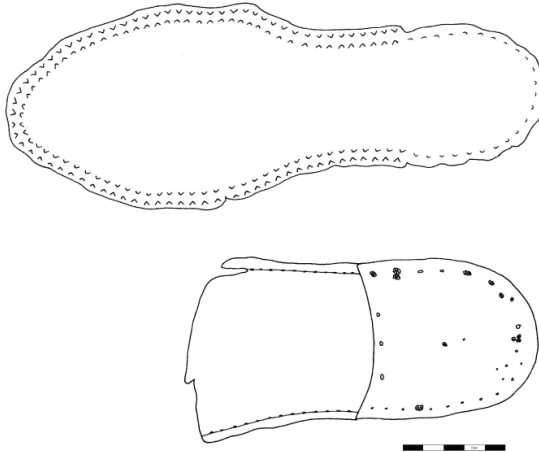
Vondstnummer 125

Object	schoen
Materiaalsoort	(rund)leer
Onderdeel	zool, bovenleer

RAAP-RAPPORT 3078

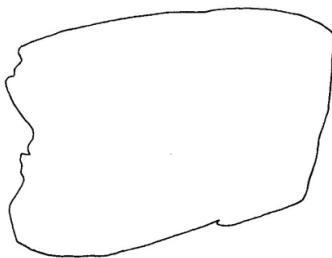
Plangebied Centrumplan Bergschenhoek, gemeente Lansingerland
Archeologisch onderzoek: een proefsleuvenonderzoek, een begeleiding van de sloop en een opgraving

Omschrijving	binnenzool met tunnelsteek nerfzijde boven, fragment meervoudige buitenzool nerfzijde boven met leren hakdelen, hak bevestigd met houten nagels, fragment bovenleer, kleine fragmenten
Schoentype	
Bevestigingswijze	
Links/Rechts	links
Versiering	
Gebruikssporen/slijtage	slijtage
Aantal fragmenten	3 fragmenten, 8 kleine fragmenten en een fragment hout
Afmetingen	lengte binnenzool 26,5 cm

Vondstnummer 133

Object	afval
Materiaalsoort	rundleer
Onderdeel	
Omschrijving	versneden stuk dik leer
Schoentype	
Bevestigingswijze	
Links/Rechts	
Versiering	
Gebruikssporen/slijtage	
Aantal fragmenten	1
Afmetingen	circa 9 x 6,5 cm

RAAP-RAPPORT 3078

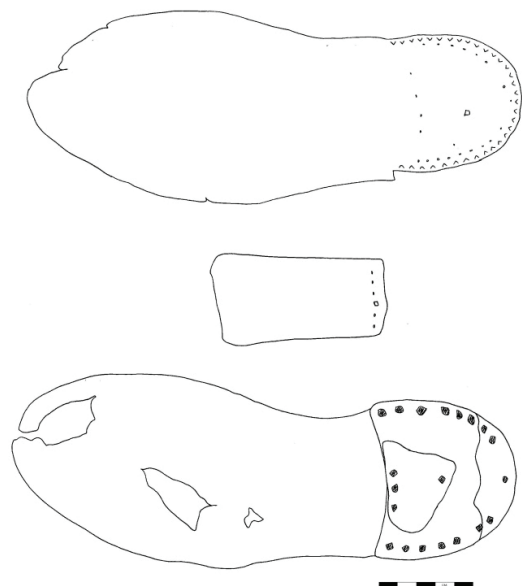
Plangebied Centrumplan Bergschenhoek, gemeente Lansingerland

Archeologisch onderzoek: een proefsleuvenonderzoek, een begeleiding van de sloop en een opgraving

Vondstnummer 139

Object schoen
Materiaalsoort rundleer
Onderdeel zool
Omschrijving binnenzool, nerfzijde naar boven, stiksel hielzijde; buitenzool met leren hakdelen bevestigd met houten nagels, tunnelsteek voorzijde; rechthoekig versterking tussen binnen en buitenzool onder wreef; enkele fragmenten bovenleer; twee fragmenten hout.

Schoentype
Bevestigingswijze
Links/Rechts rechts
Versiering
Gebruikssporen/slijtage slijtage
Aantal fragmenten 7 fragmenten leer en 2 fragmenten hout
Afmetingen

Vondstnummer 140

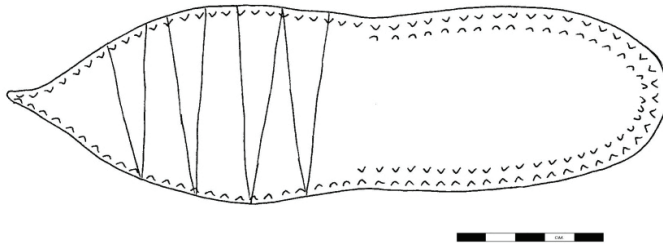
Object schoen
Materiaalsoort rundleer
Onderdeel zool
Omschrijving binnenzool, nerfzijde naar boven, onderzijde tunnelsteek, puntige neus

Schoentype
Bevestigingswijze
Links/Rechts
Versiering
Gebruikssporen/slijtage lichte slijtage
Aantal fragmenten 1
Afmetingen lengte (incl. punt) 22,5 cm

RAAP-RAPPORT 3078

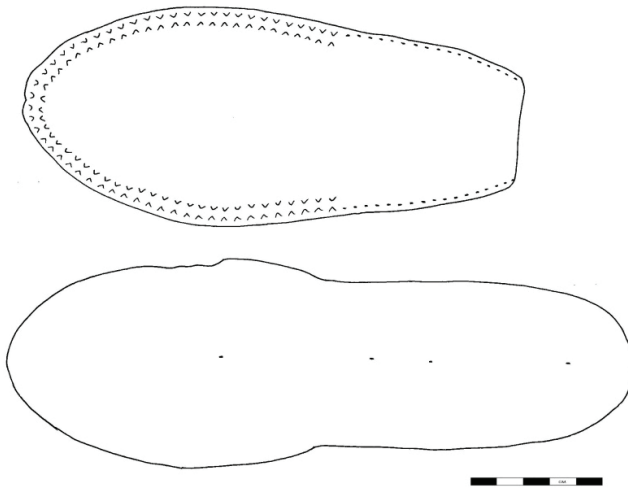
Plangebied Centrumplan Bergschenhoek, gemeente Lansingerland

Archeologisch onderzoek: een proefsleuvenonderzoek, een begeleiding van de sloop en een opgraving

Vondstnummer 141

Object	schoen
Materiaalsoort	rundleer
Onderdeel	zool
Omschrijving	binnenzool nerfzijde naar boven gericht; middenzool korter, nerfzijde naar onderen gericht; teen- en hielzijde zool anders gestikt
Schoentype	
Bevestigingswijze	
Links/Rechts	rechts
Versiering	
Gebruikssporen/slijtage	slijtage
Aantal fragmenten	2
Afmetingen	lengte binnenzool 24 cm; middenzool lengte 19 cm

Bijlage 8: Resultaten van het houtonderzoek

legenda

alle afmetingen zijn in cm (> = groter dan; stuk incompleet)

put	werkput
spoor	spoor
vondst	vondstnummer
soort	houtsoort
	Abies zilverspar
	Fagus sylvatica beuk
	Picea/Larix fijnspar/Lariks
	Pinus den
	Pomoidea appelachtigen
	Prunus (Prunus padus type) vogelkers type
	Quercus eik
art_gespec	meer precieze omschrijving van het artefact; indien mogelijk interpretatie
bew_sporen	bewerkingssporen, zoals zaagsporen, afslagen, draailijnen, ontschorsen, etc.
gereedschap	type gereedschap: bijl, dissel, zaag, etc.
grondvorm	schematisch aangeven van de wijze waarop het object in de boom georiënteerd is, zie bijgevoegd schema.
	b met één zijde met bast
	bb met twee zijden met bast
schors	aanwezigheid van schors: x=schors aanwezig, b=bast (geen schors wel bast), br=bastrestanten
L/H_min	minimale lengte/hoogte, want vondst in lengte niet compleet bewaard
L/H_max	maximale lengte/hoogte, want vondst compleet in lengte
B_min	minimale breedte, want vondst in breedte niet compleet bewaard
B_max	maximale breedte, want vondst compleet in breedte
D_min	minimale dikte, want vondst in dikte niet compleet bewaard
D_max	maximale dikte, want vondst in dikte compleet bewaard
dia_min	minimale diameter van het object
dia_max	maximale diameter van het object
S dia_min	stamdiameter minimaal: minimale diameter van oorspronkelijke stam of tak
S dia_max	stamdiameter maximaal: maximale diameter van oorspronkelijke stam of tak
puntvorm	puntvorm, d.w.z. het aantal vlakken waarmee de punt is gemaakt halverwege de punt
	0 vlak bekapte onderkant
	2 2 bekapte vlakken enz.
	x kleine extra kap
	a één vlak van punt die niet bekapt of bewerkt is, naast het aantal bekapte vlakken
	aa twee vlakken van punt die niet bewerkt zijn, naast het aantal bekapte vlakken.
	Deze onbewerkte vlakken zijn dus <i>niet</i> inbegrepen in het aantal vlakken aangegeven met een cijfer.
	Bijvoorbeeld: 4aa = punt gevormd door 4 bewerkte vlakken en twee onbewerkte.
PL_min	minimale puntlengte, d.w.z. de lengte van het kortste kapvlak van de punt
PL_max	maximale puntlengte, d.w.z. de lengte van het hoogste kapvlak van de punt
conser	mate van conservering
	g goed
	m matig
	s slecht
Njraantal jaarringen	
secundair	aanwijzingen voor secundair gebruikt hout (=hergebruikt) is: x
advies	T = tekenen
	F = fotograferen
	C = conserveren
opmerking	extra opmerkingen

RAAP-RAPPORT 3078

Plangebied Centrumplan Bergschenhoek, gemeente Lansingerland

Archeologisch onderzoek: een proefsleuvenonderzoek, een begeleiding van de sloop en een opgraving

put	spoor	vondst	soort	artefact_gesp	bew_sporen	gereedschap	grondvorm	schors	L/H_min	L/H_max	B_min	B_max	D_max	dia_max	S dia_max	puntvorm	PL_min	PL_max	conser	Njr	secundair	advies
4	79	74	Picea/Larix	paal	kap	bijl	9bbbb	n	70	.	.	.	.	.	7	4	7	16	r	12	.	.
4	80	79	Picea/Larix	paal	kap	bijl	1b	n	61	.	.	.	.	.	7	1xx	5	14	g	10	.	.
4	81	80	Picea/Larix	paal	kap	bijl	9b	n	65	.	.	.	.	.	7	1	.	8	g	25	x	F
4	68	81.1	Quercus	paal	kap, gat	bijl, boor	17	n	26	.	.	4,5	4,5	.	.	4	.	10	m	12	x	.
4	68	81.2	Picea/Larix	onbew	.	.	1	j	42	.	.	.	.	.	5	.	.	.	r	8	.	.
4	68	81.3	Picea/Larix	plank	.	.	16	n	37	37	19	24	2,5	.	.	.	.	.	m	12	.	.
4	84	82	Quercus	paal	kap	bijl	1	n	38	.	.	.	.	.	4	5	.	13	r	10	.	.
4	99	91	Prunus	knop	draai	draai	1	n	3	.	.	.	.	4,3	.	.	.	.	r	.	.	F, C?
4	bij 91	94	cf. Abies	plank?	.	.	16	n	.	.	.	.	2	.	10	.	.	.	m	.	.	.
4	104	98	Fagus	deksel?	.	.	17	n	6,5	.	3,5	.	0,5	.	.	.	.	.	m	.	.	.
4	91	113	Abies	bodem/deksel	.	.	14	n	.	5	4,5	.	0,5	.	.	.	.	.	g	.	.	F
4	259	117	Quercus	borstel	gat	boor	17	n	.	16	.	4	2,5	.	.	.	.	.	m	.	.	F
4	192	133	Quercus	borstel	gat	boor	17	n	.	15	.	4	1,5	.	.	.	.	.	m	.	.	F
4	91	134	cf. Pomoidea	mesheft?	.	.	17	n	7	.	.	.	.	1,5-2	.	.	.	.	g	.	.	F
.	53	.	Quercus	paal	kap	bijl	10	n	33	.	.	11	8	.	.	4	.	8	r	<30	x	.
.	110	.	Quercus	plank?	.	.	14	n	69	.	.	8	2,5	.	.	.	.	.	m	40	?	.
.	111	.	Picea/Larix	paal	kap	bijl	1b	br	32	.	.	.	.	.	10	4	15	19	g	25	.	.
.	119	.	Pinus	paal	kap	bijl	9bbbb	br	78	.	.	.	.	.	11	4	.	11	g	20	.	.
.	148	.	Pinus	paal	kap	bijl	16	n	88	.	.	9	7	.	.	3a	.	10	g	35	x	.
.	149	.	Pinus	paal	kap, splijt	bijl	10bb	n	87	.	.	12	8	.	.	4	8	16	g	30	.	T,F
.	178	.	cf. Abies	trekbalk	kap	bijl	9bbbb	n	.	102	.	14	11	.	.	1	.	27	r	45	??	T,F
.	178	.	Abies	balk	.	.	17	n	43	.	5	7	4	.	.	.	.	.	r	22	.	.

RAAP-RAPPORT 3078

Plangebied Centrumplan Bergschenhoek, gemeente Lansingerland

Archeologisch onderzoek: een proefsleuvenonderzoek, een begeleiding van de sloop en een opgraving

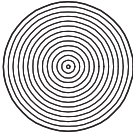
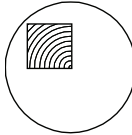
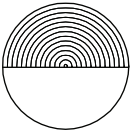
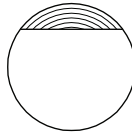
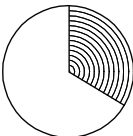
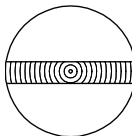
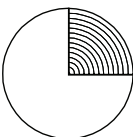
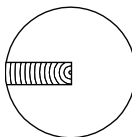
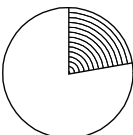
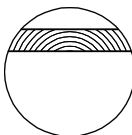
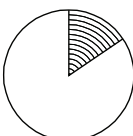
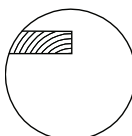
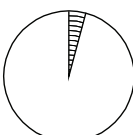
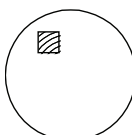
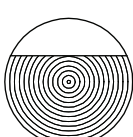
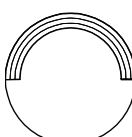
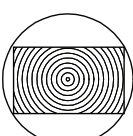
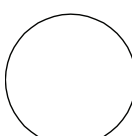
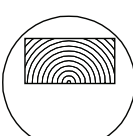
put	spoor	vondst	soort	artefact_gesp	opmerking
4	79	74	Picea/Larix	paal	knoesten
4	80	79	Picea/Larix	paal	.
4	81	80	Picea/Larix	paal	rondhout aan 2 zijden gerecht, spijker in punt in inkeping (13x2,5 cm) voor dwarsverbinding, punt aan dit uiteinde; grof bekapt; vraat
4	68	81.1	Quercus	paal	grondvorm lijkt iets bol; gat (1,5 cm) voor verbindingspen op 15 cm van punt
4	68	81.2	Picea/Larix	onbew	knoestjes
4	68	81.3	Picea/Larix	plank	knoesten
4	84	82	Quercus	paal	.
4	99	91	Prunus	knop	geen metalen pen er in, dus heeft ws aan steel gezeten; sierrichel; stuk leer; Prunus meest 4seriaal
4	bij 91	94	cf. Abies	plank?	schijf met gat van uitgevallen knoesthart
4	104	98	Fagus	deksel?	schuine rand, uitgedroogd
4	91	113	Abies	bodem/deksel	.
4	259	117	Quercus	borstel	metaaldraad ter bevestiging van haren
4	192	133	Quercus	borstel	metaaldraad ter bevestiging van haren
4	91	134	cf. Pomoidea	mesheft?	loopt taps toe; met centraal gat met metaalaanslag
.	53	.	Quercus	paal	boven kern, platte punt, 2 spijkers vlak boven punt
.	110	.	Quercus	plank?	spijkergat, knoestig
.	111	.	Picea/Larix	paal	uitstekend knoestje
.	119	.	Pinus	paal	knoesten, platte punt
.	148	.	Pinus	paal	knoesten, spijker in niet bekapte deel vd punt, platte punt
.	149	.	Pinus	paal	platte punt, op 70 cm van punt brandmerk open 9 (7,5 x 6 cm) op gespleten kant
.	178	.	cf. Abies	trekbalk	6 spijkers door punt geslagen op 1,5 cm van bovenkant inkeping (6x4x3 cm) in smalle kant; hierin dwarsbalk
.	178	.	Abies	balk	knoesten, met 2 spijkers vastgezet in trekbalk; loopt taps toe, zodat je hem makkelijk in inkeping schuift

RAAP-RAPPORT 3078

Plangebied Centrumplan Bergschenhoek, gemeente Lansingerland

Archeologisch onderzoek: een proefsleuvenonderzoek, een begeleiding van de sloop en een opgraving

stamcodes

1		hele stam	11		vierzijdig gerechte 'balk' uit kwart stam
2		halve stam	12		eenzijdig gerechte 'plank'
3		derde stam	13		radiale 'plank' door hart (kwartiers)
4		kwart stam	14		radiale 'plank' maximaal tot hart
5		radius kleiner dan boog	15		tangentiale 'plank' niet door hart, breedte groter dan kwart stam (dosse)
6		radius gelijk aan boog	16		'plank' niet door hart, breedte maximaal kwart stam
7		radius groter dan boog	17		relatief klein deel uit stam
8		eenzijdig gerechte 'balk'	18		segment van een uitgeholde stam
9		vierzijdig gerechte 'balk' door het hart van de stam	0		onbekend
10		vierzijdig gerechte 'balk' uit halve stam			

Bijlage 9: Resultaten van de macrorestenanalyse

Legenda

code	verklaring
v	verkoold
o	onverkoold
m	gemineraliseerd
cf.	gelijkend op
+	enkele
++	tientallen
+++	honderden
++++	duizenden

monster	3	4	
spoor	322	316	
put	4	4	
context	aanplemping	ophogingslaag	
datering	XVIII	XVIII/XIX	
Granen en meelvruchten			
Boekweit, vrucht (o)	++	+	Fagopyrum esculentum
Granen, vruchtfragment (m)	+	.	Cerealia
Granen, vruchtvliesfragment (o)	++++	++++	Cerealia
Haver (o)	.	++	Avena
Pluimgierst (o)	.	1	Panicum miliaceum
Rijst (o)	.	1	Oryza sativa
Rogge, aarspilfragment (o)	.	+	Secale cereale
Peulvruchten			
Tuinboon, zaadhuidfragment (o)	+	.	Vicia faba var. major
Tuinboon, hilum (o)	++	.	Vicia faba var. major
Groenten			
Komkommer (o)	+	+	Cucumis sativus
Pompoen (o)	.	1	Cucurbita pepo
Postelein (o)	.	++	Portulaca oleracea
Kruiden en specerijen			
Anijs (o)	.	1	Pimpinella anisum
Jeneverbes (o)	.	1	Juniperus communis
Selderij (o)	.	++	Apium graveolens

RAAP-RAPPORT 3078

Plangebied Centrumplan Bergschenhoek, gemeente Lansingerland
 Archeologisch onderzoek: een proefsleuvenonderzoek, een begeleiding van de sloop en een opgraving

monster	3	4	
spoor	322	316	
put	4	4	
context	aanplemping	ophogingslaag	
datering	XVIII	XVIII/XIX	
Kruiden en specerijen (vervolg)			
Venkel (o)	.	1	Foeniculum vulgare
Zwarte mosterd (o)	+++	+++	Brassica nigra
Noten en fruit			
Aalbes (o)	+++	+++	Ribes rubrum
Aalbes, kelk (o)	++	++	Ribes rubrum
Aalbes, vrucht (m)	.	1	Ribes rubrum
Aalbes, vrucht (o)	++	++	Ribes rubrum
Aardbei (o)	+++	+	Fragaria x ananassa
Appel (o)	+	+	Malus domestica
Bosaardbei (o)	++	+++	Fragaria vesca
Framboos (o)	.	+	Rubus idaeus
Gewone vlier (o)	+	++	Sambucus nigra
Hazelaar (o)	.	1	Corylus avellana
Kruisbes (o)	++	+	Ribes uva-crispa
Mispel (o)	1	.	Mespilus germanica
Mispel, epidermis (o)	.	++	Mespilus germanica
Walnoot, vrucht (o)	.	+	Juglans regia
Peer (o)	++	++	Pyrus communis
Peer, kelk (o)	+	.	Pyrus communis
Pruim (o)	+	+	Prunus domestica
Pruim, steeltje (o)	.	1	Prunus domestica
Vijg (o)	++	++	Ficus carica
Druif (o)	+	+	Vitis vinifera
Zoete kers (o)	+	+	Prunus avium
Zoete kers (o)	+	+	Prunus avium
Zwarte bes (o)	+	.	Ribes nigrum
Zwarte bes, kelk (o)	+	.	Ribes nigrum
Handelsgewassen			
Hennep (o)	1	+	Cannabis sativa
Vlas (o)	+	++	Linum usitatissimum
Vlas, vrucht (o)	1	.	Linum usitatissimum

RAAP-RAPPORT 3078

Plangebied Centrumplan Bergschenhoek, gemeente Lansingerland

Archeologisch onderzoek: een proefsleuvenonderzoek, een begeleiding van de sloop en een opgraving

monster	3	4	
spoor	322	316	
put	4	4	
context	aanplemping	ophogingslaag	
datering	XVIII	XVIII/XIX	
Planten van akkers en droge ruigten			
Akkerboterbloem (o)	++	.	Ranunculus arvensis
Akkerdistel/Kale jonker (o)	1	.	Cirsium arvense/palustre
Akkermelkdistel (o)	1	.	Sonchus arvensis
Avondkoekoeksbloem (o)	.	+	Silene latifolia (subsp. alba)
Avondkoekoeksbloem(o)	1	.	Silene latifolia subsp. alba
Beklierde duizendknoop (o)	+++	++	Persicaria lapathifolia
Blaasilene (o)	+	++	Silene vulgaris
Bleke/Grote klaproos (o)	++	.	Papaver dubium/rhoeas
Bolderik (o)	++++	++++	Agrostemma githago
Dravik (o)	.	+	Bromus
Eenjarige en Kleine hardbloem (o)	1	.	Scleranthus annuus
Gekroesde melkdistel (o)	+	+	Sonchus asper
Gewone melkdistel (o)	.	1	Sonchus oleraceus
Gewoon varkensgras (o)	1	+	Polygonum aviculare
Herderstasje (o)	++	++	Capsella bursa-pastoris
Herik (o)	+	+	Sinapis arvensis
Kleine brandnetel (o)	.	++	Urtica urens
Kleine majer (o)	.	++	Amaranthus blitum
Knopherik (o)	+	1	Raphanus raphanistrum
Knopherik, vrucht (o)	+	.	Raphanus raphanistrum
Korenbloem (o)	++	++	Centaurea cyanus
Korensla (o)	+	1	Arnoseris minima
Melganzenvoet (o)	+++	+	Chenopodium album
Oot, kroonkafbasis (o)	.	+	Avena fatua
Paarse dovenetel (o)	.	1	Lamium purpureum
Perzikkruid (o)	+++	+++	Persicaria maculosa
Schapenzuring (o)	++	+++	Rumex acetosella
Spiesmelde-type (o)	++	++	<i>Atriplex patula</i> -type
Spurrie (o)	+++	.	<i>Spergula arvensis</i> subsp. <i>arvensis</i>
Stippelganzenvoet (o)	+	.	Chenopodium ficifolium
Straatgras (o)	.	+	Poa annua
Vinkenzaad (o)	.	1	Neslia paniculata
Vogelmuur (o)	+++	++	Stellaria media

RAAP-RAPPORT 3078

Plangebied Centrumplan Bergschenhoek, gemeente Lansingerland
 Archeologisch onderzoek: een proefsleuvenonderzoek, een begeleiding van de sloop en een opgraving

monster	3	4	
spoor	322	316	
put	4	4	
context	aanplemping	ophogingslaag	
datering	XVIII	XVIII/XIX	
Planten van akkers en droge ruigten (vervolg)			
Witte krodde (o)	+	.	<i>Thlaspi arvense</i>
Zwaluw tong (o)	+	+	<i>Fallopia convolvulus</i>
Zwarte en Beklierde nachtschade (o)	+	+	<i>Solanum nigrum</i>
Planten van storingsmilieus en pioniers van natte grond			
Blaartrekkende boterbloem (o)	.	++	<i>Ranunculus sceleratus</i>
Kruipende boterbloem-type (o)	.	++	<i>Ranunculus repens</i> -type
Krulzuring-type (o)	+	.	<i>Rumex crispus</i> -type
Ruige zegge (o)	.	1	<i>Carex hirta</i>
Veerdelig tandzaad (o)	.	+	<i>Bidens tripartita</i>
Water-/Akkermunt (o)	.	+	<i>Mentha aquatica/arvensis</i>
Zeegroene/Rode Ganzenvoet (o)	.	++	<i>Chenopodium glaucum/rubrum</i>
Planten van hoge kwelders			
Zilte rus (o)	.	+	<i>Juncus gerardii</i>
Waterplanten			
Fonteinkruid (o)	1	1	<i>Potamogeton</i>
Planten van voedselrijke oevers			
Grote boterbloem (o)	.	1	<i>Ranunculus lingua</i>
Grote waterweegbree (o)	.	++	<i>Alisma plantago-aquatica</i>
Lisdodde (o)	+++	++	<i>Typha</i>
Riet, halm (fr.) (o)	+	.	<i>Phragmites australis</i>
Waterzuring (o)	1	.	<i>Rumex hydrolapathum</i>
Planten van vochtige, bemeste graslanden			
Beemd kroon (o)	+	.	<i>Knautia arvensis</i>
Gewone brunel (o)	.	+	<i>Prunella vulgaris</i>
Grasmuur (o)	+	.	<i>Stellaria graminea</i>
Hoornbloem (o)	.	+	<i>Cerastium</i>
Paardenbloem (o)	.	1	<i>Taraxacum</i>
Ratelaar (o)	1	.	<i>Rhinanthus</i>
Planten van heide, veen en schraalland			
Gewone dophei, twijg (v)	.	+	<i>Erica tetralix</i>
Struikhei, rizoomb (v)	.	1	<i>Calluna vulgaris</i>
Struikhei, twijg (o)	++	.	<i>Calluna vulgaris</i>
Waterdriblad (o)	.	+	<i>Menyanthes trifoliata</i>

RAAP-RAPPORT 3078

Plangebied Centrumplan Bergschenhoek, gemeente Lansingerland

Archeologisch onderzoek: een proefsleuvenonderzoek, een begeleiding van de sloop en een opgraving

monster	3	4	
spoor	322	316	
put	4	4	
context	aanplemping	ophogingslaag	
datering	XVIII	XVIII/XIX	
Planten van voedselrijke zomen			
Akkerkool (o)	+	++	Lapsana communis
Grote brandnetel (o)	.	+	Urtica dioica
Kleefkruid (o)	++	+	Galium aparine
Stinkende gouwe (o)	.	1	Chelidonium majus
Niet ingedeeld			
Alsem (o)	.	1	Artemisia
Gele zegge-type (o)	.	+	Carex flava-type
Gespleten hennepnetel-type (o)	.	1	Galeopsis bifida-type
Kruiskruid (o)	.	1	Senecio
Vergeet-mij-nietje (o)	+	.	Myosotis
Violtje (o)	+	+	Viola
Violtje, vrucht (o)	+	.	Viola
Wilg, knop (schub) (o)	1	+	Salix
Wilg, vrucht (o)	.	+	Salix
Zegge (o)	.	1	Carex
Dierlijke resten			
Pissenbedden	x	.	Oniscidea
Strandschelp	1	+	Spisula schelp
Beenvissen	++	++	Osteichthyes bot
Beenvissen	++	++	Osteichthyes schub
Insekten	x	x	Insecta coccon
Insekten	x	x	Insecta skeletdeel
Mijten	x	x	Acari skeletdeel
Mosdierpjes	x	x	Bryozoa statoblast
Vogels	.	+	Aves eierschaal
Vogels	1	.	Aves veer
Zoogdieren	+	1	Mammalia bot
Archeologische resten			
aardewerk	1	1	
glas	.	+	
leer	1	.	
verkolde turf	2	.	

RAAP-RAPPORT 3078

Plangebied Centrumplan Bergschenhoek, gemeente Lansingerland

Archeologisch onderzoek: een proefsleuvenonderzoek, een begeleiding van de sloop en een opgraving

RAAP-RAPPORT 3078

Plangebied Centrumplan Bergschenhoek, gemeente Lansingerland
 Archeologisch onderzoek: een proefsleuvenonderzoek, een begeleiding van de sloop en een opgraving

plangebied	gemeente	Bergschenhoek																																	
		Canadaplein	Haarlemmerplein	Herengracht 12	Herengracht 7	Karthuizerstraat	Nieuwendijk	Oostenburgermiddenstraat 20-26	Oudezijds Voorburgwal 262-266	Rozenstraat 196-204	Rozenstraat 21	Waterlooplein II	Oudeschans	Klooster/Rode Weeshuis	Schoolstraat	Schoolstraat 10-12	Wolters-Noordhoff-Complex	Lange Lakenstraat 33	Vrieswijk	Winstonbioscoop	Pico Bello	Eiermarkt	Grotestraat 45	Nonnenstraat	Steenstraat	Citybuilding 06-31	Keizershof	Briljant	Koornmarkt	Dokkershaven	Hogendijk	Vaalsstraat 4			
Groenten (vervolg)																																			
Hyssop															x	x																			
Sla								x																											
Tuinkers			x	x				x			x																								
Postelein			x	x																	x														
Radijs								x												x															
Veldzuring			x	x															x														x		
Tomaat			x	x																													x		
Aubergine		x																																	
Spinazie									x	x							x																		
Veldsla	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x											x						x						x		
Kruiden en specerijen																																			
Paradijskorrel		x																			x	x		x	x										
Dille			x	x		x	x				x								x																
Kervel					x																						x								
Selderij	x	x	x	x				x			x	x																							
Zwarte mosterd	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x				x		x				x	x					x							x	
Kappertje			x	x																															
Spaanse peper		x				x																													
Saffloer						x					x																								
Karwij					x						x																								
Kassie																																			
Steenhijm																																			
Koriander		x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x			x	x	x				x	x				x	x							x	
Venkel	x		x	x	x			x	x	x	x				x		x								x	x								x	
Jeneverbes	x	x																																	
Basilicum		x																																	
Maanzaad			x	x				x			x																								x

RAAP-RAPPORT 3078

Plangebied Centrumplan Bergschenhoek, gemeente Lansingerland

Archeologisch onderzoek: een proefsleuvenonderzoek, een begeleiding van de sloop en een opgraving

plangebied	gemeente																																							
		Centrumplan										Bergschenhoek																												
		Canadaplein	Haarlemmerplein	Herengracht 12	Herengracht 7	Karhuizerstraat	Nieuwendijk	Oostenburgermiddenstraat 20-26	Oudezijds Voorburgwal 262-266	Rozenstraat 196-204	Rozenstraat 21	Waterlooplein II	Oudeschans	Klooster/Rode Weeshuis	Schoolstraat	Schoolstraat 10-12	Wolters-Noordhoff-Complex	Lange Lakestraat 33	Vrieswijk	Winstonboscoop	Pico Bello	Eiermarkt	Grotestraat 45	Nonnenstraat	Steenstraat	Citybuilding 06-31	Keizershof	Brijlant	Koornmarkt	Dokkershaven	Hogendijk	Vaatsstraat 4								
Kruiden en specerijen																																								
Peterselie		x																																						
Anijs	x		x	x	x	x			x	x	x											x						x												
Zwarte peper			x	x	x	x		x	x	x	x			x	x												x	x												
Witte mosterd																								x																
Kruidnagel						x																																		
Noten en fruit																																								
Tamme kastanje		x		x	x	x		x	x	x	x	x																												
Kokos							x					x																												
Gele kornoelje																				x		x						x		x										
Hazelnoot	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x				x	x	x	x	x	x													
Meloen									x	x	x	x																												
Vijg	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x		x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x			
Aardbei	x					x		x	x	x	x				x	x	x																							
Walnoot	x			x	x		x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x								x	x												
Appel	x	x	x	x	x	x			x	x	x		x	x	x	x	x	x	x	x	x	x						x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	
Mispel	x			x	x		x	x	x	x	x	x			x	x	x										x	x												
Zwarte moerbeï			x	x	x		x	x	x			x						x		x							x	x												
Olijf				x	x							x																												
Dadel												x																												
Abrikoos																																								
Zoete kers	x		x			x	x	x				x	x																											
Zure kers							x	x				x																												
Pruim	x	x			x				x	x	x		x	x	x																									
Amandel				x	x							x																												
Perzik				x	x										x	x																								
Granaatappel				x	x							x																												
Peer	x	x		x	x	x		x	x	x	x																													

RAAP-RAPPORT 3078

Plangebied Centrumplan Bergschenhoek, gemeente Lansingerland
Archeologisch onderzoek: een proefsleuvenonderzoek, een begeleiding van de sloop en een opgraving

plangebied	gemeente	
	Centrumplan	Bergschenhoek
Canadaplein		Alkmaar
Haarlemmerplein		Amsterdam
Herengracht 12		Amsterdam
Herengracht 7		Amsterdam
Karthuizerstraat		Amsterdam
Nieuwendijk		Amsterdam
Oostenburgermiddenstraat 20-26		Amsterdam
Oudezijds Voorburgwal 262-266		Amsterdam
Rozenstraat 196-204		Amsterdam
Rozenstraat 21		Amsterdam
Waterlooplein II		Amsterdam
Oudeschans		Delfzijl
Klooster/Rode Weeshuis		Groningen
Schoolstraat		Groningen
Schoolstraat 10-12		Groningen
Wolters-Noordhoff-Complex		Groningen
Lange Lakenstraat 33		Haarlem
Vrieswijk		Helloo
Winstonbioscoop		Hoorn
Pico Bello		Maastricht
Eiermarkt		Nijmegen
Grotestraat 45		Nijmegen
Nonnenstraat		Nijmegen
Steenstraat		Nijmegen
Citybuilding 06-31		Rotterdam
Keizershof		's-Hertogenbosch
Briljant		Tiel
Koornmarkt		Tiel
Dokkershaven		Vlissingen
Hogendijk		Zaandam
Vaalsstraat 4		Zutphen
Noten en fruit		
Zwarte bes	x	
Rode bes	x	x
Kruisbes	x	
Dauwbraam	x	
Gewone braam		
Framboos	x	x
Vlierbes	x	
Blauwe bosbes		
Druif	x	x
Handelsgewassen		
Gele kamille		
Raapzaad	x	x
Hennep	x	x
Weverskaarde		
Hop		
Vlas	x	x
Wouw		
Sierplanten		
Akelei		
Buxus		
Goudsbloem		
Lavendel		
totaal aantal taxa (gem. 24)	30	21
		20
		44
		45
		35
		20
		23
		40
		33
		33
		42
		16
		10
		23
		18
		32
		6
		26
		17
		20
		22
		5
		19
		10
		27
		27
		3
		33
		16
		38
		7

Bijlage 11: Catalogus kleipijpen

Door: J. van Oostveen

RAAP-RAPPORT 3078

Plangebied Centrumplan Bergschenhoek, gemeente Lansingerland

Archeologisch onderzoek: een proefsleuvenonderzoek, een begeleiding van de sloop en een opgraving

Bergschenhoek centrumplan (BHCP)

Kleipijpen

Jan van Oostveen

Jan van Oostveen

Specialistisch Archeologisch Onderzoek

<http://kleipijp.home.xs4all.nl/>

RAAP-RAPPORT 3078

Plangebied Centrumplan Bergschenhoek, gemeente Lansingerland
Archeologisch onderzoek: een proefsleuvenonderzoek, een begeleiding van de sloop en een opgraving

Colofon

Auteur: Jan van Oostveen
Foto's: Jan van Oostveen
Versie: 1.0
Formaat: A4 (breedte – hoogte: 21 - 29,7 cm)
Publicatie nr.: 229
Software: Libre Office versie 4.3.5.2
Datum: September 2015
e-mail: kleipijp@xs4all.nl
Website: <http://kleipijp.home.xs4all.nl/>

Versie 1.0	Reden uitgifte Eerste versie

Voorpagina: Tabakspijp die wordt toegeschreven aan Joris Hoogendijk uit Schoonhoven. Datering 1760-1790 (BHCP 133-3 en 133-4).

© 2015, Jan van Oostveen, Tiel, Nederland

Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar worden gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke wijze dan ook zonder de schriftelijke toestemming van de auteur.

No part of this edition may be reproduced in any form by print, photocopy, microfilm or any other means, without written permission of the author.

Inhoudsopgave

<u><i>1.Toelichting bij de gevonden tabakspijpen.....</i></u>	<u><i>4</i></u>
<u><i>Literatuur.....</i></u>	<u><i>5</i></u>
<u><i>Bijlage 1: Tellijst.....</i></u>	<u><i>6</i></u>
<u><i>Bijlage 2: Catalogus tabakspijpen.....</i></u>	<u><i>8</i></u>
<u><i>Vondstnummer 7.....</i></u>	<u><i>9</i></u>

1. Toelichting bij de gevonden tabakspijpen

De tabakspijpen¹ die bij de opgraving van het centrumplan in Bergschenhoek zijn opgegraven staan centraal in deze rapportage. In totaal zijn voor dit onderzoek 37 fragmenten van tabakspijpen die hebben toebehoord aan tenminste 31 kleipijpen (MAE), voor onderzoek aangeboden (voor tellijst zie bijlage 1).

Het overgrote deel van de tabakspijpen kan in de periode 1760-1820 gedateerd worden. De vroegst opgegraven tabakspijpen kunnen gedateerd worden in de tweede helft van de 17de eeuw (cat. nr. 28 en 32) en het begin van de 18de eeuw (cat. nr. 17 – 20). Tabakspijpen die gedateerd kunnen worden na circa 1820 zijn niet aangetroffen.

De tabakspijpen zijn geproduceerd in Gouda, Schoonhoven en één exemplaar in Gorinchem (cat. nr. 8). De Goudse (ovoïde) tabakspijpen zijn van de fijne en incidenteel van de porseleine kwaliteit. De tabakspijpen geproduceerd in Schoonhoven/Gorinchem hebben een korte steel gehad en zijn van de eenvoudige, groffe, kwaliteit. Dat de kwalitatief betere tabakspijpen uit Gouda werden betrokken en de eenvoudig afgewerkte tabakspijpen uit de steden Schoonhoven/Gorinchem is een beeld dat ook in andere Zuid-Hollandse steden en dorpen wordt geconstateerd. Wat wel afwijkend is, is de vondst van slechts één tabakspijp die kan worden toegeschreven aan het productiecentrum Gorinchem tegen negen exemplaren uit Schoonhoven. Wat hiervan de reden is, is (vooralsnog) onduidelijk.

Als laatste nog een opmerking over de kwaliteit van de aangetroffen tabakspijpen en die gedateerd kunnen worden in de periode 1760-1820. Hierbij valt op dat de kwalitatief best afgewerkte tabakspijpen (porseleine kwaliteit) op twee uitzonderingen na (cat. nr. 14 en cat. nr. 31), geheel ontbreken. Dit terwijl er wel 10 tabakspijpen van de fijne kwaliteit en 11 tabakspijpen van de groffe kwaliteit zijn aangetroffen. Dit zijn voor de tweede helft van de 18de eeuw/begin 19de eeuw bijzonder lage hoeveelheden. Sociaal economisch kunnen de gebruikers op basis van de aangetroffen tabakspijpen tot de minder dan gemiddeld worden gerekend.

1 Voor de algemene beschrijving van tabakspijpen, de productiemethode, de kwaliteitsbeschouwing en de productiecentra waar deze zijn geproduceerd wordt verwezen naar Van Oostveen en Stam, 2011.

Geraadpleegde literatuur

Duco, D.H., 2003. Merken en merkenrecht van de pijpenmakers in Gouda. Amsterdam.

Meulen, J. van der, J.P. Brinkerink en P. von Hout, 1992. Tabakspijpenijverheid in Gorinchem. Leiden.

Oostveen, J. van en A. van Oostveen-Bonnema, 2001. Kleipijpen; een statistische analyse. In: Westerheem, 50ste jaargang, nummer 1, p. 13-27.

Oostveen, J. van en A. Kleijweg, 2009. Tabakspijpenijverheid in Schoonhoven. Tiel/Delft.

Oostveen, J. van en R. Stam, 2011. Productiecentra van Nederlandse kleipijpen; een overzicht van de stand van zaken. Tiel/Leiden.

RAAP-RAPPORT 3078

Plangebied Centrumplan Bergschenhoek, gemeente Lansingerland
Archeologisch onderzoek: een proefsleuvenonderzoek, een begeleiding van de sloop en een opgraving

Bijlage 1: Tellijst

Vondstnummer:	Geeft een verwijzing in welke vondstlaag de tabakspijp is aangetroffen;
Cat. nr.:	Verwijzing naar waar de tabakspijp in de catalogus is beschreven en afgebeeld;
Aantal:	Aantal kleipijpfragmenten dat is aangetroffen;
MAE:	Minimaal Aantal Exemplaren
Merk:	Het hielmerk/ketelmerk dat op de tabakspijp aanwezig is;
Steelversiering:	Versiering/tekst op steel tabakspijp;
Productiecentrum:	Productiecentrum van de tabakspijp;
Pijpenmaker:	Pijpenmaker aan wie de tabakspijp wordt toegeschreven;
Kwaliteit:	Kwaliteit tabakspijp
Datering:	Datering

RAAP-RAPPORT 3078

Plangebied Centrumplan Bergschenhoek, gemeente Lansingerland

Archeologisch onderzoek: een proefsleuvenonderzoek, een begeleiding van de sloop en een opgraving

Spoornr.	Vondstnr.	Cat. nr.	Aantal	M.A.E.	Merk	Steehverstering	Mogelijk productiecentrum	Mogelijke producent	Kwaliteit	Begin datering	Eind datering	Overigen
	91-2 en 91-3	1	1	1	Gekroonde vis boven golfjes met initialen		Gorinchem of Schoonhoven		Grof	1780	1820	Mogelijk een product van Pieter Selon uit Schoonhoven (1780-1800)
	91-2 en 91-3	2	1	1	44 gekroond		Gouda	Jan Schilder	Fijn	1760	1790	
	91-2 en 91-3	3	1	1	51 gekroond		Gouda		Fijn	1790	1830	
	91-2 en 91-3	4	1	1	Bok met letter B		Gouda	Jan van Zupphen	Fijn	1790	1830	
	97-4 en 97-5		1							1700	1900	steelfragment
	97-4 en 97-5	5	1	1	Gekroonde vis boven golfjes met initialen GYDR		Schoonhoven	Gerrit van Duuren	Grof	1780	1815	
	97-4 en 97-5	6	1	1	Leeuw in Hollandse tuin		Gouda	Firma Frans Verzijl en Zonen	Fijn	1790	1830	
	97-4 en 97-5	7	1	1	Wapen van Haarlem		Gouda	Simon de Jong of Pieter van Rijk	Fijn	1800	1830	
	100-2	8	1	1	Gekroonde vis boven golfjes met initialen IV		Gorinchem	Jan Valcke of Nicolaas van Son	Grof	1790	1820	
	101-2	9	1	1	LS		Gouda	Leendert Sparnaal of Paulus de Vogel	Fijn	1800	1830	
	102-5	10	1	1	Gekroonde N met initialen PST		Schoonhoven	Pieter Selon	Grof	1775	1800	
	102-21 en 102-22	11	1	1	Gekroonde vis boven golfjes met initialen HLR	Geometrische motieven	Schoonhoven	Hannes Lamore	Grof	1775	1800	
	102-21 en 102-22	12	1	1	25 gekroond		Gouda	Willem Izaak van den Burg	Fijn	1800	1830	
	102-21 en 102-22	13	1	1	30 gekroond		Gouda	Jan Vlek of Isaac Kruisbeer	Fijn	1790	1820	
	102-21 en 102-22	14	1	1	WS gekroond		Gouda	Pieter van der Want Gzn	Porselein	1800	1830	
	106-6	15	2	1	N gekroond met initialen IVGD		Schoonhoven	Jan van Genderen	Grof	1780	1800	
	120-6	16	1	1	„				Grof	1700	1725	
	120-6	17	1	1	„				Grof	1700	1725	
	121-3 en 121-4	18	2	1	Halve maan		Gouda	Deisma of Kras	Fijn	1700	1725	
	121-3 en 121-4	19	1	1	„				Grof	1710	1740	
	121-3 en 121-4	20	1	1	U / K?				Grof	1700	1740	
	124-1	21	1	1	Schaatsrijder		Gouda	Joris de Liefde	Fijn	1760	1790	
	133-3 en 133-4	22	1	1	Sleutel		Gouda	Jan van Borselen of Sijmen Groenendaal	Fijn	1760	1790	
	133-3 en 133-4	23	1	1	Gekroonde vis boven golfjes met initialen IHD en IH		Schoonhoven	Joris Hoogendijk	Grof	1760	1790	
	133-3 en 133-4	24	1	1	Gekroonde N met initialen IVS		Schoonhoven	J.H. van Santen	Grof	1760	1790	
	133-3 en 133-4	25	1	1	Gekroonde vis boven golfjes met initialen MVG		Schoonhoven	Machiel van Genderen	Grof	1760	1785	
	133-3 en 133-4	26	1	1			Schoonhoven		Grof	1750	1800	
	133-3 en 133-4	27	1	1					Grof	1750	1800	
	133-3 en 133-4		1							1700	1900	steelfragment
	139-7	28	1	1	AP onder sier	Raderingen	Gouda	Andries Pietersz Pruijmerboom	Fijnporselein	1670	1690	
	141-5 en 141-6	29	1	1	Gekroonde vis boven golfjes met initialen IHD		Schoonhoven	Joris Hoogendijk	Grof	1760	1790	
	141-5 en 141-6	30	1	1	57 gekroond		Gouda	Abraham van der Halm	Fijn	1730	1750	
	144-1	31	1	1	Voet		Gouda	Jan Oosterhout	Porselein	1739	1770	
	145-1	32	1	1						1650	1680	

RAAP-RAPPORT 3078

Plangebied Centrumplan Bergschenhoek, gemeente Lansingerland

Archeologisch onderzoek: een proefsleuvenonderzoek, een begeleiding van de sloop en een opgraving

Spoornr.	Vondstrnr.	Cat. nr.	Aantal	M.A.E.	Merk	Steehverstering	Mogelijk productiecentrum	Mogelijke producent	Kwaliteit	Begin datering	Eind datering	Overigen
	14E-1	33	1							1650	1740	Keleifragment
			37	31								

Bijlage 2: Catalogus tabakspijpen

Voor de beschrijving van de producten wordt een uniforme systematiek gehanteerd die gebaseerd is op de deductieve kenmerken van de kleipijp en zoals o.a is gepubliceerd in Westerheem, Van Oostveen 2001. De uniforme beschrijving is als volgt:

Identificatie

- 1a. Objectnummer
- 1b. Vindplaats

Deductieve kopkenmerken

- 2a. Model
Beschrijving model conform Van Oostveen en Stam, 2011.
- 2b. Zijmerk links / zijmerk rechts
Beschrijving van het zijmerk aan de linkerzijde van de pijpenkop / beschrijving van het zijmerk aan de rechterzijde van de pijpenkop.
De linker- en rechterzijde van de pijpenkop zijn de desbetreffende zijden zoals de roker deze ziet.
- 2c. Bijmerk links / bijmerk rechts
Beschrijving van het bijmerk aan de linkerzijde van de pijpenkop / beschrijving van het bijmerk aan de rechterzijde van de pijpenkop.
- 2d. (Hiel)merk
Beschrijving van het makersmerk meestal geplaatst op het uitstekende deel, het hiel, van de kleipijp.
- 2e. Oppervlaktebehandeling
De eventuele oppervlaktebehandeling bijvoorbeeld middels een agaatsteen waardoor een geglaasd oppervlak ontstaat, wordt beschreven.
- 2f. Behandeling kopopening
Bijvoorbeeld de met een botter afgewerkte scherpe randen van de kopopening.
- 2g. Afwerking ketelopening
Hieronder kan bijvoorbeeld de hele of halve radering rondom de ketelopening worden beschreven.
- 2h. Overig
Overige opmerkingen

Deductieve steelkenmerken

- 3a. Versiering
De eventueel aanwezige steelversiering wordt beschreven.
- 3b. Oppervlaktebehandeling
De eventuele oppervlaktebehandeling met een agaatsteen wordt hieronder beschreven.
- 3c. Overig
Overige opmerkingen

Conclusies op basis van deductieve kopkenmerken

- 4. Datering
- 5. Mogelijk productiecentrum
- 6. Mogelijke pijpenmaker / atelier

Overig

- 7. Literatuurverwijzing
Een verwijzing naar soortgelijke producten uit de literatuur wordt onder dit nummer gemaakt.

Afbeeldingen details zoals (hiel)merk, zijn niet op schaal.

RAAP-RAPPORT 3078

Plangebied Centrumplan Bergschenhoek, gemeente Lansingerland
Archeologisch onderzoek: een proefsleuvenonderzoek, een begeleiding van de sloop en een opgraving

Vondstnummer 7

Catalogusnummer 1

- 1a. 91-2 en 91-3
- 1b. Bergschenhoek, centrumplan
- 2a. Ovoïde
- 2b. Gekroonde vis boven golfjes en initialen / -
- 2c. -/-
- 2d.
- 2e. Ongeglasd
- 2f. Gebotterd
- 2g. Naad met kam afgewerkt
- 3a.
- 3b.
- 3c.
- 4. 1780-1820
- 5. Gorinchem of Schoonhoven
- 6. Mogelijk Pieter Seton uit Schoonhoven
- 7.

5 cm
4
3
2
1
0

Catalogusnummer 2

- 1a. 91-2 en 91-3
- 1b. Bergschenhoek, centrumplan
- 2a. Ovoïde
- 2b. -/-
- 2c. Gouds wapenschild + S / Gouds wapenschild + S
- 2d. 44 gekroond
- 2e. Geglaasd
- 2f. Gebotterd
- 2g. Gehele radering rondom ketelopening
- 2h.
- 3a.
- 3b.
- 3c.
- 4. 1760-1790
- 5. Gouda
- 6. Jan Schilder?
- 7.

5 cm
4
3
2
1
0

Catalogusnummer 3

- 1a. 91-2 en 91-3
- 1b. Bergschenhoek, centrumplan
- 2a. Ovoïde
- 2b. -/-
- 2c. Gouds wapenschild + S / Gouds wapenschild + S
- 2d. 51 gekroond
- 2e. Geglaasd
- 2f. Gebotterd
- 2g. Gehele radering rondom ketelopening
- 2h.
- 3a.
- 3b.
- 3c.
- 4. 1790-1830
- 5. Gouda
- 6.
- 7.

5 cm
4
3
2
1
0

RAAP-RAPPORT 3078

Plangebied Centrumplan Bergschenhoek, gemeente Lansingerland

Archeologisch onderzoek: een proefsleuvenonderzoek, een begeleiding van de sloop en een opgraving

Catalogusnummer 4

- 1a. 91-2 en 91-3
- 1b. Bergschenhoek, centrumplan
- 2a. Ovoïde
- 2b. -/-
- 2c. Gouds wapenschild + S / Gouds wapenschild + S
- 2d. Bok met letter B
- 2e. Geglaasd
- 2f. Gebotterd
- 2g. Gehele radering rondom ketelopening
- 2h.
- 3a.
- 3b.
- 3c.
- 4. 1790-1830
- 5. Gouda
- 6. Jan van Zutphen
- 7.

Catalogusnummer 5

- 1a. 97-4 en 97-5
- 1b. Bergschenhoek, centrumplan
- 2a. Ovoïde
- 2b. Gekroonde vis boven golfjes met initialen GVDR / -
- 2c. -/-
- 2d. -
- 2e. Ongeglaasd
- 2f. Gebotterd
- 2g.
- 2h. Naad met kam afgewerkt
- 3a.
- 3b.
- 3c.
- 4. 1780-1815
- 5. Schoonhoven
- 6. Gerrit van Duuren
- 7.

Catalogusnummer 6

- 1a. 97-4 en 97-5
- 1b. Bergschenhoek, centrumplan
- 2a. Ovoïde
- 2b. -/-
- 2c. Gouds wapenschild + S / Gouds wapenschild + S
- 2d. Leeuw in Hollandse tuin
- 2e. Geglaasd
- 2f. Gebotterd
- 2g. Gehele radering rondom ketelopening
- 2h.
- 3a.
- 3b.
- 3c.
- 4. 1790-1830
- 5. Gouda
- 6. Firma Frans Verzijl en Zonen
- 7.

RAAP-RAPPORT 3078

Plangebied Centrumplan Bergschenhoek, gemeente Lansingerland

Archeologisch onderzoek: een proefsleuvenonderzoek, een begeleiding van de sloop en een opgraving

Catalogusnummer 7

- 1a. 97-4 en 97-5
- 1b. Bergschenhoek, centrumplan
- 2a. Ovoïde
- 2b. -/-
- 2c. Gouds wapenschild / Gouds wapenschild + S
- 2d. Leeuw in Hollandse tuin
- 2e. Geglaasd
- 2f. Gebotterd
- 2g. Gehele radering rondom ketelopening
- 2h.
- 3a. Steelverruwing
- 3b.
- 3c.
- 4. 1800-1830
- 5. Gouda
- 6. Simon de Jong of Pieter van Rijk
- 7.

Catalogusnummer 8

- 1a. 100-2
- 1b. Bergschenhoek, centrumplan
- 2a. Ovoïde
- 2b. Gekroonde vis boven 3 golfjes met initialen IV / -
- 2c. -/-
- 2d. -
- 2e. Ongeglaasd
- 2f. Gebotterd
- 2g. Geen radering rondom ketelopening
- 2h.
- 3a.
- 3b.
- 3c.
- 4. 1790-1820
- 5. Gorinchem
- 6. Jan Valcke of Nicolaas vanSon
- 7.

Catalogusnummer 9

- 1a. 101-2
- 1b. Bergschenhoek, centrumplan
- 2a. Ovoïde
- 2b. -/-
- 2c. Gouds wapenschild + S / Gouds wapenschild + S
- 2d. LS
- 2e. Geglaasd
- 2f. Gebotterd
- 2g. Gehele radering rondom ketelopening
- 2h.
- 3a.
- 3b.
- 3c.
- 4. 1800-1830
- 5. Gouda
- 6. Leendert Sparnaaij of Paulus de Vogel
- 7.

RAAP-RAPPORT 3078

Plangebied Centrumplan Bergschenhoek, gemeente Lansingerland

Archeologisch onderzoek: een proefsleuvenonderzoek, een begeleiding van de sloop en een opgraving

Catalogusnummer 10

- 1a. 102-5
- 1b. Bergschenhoek, centrumplan
- 2a. Ovoïde
- 2b. Gekroonde N met initialen PST / -
- 2c. -/-
- 2d. -
- 2e. Ongeglasd
- 2f. Gebotterd
- 2g. Geen radering rondom ketelopening
- 2h.
- 3a.
- 3b.
- 3c.
4. 1775-1800
5. Schoonhoven
6. Pieter Seton
- 7.

Catalogusnummer 11

- 1a. 102-21 en 102-22
- 1b. Bergschenhoek, centrumplan
- 2a. Ovoïde
- 2b. Gekroonde vis boven golfjes met initialen HLR / -
- 2c. -/-
- 2d. -
- 2e. Ongeglasd
- 2f. Gebotterd
- 2g. Geen radering rondom ketelopening
- 2h. Naad met kam afgewerkt; ongerookt exemplaar
- 3a. Geometrische motieven
- 3b. Ongeglasd
- 3c.
4. 1775-1800
5. Schoonhoven
6. Hannes Lamore
- 7.

Catalogusnummer 12

- 1a. 102-21 en 102-22
- 1b. Bergschenhoek, centrumplan
- 2a. Ovoïde
- 2b. -/-
- 2c. Gouds wapenschild + S / Gouds wapenschild + S
- 2d. 25 gekroond
- 2e. Geglaasd
- 2f. Gebotterd
- 2g. Gehele radering rondom ketelopening
- 2h.
- 3a.
- 3b.
- 3c.
4. 1800-1830
5. Gouda
6. Willem Izaak van den Burg
- 7.

RAAP-RAPPORT 3078

Plangebied Centrumplan Bergschenhoek, gemeente Lansingerland

Archeologisch onderzoek: een proefsleuvenonderzoek, een begeleiding van de sloop en een opgraving

Catalogusnummer 13

- 1a. 102-21 en 102-22
- 1b. Bergschenhoek, centrumplan
- 2a. Ovoïde
- 2b. -/-
- 2c. Gouds wapenschild + S / Gouds wapenschild + S
- 2d. 30 gekroond
- 2e. Geglaasd
- 2f. Gebotterd
- 2g. Gehele radering rondom ketelopening
- 2h.
- 3a.
- 3b.
- 3c.
- 4. 1790-1820
- 5. Gouda
- 6. Jan Vlak of Isaack Kruijsheer
- 7.

5 cm
4
3
2
1
0

Catalogusnummer 14

- 1a. 102-21 en 102-22
- 1b. Bergschenhoek, centrumplan
- 2a. Ovoïde
- 2b. -/-
- 2c. Gouds wapenschild / -
- 2d. WS gekroond
- 2e. Geglaasd
- 2f. Gebotterd
- 2g. Gehele radering rondom ketelopening
- 2h.
- 3a.
- 3b.
- 3c.
- 4. 1800-1830
- 5. Gouda
- 6. Pieter van der Want Gzn
- 7.

5 cm
4
3
2
1
0

Catalogusnummer 15

- 1a. 106-6
- 1b. Bergschenhoek, centrumplan
- 2a. Ovoïde
- 2b. N gekroond met initialen IVGD / -
- 2c. -/-
- 2d. -
- 2e. Ongeglaasd
- 2f. Gebotterd
- 2g. Geen radering rondom ketelopening
- 2h. Naad met kam afgewerkt
- 3a.
- 3b.
- 3c.
- 4. 1780-1800
- 5. Schoonhoven
- 6. Jan van Genderen
- 7.

5 cm
4
3
2
1
0

RAAP-RAPPORT 3078

Plangebied Centrumplan Bergschenhoek, gemeente Lansingerland

Archeologisch onderzoek: een proefsleuvenonderzoek, een begeleiding van de sloop en een opgraving

Catalogusnummer 16

- 1a. 120-6
- 1b. Bergschenhoek, centrumplan
- 2a. Trechter
- 2b. -/-
- 2c. -/-
- 2d. -
- 2e. Ongeglasd
- 2f. Gebotterd
- 2g. Geen radering rondom ketelopening
- 2h.
- 3a.
- 3b.
- 3c.
- 4. 1700-1725
- 5.
- 6.
- 7.

Catalogusnummer 17

- 1a. 120-6
- 1b. Bergschenhoek, centrumplan
- 2a. Trechter
- 2b. -/-
- 2c. Halve maan / -
- 2d. -
- 2e. Ongeglasd
- 2f.
- 2g.
- 2h.
- 3a.
- 3b.
- 3c.
- 4. 1700-1725
- 5.
- 6.
- 7.

Catalogusnummer 18

- 1a. 121-3 en 121-4
- 1b. Bergschenhoek, centrumplan
- 2a. Trechter
- 2b. -/-
- 2c. -/-
- 2d. Halve maan
- 2e. Geglaasd
- 2f. Gebotterd
- 2g. Gehele radering rondom ketelopening
- 2h.
- 3a.
- 3b.
- 3c.
- 4. 1700-1725
- 5. Gouda
- 6. Delsma of Kras
- 7.

RAAP-RAPPORT 3078

Plangebied Centrumplan Bergschenhoek, gemeente Lansingerland
Archeologisch onderzoek: een proefsleuvenonderzoek, een begeleiding van de sloop en een opgraving

Catalogusnummer 19

- 1a. 121-3 en 121-4
- 1b. Bergschenhoek, centrumplan
- 2a. Trechter
- 2b. Zevenpuntige roos / zevenpuntige roos
- 2c. - / halve maan
- 2d. -
- 2e. Ongeglasd
- 2f. Gebotterd
- 2g. Geen radering rondom ketelopening
- 2h.
- 3a.
- 3b.
- 3c.
- 4. 1710-1740
- 5.
- 6.
- 7.

Catalogusnummer 20

- 1a. 121-3 en 121-4
- 1b. Bergschenhoek, centrumplan
- 2a. Trechter
- 2b. -/-
- 2c. U / K? (spiegelbeeld)
- 2d. -
- 2e. Ongeglasd
- 2f.
- 2g.
- 2h.
- 3a.
- 3b.
- 3c.
- 4. 1700-1740
- 5.
- 6.
- 7.

Catalogusnummer 21

- 1a. 124-1
- 1b. Bergschenhoek, centrumplan
- 2a. Ovoïde
- 2b. -/-
- 2c. Gouds wapenschild + S / Gouds wapenschild + S
- 2d. Schaatsrijder
- 2e. Geglaasd
- 2f. Gebotterd
- 2g. Gehele radering rondom ketelopening
- 2h.
- 3a.
- 3b.
- 3c.
- 4. 1760-1790
- 5. Gouda
- 6. Joris de Liefde
- 7.

RAAP-RAPPORT 3078

Plangebied Centrumplan Bergschenhoek, gemeente Lansingerland

Archeologisch onderzoek: een proefsleuvenonderzoek, een begeleiding van de sloop en een opgraving

Catalogusnummer 22

- 1a. 133-3 en 133-4
- 1b. Bergschenhoek, centrumplan
- 2a. Ovoïde
- 2b. -/-
- 2c. Gouds wapenschild + S / niet aanwezig
- 2d. Sleutel
- 2e. Geglaasd
- 2f. Gebotterd
- 2g. Gehele radering rondom ketelopening
- 2h.
- 3a.
- 3b.
- 3c.
- 4. 1760-1790
- 5. Gouda
- 6. Jan van Borselen of Sijmon Groenendaal
- 7.

Catalogusnummer 23

- 1a. 133-3 en 133-4
- 1b. Bergschenhoek, centrumplan
- 2a. Ovoïde
- 2b. Gekroonde vis boven golfjes met initialen IHD en initialen IH / -
- 2c. -/-
- 2d. -
- 2e. Ongeglaasd
- 2f. Gebotterd
- 2g. Geen radering rondom ketelopening
- 2h. Naad met kam afgewerkt
- 3a.
- 3b.
- 3c.
- 4. 1760-1790
- 5. Schoonhoven
- 6. Joris Hoogendijk
- 7.

Catalogusnummer 24

- 1a. 133-3 en 133-4
- 1b. Bergschenhoek, centrumplan
- 2a. Ovoïde
- 2b. Gekroonde N met initialen IVS / -
- 2c. -/-
- 2d. -
- 2e. Ongeglaasd
- 2f. Gebotterd
- 2g. Geen radering rondom ketelopening
- 2h. Naad met kam afgewerkt
- 3a.
- 3b.
- 3c.
- 4. 1760-1790
- 5. Schoonhoven
- 6. J.H. van Santen
- 7.

RAAP-RAPPORT 3078

Plangebied Centrumplan Bergschenhoek, gemeente Lansingerland

Archeologisch onderzoek: een proefsleuvenonderzoek, een begeleiding van de sloop en een opgraving

Catalogusnummer 25

- 1a. 133-3 en 133-4
- 1b. Bergschenhoek, centrumplan
- 2a. Ovoïde
- 2b. Gekroonde vis boven 3 golfjes met initialen MVG / -
- 2c. -/-
- 2d. -
- 2e. Ongeglasd
- 2f. Gebotterd
- 2g. Geen radering rondom ketelopening
- 2h.
- 3a.
- 3b.
- 3c.
- 4. 1760-1785
- 5. Schoonhoven
- 6. Machiel van Genderen
- 7.

5 cm
4
3
2
1
0

Catalogusnummer 26

- 1a. 133-3 en 133-4
- 1b. Bergschenhoek, centrumplan
- 2a. Ovoïde
- 2b. Lobben afgezet met engelenkopjes
- 2c. -/-
- 2d. -
- 2e. Ongeglasd
- 2f. Gebotterd
- 2g. Geen radering rondom ketelopening
- 2h.
- 3a.
- 3b.
- 3c.
- 4. 1750-1800
- 5. Schoonhoven
- 6.
- 7.

5 cm
4
3
2
1
0

Catalogusnummer 27

- 1a. 133-3 en 133-4
- 1b. Bergschenhoek, centrumplan
- 2a.
- 2b.
- 2c.
- 2d.
- 2e.
- 2f.
- 2g.
- 2h.
- 3a.
- 3b.
- 3c.
- 4. 1750-1800
- 5.
- 6.
- 7.

5 cm
4
3
2
1
0

RAAP-RAPPORT 3078

Plangebied Centrumplan Bergschenhoek, gemeente Lansingerland

Archeologisch onderzoek: een proefsleuvenonderzoek, een begeleiding van de sloop en een opgraving

Catalogusnummer 28

- 1a. 139-7
- 1b. Bergschenhoek, centrumplan
- 2a. Trechter
- 2b. -/-
- 2c. -/-
- 2d. AP onder ster
- 2e. Geglaasd
- 2f. Gebotterd
- 2g. Gehele radering rondom ketelopening
- 2h.
- 3a. Raderingen
- 3b. Geglaasd
- 3c.
4. 1670-1690
5. Gouda
6. Andries Pietersz Pruijmenboom
- 7.

Catalogusnummer 29

- 1a. 141-5 en 141-6
- 1b. Bergschenhoek, centrumplan
- 2a. Ovoïde
- 2b. Gekroonde vis boven 3 golfjes met initialen ..HD / -
- 2c. -/-
- 2d. -
- 2e. Ongeglaasd
- 2f. Gebotterd
- 2g. Geen radering rondom ketelopening
- 2h. Naad met kam afgewerkt
- 3a.
- 3b.
- 3c.
4. 1760-1790
5. Schoonhoven
6. Joris Hoogendijk
- 7.

Catalogusnummer 30

- 1a. 141-5 en 141-6
- 1b. Bergschenhoek, centrumplan
- 2a. Ovoïde
- 2b. -/-
- 2c. Stip / -
- 2d. 57 gekroond
- 2e. Geglaasd
- 2f. Gebotterd
- 2g. Gehele radering rondom ketelopening
- 2h.
- 3a.
- 3b.
- 3c.
4. 1730-1750
5. Gouda
6. Abraham van der Helm
- 7.

RAAP-RAPPORT 3078

Plangebied Centrumplan Bergschenhoek, gemeente Lansingerland
Archeologisch onderzoek: een proefsleuvenonderzoek, een begeleiding van de sloop en een opgraving

Catalogusnummer 31

- 1a. 144-1
- 1b. Bergschenhoek, centrumplan
- 2a. Ovoïde
- 2b. -/-
- 2c. Gouds wapenschild / -
- 2d. Voet
- 2e. Geglaasd
- 2f. Gebotterd
- 2g. Gehele radering rondom ketelopening
- 2h.
- 3a.
- 3b.
- 3c.
- 4. 1739-1770
- 5. Gouda
- 6. Jan Oosterhout
- 7.

Catalogusnummer 32

- 1a. 145-1
- 1b. Bergschenhoek, centrumplan
- 2a. Trechter
- 2b. Vierbladige roos / vierbladige roos
- 2c. -/-
- 2d. -
- 2e. Ongeglaasd
- 2f. Gebotterd
- 2g. Radering voorzijde ketelopening
- 2h.
- 3a.
- 3b.
- 3c.
- 4. 1650-1680
- 5.
- 6.
- 7.

Catalogusnummer 33

- 1a. 145-1
- 1b. Bergschenhoek, centrumplan
- 2a. Trechter
- 2b. -/-
- 2c. -/-
- 2d.
- 2e. Ongeglaasd
- 2f. Gebotterd
- 2g. Geen radering rondom ketelopening
- 2h.
- 3a.
- 3b.
- 3c.
- 4. 1650-1740
- 5.
- 6.
- 7.

